Jusuf el-Kardavi

FIKH MUSLIMANSKIH MANJINA

KAKO BITI MUSLIMAN NA ZAPADU

Libris

JUSUF EL-KARDAVI
FIKH MUSLIMANSKIH MANJINA
Kako biti musliman na Zapadu?

Sa arapskog na bosanski preveo: Bilal Merdan
Redaktura prijevoda: Adamir Jerković

PREDGOVOR

Hvala Allahu, Koji govori istinu, i On upućuje ka ispravnom putu. Neka je Allahov blagoslov i mir na onoga koji vodi Njegovom pravom putu, na našeg uglednika, vođu, uzora i miljenika Muhammeda, salallahu alejhi ve sellem, na njegovu porodicu, ashabe i na sve one koji ga istinski slijede do Sudnjega dana.

Generalno povjerenstvo Islamske svjetske lige Rabita je od mene zatražilo da napišem studiju o fikhskim islamsko-pravnih problemima sa kojima se suočavaju islamske manjine na Zapadu koja bi bila predana Svjetskoj islamskoj konferenciji koju organizuje Rabita u Mekki.

Ovdje se pod fikhskim problemima misli na probleme koji zahtijevaju rješenje i liječenje iz islamskog fikha (prava) u svjetlu islamskog vjerozakona (Šerijata). Uistinu, nema nikakve sumnje da postoje problemi sa kojima se susreću i od kojih pate muslimani u svakome mjestu unutar daru-l-islama (muslimanskih zemalja), odnosno u samom srcu islamskih skupina u islamskom svijetu. Neki od ovih problema su individualne prirode, neki su, opet, porodični, neki su socijalne, a neki ekonomske prirode. Zato nije nikakvo čudo da se islamske manjine koje žive u zapadnim zemljama žale na iste probleme kao islamska većina u islamskim zemljama.

Nećemo u ovoj studiji govoriti o svim općim problemima s kojima su suočeni muslimani ma gdje oni bili, već će se naš govor usmjeriti na probleme koji su specifični za islamske manjine usljed posebnih uvjeta života. Sve je to dovelo do toga da se muslimani u tim zemljama vraćaju iz početka svome bitku i da ponovo osjećaju svoj identitet. Počeli su organizovati klubove i kolegije kako bi iznašli rješenje za svoje životne probleme, koji se tiču vjere u svjetlu islamskog vjerozakona (Serijata).

Prije deset godina su u Francuskoj organizovana dva simpozija koje je priredilo i čiji je pokrovitelj bilo Udruženje islamskih organizacija u Francuskoj. Na njih je pozvan veliki broj alima (učenjaka), koji se zanimaju za islamske manjine i za njihove praktične i fikhske probleme. Među njima su bili: profesor Mustafa ez-Zerka, šejh Abdulfettah ebu-Gidde, dr. Sejjid ed-Derš, šejh Mena'a el-Kattan - Allah mu se smilovao, šejh Abdullah bin-Bejje, šejh Muhammed el-Adžlan, dr. Nasir el-Mejmun, šejh Fejsal el-Mevlevi, dr. Isam el-Bešir i veliki broj braće koji

rade u Evropi i siromaha kojima je potrebna Allahova milost, tako i moja malenkost.
Tema ovih simpozija je, u globalnom smislu, bila fokusirana na probleme sa kojima se susreću manjine koje žive na Zapadu, te na individualne probleme muslimana koji žive u Francuskoj, poput boravka u zapadnim zemljama, dobijanja državljanstva ovih zemalja, braka sa Evropljankom nemuslimankom radi dobijanja vize ili boravka, zatim običajnog braka sa drugom ženom, koji je suprotan tamošnjem zakonu, ili zakonskog razvoda sa ženom, iako oni u stvarnosti ostaju oženjeni (u braku), a taj korak preduzimaju radi novčane pomoći koju dobijaju razvedene žene, zatim slučajevi da čovjek uzima socijalnu pomoć od države kao nezaposleno lice, iako on u stvarnosti radi, ali ne želi prijaviti svoj posao, i mnoge druge stvari slične ovima.
Donesene su veoma važne fetve i odluke. Također je vođena vrlo opsežna rasprava, koja, kako izgleda, na veliku žalost, još nije objavljena. Sve je to potaknulo one koji se bave islamskim pitanjima u tim zemljama, poput Udruženja islamskih organizacija u Evropi, da pozovu na osnivanje Evropskog vijeća za fetve i istraživanja. Zadaća ovoga vijeća je postala briga o fikhu muslimanskih manjina i općenito istraživački rad, te briga o problemima sa kojima se muslimanske manjine svakodnevno susreću, a koji nalažu iznalaženje odgovarajućih rješenja u svjetlu islamskog vjerozakona (Šerijata), te islamskog savremenog prava, koje u svojim rješenjima uzima u obzir vrijeme, mjesto, običaj i situaciju.
Evropsko vijeće za fetve i istraživanja je održalo šest redovnih zasjedanja na kojima su razmotrena brojna pitanja koja su bila izložena pred njim. Članovi ovoga vijeća su vodili veoma žustru i opsežnu raspravu, da bi na kraju bile donesene fetve i odluke, neke od njih konsenzusom, a neke ogromnom većinom glasova, onako kako to zahtijeva idžtihadska problematika. To su pitanja o kojima se ljudi slože jer se međusobno razlikuju. Neki teže ka zahiru, doslovnosti teksta, dok drugi nastoje dokučiti njegovu krajnji smisao. Neki teže oštrini i strogosti u vjeri, dok drugi žele olakšati. Tako, nije grijeh da se ljudi u svemu tome razilaze. Razilazili su se i oni koji su bili bolji od njih, a to su ashabi, da je Allah sa njima zadovoljan. Također, i tabiini, koji su ih vjerno slijedili. Ali, iako su se razilazili u stavovima, njihova srca su uvijek bila jedno. Ustajali su da bi drugima mjesto napravili i namaz iza njih obavljali.
Isto tako, braća u Americi su organizovali konferenciju uleme Šerijata za Ameriku u novembru 1999. godine. Bio sam vrlo počašćen što sam bio učesnik. Na ovoj konferenciji je iznesen veliki broj problema za koje su donešena vrlo važna rješenja i fetve.
I sve to ukazuje da su muslimani (iako manjina u nekim zemljama) ustali da potvrde svoj identitet, o kome će se izjasniti riječima i djelima,

pogotovo kolektivnim i institucionalnim radom. To, zaista, nagovještava Dobro i ubraja se u bolje sutra, ako Bog da. Sve ovo se podudara sa velikim radosnim nagovještajima iz Kur'ana i sunneta, iz historije i realnosti, kao i iz zakona Uzvišenog Allaha: "A Allah će svjetlo svoje upotpuniti, makar ne bilo po volji nevjernicima. On je poslao Poslanika svoga sa uputom i pravom vjerom da bi je uzdigao iznad svih vjera, makar ne bilo po volji mnogobošcima" (Et-Tevbeh, 32.-33.).
Stoga, nije nikakvo čudo što sam se prihvatio pisanja na ovu temu, pored moga ubjeđenja u njenu veliku važnost i zbog činjenice što sam i sam zaokupljen njom već duži period, odnosno od vremena kad sam, prije više od četvrt stoljeća, započeo svoje posjete Evropi, Americi, zemljama Dalekog Istoka.
Na simpozijima i susretima na kojima sam sudjelovao, i nakon predavanja počeli su me zasipati pitanjima. Sve ovo mi je otvorilo oči pred problemima od koji muče muslimane koji, kao islamske manjine, žive u tim zemljama. Moje interesovanjeza ovaj životni problem iskazao sam u knjizi "Halal i haram u islamu" ("Dozvoljeno i zabranjeno u islamu"), za koju me zadužilo Starješinstvo (Mešihat) El-Azhara, kako bi se udovoljilo zahtjevima muslimana u zapadnim zemljama. Ova knjiga sadrži tridesettema koje tretiraju uvjete njihovog života. Također, moje interesovanje za ovu tematiku vidljivo je i u knjizi "Savremene fetve" sa svoja tri dijela. Ovo je jasno vidljivo i u mojim vjerskim istupanjima i gostovanjima na satelitskim televizijskim kanalima, a posebno u programu "Šerijat i život", na satelitskom kanalu "El-Džezira" iz Katara. Ovaj program je stekao veliku popularnost i privukao pažnju mnogih gledalaca u svim dijelovima svijeta i koji se emituje nedjeljom navečer. Isto tako, program "El-Munteda" ("Klub") koji je kasnije nazvan "El-Mimber", na satelitskom kanalu "Abu Dabi" i emituje se svake subote navečer. Ovom tematikom bavim se i na web-stranicama "El-Kardavi" na Internetu, o kojima se brine i kojima je sponzor "El-Afak" (obzorja), kompanija za marketing iz Katara. Potom na istaknutom svjetskom i islamskom portalu "Islam on-line", koji upravo odgovara islamskim manjinama na Zapadu i Istoku. Naposlijetku, ogleda se i u islamskom časopisu za fetve i istraživanja, gdje su me počastili braća osnivači i članovi da budem predsjednik časopisa. Osnovna zadaća ovoga časopisa je poučavanje muslimanskih manjina vjerskim propisima i njihovo duhovno usmjerenje, kao i odgovori na njihova pitanja, te rad na iznalaženju rješenja za njihove vjerske, socijalne, ekonomske i političke probleme u svjetlu pravila i propisa Šerijata ili islamskog prava. Ovo vijeće je donijelo priličan broj fetvi o veoma važnim pitanjima i temama i odgovorilo na mnoge nejasnoće koje su prisutne na evropsko-islamskom području i već dugo čekaju na odgovor.
Ali, ova obimna naučna aktivnost oko muslimanskih manjina zahtijevala

je Šerijatsko utemeljenje o tome kako sporedne stvari vratiti svojim fundamentima i tkiva svome organizmu. Zatim, ustanovljenje nužnih pravila i naučnog metoda za uspostavu ovoga fikha, čime će se korigovati njegovi ciljevi i upravljati njegovim kretanjem kroz šerijatske norme i načela koja regulišu i prosuđuju ispravnost različitih vrsta ophođenja. Zbog toga je zahtjev Islamske svjetske lige Rabite bio prilika za pojašnjavanje ove metodologije te odličan pokušaj da se ona stavi u naučni okvir kako bije prihvatili i mislioci i naučnici ili kako bi je unaprijedili putem dodatne studije i debate.

Nadati se da će ova početna studija otvoriti vrata onima koji će produbiti njeno istraživanje i raširiti njena obzorja te je pojasniti i unaprijediti. Tako će biti u prilici da iznesu korisna i konstruktivna zapažanja, jer u nauci ne postoji onaj koji sve zna i nad svakim znalcem postoji još učeniji.

Molim Uzvišenog Allaha da nas pouči našoj vjeri i da nam od našeg vjerovanja podari svjetlost s kojom ćemo hoditi kroz tmine i da uputu kojom ćemo donositi sud o nejasnim stvarima i da nam istinu pokaže istinom koju ćemo slijediti, te da nam laž pokaže kao laž i pomogne nam da je se klonimo. A posljednja naša dova je: Neka je Hvala Allahu, Gospodaru svih svjetova!

Siromah koji moli milost svoga Gospodara,

Jusuf el-Kardavi

Rebiu-l-evvel 1422. hidžretske godine/januar 2001. Godine

O FIKHU MUSLIMANSKIH MANJINA TEMELJNE ODREDNICE

UVOD

Allah je stvorio ljude kako bi Ga spoznali promatrajući sami sebe, promatrajući veliki univerzum u kome žive na Njegovoj zemlji i pod Njegovim nebom.

Allah nije stvorio ovaj svijet, njegove visine i nizine, nizašto drugo nego da bi Ga ljudi spoznali, da bi spoznali Njegova lijepa imena i Njegova uzvišena svojstva, kao što nam na to ukazuje, slavljen neka je On, u Svojoj posljednjoj svetoj Knjizi, kad kaže: "Allah je sedam nebesa i isto toliko zemalja stvorio. Njegovo naređenje na sve njih se odnosi, a neka znate da je Allah kadar sve i da Allah znanjem Svojim sve obuhvata" (Et-Talak, 12.).

Onda kad ljudi spoznaju svoga Gospodara moći će izvršavati obaveze kojima ih je On zadužio od obredoslovlja ('ibadeta) i nužnog Mu pokoravanja, jer On ih je stvorio i On ih je počastio svojim blagodatima, koje se prebrojati ne mogu. Zato, slavljen neka je i uzvišen On, Koji je poslao svoje poslanike da radosne vijesti donose i da oni, koji opominju čovječanstvo Allahovom uzvišenom uputom objelodane ono što je Allahu

mrsko i ono čime se zaslužuje Njegovo zadovoljstvo i Njegova kazna od vjerovanja, riječi i djela. I da među ljudima presude u onome u čemu su se razišli, i da među njima norme i načela pravde uspostave i u njih ovom općem odnosu prema Stvoritelju, slavljen neka je On.
Allah sve ovo nije bez cilja stvorio, ljude tek tako u zabludi ostavio, niti ih je zanemario, već ih je učinio namjesnicima na Zemlji i naredio im da je obrađuju i unapređuju, isto kao što im je naredio da samo Njega obožavaju i da Mu iskreno vjeru ispovijedaju, shodno načelima božanskog zakona i načina na koji je Knjige objavio i sa kojima je svoje poslanike poslao, čije su poslanice identične u temelju vjerovanja i univerzalnih moralnih standarda i biti robovanja samo Jednome Allahu. Uzvišeni o tome kaže: "On vam propisuje u vjeri što je propisao Nuhu, i ono što je objavljeno tebi, i ono što smo naredili Ibrahimu, Musau i Isau; Pravu vjeru ispovijedajte i u tome se ne podvajajte" (Eš- Šura, 13.). Pojedinosti njihovih vjerozakona su se razlikovale tako da bi odgovarale mjestu i vremenu i stanju čovjeka: "Svima vama smo zakon i pravac propisali" (El-Maide, 48.). Sva prijašnja poslanstva su zapečaćena poslanstvom Muhammeda, salallahu alejhi ve sellem, koji je pečat svih poslanika i vjerovjesnika, preko koga je Allah vjeru Svoju usavršio i blagodat prema vjernicima upotpunio: "Danas sam vam vjeru vašu usavršio i blagodat prema vama upotpunio i zadovoljan sam da vam islam bude vjera" (El-Maide, 3.).
Poslanstvo i Šerijat Muhammeda, salallahu alejhi ve sellem, koji je pečat svih prijašnjih poslanika i vjerovjesnika, sadrži:
a) Ispravno vjerovanje koje koriguje čovjekov stav naspram bitka, naspram Stvoritelja i stvorenog, naspram svemira i Onoga Koji ga je oblikovao, naspram Allaha, dželle šanuhu, i čovjeka, naspram života i smrti, dunjaluka i ahireta, koja čisti vjerovanje od zablude razuma, tumaranja, mašte, strasti skretanja i podvaljivanja onih koji sa vjerom trguju.
b) Trajno poslanstvo također sadrži specifične odredbe kojima je Allah zadužio svoje robove muslimane kako bi ih povezale sa njihovim Gospodarom te da kroz njih izliječe svoje duše i očiste svoja srca i da zahvale na blagodati Gospodara svoga koju im je ukazao te ostvare potpunu predanost Njemu
c) Poslanstvo Muhammeda, sallallahu alejhi ve sellem, sadrži također i načela morala visokih normi koje čovjeka uzdižu i pomoću kojih se čovjek uzdiže i odlikuje nad životinjama i zvijerima i njime samo srast ne gospodari kao kod stoke, niti su njegovi podsticaji zubi i kandže, kao kod zvijeri, već čovjeka vode vrline prirodne vjere (fitreta), pronicljivog uma i ispravnog ponašanja koje se jasno očituju u najboljem primjeru Muhammeda, salallahu alejhi ve sellem, kojem je moral (ahlak) bio Kur'an i koji je rekao: "Poslat sam da upotpunim lijep moral" ili, u predaji,

"plemenitu narav". Ova posljednja božanska objava za čovječanstvo sadrži zakonike koji usklađuju život čovjeka, pojedinca, porodice, zajednice, ummeta, te odnose među narodima i zemljama (državama) jedne sa drugom. To su zakoni koji se odlikuju sveobuhvatnošću, uravnoteženošću, međusobnim upotpunjavanjem te brigom o božanskim, moralnim, ljudskim i svjetskim vrijednostima. Oni se odlikuju realnošću te lahkoćom, primjenjivosti u svim uvjetima. To su zakoni koji su opravdani (uzročno-posljedični) i razumljivi, i oni teže ka ostvarenju ljudskoga interesa i napretka na ovome i budućem svijetu u materijalnoj i duhovnoj formi. Muhammedovo, salallahu alejhi ve sellem, poslanstvo i Šerijat je općenito u odnosu na mjesto i vrijeme i sve ono što se čovjeka tiče. To je Šerijat (vjerozakon) za sve ljude i sve svjetove, to je Šerijat svih generacija poslije Čije Knjige nema knjige i poslije Čijeg Poslanika nema poslanika. To je Šerijat cjelokupnoga života. Zato on ne prihvata podjelu života između Boga i cara ili bilo koga od Njegovih stvorenja, već car i carevo pripadaju Allahu, Jednome Jedinome. Šerijat, koji je obavezujući za svakoga muslimana, gdje god bio i kako god bio i gdje god živio, onoliko koliko je u mogućnosti, shodno uvjetima u kojima se nalazi, pazeći na svoje obaveze i potrebe koje Šerijat istinski uvažava i ima u vidu. Svejedno je bio ovaj musliman vladar, ili onaj nad kojim se vlast sprovodi, čovjek ili žena, bogat ili siromašan, na putu ili kod kuće, unutar islamskih zemalja ili van njih, u muslimanskom ili nemuslimanskom društvu.

Mudri, tolerantni Šerijat, uvijek pazi na uvjete svakoga čovjeka i nikad ga ne obavezuje poteškoćama, i u vjeri mu ništa teško nije učinio, niti ga je opteretio iskušenjima koja ne može podnijeti. Zbog svega toga, muslimani, bili na Zapadu ili Istoku, unutar islamske domovine ili van nje, u zemljama u kojima islam vlada ili u kojima je sekularizam na vlasti, dužni su da sude po Šerijatu islama i njegovim metodama u svome životu onoliko koliko mogu i onako kako im sam Šerijat nalaže.

Nema muslimana koji živeći van Šerijatskog okvira kaže: "Ja sam oslobođen šerijatskih propisa i vjerskih dužnosti", osim u slučaju ako ga sam Šerijat oslobodi, shodno svojim načelima, pravilima, propisima i dokazima. Zato istražujemo fikh manjina, fikh iseljenika, fikh dijaspore ili fikh muslimana koji borave u neislamskom društvu, u svijetlu ovih vjerskih činjenica - da su oni muslimani koji moraju izvršavati vjerske obaveze i propise islamskog Šerijata gdje god oni bili: "A Allahov je istok i zapad, pa kuda god se okrenete, tamo je Allahova strana" (El-Bekare, 110.).

Oni su muslimani koji su obavezni da se pridržavaju propisa svoje vjere samim činom zaključenja vjerovanja (imana), kao što kaže Uzvišeni u Svojoj Knjizi: "Kad Allah i Poslanik Njegov nešto odrede, onda ni vjernik ni vjernica nemaju pravo da po svome nahođenju postupe, a ko Allaha i

Njegova Poslanika ne posluša, taj je sigurno skrenuo sa pravoga puta" (El-Ahzab, 36.). I kaže Uzvišeni: "Kad se vjernici Allahu i Poslaniku Njegovome pozovu da im presudi, samo reknu: 'Slušamo i pokoravamo se', oni će uspjeti" (En-Nur, 51.). Musliman može upotpuniti svoje vjerovanje i svoj islam i prihvatiti ga potpuno sa svojim vjerovanjem, obredima i moralnim načelima. Sve je to došlo u Kur'anu i sunnetu u jednome nizu kao naredba ili zabrana od Allaha ili čak dozvola. Bez obzira da li potiču, zastrašuju, obećavaju ili prijete tekstovi Kur'ana i sunneta. Pored svih ovih podjela, ni u kom slučaju nije dozvoljeno prihvatiti jedne, a odbaciti druge.
Ovu podjelu vjerskih propisa Allah je opovrgao sinovima Isra'ilovim kad je rekao: ''Kako to da u jedan dio Knjige vjerujete, a drugi odbacujete? Onoga od vas koji tako čini stid će na ovome svijetu poniženje, a na Sudnjem danu bit će stavljen na muke najteže, a Allah motri na ono što radite'' (El-Bekara, 85.). Allah, dželle šanuhu, obratio se Svome Posljednjem Poslaniku riječima: "I sudi im prema onome što Allah objavljuje i ne povodi se za prohtjevima njihovim i čuvaj ih se da te ne odvrate od nečega što ti Allah objavljuje" (El- Maide, 49.).
Odlika ovoga posljednjeg Šerijatajeda on nelebdi u mašti i sanjarskoj idealnosti, zaboravljajući ljudsku stvarnost i njihove probleme na Zemlji. To je Šerijat koji se odlikuje stvarnošću, realnošću i brigom o ljudskoj zbilji i slabošću pred pritiskom nužnih potreba i uvažava težinu uticaja koji na čovjeka ostavljaju mjesto, vrijeme u kome živi, ono što ga okružuje i oni koji ga okružuju. Stoga, nije nikakvo čudo da se fetve mijenjaju shodno ovim potrebama kako bi se od ljudi odagnale poteškoće i spustile se sa visokog idealizma u najnižu stvarnost, i da se prema ljudima postupno ophodi i da sa njih skinu teret i okove koji su ih pritiskali. Propisi ovog uzvišenog, lahkog, tolerantnog i jednostavnog Šerijata, koji olakšava a ne otežava nisu puki klišeji i forme koji se tiču svih pravnih obveznika bez vođenja računa o uvjetima i situacijama u kojima se nalaze, već u svakom slučaju daju odgovarajuću normu i za svaki problem iznalaze njemu primjerno rješenje u samoj srži, a ne uzimajući ga nametnutoga sa strane. Stoga se nadati da ćemo u ovoj studiji naći ono što će nam osvijetliti onu problematiku oslanjajući se na Uzvišenog Allaha da nas sačuva od griješenja: "A ko je čvrsto uz Allaha, taj je već upućen na pravi put" (Ali 'Im ran, 101.).
Muslimanske manjine i njihovi fikhski problemi Značenje pojma “manjine”
Što se misli pod pojmom "manjina" o kome govorimo?!
Ovaj pojam se veoma raširo u našem vremenu kao rezultat mnogih brojnih emigracija i zbližavanja svijeta. Pod njim podrazumjevamo svaku ljudsku skupinu u nekoj oblasti koja se razlikuje od njenih stanovnika u vjeri i idejnoj orjentaciji, etnosu, jeziku, te sličnim karakteristikama koje čine da se ljudske skupine međusobno razlikuju. Primjer tome su

muslimanske manjine u kršćanskim sredinama na Zapadu ili u hinduskim zemljama, kao u Indiji, ili u budističkim zemljama, kao u Kini. One se razlikuju od većine u vjeri i ubjeđenju. Nešto slično tome su kršćanske manjine u Egiptu, Siriji, Iraku i drugim zemljama, tejevrejske manjine u Maroku, Iranu, Turskoj i drugim zemljama. Tome nalikuju i katoličke manjine u mnogim zemljama svijeta. Postoje također i etničke manjine poput berberske manjine u Alžiru, Maroku, te kurdske manjine u Turskoj, Iraku, Iranu i Siriji. Postoje i lingvističke manjine poput manjinskih skupina koje govore francuskim jezikom u Kanadi (u i oko Montreala).
Najjače naglašene manjine u svijetu su vjerske manjine i oko njih nastaju problemi.
Karakteristično je da su manjine gotovo uvijek slabe pred ogromnom većinom, jer mnogobrojnost nagovještava snagu, a malobrojnost ukazuje na slabost. Kur'an nam govori o mnogobrojnosti kao daru i podsjećanju na blagodat, i to jezikom Šu'ajba, alejhis-selam, kad je rekao svome narodu: "I sjetite se kad vas je bilo malo pa vas je On učinio mnogobrojnim" (El-E'araf, 86.).
Slične ovima su i riječi Uzvišenog kad govori o blagodatima kojima je obasuo mudžahide na Bedru: "I sjetite se kad vas je bilo malo, kad ste na Zemlji bili potlačeni, bojali ste se da vas ljudi ne pohvataju, pa vam je On sklonište dao i Svojom pomoči vas pomogao" (El-Enfal, 6.).
Davno nekad, jedan arapski pjesnik je rekao:
"I zaista je snaga u mnoštvu".
Kaže 'Amr bin Kulsum hvaleči se mnogobrojnošću svoga naroda:
"Preplavi nas dobro, čak nas i stijesni, a more, mi smo i valovi bijesni".
Kaže Sem'ul, opravdavajući malobrojnost svoga naroda:
"Sramoti nas zato što nas je malo, rekoh joj: Plemenitih zaista je malo".
Malobrojnost često dovodi do toga da manjine osjete nepravdu i ugnjetavanje većine, pogotovo ako tu većinu nadvlada fanatizam i osjećaj superiornosti nad drugima. Zato, vidimo, kako se manjine udružuju i sjedinjuju među sobom na svim stranama svijeta da bi svoje biće sačuvali pred navalom većine, iako muslimanske manjine imaju manje sreće da se ujedine i međusobno učvrste, uprkos tome što ih naučavanje njihove vjere podstiče na međusobno upotpunjavanje i jačanje veza te međusobno pomaganje u dobru i bogobojaznosti, a ne u grijehu i neprijateljstvu, odazivajući se propisu o islamskom bratstvu, koje spaja, i islamskog vjerovanja, koje ih čini da budu kao jedno tijelo.
Prema domovini u kojoj žive, muslimani se dijele na dvije skupine:
Prva, oni koji žive unutar onoga što ga islamski pravnici nazivaju "daru-l-islam" (kuća islama), odnosno, u malo savremenijoj formi, unutar islamskih društava i zemalja. Pod tim zemljama podrazumijevamo sve zemlje čije je većinsko stanovništvo muslimansko, koje javno ispoljava

svoj islam, odnosno ono koje u najmanju ruku izvršava vjerske obaveze i propise poput ezana, namaza, posta, nesmetanog glasnog učenja Kur'ana, građenja džamija, dopuštanja odlaska na hadž, te koje nesmetano upražnjava propise koji se tiču braka, razvoda i tome slično, shodno uputama i propisima svoje vjere.
Drugu skupinu čine muslimani koji žive van daru-l-islama, daleko od islamskih društava i od islamskog svijeta općenito.
Ova skupina se dijeli na dvije vrste:
a) Muslimani, koji su u određenim državama starosjedioci i autohtoni narod. Islam su prihvatili vrlo davno, ali se smatraju manjinom u odnosu na druge stanovnike nemuslimane. Nekad su ove manjine vrlo brojne, poput muslimanske zajednice u Indiji koja dostiže brojku oko stotinu i pedeset miliona stanovnika. A nekad, opet, veoma male, znatno manje od spomenute. Neke manjine čak ne broje više od nekoliko hiljada. Među ove spada nekoliko miliona muslimana koji žive u Sjevernoj Americi. Većina njih su oni muslimani koji su dovedeni iz Afrike, snagom natjerani i ubijeđeni da su robovi, a oni su oduvijek bili slobodnjaci i sinovi slobodnih ljudi. Također, ovoj vrsti pripada nekoliko miliona muslimana u Istočnoj Evropi, kao što su to muslimani u Bugarskoj i drugim zemljama.
b) Ovoj vrsti pripadaju muslimani muhadžiri emigranti koji su došli iz islamskih zemalja u neislamske zemlje, bez razlike radi li se
o poslu, azilu, obrazovanju ili drugim legalnim razlozima. Nakon što su u nekoj od njih zakonski dobili boravak i državljanstvo, postali su građani koji uživaju sva prava, među kojima je i pravo glasa na izborima i ostala prava koja propisuju zakoni ovih zemalja.
Postoje muslimanske manjine u Istočnoj i Zapadnoj Evropi, neke od njih su starosjedioci, autohtoni narod, poput evropskog dijela Turske, Albanije, Bosne i Hercegovine, Kosova i Makedonije. Sve navedene nije dozvoljeno smatrati manjinama zato što su njihove zemlje, ustvari, islamske. Također, muslimani Hrvatske i Crne Gore, Bugarske i drugih su, ustvari, starosjedioci u tim zemljama.
Isto tako, postoji zavidan broj stanovnika Zapadne Evrope koji su u skorijem vremenu primili islam. Ovome broju se pridružuje velika cifra muhadžira iz arapskog zapada, Maroko, Tunis, Alžir, koji žive u Francuskoj, u kojoj se nalazi najveća islamska kolonija (oko pet miliona). Neki od njih su dobili francusko državljanstvo, dok su drugi stekli pravo na legalan boravak, sa svim drugim pravima koji ovaj boravak povlači za sobom. Tu je i velika muslimanska dijaspora u Njemačkoj. Većina njih su Turci i ima ih oko tri miliona, a mnogi od njih su tamo rođeni.
Muslimanska dijaspora postoji u Britaniji. Većina njih su iz zemalja Komonvelta, poput Indije, Pakistana, Bangladeša i drugih.
Muslimana ima i u nekim zemaljama Zapadne Evrope, poput Holandije,

Belgije, Italije, Austrije i Španije, u skandinavskim zemljama i drugdje. Već duže vrijeme muslimani u Evropi su počeli osjećati svoj identitet. I njih je zahvatio opće islamsko buđenje. Pristupili su osnivanju raznih ustanova: vjerskih, kulturnih, socijalnih i ekonomskih, kako bi sačuvali svoju bit i svoju osobenost: džamije radi svojih namaza, škole kako bi podučavali svoju djecu,fakultete i univerzitete kako bi odškolovali svoje stručnjake. Neke od poznatih ustanova i organizacija muslimanske dijaspore u Evropi su Udruženje islamskih organizacija, Evropski fakultet za islamske nauke u Francuskoj, koji je odškolovao nekoliko generacija, isto tako Fakultet u Britaniji, Evropsko vijeće za fetve i istraživanja, koje je dosad imalo sedam redovnih zasjedanja i izdalo priličan broj važnih fetvi i preporuka koje su razriješile mnogobrojne probleme muslimana u svjetlu tekstova Šerijata i šerijatskih ciljeva.
Postoji još priličan broj organizacija, poput Islamske organizacije, Ured za islamsku brigu u Britaniji, Islamski centar u Londonu, veliki broj islamskih centara u Parizu, Rimu, Dablinu u Irskoj, u Minhenu, Ahenu, Kelnu u Njemačkoj, u Ženevi i drugim gradovima Švicarske, te u velikom broju drugih evropskih zemalja.
Muslimani žive u SAD-u i u Kanadi i njihov broj se procjenjuje na više od sedam miliona. Većina njih su muslimani iz Afrike koji su oteti iz svojih domovina i u lancima odvedeni u ropstvo, gdje su zlostavljani. Oni su, međutim, slobodnjaci i sinovi slobodnih ljudi. Nad njima su provođeni najstrašniji oblici paćenja i ponižavanja, ubijani su, mnogi su umrli od bolesti i patnje. Nakon što je ropstvo zabranjeno, dobar broj ovih ljudi se vratio svojim korijenima. Mnogi su spoznali da su muslimani i djeca muslimana. Kod mnogih, islam je bio zbrkan i poljuljan, ali im je Allah, dželle šanuhu, poslao odabrane i čestite ljude koji su njihovo viđenje islama ispravili. Tako su se vratili istinskom islamu nakon što su ga bili napustili. Njima su se također pridružili novi muhadžiri, emigranti iz arapskih i islamskih zemalja, od kojih neki imaju američko i kanadsko državljanstvo, a neki pravo na legalan boravak u ovim zemljama.
Oni sada imaju vjerske, pedagoške, kulturne, socijalne, pa čak i političke organizacije, u onom obimu koji odgovara njihovom broju, aktivnostima i ambicijama.

Muslimanske manjine na Istoku

Nikako ne smijemo zaboraviti stanje u kome se, poput manjina na Istoku, nalaze islamske manjine i skupine u drugim dijelovima svijeta. Neke od njih su velike skupine kao u Indiji, koja se procjenjuje na više od oko 150 miliona muslimana. Oni imaju svoje vjersko i kulturno naslijeđe, svoje džamije, svoje škole, kulturu i svoju ličnost. Njihov udio u izgradnji indijske civilizacije je veoma veliki. Ustvari, najistaknutija znamenja na koja se Indija oslanja i koja najviše privlače turiste su upravo islamska.

Muslimani su tamo imali istaknut udio u ratu i borbi za nezavisnosti od engleskog kolonijalizma.
Postoji još dobar broj čisto islamskih zemalja koje su donedavno smatrane zemljama sa islamskom manjinom, a to su islamske republike u Aziji - Uzbekistan, Tadžikistan, Kazahstan, Azerbejdžan
su one silom pripojene SSSR-u i tako postale dio njegovog političkog bića. Upravo zbog ove karakteristike su smatrani manjinama.
U to vrrijeme sam često govorio: "Ovo su potpuno islamske zemlje i to što su silom pripojene SSSR-u ne pobijaju činjenicu da su islamske".
U svakom slučaju, takav je bio položaj islamskih manjina koje su starosjedioci i autohton narod u svojim zemljama.
Što se tiče položaja emigranata, u početku ih je bilo vrlo malo iz arapskih i islamskih zemalja. Većinom njihova odanost vjeri nije bila stabilna, tražili su opskrbu i imetak, a o onom svijetu nisu znali baš ništa.
Oni su emigranti iz zemalja u kojima je uticaj islama oslabio tako daje njihovo lično stanje bilo refleksija općeg stanja u kome se njihov narod nalazio, dok im se zapadni svijet prikazivao u svoj svojoj snazi i trijumfu.
To je imalo za posljedicu da ovi ljudi uopće nisu razmišljali
o svome identitetu i o potrebama svoje vjere. Rezultat svega bio je potpuni gubitak prve i druge generacije ovih ljudi, a naročito prve.
Ta generacija se potpuno istopila u novom društvu, jer nisu imali vjerovanje i svijest koja bi ih sačuvala od istapanja, niti se u njihovoj blizini mogao naći iko ko bi ih prihvatio u svoje krilo ili ih kako-tako zaštitio. Najbolji primjeri su Afganistanci - prvi emigranti u Australiji, koji su bili i mahom nepismeni. Ta, prva generacija, gradila je džamije, ali su se poženili Australijankama i njihova djeca su odrastala u vjeri svojih majki. Nakon toga su džamije u Australiji ostale samo građevine, jer je nestalo onih koji bi ih oživljavali svojim namazom, ibadetom i znanjem.
Sličan ovome je primjer Južne Amerike, a naročito Argentina.
Prva generacija se utopila i nestala među domicilnim stanovništvom.
Čak su se neki od njih javno pokrstili, poput Karlosa Min'ama (Carlos Menem) (koji je izabran za predsjednika Republike Argentine, koji je u osnovi bio musliman, kao što se to jasno vidi iz njegovog imena).
Muslimani emigranti potpom su počeli otresati prašinu zablude sa svojih očiju. Počeli su osjećati žudnju i ljubav prema svome porijeklu, vjerskom identitetu i tome da imaju vlastito vjerovanje (akidu) i Objavu, koja ih uzvisuje, te su otpočeli uspostavljati kontakt sa svojom braćom muslimanima unutar islamskog svijeta, tražeći od njih pomoć u izgradnji džamija, u slanju uleme i da'ija. Ovo novo buđenje vjerovatno je bilo plod novonastalih faktora, koji su, također, obuhvatili stare muhadžire, pa ih mrtve oživiše i nepokrenute pokrenuše. Moguće da su ih upravo ti isti faktori doveli do progona i emigranstva u matičnoj zemlji, koju su napustili radi svoga dina (vjere) i uputili se u druge, daleke zemlje, da u

njima posiju novo sjeme, iz kojeg će Allah učiniti da niknu plodovi različitih boja: "Zar ne vidiš kako Allah navodi primjer lijepu riječ kao lijepo drvo; korijen mu je čvrsto u zemlji a grane prema nebu, ono plod svoj daje u svako doba koje Gospodar njegov odredi" (Ibrahim, 24.-25.). Tako je otpočelo novo doba za islamske manjine, a posebno za emigrante. Novo vrijeme donijelo je kontinuiran napredak. Svaka nova etapa bila je snažnija i stabilnija od prethodne, a kulminaciju možemo vidjeti i opipati u Evropi, dvjema Amerikama, Australiji te na Dalekom Istoku i u Africi. To je ono što možemo nazvati "doba islamskog buđenja". Ovaj preporod je, isto tako, zakačio muslimane u islamskim zemljama, pa su se probudili iz svoga dubokog i čvrstog sna i pohrlili (kako u kojoj zemlji) da se pridruže dinamičnom islamskom karavanu. Etape ovoga novog doba kroz koje su manjine prolazile možemo podijeliti na slijedeće:

1. Etapa osjećaja identiteta,
2. Etapa buđenja,
3. Etapa pokretanja,
4. Etapa organizovanja i združivanja,
5. Etapa izgradnje,
6. Etapa želje za radom,
7. Etapa djelovanja.

Mi smo sada u etapi pozitivnog vezivanja sa društvom. U njoj nema mjesta nikakvoj izolovanosti i povlačenju u sebe niti uzmicanju od susreta sa drugima. Islamske manjine su uistinu ostale ustrajne na kršnoj zemlji, imajući povjerenja u sebe, ponoseći se svojim porijeklom, dovoljno jake da se izjasne o svome identitetu, da odbrane svoje biće, da istaknu svoje specifičnosti i da predstave ono što imaju kao civilizacijsku poruku čovječanstvu. One u ovoj etapi Analiziraju izgradnju svojih naučnih, odgojno-obrazovnih i misionarskih institucija. Svu svoju pažnju posvećivale su donedavno osnivanju i izgradnji džamija, koje su bile nužne, jer je džamija prva ustanova u muslimanskom društvu. Potom su preuzele brigu o ko osnivanja škola, u kojima će muslimanska djeca naučiti temelje svoje vjere, kao što uče i druge nastavne jedinice propisane za djecu njihovog uzrasta. Zatim su islamske manjine još više napredovale, tako da su počele osnivati visoke institute i namjenske univerzitete za islamske studije, kako bi odškolovali imame i moderne da'ije te osposobljene i savremene profesore kao moderne šerijatske učenjake koji se napajaju s izvora autentične islamske kulture, a žive u svom vremenu punom različitih struja, spoznaja, problema i napretka i koji ulažu maksimalne napore da iz Šerijata uzmu ono čime će riješiti probleme savremenog doba.

Fikhski problemi manjina

Ove manjine, sa svoje dvije vrste - domicilni stanovnici i emigranti (muhadžiri), imaju veoma mnogo problema. Neki su političke prirode i ogledaju se u nasilju većine i neprestanih ataka na prava manjina i u neuvažavanju njihovih vjerskih specifičnosti. Neki problemi su, opet, ekonomske naravi. U većini slučajeva, manjine su siromasi i ljudi slabog dohotka, jer upravo vladajuća većina upravlja njima i resursima kojima raspolažu i njihovom radnom snagom. Opet, neki od ovih problema su proistekli iz kulturne dominacije većinskog stanovništva nad obrazovanjem, medijima, centrima za usmjeravanje i javnim životom, pri čemu se ignoriše kultura muslimana, koja ih uzvisuje i ukazuje na njihovo vjerovanje, vrijednosti i lični identitet. Većina problema sa kojima se muslimani susreću imaju fikhsku naznaku (pečat), a to je produkt jake želje muslimanskih manjina u tim zemljama da očuvaju svoj vjerski identitet, svoje islamsko uvjerenje i svoje vjerske obrede, te šerijatske propise o sklapanju i razvodu braka, kao i problemima porodice, poznavanju halala i harama u stvarima koje se tiču jela, pića, odjeće i ostalih postupaka, kao i različitih veza među ljudima, naročito sa nemuslimanima: trebaju li se od njih izolovati ili da u tom društvu pristanu na asimilaciju? Zatim, do koje je granice ta asimilacija dopuštena? Sjećam se, od kada sam počeo posjećivati muslimane u Evropi, Americi i na Dalekom istoku, prije više od četvrt stoljeća, pa čak i više, nisam došao ni u jedan grad ili državu, i nisam održao ni jedno predavanje, a da ne bih, po običaju, bio zasut bujicom sličnih pitanja, jer većina živi u istim uvjetima slične ih brige zaokupljaju.

Najčešće pitanje koje postavljaju uglavnom muhadžiri (i emigranti), odnosi se na problem njihovog življenja u zapadnom svijetu. Je li to šerijatski dopušteno ili nije? Drugim riječima, je li dopušten boravak u zemljama kufra (nevjerstva) ili nije?

Šta je smisao hadisa koji to zabranjuju, poput ovog: "Ja se odričem svakog muslimana koji boravi među mušricima (mnogoboščima)" ili: "Ko sa mušrikom spava (spolno opći), on je poput njega". Postavlja se i pitanje jesu li ovi hadisi vjerodostojni? Potom, kakav je propis vezan za boravak muslimana tamo, pogotovu kada se boji za svoju vjeru i vjeru svojih sinova i kćerki i kada ga je strah od boravka u neislamskom i nemoralnom okruženju?

Ovdje postoji nešto što je jače od samog boravka, a to je dobivanje državljanstva ovih zemalja. Ono daje muslimanu određenu materijalnu i duhovnu snagu i sva građanska prava koje uživa domaće stanovništvo, tako da ga niko ne može protjerati kad hoće i kako hoće. Taj musliman, također, ima pravo glasa i kandidovanja i mnoga druga vrlo važna prava. Muslimanske zajednice mogu, ako se ujedine, međusobno razumiju i potpomognu, vršiti određena politička lobiranja, tako da poslije političke

partije počnu izjavljivati kako ih vole, pokušavajući ih pridobiti na svoju stranu. Stoga, muslimani mogu ispuniti svoju zadaću u odabiru stranaka i kandidata i da između njih izaberu onoga koga oni vide da je najbliži njihovim ciljevima i vrijednostima, odnosno onoga ko će se najviše zauzimati za njihova prava i interese i velika pitanja svog ummeta.
Doduše, primanjem državljanstva, nameće se potreba za objašnjenjem Šerijatskog propisa koji se odnosi na zakletvu. Postavlja se pitanje da li je onaj koji uzima državljanstvo izjavljujući da će poštivati ustav i opći poredak u sukobu sa islamom ili ne. Ovo državljanstvo izlaže muslimana prisilnoj mobilizaciji u vojske tih zemalja, u čemu nema nikakve smetnje, osim ako ta zemlja proglasi rat protiv islamske zemlje.
U tom slučaju, kakav stav treba zauzeti musliman? Hoće li iznevjeriti svoju zemlju i zakletvu ili će se boriti protiv svoje braće muslimana?
A sve muslimanovo je drugom muslimanu haram (zabranjeno), njegova krv, njegov imetak i njegova čast.
Također, jedno od najčešće postavljanih pitanja svakom vjerskom učenjaku prilikom posjeta tim zemljama jest: Kakav je propis u vezi sa mesom koje se prodaje u tržnicama i koje se spremljeno poslužuje u restoranima. Te životinje kolje uglavnom domaće stanovništvo, a mi ne znamo ispunjavaju li ta klanja šerijatske uvjete ili ne! Trebaju li te zaklane životinje ispunjavati sve uvjete koji se traže ili se dopuštaju neke olakšice? Trebamo li istraživati, ispitivati i temeljito proučavati ili o onome što je skriveno ne trebamo ni pitati, već da spomenemo Allaha nad hranom i jedemo? Kakav je propis u vezi sa hranom poput želuca, te za ono što nije hrana, poput sapuna, ili nekih tjestenina, koje mogu u osnovi biti napravljene na svinjskoj masti, ali znatno promijenjenoj hemijskim putem ili kako to islamski pravnici kažu daje njena nečistoća iščezla? Hoće li se u obzir uzimati svinjska osnova ili stanje u kome se ta masnoća sada nalazi?
Kakav je propis jedenja sira u koji se stavlja sirište napravljeno od želea ili crijeva životinje koja može biti i svinja, ili neka druga? Kakav je propis ako prevladava mišljenje da je to sirište ipak napravljeno od svinje? Ili kad bi prihvatili da je to sirište napravljeno od svinje, onda se postavlja pitanje je li ono nečisto ili nije, te, ako bi bilo nečisto, je li ta količina koja se koristi za pravljenje sira tolika da se može zanemariti ili, pak, može ući u opus oproštenoga radi svoje neznatne količine? Kakav je propis u vezi sa radom u restoranima u kojima se poslužuju svinjsko meso i alkohol? Je li dopušteno u njima jesti ako se ne uzima alkohol i svinjetina? Kakav je propis o radu muslimana u prodavnicama, piljarnicama, supermarketima u kojima se prodaje mnogo stvari, od kojih je većina halal (dopuštena), ali u kojima se također nalaze alkohol i svinjsko meso? Je li muslimanima dopušteno da otvore prodavnice slične ovima, imajući u vidu da ih zakoni prisiljavaju da u njima prodaju i

ove artikle koji su haram, iako je njihov postotak vrlo mali? Ili je čak muslimanima ova trgovina potpuno zabranjena?
Kakav je propis kad musliman bude pozvan na večeru na kojoj će gostima biti poslužen alkohol i svinjetina, iako ne njemu lično? Hoće li se izvinuti zbog nemogućnosti da se odazove pozivu i živjeti sam izbjegavajući društvo oko sebe i na taj način davati negativnu sliku o muslimanima? Ili će prihvatiti poziv iz kurtoaznosti i dobrosusjedstva?
Kakav je propis nazivanja selama nemuslimanu?
Kakav je propis u vezi sa prisustvovanjem njegovim slavljima i svečanostima i svadbama čisto iz uljudnosti? Kakav je propis o čestitanju njegovih praznika (pogotovo vjerskih, poput Božića), posebno kad nemusliman čestita muslimanu nastupanje njegovih praznika, a naročito onih vjerskih?
Kakav je propis o braku sklopljenom u tim zemljama, odnosno u zvaničnim institucijama? Hoće li se taj brak smatrati šerijatski ispravnim, iako ga nije vjenčao musliman, ili ovaj brak mora biti sklopljen u džamiji ili islamskom centru pred vjerskim licima-šejhovima? Treba li ovakvo sklapanje braka verificirati u zvaničnoj instituciji? Kakav je stav Šerijata prema razvodu braka pred zvaničnim institucijama koji muž musliman ne priznaje zato što je to razvod koji je presudio sudija nemusliman?
Kakav je propis prema muslimanu koji se tajno oženi drugom ženom, a zakoni mu to ne dopuštaju? Ko će garantovati prava ovoj ženi ako dođe do nesporazuma između nje i muža? Je li dopušteno imamu islamskog centra da postupi suprotno zakonima i sklopi ovakvu vrstu braka?
Je li dopušteno ženi, ako je teški uvjeti prisile da bude sama u ovim zemljama, da se uda bez staratelja (veliju-l-emra)? Ili njen staratelj može biti predsjednik udruženja ili imam islamskog centra i tome slično?
Kakav je stav Šerijata prema braku sazapadnjakinjom nemuslimankom? Smatraju li se danas zapadnjaci sljedbenicima Knjige ili ateistima, odnosno postoji li kakav uvjet ili zabrana ovoga braka? Kakav stav Šerijat zauzima naspram žene koja primi islam, ali to njen muž ne učini? Treba li se razvesti od njeg ili postoji neko drugo rješenje?
Kako se odnositi prema imetku koji su bogati roditelji nemuslimani ostavili iza sebe, koji čovjek po zakonskoj presudi naslijedi ili njegov veći dio? Hoće li odbiti ovaj imetak, iako je prijeko potreban njemu, njegovoj porodici, njegovoj braći i islamskom misionarstvu, temeljeći ovaj stav na pravilu da musliman ne nasljeđuje nevjernika (kafira), kao što nevjernik ne nasljeđuje vjernika, ili, pak, postoji određena olakšica da ovaj musliman naslijedi bogatstvo roditelja?
Kakavje propis poslovanja s bankama koje rade na kamatnom principu i sa kompanijama za osiguranje u tim zemljama kad znamo da osim tih druge ne postoje? Je li nam dopušteno da u njih pohranjujemo svoj novac, iako smo prinuđeni da to učinimo? Možemo li uložiti svoj novac

uz kamatu koju ćemo uzeti i dati siromašnim ili islamskim udruženjima koja imaju potrebu za finansiranjem koje izostaje?
Kakav je propis u vezi sa kupovinom kuća za stanovanje putem kredita od banaka koje posluju na kamatom principu, jer musliman ima potrebu da ima kuću koja će biti u njegovom vlasništvu, koja će biti dovoljna njegovoj porodici i njegovim gostima i nad kojom gazde neće upravljati? Pored toga, ono što kupac plaća banci kao ratu uz određenu kamatnu stopu približno je jednako ili čak identično onome što plaća za mjesečnu kiriju? Kakav je propis Šerijata u vezi na sudjelovanja u političkom životu ovih zemalja putem izbora ili kandidiranja ako se za to ukaže prilika ili naspram simpatisanja i bodrenja određenih stranaka ili čak stupanja u njihovo članstvo ili prema podršci određenim kandidatima koji će biti najbliži interesima muslimana? Je li muslimanima dopušteno da osnuju vlastitu političku partiju koja će se izjašnjavati o njihovim zahtjevima? Kakav je propis zajedničkog rada među muslimanima radi izgradnje džamija, podizanja škola, osnivanja klubova te socijalnih, ekonomskih i kulturnih ustanova?
I druga raznovrsna pitanja koja se tiču različitih oblasti individualnog, porodičnog, društvenog, kulturnog, ekonomskog, političkog i međunarodnog života, stavove koje vjera zauzima o pojedinim pitanjima te stav muslimana prema njima ukoliko se želi pridržavati propisa svoje vjere.
Ova pitanja nas ne trebaju uznemiravati i zabrinjavati. Naprotiv, ona ukazuju da islam još uvijek ima jak uticaj na ponašanje i misao muslimana iako su oni izvan islamskih zemalja i potvrđuju da ih odsustvo iz islamske domovine neće natjerati da zaborave svoju vjeru, svoga Gospodara, svoj vjerozakon, već će njihova glavna žudnja i nastojanje biti usmjereno zadobijanju zadovoljstva Uzvišenog Allaha te ostajanju pod autoritetom svoje vjere i propisa svog Šerijata. Allah Uzvišeni kaže: "A Allahov je istok i zapad i kuda god se okrenete, pa tamo je Allahova strana" (El-Bekare, 115.), a Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, kaže: "Boj se Allaha gdje god bio".[1]
Ova pitanja koja dolaze od muslimanskih manjina i iseljenika u zapadnim zemljama i od njima sličnih kategorija zahtijevaju odgovor alima pravnika. Na mnoga od ovih pitanja je ulema već odgovorila, njihovi odgovori su se razilazili shodno mezhebima koje slijede ili stavovima koje baštine, proširujući ili sužavajući, olakšavajući ili otežavajući. Neki od njih su istaknuti učenjaci, ali im nedostaje dovoljno svijesti o uvjetima života ovih manjina i raznim pitanjima sa kojima se susreću u nemuslimanskom društvu. Stoga, nije dovoljno da im alim da fetvu shodno onome što je pročitao i naučio u knjigama ne razumijevajući njihovu stvarnost te dovoljno ne poznajući njihove potrebe i ono čemu su prinuđeni.

[1] Hadis prenosi Tirmizi od Ebu-Zerra, 1987., i za njega kaže da je dobar i vjerodostojan; također, ga prenosi Ahmed (5/153., 758., 177.) i Ed-Darimijj.

Radi svega rečenog, mi moramo imati pronicljiv fikh, realan fikh, savremen fikh, onaj koji polazi od jasnih tekstova (Kur'ana i Sunneta) i od šerijatskih pravila i principa, ali koji će, isto tako, paziti na promjene koje donosi vrijeme, mjesto i stanje u kojima se čovjek nalazi, a to je ono na što pokušavamo baciti tračak svjetlosti na ovim stranicama, a u Allaha se uzdamo i od Njega pomoć tražimo.

FIKH MUSLIMANSKIH MANJINA
CILJEVI, ODLIKE I IZVORI

Kad je iz štampe izišlo prvo izdanje moje knjige "Nemuslimani u islamskom društvu", u kojoj sam, u svjetlu šerijatskih tekstova i ciljeva, razmatrao pitanja vjerskih sloboda neislamskih manjina koje žive u islamskim zemljama i koje su, ustvari, domicilno stanovništvo, čije pitanje su postavile neke strane institucije koristeći se time kako bi spriječile apel za uvođenje Šerijata i apel za islamskim rješenjem i obnovi cjelovitog islamskog života, smatrajući prisustvo ovih ljudi glavnom preprekom na putu onoga što zahtijevaju pobožni muslimani, poput potpunog ostvarenja islama i njegovog povratka na kormilo društva i života. Zato sam putem te knjige želio odgovoriti na najvažnija pitanja i nejasnoće nastale oko položaja nemuslimanskih vjerskih manjina u okrilju islamskog društva i pod islamskom vlašću. Ipak, ono čega se sjećam i što nikad neću zaboraviti jest da su mi neka braća od onih koji žive na Zapadu rekli: "Svi smo pročitali tvoju veoma značajnu knjigu o nemuslimanima u islamskom društvu. Iščitavajući je, veoma smo se okoristili te je namjeravamo prevesti na engleski jezik, ali od tebe očekujemo da napišeš drugu knjigu, koja je nama prijeko potrebna, a to je knjiga o muslimanima u neislamskom društvu. Pošto tvoja knjiga razmatra propise koji se odnose na nemuslimanske manjine u islamskom društvu, onda je nama još potrebniji drukčiji vid razmatranja, a to je razmatranje fikha o muslimanskim manjinama u neislamskom društvu, prvenstveno misleći na Zapad i druge zemlje u kojima većina stanovnika ne propovijedaju islam. Ove muslimanske manjine koje su izvan islamskih zemalja i daleko od muslimanskog društva imaju potrebu za posebnim fikhom koji će se temeljiti na ispravnom šerijatskom idžtihadu, uzimajući u obzir mjesto gdje se nalaze, vrijeme i specifične uvjete života u kojima žive. Ove manjine ne mogu nametnuti propise svoga vjerozakona zajednici u kojoj borave i prisiljeni su da se odnose prema društvu shodno sistemu i zakonima tih zemalja, a neki od ovih zakona i sustava su suprotni vjerozakonu islama".

Vjerovatno su ova potreba i ova stanovišta naveli nekolicinu braće koji

su ljubomorno brižni za pitanja islama u Udruženju islamskih organizacija u Evropi da krenu ka osnivanju naučne, fikhske i islamske institucije koja će popuniti ovu prazninu i odazvati se potrebama i odgovoriti na pitanja i nejasnoće muslimana koji žive u tim zemljama, tako da je osnovano Evropsko vijeće za fetve i istraživanja, čiji su se osnivači okupili u Britaniji i jednoglasno potvrdili uspostavu ovoga Vijeća, koje je proglasilo svoj datum rođenja i predstavilo svoje ciljeve, sredstva i članstvo.

Činjenice o fikhu manjina

Govoreći o muslimanskim manjinama moramo konstatovati sljedeću činjenicu: Muslimanska zajednica ne živi samo na razini Fikha (prava).
Prvo: Muslimanska zajednica ne živi, ne jača i ne ostvaruje svoj napredak samo sa fikhom. Fikh u svom poznatom terminološkom značenju ukazuje na poznavanje propisa vezanih za manifestativni dio čovjekovog života i njihovo pojašnjenje, ali se u osnovi ne odnosi na čovjekov duhovni život, na moralni i imanski dio života. Tim se problemima bavi nauka o čovjekovom ponašanju ili tesavvuf, odnosno nauka o čišćenju duše. To je osnova ispravnosti i sreće na dunjaluku, uspjeha i Allahovog, dželle šanuhu, zadovoljstva na Ahiretu. Imam Gazali u svom djelu "El-Ihja" smatra nauku o Fikhu jednom od ovosvjetskih nauka, a ne naukom od ahiretskih nauka, zato što fikh čovjeka dovodi do sudskih (kadijskih) i muftijskih pozicija, dovodi ga u mogućnost da nadzire vakufe na skupovima koji obično budu izloženi raskolu i svađi. I mnoga druga stanovišta su navela Gazaliju da Fikh ne ubroji u ahiretske nauke. Čak i onda kad govori o fikhu-l-ibadatu (obredoslovlju), Fikh se brine o njegovoj pojavnosti, formii, dok ne poklanja pažnju duhovnoj strani; spoljašnjosti, a ne ezoteričnosti i biti.
Zbog svega navedenoga, muslimanska zajednica je imala potrebu za određenim brojem fakiha (islamskih pravnika) koji mogu donijeti fetvu te također za daleko većim brojem islamskih misionara (daija), prosvjetitelja i odgajatelja koji će zajednicu poučavati "Velikom fikhu" (vjerovanju) i koji će toj zajednici pomoći da se očisti od grijeha i podučiti je Knjizi i Mudrosti (sunnetu).
Muslimanska manjina je dio muslimanskog ummeta i ujedno dio svog zasebnog društva
Drugo: Muslimanske manjine su, s jedne strane, neodvojivi dio islamskog ummeta, koji obuhvata svakog muslimana ma gdje se nalazio i ma kakve bio nacije, boje, jezika, društvenog sloja, ali oni su, isto tako, s druge strane dio svog društva u kome žive i kome pripadaju, tako da se obje ove strane moraju uzimati u obzir, kako jedna ne bi prekrila drugu i kako se ne bi jedna uzdigla na račun druge.
Poseban fikh u okviru “općeg fikha”

Treće: Zaista se fikh manjina koji se nastoji uspostaviti ne može odreći činjenice daje on samo dio "općeg fikha". Ali, ipak, to je fikh koji ima svoju specifičnost, svoju tematiku i karakteristične probleme, Iako ga naši prijašnji učenjaci nisu definisali posebnim imenom kojim će se odlikovati nad drugim, zato što Stari svijet nije poznavao pojavu miješanja naroda jednih sa drugima, kao ni pojavu da emigriraju jedni drugima, sada su se zemlje međusobno zbližile tako da su postale kao jedna zemlja. Također, mi sada imamo nešto što se zove medicinski fikh, koji se tiče zdravlja i bolesti, liječenja bolesti te specifičnih problema u vezi sa medicinom, njenim napretkom i inovacijama, te imamo to što se zove ekonomski fikh, koji se tiče pitanja kapitala, ekonomije, zakona, međusobnih transakcija i poslovanja, banaka i drugog. To je fikh čiji se dijapazon djelovanja znatno proširio u našem vremenu, tako da su njegova polja istraživanja i studije postale raznovrsne i mnogobrojne. Zatim, imamo fikh koji možemo nazvati političkim fikhom. On se bavi problematikom izgradnje muslimanske države, njenih parlamentarnih, sudskih, izvršnih i vojnih organa i ustanova, razmatrajući stav koji ova država zauzima naspram demokratije i višepartijskog sistema te nemuslimana, rata i mira itd. Pošto već imamo sve ove vrste fikha, pa zašto ne bismo imali fikh manjina, koji bi imao zadaću da rješava njihove probleme te da odgovori na njihova pitanja i nejasnoće, iako sve ove specifične vrste fikha imaju korijene u našem općem islamskom fikhu, ali te podjele i pojedinosti nisu sređene, te su veoma sažete i nedovoljno pojašnjene, djelimične i neupotpunjene, shodne svom vremenu i okolini. Jer, to je priroda fikha, tako da je nemoguće zamisliti da fikh vremena koje je prošlo liječi i tretira problematiku modernog doba koja prije nije bila poznata, niti je bilo kome iz tog vremena moglo pasti na um da će do nje ikad doći.

Nužnost islamskog prisustva na Zapadu

Četvrto: Ovdje želim naglasiti činjenicu koju mi muslimani ni po koju cijenu ne smijemo zaboraviti, a to je da muslimani, kao ummet koji nosi svjetsku poslanicu, moraju biti islamski aktivno prisutni u zapadnim zemljama, imajući u vidu da je Zapad postao taj koji vodi svijet, usmjeravajući njegovu politiku, ekonomiju i kulturu, a to je činjenica koju mi ne možemo zanijekati. Čak ako ne bi islam bio prisutan tamo, dužnost bi bila muslimanima da, međusobno se pomažući, rade na uspostavljanju tog prisustva, kako bi se brinuo o očuvanju tamošnjih muslimana koji su autohtoni narod i pruže podršku njihovom materijalnom i duhovnom biću i vode brigu o onima koji u islam uđu od tamošnjih stanovnika i prihvate muslimane koji dolaze te im pružio pomoć koja se ogleda u dobrom usmjeravanju, vjerskoj uputi i kultivaciji, sa posebnim dodatkom širenja islamske dave među nemuslimanima.

Ne smije se nipošto ovakav Zapad ostaviti samo pod uticajem jakog židovskog lobija, koji ga iskorištava i usmjerava u korist svojih ciljeva i ambicija i utiče na njegovu politiku, kulturu i filozofiju i na njima ostavlja svoje otiske, dok smo mi muslimani daleko od svega ovoga, pognutih glava u svojim domovinama. Time ostavljamo prostor drugima vjerujući da je naša poslanica upućena svim ljudima i svim svjetovima te čitamo u Knjizi našeg Gospodara: "A tebe smo samo kao milost svjetovima poslali" (El-Enbija, 104.), "Neka je uzvišen Onaj Koji robu Svome objavljuje Kur'an da bi svjetovima bio opomena"
(El-Furkan, 1.) i čitamo u hadisu našeg Vjerovjesnika, salallahu alejhi ve sellem: "Svaki vjerovjesnik je poslan samo svome narodu, a ja sam poslan svim ljudima".[2] Zato ovdje nema mjesta pitanju je li muslimanu dopušteno da boravi u nemuslimanskoj zemlji ili u daru-l-kufru (svijetu nevjerstva), kako ih nazivaju islamski pravnici. Jer, kad bismo to zabranili, kao što to želi neka ulema, zatvorili bismo vrata pozivanju u islam i širenju islama u svijetu, i islam bi se od davnina svodio samo na Arapsko poluostrvo i nikad ne bi otud izišao.
Kad bismo pravilno analizirali historiju, vidjeli bismo da je širenje islama u zemljama koje se danas zovu arapskim svijetom ili islamskim svijetom bilo produkt djelovanja muslimanskih pojedinaca, trgovaca ili putujućih misionara i njima sličnih koji su napustili svoje zemlje i uputili se u te nove azijske i afričke i tamo se izmiješali sa domicilnim stanovništvom, poslujući jedni s drugima, pa ih zavolješe zbog njihovog lijepog morala i iskrenosti. Zavoljeli su i njihovu vjeru, koja je u njih usadila sve ove vrline, pa u nju uđoše, što pojedinačno, što u skupinama. Čak je i u zemljama u koje su ušle islamske vojske oslobađajući ih, svrha oslobađanja bila otklanjanje materijalnih prepreka na putu širenja islama, kako bi svoj poziv uputio narodima i kako bi ih doveo u poziciju da izaberu sami za sebe. Narodi dobrovoljno izabraše ovu vjeru, tako da su namjesnici Emevija u Egiptu nametali džizju i onim Egipćanima koji su primili islam zbog velikog broja onih koji su pristupili islamu. Trajalo je tako sve dok to nije ukinuo Omer bin-Abdulaziz, izrekavši čuvene riječi namjesniku Egipta: "Allah je poslao Muhammeda, salallahu alejhi ve sellem, kao upućivača, a ne kao poreznika".

[2] Hadis prenose Buharija i Muslim od Džabira

Ciljevi željenog fikha manjina

Fikh koji propagiramo za muslimanske manjine u svim dijelovima svijeta, posebno na Zapadu, ima svoje ciljeve i težnje koje nastoji ostvariti u životu ovih manjina unutar Šerijatskog okvira i njegovih propisa i pravila.

Prvo: Da pomogne ovim muslimanskim manjinama (pojedinci, porodice, skupine) da sa svojim islamom žive lagodan život, bez teškoća u vjeri i bez preopterećenja na dunjaluku.

Drugo: Da im pomognemo u očuvanju biti islamske ličnosti, koja se, svojom idejom, obredima, vrijednostima, moralom, običajima i zajedničkim razumijevanjem, odlikuje nad drugima, tako da sa svojom molitvom, obredima, svojim životom i smrti pripada samo Allahu, Gospodaru svih svjetova, i tako da može sebe i svoje potomstvo u tom duhu odgajati.

Treće: Ovaj fikh nastoji muslimansku zajednicu osposobiti da izvršava svoju obavezu prenošenja svjetske poruke islama onima koji žive s njima, njihovim jezikom, koji razumiju, kako bi im objasnili i pozvali ih da otvorenih očiju izaberu i da muslimani s njima raspravljaju na najljepši način, kao što kaže Uzvišeni Allah: “Reci: 'Ovo je put moj, ja pozivam k Allahu, otvorenih očiju, ja i svaki onaj ko me slijedi'" (Jusuf, 108.). Svako ko bude slijedio Muhammeda, salallahu alejhi ve sellem, poziva Allahu, poziva s jasnim dokazima, pogotovu onaj ko živi među nemuslimanima.

Četvrto: Da joj pruži podršku kako bi postala elastična i otvorena onoliko koliko je to dopušteno, tako da se muslimanska zajednica ne ustručava od susreta niti da se povlači sama u sebe i ne izoluje od društva, već da s njim ima pozitivnu komunikaciju i posluje, da mu ponudi ono najbolje što ima i, isto tako, od kojeg će uzeti samo ono najbolje, uz argumente i dokaze, te pomoću čega će islamska zajednica uspjeti riješiti ovu tešku jednačinu: Očuvanje posebnosti bez zatvaranja i asimilacija bez nestanka.

Peto: Ovaj fikh je nužan da da plodove na polju obrazovanja i osvješćiavanja ovih manjina tako da znaju čuvati svoja prava i slobode: vjerske, kulturne, društvene, socijalne, ekonomske i političke koje im zakon države u kojoj žive garantuje, tako da mogu ostvarivati svoja prava bez bilo kakvog vida pritisaka ili ustupaka (odricanja).

Šesto: Ovaj fikh treba potaknuti islamske skupine u izvršavanju raznih zadataka: vjerskih, kulturnih, socijalnih i drugih tako da ih niko u tome ne ometa, bez obzira bio to onaj ko "cjepidlači" u vjeri ili koji se otima za dunjaluk, tako da ne zanemare nešto od onoga čime ih je Allah obavezao ili da se ne upuste u ono što je Allah zabranio. Jedino ispunivši tu zadaću, vjera će im biti pravi podstrek, pokretač i vodič, koji će ih za ruke uzeti, a ne biti okov na njihovim vratovima i lanci svezani oko njihovih nogu.

Sedmo: Jedna od zadaća ovoga fikha koji se nastoji postići jest da odgovori na postavljena pitanja i da riješi najnovije probleme u nemuslimanskom društvu, u sredini koja ima svoja vjerovanja, svoja načela, običaje i vrednovanja u svjetlu novog idžtihada[3], koji će za ovo vrijeme donijeti kompetentni ljudi.

Specifičnosti ovog fikha

Ovaj fikh kojeg promoviramo ima svoje specifičnosti koje se moraju uzeti

u obzir kako bi dao svoje plodove i ostvario svoje ciljeve. Njegove se specifičnosti ogledaju u sljedećem:

1. To je fikh koji s jedne strane gleda u islamsko fikhsko naslijeđe, a s druge strane gleda u okolnosti vremena u kome se živi, u njegove tendencije i njegovu problematiku, tako da ne nagrće zemlju na ogromnu zaostavštinu koju su proizveli genijalni umovi tokom četrnaest stoljeća, niti se utapa u naslijeđe tako da zaboravi svoje vrijeme, njegove tokove i njegove teoretske i praktične zagonetke i sve ono što se nameće kao produkt raznih izučavanja i općeg obuhvatanja i poznavanja njegove kulture i njegovih velikih smjernica, u najmanju

[3] Islamsko rješenje vjerskog pitanja tumačenjem izvora, op. prev.

ruku. A ono bez čega se vadžib ne može ostvariti (obaveza) i samo postaje vadžib.

2. On povezuje islamsku univerzalnost sa realnošću društva kome traži lijeka i nastoji ustanoviti dijagnozu kako bi mu se propisali lijekovi iz apoteke plemenitog Šerijata. Vidjeli smo da i Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, uvažava temperamente naroda i njihove običaje, kao što kaže: "Doista ensarije vole zabavu" i kao što je dopustio Abesincima da plešu sa svojim kopljima u njegovoj džamiji.

3. Uspostavlja ravnotežu između izučavanja određenih pravnih tekstova i konačnih težnji i ciljeva, tako da ne zapostavlja ni jednu stranu na račun druge te da ne isključuje određene tekstove iz Knjige i Sunneta pod izgovorom čuvanja islamskog duha i ciljeva Šerijata. Također, ne izbjegava izučavanje konačnih težnji i cjelokupnih ciljeva držeći se samo doslovnosti teksta i postupajući po njoj.

4. Vraća sporedne stvari svojim osnovama, rješava pojedinačne stvari u svjetlu općih i, održavajući ravnotežu između njihovih obostranih interesa te podjednako pazeći na štetne stvari, daje sud nad korisnim i nekorisnim stvarima onda kad dođe do oprečnosti u svjetlu razumijevanja ravnoteže i razumijevanja prioriteta.

5. Uvažava ono što je ulema Ummeta utvrdila da se fetva (decizija) razlikuje shodno različitosti mjesta, vremena, stanja i običaja. Uistinu, ne postoji veća razlika između jednog vremena i drugoga kao što je to između našega i prеđašnjeg vremena, ni razlika između jednog mjesta i drugog kao što je to između područja gdje se islam ustabilio i njegovi korijeni učvrstili, gdje su se njegova obilježja podigla i osnovala njegove države i između područja u kom islam živi kao stranac, sa svojim vjerovanjima, uvjerenjima, vrijednostima, obilježjima i tradicijama.

6. Nastoji riješiti ovu tešku jednačinu: Briga o isticanju muslimanske ličnosti kako individue, tako i skupina, uz nastojanje da se održi kurs zbližavanja sa društvom oko njih, ne utapajući se u njega i pozitivno utičući na isto svojim ophođenjem i radom.

Izvori ovoga fikha

Neko će ovdje postaviti pitanje: Šta su izvori ovoga fikha? Ima li on druge izvore osim izvora općeg fikha? Odlučujem se kazati: Izvori fikha manjina su, ustvari, isti izvori općeg fikha, ali ovaj fikh mora imati reformatorske stavove naspram ovih izvora, čije smo primjere spomenuli u prvom dijelu nare knjige: "Olakšavanje fikha za savremenog muslimana" ("Tejsiru-l-fikhi li-l-muslimi el-muasiri").

Najvažniji među stavovima

Oslanjanje na prvi izvor ili izvor izvora i temelj temelja, a to je Kur'an Časni, u utemeljivanju ovoga fikha i u učvršćivanju njegovih temelja, tako da se svi temelji i izvori moraju vraćati Kur'anu. Čak i Vjerovjesnikov sunnet se mora razumijevati u svjetlu Kur'ana Časnog, kao što smo to podrobno objasnili u našoj knjizi "Kejfe neteamelu mea es-sunneti en-nebevijjeti" ("Razumjevanje Sunneta"). Kur'an je poput ustava iz kojega se izvode zakoni i izvor svih pravila i propisa, pa se zbog toga i zanima učvršćivanjem osnovnih temelja i načela više od razmatranja pojedinačnih stvari i detalja, potpuno drukčije od sunneta, koji se brine o trenutnim problemima i konkretnim slučajevima i ovosvjetskim pitanjima koja nekad nemaju direktne veze s vjerom, poput pitanja na koje se odnosi hadis koji bilježi Muslim od Aiše i Enesa, daje Allah zadovoljan njima: "Vi bolje poznajete svoje ovosvjetske poslove". Zbog toga su znanstvenici ummeta ustanovili da se u Sunnetu nalazi dio koji je normativnog karaktera i dio koji nije normativan. Ono što se može koristiti u islamskom zakonodavstvu naroda je općenito, a nekad je konkretno, nekad je univerzalno, a nekad je privremeno. Pod to se ubraja i ono što je došlo od Plemenitog Poslanika u obliku fetve i ono što je došlo u obliku prenošenja od Allaha Uzvišenoga, te ono što je došlo od Poslanika u svojstvu vođe i predvodnika države. Također je od Sunneta ono što se dogodilo u pojedinačnim situacijama i slučajevima i za to ulema kaže da se odnosi na konkretnu situaciju i da nema svojstvo univerzalnog važenja. Ovdje se mora skrenuti pažnja da postoje hadisi čija vjerodostojnost nije utvrđena, a neki od učenjaka upravo na njima zasnivaju propise uprkos činjenici da su se svi složili da se na slabim (da'if) hadisima ne mogu zasnivati propisi (hukmovi), poput hadisa: "Odričem se svakog muslimana koji živi među mušricima (mnogobošcima)"[4] i poput hadisa: "Ko bude spolno općio sa mušrikom i živio s njim, on je poput njega"[5] iako neki alimi smatraju ovaj hadis dobrim. Ali, kategorisanje ovoga hadisa dobrim je zasigurno zbog drugoga i ovdje treba pažljivo pristupati jer je to polje velikog razilaženja među onima koji se bave hadisom. Radi toga susrećemo neke učenjake hadisa, poput šejha Albanija, da određeni hadis u jednoj knjizi smatraju dobrim, a u drugoj slabim, ili ga smatraju jedan period dobrim, potom mu

se ukaže drukčijim, pa ga proglašavaju slabim ili obratno.
Objašnjenje hadisa: "Odričem se svakog..." drukčije je nego što se to u prvi mah čini.[6]

[4]Hadis bilježi Ebu-Davud (2.645.) od Džabira bin-Abdullaha, a Ukbe kaže da ga prenosi Hešim i Muammer i Halid el-Vasiti i skupina; nisu spomenuli Džerira. Munziri kaže: "Bilježi ga Tirmizi i Nesa'i". Ebu-Davud kaže: "Prenosi ga skupina kao mursel hadis (od ashaba)". I Tirmizi ga bilježi kao mursel hadis i dodaje da je to najispravnije. Munziri kaže da većina smatra da ga prenosi Ismail, odnosno Ibn ebi-Halid, a nisu u njegovom lancu prenosilaca spomenuli Džerira, također spominje da je Buharija za njega rekao da je hadis sahih mursel. I Nesai ga ne navodi nikako drukčije do kao mursel; pogledaj: "Sažetak Ebu-Davudova 'Sunena'", od Munzirija", 3/437., 438., pod brojem 2.530., izdavač "Mealimu es-suneni", od El-Hatabija i "Tehzibu es-Suneni" od Ibn el-Kajjima od šejha Šakira i šejha El-Fikhija. Uprkos tome, Albani ga navodi u "Sahihu Ebu-Davudova 'Sunena'" pod brojem 2.304.

[5]Bilježi Ebu-Davud, 2.787., od Semreta bin-Džundeba. Šejh Albani kaže u "El-lrva'u": "Njegov lanac prenosilaca je slab, ovaj hadis ima još jedan lanac prenosilaca koji je slabiji od prvoga". Bilježi ga Hakim, 2/141., 142., i kaže: "Vjerodostojan je i odgovara Buharijinim kriterijima". S njim se slaže i Ez-Zehebi; u "Et-Telbisu", karakteriše ga: "Sahih odgovara kriterijima i Buharije i Muslima". Usljed njihove zbunjenosti, jer se u njegovom lancu nalazi Ishak ibn-Idriz, a on se optužuje za laž, čak i sam Ez-Zehebi mu je naveo ružnu biografiju, šejh Albani ovome hadisu pripisuje još jednog svjedoka kojeg bilježi Hakim i kaže da se u njemu nalazi prenosilac koji nije "jak”; pogledaj: "Irva'u-l-galil", 5/32., 33., hadis broj 1.207., i uprkos tome ga okarakterisao kao vjerodostojna u "Sahihu Ebu- Davudovog 'Sunena'", pod brojem 2.420.

[6]Njegovo značenje je da se Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, odriče plaćanja krvarine njegovoj porodici ako bi ga muslimani ubili greškom zato što on boravi među mušricima koji se bore protiv islama, pa se i na njega odnosi ono što se odnosi na njih; stoga, ako bi bio ubijen greškom, ni Poslanik ni muslimani ne snose odgovornost za njegovu krvarinu.
Riječ "mušrik" je kur'anski termin koji označava idolopoklonika, tako da u njeno značenje ne ulazi "kitabija" (sljedbenik knjige). Kako će islam zabranjivati muslimanu da stanuje sa kitabijama u istoj kući kad mu dopušta da se oženi "kitabijkom" koja će se brinuti za njegov dom?
Postoje vjerodostojni hadisi koji zahtijevaju posebno tumačenje jer dolaze u oprečnost s doslovnošću kur'anskog teksta, poput hadisa:
"Ne počinjite sa Židovima i kršćanima sa selamom, a ako ih sretnete na putu, natjerajte ih u tjesnac (ustranu)".[7] On je suprotan ajetu: "Da im dobro činite i da budete prema njima pravedni" (El-Mumtehine, 8.) radi općenitosti riječi Uzvišenoga: "Kad pozdravom pozdravljeni budete,

ljepšim od njega odvratite ili ga uzvratite" (En-Nisa, 86.) i radi općenitosti Poslanikovih, s.a.v.s, riječi: "Širite selam"[8]
Dakle, najhitnije je da se sunnet podvrgava Kur'anu i da se sunneti zajedno razumijevaju i da se hadisi tumače u svjetlu situacija i namjera u kojima su izrečeni te da uočimo razliku između postavljenog cilja i promjenjivih sredstava. Nakon Kur'ana i sunneta dolazi idžma' (konsenzus). Ovdje moramo upozoriti na to da mnoge od tvrdnji idžma'a nisu stabilne. Čak je ustanovljeno upravo suprotno. Istraživači su utvrdili da u idžma'u postoje razilaženja, kao i to da su se neke vrste idžma'a koje su zabilježene temeljile na privremenom interesu ili običaju koji se promijenio, tako da se doneseni propis idžma'a mora promijeniti shodno mijenjanju situacije na koju se propis odnosi. Pogotovo ako se idžma' temelji na tekstu i kad se tekst odnosi na određenu situaciju ili običaj nakon što su se ovaj običaj ili situacija promijenili, tako da se propis koji se na njima temeljio mora mijenjati, kao što sam to spomenuo na drugom mjestu u situaciji kad imamo dva "nisaba" za zekat na novac. Nisab srebra i nisab zlata, a koji se visinom potpuno razlikuju.

[7] Prenosi ga Muslim, 2.167., od Ebu-Hurejre.

[8] Hadis je vjerodostojan, jer ga prenose Abdullah bin el-Haris, Ebu-Hurejre, Ebu-Musa, El-Bera', Ibn-Omer i Abdullah bin-Selam i drugi; pogledaj u: "Sahihu-l-džami’i Es-Sagir" hadise pod brojevima: 1.021. i 1.089. Ovaj hadis se mora protumačiti da se odnosi izravno na one koji ratuju i neprijateljuju protiv muslimana i ne odnosi se na one s kojima muslimani imaju mirovne ugovore. 0 ovome su podrobno govorili na drugim mjestima (najupečatljivije je ono što smo napisali u poglavlju: "Zakonodavna strana u sunnetu" u našoj knjizi "Sunnet - izvor spoznaje i civilizacije" ("Es-Sunnetu masderun li-l-m'arifeti ve-l-hadareti"), koju je izdala kuća "Eš-Šuruk" iz Kaira.

Nakon idžma'a dolazi kijas (analogija), sa svojim pravilima i uvjetima. Šerijat, zasigurno, ne razdvaja dvije sličnosti, niti izjednačava dvije nejednakosti. Stoga, nijedan fakih (islamski pravnik) ni u jednom stoljeću se ne može odreći korištenja kijasa, pogotovo nakon što predmet kijasa postane očit i ne bude prevelike razlike između predmeta koji se uspoređuje i osnova na kojemu se izvodi analogni zaključak.
Pored kijasa, postoje i drugi izvori o kojima postoji razilaženje: el- istislah (traženje koristi, odnosno rad po el-maslehati el-mursele,[9] el- istihsan (smatranje nečega lijepim), sedduz-zera'ia (preventiva), pravo onih prije nas, običaj, el-istishab (tretman važenja dok se ne dokaže suprotno), riječi ashaba itd. Fakih u našem dobu se mora okoristiti svim ovim temeljima i dokazima, da svaki od njih stavi na svoje mjesto te da, ako dođe do sukobljavanja među njima, jačem da prednost nad slabijim u svjetlu načela vrednovanja oprečnosti i davanja prednosti koja su poznata.

[9] Vidi ono što smo napisali o el-maslehu el-mursele u našoj knjizi "Šerijatska politika između šerijatskih tekstova i šerijatskih ciljeva" - "Es-sijasetu eš-šeri'ijetubejne nususiš-šeri'ijeti ve mekasidiha", koju je izdala biblioteka "Vehbe" iz Kaira.

FIKH MUSLIMANSKIH MANJINA
STUBOVI FIKHA MANJINA

Fikh manjina za koji se zalažemo treba se temeljiti, više nego druge grane fikha, treba se temeljiti na sljedećim principima premda cjelokupan fikh ima za njima potrebu.

1. Nema fikha bez savremenog i ispravnog idžtihada

Prvi temelj. Fikh koji nastojimo postići i koji se odnosi na muslimanske manjine da ostvare ciljeve i težnje koji ih se tiču ne postiže se drukčije osim kroz ispravan idžtihad koji će donijeti kompetentni ljudi za ovo vrijeme. Kad bismo propagirali tezu o zatvaranju vrata idžtihada i razmišljali umovima mrtvih, onih koji su bili prije nas, i ne razmišljali svojim umom, onda ne bismo fikhom nijedan problem riješili.

Već smo u našim prijašnjim djelima objasnili da je idžtihad dužnost i nužnost koju nalaže stvarnost. Idžtihad je taj koji ističe valjanost i plodnost Šerijata da bude proveden u svakom vremenu i na svakom mjestu i on je taj koji čuva živost ummeta i njegov opstanak, tako da može živjeti sa svojom Objavom i za svoju Objavu. Idžtihad koji mi zagovaramo je dvojak: selektivni i idžtihad kojim izvodimo novi stav. Što se tiče selektivnog idžtihada, to je onaj koji se bira iz našega bogatoga naslijeđa, između različitih mišljenja i stavova gdje se daje jednima prednost nad drugima, odabere se najkompetentniji koji će da ostvari ciljeve Šerijata i interese stvorenja. Kad je Ibn el-Kajjim mogao navesti devet stavova o pitanju žene koja primi islam, ali to njen muž ne učini, idžtihad koji se ovdje nameće je da izaberemo jedan od ovih stavova koji smatramo najispravnijim i najprikladnijim. Dakle, ovdje se ne misli da izaberemo jedan stav onako odreda i potom kažemo da je ovo to što smo odabrali i čemu dajemo prednost, već se treba uspostaviti balans između stavova i njihovih dokaza, predaja i tendencija, potom odabiremo u okrilju šerijatskih temelja i stanovišta ono što je najjače i najispravnije. Što se, pak, tiče ovog drugog oblika idžtihada, on se odnosi na novonastala pitanja, jer to nameće moderni način života ispunjen stotinama, čak i hiljadama novih slučajeva kojima se ne može naći odgovora u našem bogatom fikhskom naslijeđu. To je i prirodno, jer je napredak koji se dogodio u našem modernom svijetu uistinu strahovit, kako u svom kvantitetu, tako i u svojoj formi. To je napredak kakav nije mogao pasti napamet nijednom alimu od prijašnje uleme da bi mogao i zamisliti eventualno rješenje.

Često vidimo da ulema hanefijskog mezheba razilaženje između Ebu-Hanife i dvojice njegovih učenika, objašnjava riječima: "To je razilaženje između jednog vremena i drugog, a ne razilaženje u argumentima i dokazima", uprkos kratkom periodu između Ebu-Hanife i dvojice njegovih učenika (Ebu-Hanifa je umro 150. h.g., Ebu-Jusuf je umro 182., a Muhammed je umro 189. h.g.).
Imam Šafija je svoj mezheb promijenio iz staroga u novi, a nije živio duže od 54 lunarne godine (rodio se 150. h.g., a umro 204. h.g.).
Iako kompletan fikh ima potrebu za idžtihadom sa obje svoje grane, ipak idžtihad o novim slučajevima je važniji za fikh manjina. U još većoj potrebi je usljed okolnosti u kojima žive manjine među većinskim stanovništvom, koje se od njih razlikuju u vjeri, pa, tako, i u većini shvatanja, ophođenja i običaja. Ovaj idžtihad je dio reformatorstva o kome nam je Vjerovjesnik, salallahu alejhi ve sellem, govorio: "Allah će poslati ovome ummetu svako sto godina onoga ko će im vjeru obnoviti"[10]
Obnova vjere obuhvata i obnovu fikha u njoj, njegovog razumijevanja, te obnovu vjerovanja i uvjerenja i podržavanja načela vjere. Obuhvata i misionarsko pozivanje u vjeru jezikom naroda i vremena, kako bi im postala jasna. Fikh i razumijevanje vjere ne obnavlja se drukčije osim uz pomoć savremenog i ispravnog idžtihada.[11]

[10] Hadis prenose Ebu-Davud, Hakim i Bejheki u "El-Ma'rifeh" od Ebu-Hurejre, i veliki broj alima ga smatra vjerodostojnim.

" Vidi obilježja ovoga idžtihada u knjizi "Idžtihad u islamskom vjerozakonu" ("El-Idžtihadu fi eš-Šerijati el-islamijje") i u našoj knjizi "Savremeni idžtihad između reda i anarhije" ("El-Idžtihad el-muasir bejne-l-indibati ve-l-infirat").

2. Poštivanje općih fikhskih pravila

Ono na šta mora paziti ovaj fikh, odnosno željeni idžtihad, jest da se mora temeljiti i oslanjanjati na fikhska pravila koja su ustanovili islamski pravnici, crpeći ih iz Kur'ana i Sunneta i njima ih argumentujući i na njima ih temeljeći. Njih je vrlo mnogo i imaju mnogostranu i praktičnu upotrebu u raznim, djelimičnim i sporednim stvarima, poput:

- stvari se vrednuju po svojim namjerama;
- običaj je jasan;
- ono bez čega se obaveza ne postiže i samo postaje obaveza;
- šteta ne smije biti nanesena niti trpljena;
- šteta se otklanja onoliko koliko je to moguće;
- šteta se ne otklanja nanošenjem iste ili veće štete;
- lična nevolja se podnosi (trpi) da bi se izbjegla opća;
- podnosi se manja nedaća da bi se izbjegla veća;
- od dva zla se izabere manje;
- otklanjanje nesreće je preče od pribavljanja koristi;

- manji grijeh se oprašta ako će za posljedicu imati veliku korist;
- manja korist se izostavlja;
- iz teškoće proizlazi olakšanje;
- nakon bezizlazne situacije nastaje širina;
- ono što nije dopušteno u osnovi, dopušteno je shodno drugom;
- ono što nije dopušteno na početku, dopušteno je na kraju;
- sve stvari su u osnovi halal;
- u međuljudskim odnosima se uvažavaju interesi i uzroci;
- uz gubitak ide i dobitak;
- muslimani ispunjavaju svoje obaveze (obećanja);
- ustanovljeno običajem je kao uvjetovano uvjetom
- rijetke su stvari koje nemaju svoj propis;
- većina stvari potpadaju pod opće propise;
- Allahova prava se temelje na oprostu, a prava robova na izmirenju;
-fardu-l-ajn (dužnost svakog muslimana) daje prednost nad fardu-l-kifaje (ako izvrše neki, spada obaveza sa drugih);
-fardu-l-kifaje koje niko nije obavio stavlja se u prednost nad fardu- l-kifajetom koje su izvršili neki ljudi;
- nafila (dobrovoljni akt) ne prima se dok se ne izvrši fard (obaveza);
- onome koji otežava, i Allah će njemu samom otežati;
- pouka se uzima na ishodu (kraju);
- pravo ummeta je preče od prava pojedinca;
- djela srca su bolja od djela udova;
- nevaljalo djelo se ne otklanja gorim od njega;
- islam briše ono što je bilo prije njega, a tevba (pokajanje) briše ono što je bilo prije nje;
- stvar slična drugoj uzima njen propis;
- ono što se temelji na zabludi, i samo je ništavno;
- nakon (iznad) kufra (nevjerovanja) nema grijeha;
- novotarija je zlo proizišlo iz nepokoravanja;
- tvrdnja se ne može suprotstavljati aksiomu i ne može joj se davati prednost nad njim;
- dokazane stvari se ne mogu pobiti sumnjom

i mnoga druga pravila kojih se ne može odreći nijedan muftija, kadija i istraživač koji se bavi šerijatskim naukama.

3. Briga o realnom (stvarnom) fikhu koji živimo

Nemoguće je da ovaj savremeni i nužni idžtihad ostvari svoj cilj i da svoje plodove osim ako razumijevanju tekstova i dokaza ne doda razumijevanje stvarnosti koju živimo. Uistinu, fakih (islamski pravnik) sliči liječniku, jer nijedan doktor ne može propisati lijekove nekom pacijentu a da ga pri tome nije pregledao, vidio, ispitao i saznao historiju njegove bolesti, njen obim i stadij, i tek pomoću toga, on može otkriti bolest i

propisati odgovarajući lijek. O svemu ovome govori imam Ibn el-Kajjim u svom djelu "Talam": "Nemoguće je da muftija, vladar, kadija, donesu pravednu fetvu ili propis, osim kroz dvije vrste razumijevanja. Prvo, razumijevanje stvarnosti i fikha u njoj i razumijevanje nauke kroz sve znakove, ukaze i spone koje se na nju odnose, tako da dobro poznaje stvarnost. Drugo, razumijevanje obaveze u stvarnosti i realnosti, a to ! razumijevanje Allahovog propisa kojim je presudio u Svojoj Knjizi, ili što je dostavio jezikom Svoga Poslanika o dotičnoj situaciji. Zato onoga ko utroši svoj trud i posveti se tome, zasigurno neće mimoići jedna ili dvije nagrade".
"Učenjak je onaj ko spoznajući realnosti i njeno razumijevanje dospije do spoznaje Allahovog propisa i propisa Njegova Poslanika, kao što je svjedok Jusufa, alejhis-selam, kroz poderanu košulju otraga uspio doći do spoznaje da je Jusuf, alejhis-selam, nevin i da je istinu govorio, te također način na koji je Sulejman, alejhis-selam, dospio do saznanja ko je majka djeteta kad je rekao: "Dajte mi nož da vam dijete raspolovim"[12]
Islamski pravnik je - kao što to na drugom mjestu kaže Ibn el-Kajjim - onaj koji povezuje obaveze i realnosti i ne živi samo u onome što treba da bude, već i u onome što je trenutno i realno, tako da na taj način uviđa ono što realnost nameće kao propise i to ga dovodi u situaciju da se vrlo često spušta sa uzvišenih ideala na najnižu stvarnost.
Ovo je naveolo Ibn el-Kajjima da ustanovi kako je nužno mijenjanje fetve shodno promjeni vremena, mjesta, običaja i stanja, a prije njega to je ustanovio imam malikijskog mezheba Šihabuddin el-Karafi.
[12]"Lalamu el-Muveki'in", 1/87. i 88., izdavač "Es-Seadeh".
Nakon njih dvojice, to je potvrdio i istaknuti alim iz kasnije hanefijske uleme Ibn-Abidin, koji je napisao poznati komentar "Reddu-l-muhtar ala edderi-l-muhtar".
Dužnost je fakiha da realnost izučava objektivno i naučnim metodama, sa svim svojim dimenzijama, elementima, raznim pozitivnim i negativnim uticajima, i ono što ide u prilog realnosti i ono što je protiv nje.
Pod pojmom izučavanja realnosti podrazumijevamo poziv da se ona izučava u prirodi, ne na papiru, bez preuveličavanja i omalovažavanja.
Na ispravnost naučnog istraživanja najviše utiče pribjegavanje metodi pretjerivanja i uveličavanja, koja od zrna načini kupolu i od mačke medvjeda, kao što kaže poslovica, ili pribjegavanje oprečnoj metodi, metodi umanjivanja i nipodaštavanja i pokušaja da se umanji bitnost neke stvari uprkos njenoj opasnosti, kao što to jasno vidimo u našem stavu naspram države cionističkog neprijatelja (Izraela) i kao što to vidimo u našem stavu naspram zapadne civilizacije.
Nekad svoje fikhske propise temeljimo na našem poznavanju realnosti i kad fakih želi da donese fetvu o određenom pitanju, poput pušenja, recimo, onda on svoju fetvu temelji na mišljenju doktora i izvještaju

laboranata. Ako doktori kažu: "Pušenje je vrlo štetno i predstavlja veliku opasnost po zdravlje", onda fakih nema druge solucije nego da kaže: "To je haram!". Jer, muslimanu nije dopušteno da sam sebi i po svome nahođenju nanosi štetu, pošto u islamu nikome ne smije biti nanesena šteta i nepravda, a štetnost duhana je potvrđena mišljenjem doktora; to je ono što nalaže dužnost donošenja fetve o njegovoj zabrani.
Slično je i kad eksperti ekonomije i društva kažu da se, kad muslimanske porodice na Zapadu kupuju u posjed stambene objekte, to smatra nužnom potrebom pojedinaca i skupina, iako za ogromnu većinu muslimana ne postoji drugi način da se dođe u posjed ovih objekata osim putem kupovine preko banaka. Tada islamski pravnik nema drugog izbora osim da donese fetvu koja dopušta ovakav vid kupovine zbog potrebe koja se spušta na nivo nužnosti. Jer, vrednovanje potrebe u ovom slučaju nije posao pravnika, nego onih koji su specijalizovani za tu oblast. Također, među dužnostima ovoga fikha realnosti i ovoga savremenoga idžtihada jest da poznaje bit muslimanske manjine na koju se fetva odnosi, jer zaista ne postoji ni najmanja sumnja da se manjine međusobno razlikuju. Manjina koju sačinjavaju većinom doseljenici i stranci drukčija je od one manjine koja je pretežno domicilnog i autohtonog karaktera. Manjine koje su potlačene razlikuju se od dobrostojećih manjina koje imaju kapital, ugled i utjecaj.
Manjina "malog broja" razlikuje se od "velikih manjina", poput muslimanske manjine u Indiji koja broji više od 150 miliona stanovnika.
Manjine čije je postojanje novijeg datuma, razlikuju se od drevnih manjina koje egzistiraju stotinama godina.
Manjina koja živi u liberalnim zemljama u kojima se poštuju slobode i prava čovjeka, razlikuje se od manjine koja živi u državama sa diktatorskim režimom, gdje se ne poštuju ni čovjek, ni pravo, ni sloboda i gdje bezobzirno postupaju prema vjernicima.
Manjina koja je razbacana i podijeljena i koja je različita u svojoj unutrašnjosti, shodno različitosti njenih članova po etničkim, vjerskim i idejnim principima, drukčija je od manjine koja je čvrsta i dobro organizovana i kojoj je njeno vodstvo osnovalo vjerske, socijalne, političke i kulturne institucije.
Dužnost je fakihu, koji nastoji odgovoriti potrebama svakodnevice, da to učini u svjetlu Šerijata imajući na umu ovu promjenjivu svakodnevicu, jer svaka "stvarnost" ima svoj propis.

4. Koncentracija na fikh koji se bave pitanjima zajednice, a ne samo pojedinca

Velikog uspjeha u usmjeravanju fikha manjina ima usredsređivanje na manjine smatrajući ih istaknutom skupinom koja ima svoj identitet, svoje ciljeve i nastojanja koja se nikako ne smiju zaboraviti. Stoga, oni koji se

bave fikhom trebaju se pozabaviti ovim društvenim bićem i svim onim što ono zahtijeva od potreba i vrijednosti, uzimajući u obzir nužnosti i potrebe te činjenicu kako skupina može živjeti sa svojim islamom u nemuslimanskom društvu, jaka i čvrsta, vjerujući u raznolikost u okviru jedinstva.
Primijetio sam da se islamski pravnici, kad govore o nužnostima koje dopuštaju inače zabranjene stvari i o potrebi koja nekad zna dostići stepen nužnosti, često koncentriraju na nužnu situaciju muslimana kao pojedinca i na njegove potrebe ne poklanjajući puno pažnje potrebama i nužnostima muslimanske zajednice. Smatram da je veoma važno i potrebno za fakiha, kako bi mu se fetva temeljila na dokazu, da posveti svoju pažnju zajednici i njenim potrebama i nužnostima, kako materijalnim, tako i duhovnim, sadašnjim i budućim, i da nipošto ne zanemari uticaj ovih potreba i nužnosti na život zajednice i njenu ekonomsku snagu, njenu društvenu stabilnost i postojanost, njeno moralno ophođenje, njen naučni i kulturni napredak i, prije svega ovoga, na njen duhovni identitet.
Kur'an i sunnet poklanjaju posebnu pažnju zajednici i zato je kur'anski govor koji sadrži Allahove propise bio obraćanje zajednici (grupi, skupini). "O vi koji vjerujete", bez obzira odnosile se naredbe na obredoslovlje (ibadet), "O vi koji vjerujete, propisuje vam se post" (El-Bekare, 183.) ili se vezivale za međusobne odnose: "O vi koji vjerujete, zapišite kad jedan od drugoga pozajmljujete do određenog roka" (El-Bekare, 282.) ili se, pak, ticale pitanja porodice: "Kad žene pustite, onda ih prije nego što ispune njima propisano vrijeme za čekanje na lijep način zadržite ili ih velikodušno otpremite i ne zadržavajte ih da biste im učinili nasilje" (El-Bekare, 231.), ili se odnosili na kazneno- popravne zakonske mjere: "O vi koji vjerujete, propisuje vam se odmazda za ubijene" (El-Bekare, 178.).
Kur'ani-Kerim se pored zajednice obraća čak i cjelokupnom ummetu kroz naredbe koje u djelo provode halife i vladari, poput sklapanja ugovora sa neprijateljima ili izvršavanja kazni nad prestupnicima, kako kaže Uzvišeni: "Osim onih od mušrika sa kojima ste ugovore sklopili" (Et-Tevbe, 4.), i poput riječi Uzvišenoga: "Kradljivcu i kradljivici odsijecite ruke njihove; neka im to bude kazna za ono što su učinili i opomena od Allaha" (El-Maide, 38.).
Ovi tekstovi, a i mnogi drugi, potvrđuju važnost zajednice i njegovu zajedničku odgovornost u uspostavljanju Allahovog zakona i praktičnog provođenja Njegovih propisa na Zemlji. Vjerovjesnikovi, salallahu alejhi ve sellem, hadisi potvrđuju i pojačavaju ovaj stav: "Allahova ruka (moć) je sa džema'atom (zajednicom), a onaj ko se izdvoji, u vatru se izdvojio". Islamsko pravo (fikh) blagosilja ovu tezu zajedništva i obasipa je mnogim propisima. Neki se tiču socijalne strane života, neki se odnose na

ekonomsku, a neki na političku. Dovoljno nam je samo to da islamsko pravo uvijek daje prednost pravu skupine nad ličnim pravima pojedinaca. Kad neprijatelj napadne našu zemlju, sva zajednica ustaje u odbranu, odlazi dijete bez dozvole roditelja, odlazi žena bez dozvole muža i podređeni bez saglasnosti nadređenog, jer nema pokornosti prema stvorenju u grijehu prema Stvoritelju; kao što pojedinac nema pravo nad svetostima i pravima ummeta. Ovdje imam Gazali navodi kao mogući problem da neprijatelj u ratu uzme neke muslimane kao živi štit, kako bi se zaštitio u napadu, i izloži ih stvarnoj opasnosti. Imam Gazali, a i ostali pravnici, dopuštaju žrtvovanje muslimana postavljenih u živi štit ako bi u njihovom opstanku bila opasnost za cjelokupnu zajednicu, jer opstanak glavnine je preči od opstanka jednog dijela. Zato fikh kojem težimo ovdje mora voditi brigu o interesima muslimanske zajednice i da ne posveti svu svoju pažnju interesima pojedinaca, jer pojedinac je mali kao individua, ali je veliki kad je u zajednici.
Jedno od prava muslimanske zajednice u zapadnim zemljama i zemljama njima sličnim jest da bude jaka zajednica, obrazovana, čvrsta i stabilna, dovoljno jaka da upotpuni svoju ulogu, da se čvrsto pridržava svoje vjere, da očuva svoj identitet, da odgoji svoje sinove i kćerke pravim islamskim odgojem i da svoju Objavu dostavi onima oko sebe jezikom vremena u kome živi.

5. Pribjegavanje metodi olakšavanja

Jedna od specifičnosti fikha manjina jest posezanje za metodom olakšanja ako za to postoji mogućnost slijedeći Vjerovjesnikovu uputu, kad je poslao Ebu-Musaa i Muaza u Jemen, pa ih posavjetovao riječima: "Vas dvojica olakšavajte, a nemojte otežavati, obradujte, a nemojte ožalošćivati".[12] Ista predaja se navodi od Enesa samo umjesto dualnog oblika navodi se pluralni.[13]

[12] Hadis je mutefekun alejhi od Ebi-Musaa, kao što stoji u "El-Lu'lu ve-l-merdžan fima ittefeka alejhi eš-Šejhani"; mutefekun
alejhi od Enesa.
13 Ibid.

Nema nikakve sumnje u to da se ljudske naravi razlikuju. Neko po svojoj prirodi teži olakšicama, a nekoje stroge naravi. A svaka olakšica je za nešto stvoreno. Naše bogato fikhsko naslijeđe definisalo je Ibn-Omerove stroge stavove i olakšice Ibn-Abbasa. Poznato je da su ashabi općenito težili olakšavanju više nego njihovi učenici tabi'ini, kao što su tab'ini više posezali za olakšavanjem nego oni koji su došli poslije njih. Oni ashabi i tabi'ini koji su se bavili fikhom nastojali su izabrati lakše, dok oni koji su došli poslije njih više težili ka strožijem. Kako je vrijeme prolazilo, povećavao se broj strožijih propisa. Kad se broj strogih propisa toliko uvećao, uspostavljeni su okovi i koje je Poslanik, salallahu alejhi

ve sellem, poslan da skine s ljudi: "...koji će tereta i teškoća koje su oni imali osloboditi" (El-Earaf, 157.).
Ashabi su izabrali metod pribjegavanja ka lakšem i jednostavnijem zato što su uvidjeli da je to metod Kur'ana Časnog i metod ove vjere, koja je propisala olakšicu u bolesti i na putu i koja je dopustila konzumaciju zabranjenih stvari usljed nevolje i velike gladi, koja je dopustila tejemum onome ko nema vode, poput i mnogih drugih propisa koji sami po sebi sadrže olakšicu. Zato Kur'an Časni zaključuje ajet koji govori o propisima čistoće riječima: "Allah ne želi da vam pričini poteškoće, već želi da vas učini čistim, i da vam blagodat Svoju upotpuni da biste bili zahvalni" (El-Maide, 6.). Ajet koji govori o propisima posta zaključuje riječima: "Allah želi da vam olakša, a ne poteškoće da imate" (El-Bekare, 185.). A propise o ženidbi i udaji zaključuje riječima: “Allah želi da vam olakša, a čovjek je stvoren kao nejako biće" (En-Nisa, 28.).
Ashabi su također uvidjeli da je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, više od svih ljudi olakšavao i bio je od svih žešći protivnik pretjerivanja i cjepidlačenja. Ibn-Mesud od Poslanika, salallahu alejhi ve sellem, prenosi da je rekao tri puta: ''Propali su oni koji sitničare".[14] A i Ibn-Abbas od Poslanika, salallahu alejhi ve sellem, prenosi da je rekao: "Čuvajte se pretjerivanja u vjeri. Zaista, one koji su bili prije vas je uništilo pretjerivanje u vjeri".[15] Osporio je djela onima koji su težili ka pregonjenju u pobožnosti i obredima oponašajući kršćanske kaluđere (monahe) i druge, kao što je to učinio sa Abdullahom bin-

[14]Hadis prenose Ahmed, Muslim, Ebu-Davud od Ibn-Mesuda, ‘‘Sahihu-l-džami'i es- Sagir'', 7.039.
[15]Hadis prenose Ahmed, Nesai, Ibn-Madže i Hakim od Ibn-Abbasa, ''Sahihu-l-džami'i es-Sagir", 2.680.

Amrom bin el-Asom kad mu je rekao: "Tvoje tijelo nad tobom ima svoje pravo, i tvoja porodica (žena) nad tobom ima svoje pravo, i tvoje oko nad tobom ima svoje pravo'',[15] kao što je to učinio s ekstremima (zanesenjacima) koji je, kad je rekao prvi: "Ja ću postiti i nikad neću mrsiti", i kad je rekao drugi: "Ja ću klanjati noću i neću spavati", i kad je rekao treći: "Ja ću izbjegavati žene i nikad se neću oženiti".[17] On je opovrgao želju Osmana bin-Maz'una za monaštvom,[18] osporio je Muazu bin-Džebalu što je ljudima oduljio namaz, rekavši mu tri puta: "Hoćeš li da ih u iskušenje dovedeš, o Muaze?",[19] veoma se naljutio na Ubeja bin-Ka'ba kad je do njega doprlo koliko je narodu namaz oduljio i rekao mu: "Zaista, među vama ima onih koji rastjeruju; ko bude narodu klanjao kao imam, neka skrati'',[20] kritikovao je neke ashabe koji su rekli čovjeku koji je zadobio ranu - a također ga je snašla i nečist - da se okupa, on se okupao i od toga umro, pa je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ubiše ga, ubio ih Allah. Zašto nisu pitali kad nisu znali? Uistinu je pitanje lijek neznanja. Dovoljno mu je bilo samo da uzme tejemum"[21] Iz

ovoga su ashabi naučili da trebaju posezati za olakšicom, jer su se oni napijali sa vjerovjesničkog vrela.
Ovdje se trebamo upoznati sa riječima imama Sufjana bin-Seida es-Sevrijja, da je Allah zadovoljan njim: "U fikhu se uzimaju olakšice samo od povjerljivih ljudi, a pregoniti zna svako"[22] Ovo su riječi čovjeka koji je dostigao stepen imameta na tri polja: u fikhu, gdje je imao svoj mezheb koji se slijedio jedan vremenski period; u hadisu, gdje je nazvan "Emiru-l-mu'minin" (najveća titula u poznavanju hadisa), i u pobožnosti i zuhdu, u čemu je bio jedan od šejhova koji su slijeđeni u ovoj oblasti. Kao što bi, također, od nas bilo lijepo da ovdje spomenemo ono što su govorili islamski pravnici (fakihi) u novijem dobu prilikom davanja prednosti jednim stvarima nad drugima, pa bi govorili: "Ovaj stav je lakši i prihvatljiviji".
16 Hadis je muttefekun alejhi, kao što to stoji u "El-Lu'lu ve-l-merdžan"
[17] Muttefekun alejhi od Enesa, kao što stoji u "El-Lu'lu ve-l-merdžan", 885.
18 Muttefekun alejhi od Sada, ibid 886.
[19] Hadis prenosi Buharija, a i drugi
[20] Ibid
[21] Hadis prenosi Ebu-Davud od Džabira i Ahmeda, a Hakim od Ibn-Abbasa, “Sahihu-l-džami'i es-Sagir", 4.362. i 4.363.
22 Prenosi Ebu-Neim u "El-Hiljeh", 367/6., Ibn-Abdulberr u "Džami'u bejani-l-ilmi", str. 26,2. tom, Ibn-Tahir u "Es-Sema'u", str. 90., i Nevevi u "Mukdimetu-l-medžmu'u", 42/1.

6. Pridržavanje pravila da se fetva mijenja shodno promjeni razloga zbog kojih je donesena

Među najizraženijim situacijama koje zahtijevaju olakšicu i jednostavnost je ta da je onaj koji traži rješenje za svoj problem u stanju slabosti i nemoći, pa se uobziruje njegova nemoć i olakšava mu se onoliko koliko je nemoćan i slab. Zato se bolesniku olakšava ono što se ne olakšava zdravom čovjeku i putniku se olakšava ono što se ne olakšava onome ko ne putuje, siromahu se olakšava ono što se ne olakšava bogatom, olakšava se onome ko je prisiljen ono što se ne olakšava onome ko ima izbora, onome ko ima neku potrebu se olakšava ono što se ne olakšava onome ko te potrebe nema, olakšava se slijepom i hromom ono što se ne olakšava zdravom.
Za sve ovo postoje dokazi iz Šerijatskog teksta i postoje Šerijatska pravila. Musliman u nemuslimanskom društvu je slabiji od muslimana koji živi unutar muslimanskog društva i zato su mu olakšica i pojednostavljivanje potrebniji nego drugima. Mislimo da je ono u čemu ne možemo naći dvojicu koja se razilaze činjenica da se fetva mijenja shodno promjeni vremena, mjesta i običaja, kao što kaže imam Ibn el-

Kajjim el-Hanbeli (Hanbelija), a prije njega je to pojasnio imam El-Karafi el-Maliki (Malikija), a nakon njih dvojice je to potvrdio islamski hanefijski učenjak Ibn-Abidin u svojoj poslanici "Nešru-l'-urfi fi bejani enne mine-l-ahkamma bunije ale-l'-arfi" ("Širenje spoznaje da postoje propisi koji se temelje na običaju").
U to se ubraja i to što se prenosi daje Omer bin-Abdulaziz presuđivao dok je bio emir (namjesnik, vladar) u Medini uzimajući samo jednog svjedoka sa zakletvom, a kad bi bio u Šamu nije svjedočenje prihvatio osim uz dva svjedoka, nakon što je uvidio da se ljudi tamo razlikuju od stanovnika Medine. On je izrekao poznate riječi: "Ljude snađe onoliko nevolja koliko grijeha počine". Ovdje također ubrajamo da je Ebu-Hanife u svom vremenu (vremenu tabi'ina) dopuštao da se donose presude uz svjedočenje onoga za koga se nije znalo kakav je, zadovoljavajući se manifestovanom pravednošću, a u vremenu dvojice njegovih učenika, Ebu-Jusufa i Muhammeda, oni su to zabranili zato što se laž raširila među narodom,[23] tako da hanefijski pravnici i učenjaci

[23] Vidi: “Usulu-t-tešriel-Islamiji" - (Osnove islamskog zakonodavstva") profesora Alija Hasbullaha, str. 84. i 85.

o ovakvim vrstama razilaženja između imama i njegovih učenika kažu daje to je razilaženje stoljeća i vremena (jednog s drugim), a ne razilaženje u argumentu i dokazu. Kasniji alimi hanefijskog mezheba, usljed promjene vremena i stanja, nisu slijedili ono što su u mnogim pitanjima ustanovili njihovi prethodnici i imami. O tome je kasnije istaknuti hanefijski pravnik šejh Ibn-Abidin sastavio svoju čuvenu poslanicu "Nešru-l-'urf" i spomenuo da se "mnogi propisi razlikuju shodno različitosti vremena ili običaja onih koji u tom vremenu žive, ili usljed nužne situacije, ili čak usljed razvrata ljudi toga vremena. Tako, kad bi propis ostao onakav kakav je bio u osnovi, to bi proizvelo teškoće i štete ljudima, a i suprotstavilo bi se i šerijatskim pravilima, koja se temelje na olakšavanju i pojednostavljivanju, te otklanjanju štete i razvrata. Stoga, vidimo kako se učenjaci jednog mezheba ne slažu na mnogim mjestima u propisima sa onim što su utvrdili mudžtehidi (osnivači mezheba), jer su nalazili rješenja u skladu sa vremenom u kojem su živjeli i prema svom znanju. Da žive u vremenu sadašnjih učenjaka mezheba, mudžtehidi bi postupili isto, oslanjajući se na pravila svog mezheba"[24]
I u malikijskom mezhebu nalazimo ono što je napisao istaknuti alim Šihabuddin el-Karafi u knjizi "El-Furuk" i u knjizi "El-Ihkam fi temjizi el-fetava mine-l-ahkam", upozoravajući na nužnost promjene propisa onda kad bude utemeljen na običaju koji se mijenja ili na običaju koji više ne postoji.
Među primjerima koje vrijedi ovdje spomenuti je i onaj koji se prenosi od šejha imama Ebu-Muhammeda bin ebi-Zijada el-Kirvanija (umro 386.

h.g.), koji je napisao "Er-Risalu ("Poslanicu") poznatu u malikijskom fikhu i koju je objasnilo više istaknutih alima ovoga mezheba. Prenosi se da mu se jedan zid kuće srušio, a on se bojao za sebe od pojedinih skupina, pa je psa čuvara svezao u kući. I, pošto mu bi rečeno: "Malik, u svom mezhebu to smatra pokuđenim", on odgovori: "Da je Malik doživio tvoje vrijeme uzeo bi krvoločnog lava da ga čuva".[25]

Uprkos različitosti među mezhebima, u svakom od njih nailazimo na slične situacije, što jasno ukazuje na širinu i elastičnost koju je Allah dž. š. pohranio u Šerijat i tako ga načinio pogodnim za svako vrijeme i mjesto.

[24] "Medžmuatu-r-resaili ibn ’abidin", 125/1.

25 Vidi objašnjenje šejha Zerka na "Er-Risalu", 414/2., izdavač “El-Džemalije" u Egiptu.

Ne postoji nikakvo razilaženje u tome da je različitost daru-l-islama (muslimanskog društva) od nemuslimanskog najveća razlika po kojoj se razlikuje mjesto jedno od drugog. Takva razlika je dublja i šira od razilaženja između grada i sela, između civilizovanog i primitivnog života, između stanovnika sjevera i juga tako što daru-l-islam i pored toga što u takvoh zajednici žive i nemarni koji skreću sa pravoga puta, pomaže muslimanu u izvršavanju islamskih dužnosti i u napuštanju onoga što je islam zabranio, suprotno od neislamskih država (društava), u kojima ne postoji ova vrlina. Zbog svega toga, islamski pravnici smatraju da se - usljed lahkoće učenja u islamskim zemljama za onoga koji to želi - nepoznavanje propisa u islamskim zemljama ne može smatrati izgovorom i olakšicom onome koji ih ne poznaje. Suprotno tome je nepoznavanje propisa u nemuslimanskim zemljama, jer većina slučajeva može biti izgovor onome ko ih ne poznaje.

7. Poštivanje zakona postupnosti

Fikh manjina se treba temeljiti na zakonu postupnosti, uvažavajući uvjete u kojima žive i njihovu udaljenost i odsustvo od muslimanskog društva. Postupnost je, kao što znamo, zakon univerzuma i zakon Šerijata. Da je zakon univerzuma govori nam to da je uzvišeni Allah stvorio čovjeka od ljepljive gline, potom ga učinio kapljicom, sjemenom, na sigurnom mjestu, potom je kap sjemena zakvačkom učinio, zatim je od zakvačka grudu mesa stvorio, pa od grude mesa kosti načinio, pa onda kosti mesom zaodjenuo i poslije ga kao drugo stvorenje oživio. To sve se događa u periodu kad je čovjek samo plod, pa potom, nakon njegovog rođenja, bude novorođenče, pa dojenče, potom bude odbijen od dojenja, potom bude dječak, pa momčić, pa pubertetlija, pa punoljetan, momak na ženidbu, potom muževan čovjek te starac itd.

Ova postepenost se, također, događa i u životinjskom i u biljnom svijetu. Kao što je On Uzvišeni stvorio nebesa i Zemlju u šest dana (razdoblja) -

Allah najbolje zna njihovu bit i kakvoću - a nije ih stvorio u jednom trenutku, ukazujući na zakon postupnosti.
Da je postupnost i šerijatski zakon govori nam to da je Allah, dželle šanuhu, prvo u islamu propisao temelje vjerovanja, osnove uzvišenih normi i načela, i poslije postepeno otpočeo sa propisivanjem obredoslovlja (ibadeta). Pa, namaz je u osnovi bio propisan dva po dva rekata, pa je taj propis ostao da važi za putnika, a za onoga koji ne putuje dodana su još dva, kako se, ustvari, prenosi od Aiše, radiallahu anha Post je prvo propisan kao dobrovoljni izbor: "Onima koji ga jedva podnose otkup je da jednog siromaha nahrane, a ko drage volje da više, za njega je bolje, a bolje vam je, neka znate, da postite" (El- Bekare, 124.). Potom je došla naredba da se posti: "Ko ugleda mlađak, neka ga posti" (El-Bekare, 185.).
Ono što je haram također je zabranjeno postepeno, kako se to vidi u slučaju alkohola. Zato nema zapreke da budemo postupni u svom ophođenju prema muslimanima, pogotovo ako žive u neohrabrujućim uvjetima života.
Lijepo bi bilo s naše strane da navedemo primjer Omera bin Abdulaziza, petog pravovjernog vladara, koji je uvažavao zakon postupnosti i brinuo se o njemu. Ovaj pravovjerni halifa je došao nakon dekadencije vlasti, nakon što se nasilje raširilo i nakon što su mnoge nezdrave situacije preuzele oblik svakodnevnog običaja i ustaljenog sistema. Stoga je ovaj pravovjerni vođa imao zadaću da se, putem reformi, suprotstavi svim tim nepravdama, da se toj stranputici suprotstavi Pravim putem i da stvari vrati na svoje mjesto onako kako je to bilo za vrijeme četverice pravednih halifa. Uistinu, on je otpočeo sprječavati nepravde i otklanjati nemoral, ne bojeći se, radi Allaha, ničijeg prijekora, pa je, uz razboritu politiku i smirenu dušu, mudri vladar počeo postepeno uspostavljati red, što su pojedini zanesenjaci i entuzijasti smatrali nekom vrstom popustljivosti i nemara naspram problema čišćenja zemlje od raznih oblika korupcije, nemorala i propadanja. Ustvari, to su mu pripisali njegovi najbliži ljudi, sin Abdulmelik bin Omera, koji je bio jedan od bogobojaznih i čestitih mladića, ali mu erupcija mladosti i vatrenost njegove bogobojaznosti nisu omogućili da gleda iz ugla njegovog oca. Ibn-Dževzi nam pripovijeda dijalog između mladića i njegovog oca.
Sin - uprkos tome što je u to vrijeme broj mazluma (potlačenih) bio ogroman - želi da otac ne spava sve dok se i posljednjem mazlumu ne vrati njegov hak (pravo). Zato ga budi iz poslijepodnevnog sna (kajlule) i kaže mu: "Šta ti daje sigurnost i čvrstinu sna kad su ti podnesene parnice o nasilju i nepravdama po kojima ti onako još nisi presudio onako kako Allah naređuje?". Otac mu odgovori: "Moj sine, moje tijelo je moje oruđe, pa ako ne budem pažljiv prema njemu, neće mi koristiti ako bih premorio sebe i one koji mi pomažu. A to bih mogao raditi vrlo kratko

sve dok ne bih posustao. Tako, kad spavam, nadam se nagradi isto onoliko koliko se nadam dok sam budan. Allah Uzvišeni da je htio objaviti Kur'an odjednom, On bi to učinio, ali ga je objavljivao po ajet, ili po dva, dok se iman (vjerovanje) nije uselio u njihova srca"[26] Kako je to izvrstan odgovor, koji sadrži najdublje i najšire razumijevanje islamskog metoda!

Imam Eš-Šatibi u svom djelu "El-Muvafekat" spominje slučaj sličan ovome, kad sin jednog dana reče svom ocu: "Šta ti je pa ne izvršavaš naredbe? Tako mi Allaha, zaista me nije briga ako nas sudbina dovede do toga da pretjeramo na putu istine", na šta mu Omer reče: "Sinko moj, ne budi brzoplet. Allah Uzvišeni je pokudio alkohol dva puta, a treći put ga je zabranio. I ja se bojim da odjednom ljudima istinu naredim, pa da je oni odjednom i odbace, i da u tome bude prevelika kušnja"[27]

On je imao mudru politiku provođenja onoga čemu je težio, poput učvršćivanja vjerskih vrijednosti. Kaže Omer: "Tako mi Allaha, ne mogu ih ničim od vjere zadužiti a da s tim ne bude i dio dunjaluka, čime bi im srca smekšao, iz straha da me ne snađe od njih ono što ne mogu podnijeti"[28]

[26] “Sireni Omer bin Abdulaziz", od Ibn-Dževzija, 106. str.

[27] “El-Muvafekat", od Eš-Satibija, 94/2.

[28] “Siretu Omer bin Abdulaziz", od Ibn-Abdulhakima, str. 60.

8. Uvažavanje ljudskih potreba i nužnosti

Fikh manjina počiva na realnom pristup ljudskim problemima, a ne na idealističkom, koji lebdi visoko u snovima do kojih ljudi ne mogu doprijeti. Takav pristup se podudara sa odlikama Šerijata. Šerijat je bez ikakve sumnje realističan.

Jedna od realnosti Šerijata je uvažavanje potreba koje se nameću u ljudskom životu, neovisno o tome jesu li te potrebe bile individualne ili zajedničke, tako da za ove potrebe realnost Šerijata nalaže posebne propise putem kojih dopušta ono što je bilo zabranjeno u situaciji kad čovjek može birati od hrane, pića, odjeće, ugovora i međusobnih odnosa. I više od toga, realnost Šerijata je u pojedinim situacijama i slučajevima podigla potrebu, bez obzira na to je li ona individualna ili opća, na stepen nužnosti, olakšavajući ummetu i otklanjajući poteškoće od njega. Osnova tome je ono što je došlo u Kur'anu Časnom. Odmah nakon spominjanja hrane koja je zabranjena na četiri mjesta, podignut je grijeh sa onog koje konzumira kada je primoran, ali ne iz želje, tek toliko da glad utoli: "A onome ko bude primoran, a ne iz želje, tek toliko da glad utoli, njemu grijeh nije - Allah zaista prašta i milostiv je" (El-Bekare, 173.).

U sunnetu također postoji uvažavanje potrebe i olakšavanje propisa radi nje. Poput vjerodostojnog hadisa, nakon što je zabranjeno muškarcima

da oblače svilu, Abdurrahman bin-A'vf i Zubejr bin- Avvam su se požalili Vjerovjesniku, salallahu alejhi ve sellem, na svrab koji su imali, pa im je, uvažavajući ovu potrebu, dopustio da je oblače.
Realnost Šerijata je da potvrđuje valjanost prisege lošijem vođi, iako postoji bolji od njega, kako bi se izbjegla anarhija i sačuvali interesi ummeta. Realnost Šerijata naređuje pokornost vladarima, iako među njima ima ljaganja, čuvajući jedinstvo ummeta da se ne pocijepa i čuvajući njegovu krv da se uzaludno ne prolijeva. "Osim da vidite otvoreno nevjerstvo za koje vi imate od Allaha dokaz" (hadis).
Realnost Šerijata nije dopustila oružano suprotstavljanje nepravednom i grješnom vladaru ako bi to prouzrokovalo veću nevolju nego što je njegov ostanak na vlasti. To je biranje od dva zla - manje i izbjegavanje od dvije štete, veće. Zbog toga je potvrđeno odstupanje od pravila da se uklanja neispravno djelo ako bi posljedica bila još pokuđenije djelo. Osnova tome je vjerodostojni hadis Aiše, radiallahu anha, od Vjerovjesnika, salallahu alejhi ve sellem: "Da nije tvoj narod skoro bio u džahilijjetu (opće neznanje o Bogu), napravio bih Ka'bu na Ibrahimovim temeljima". Drugim riječima on je uzeo u obzir uvjete u kojima su živjeli stanovnici Mekke i činjenicu da su još uvijek bili "mladi u islamu" te njihovu blizinu do skorašnjem širku (mnogoboštvu). Bojeći se da se ne udalje od islama ako da porušiti Ka'bu i iznova je sagraditi, odlučio se da je sačuva iz tih razloga. Na ovaj način su fakihi potvrdili ispravnost vodstva (halifata) onoga ko pobijedi, iako je u osnovi vodstvo (halifat) demokratski odabir putem šure (dogovora) i prisege.
Ibn el-Kajjima u "I'alamu el-muveki'in" navodi i ovo: "Ako vladar ne može naći nikoga da ga postavi za sudiju, osim sudiju koji ne ispunjava uvjete sudstva, neće zemlju ostaviti bez sudije, već će od dvojice loših postaviti manje lošeg".
Tomejeslično:"Akoogrezlostugrijehuprevladavameđustanovništvom određenog mjesta, i kada se ne bi prihvatilo svjedočenje jednih protiv drugih, iako su u pravu, zanijekala bi se prava i izgubila. Stoga će se primiti svjedočenje boljeg od dobrog, odnosno od dvojice lošijih manje lošeg".
Poput toga je i: "Ako bi prevladavao haram i sumnja tako da čovjek ne može naći izričiti halal, uzet će ono što je halalu najbliže, pa blisko".
Tome je slično kad bi neke žene svjedočile protiv nekoga s pravom koje se tiče tijela, imetka i časti, a one su same, tako da nema čovjeka s njima kao u kupatilima ili na veseljima, sigurno će se primiti svjedočenje najbolje među njima, pa one koja dolazi poslije nje. Allah, dželle šanuhu, i njegov Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, neće zanemariti pravo onog kome je nepravda načinjena i nikad neće spriječiti uspostavljanje vjere kad je riječ o ovakvim slučajevima. Allah, dželle šanuhu, u posljednjoj objavljenoj suri ukazuje na prihvatanje svjedočenja nevjernika

muslimanima koji je na putu i hoće da piše oporuku.
Ovaj propis nije derogirao niti Kur'an, niti sunnet, niti je konsenzusom ummet zauzeo suprotan stav, a i samom Šerijatu ne priliči drukčiji propis. Šerijat je propisan radi postizanja ljudskih interesa onoliko koliko je to moguće, a kakav im je to interes ako bi se njihova prava izgubila samo zato što prilikom tih ugovora ne bi bila prisutna dva slobodno pravedna muška svjedoka. Čak kad biste rekli: "Primamo svjedočenje žena onda kad nema muškarca i provodi se presuda grješnika onda kad u tom vremenu nema pravednog i učenog sudije, pa kako da se ne prima svjedočenje nevjernika jednih protiv drugih ako u njihovom društvu nema muslimana?"[29]

9. Oslobađanje od mezhebskog slijeđenja

U fikhu manjina, a naročito u savremenom fikhu, nužno je u globalu da muftija ne otežava ljudima da slijede jedan od mezheba i da niko ni po koju cijenu od tog mezheba ne smije odstupiti, ne imajući u vidu da u tome postoji velika teškoća za Allahove robove, iako je možda razlog koji ga je na to potakao slab i njegov dokaz nezadovoljavajući ako bi se uzeo u razmatranje i proučavanje. Muftiji bi u savremenom dobu bilo najpreče da izvede ljude iz mezhebskog tijesnog zatvora na prostranost sveobuhvatnog Šerijata, podrazumijevajući pod tim i mezhebe koji se još uvijek slijede i one koji su nestali, kao i stavove uleme koja nije imala svoj mezheb slijeđen kroz historiju, a takvih je uistinu vrlo mnogo. Ali, i pored svih ovih, tu su stavovi i izjave ashaba koji su svjetiljke u tami i prvaci upute i oni su, bez ikakve rasprave, svima šejhovi, oni koji su studirali u Školi vjerovjesništva i odgojeni u krilu Objave, uz svoje čiste prirode i duše sa zracima obasjanim svjetlošću imana i koji su obdareni prirodnim razumijevanjem arapskog jezika. Stoga, nije nikakvo čudo da budu bliži Uputi i Istini i ispravnosti od onih koji dolaze poslije njih, iako i oni nisu bezgriješni, jer niko to nije, osim Allahovog Poslanika.
Vrlo često vidimo da pojedini mezhebi otežavaju i komplikuju neku tematiku, dok drugi, za razliku od prvih, olakšavaju i pojednostavljuju. Isto tako, neki mezhebi sužavaju i zatvaraju puteve mogućih rješenja određenih pitanja, dok drugi iste te puteve maksimalno raširuju i otvaraju. Sve ovo nam daje priliku da sami odredimo pravilan balans

[29] “El-Fevakih el-adide fi-l-mesail el-mufide", 182/2.; pogledaj našu knjigu “Medhal li-d-diraseti eš-Šerijatiel-islamije", - Uvod u izučavanje islamskog prava, 123.-125.

i da damo prednost jednim rješenjima nad drugima i tako izaberemo najispravniji put uz najjači dokaz. Neki od ovih dokaza koji se moraju imati u vidu su da stav ili mezheb u potpunom i krajnjem vidu ostvaruje ciljeve Šerijata, interese robova (stvorenja), jer je Šerijat objavljen da bi ostvario interese ljudi na ovom i budućem svijetu. Stoga, ovdje muftija,

fakih ili onaj ko izučava nauke Šerijata mora zaploviti duboko na pučinu Šerijata izučavajući razne škole i izvore znanja i da se ne zaustavlja kod prevladavajućeg stava i mišljenja. Koliko je samo ispravnih stavova i mišljenja skriveno među koricama knjiga, koje samo mali broj ljudi poznaje ili se jedan dio otkrije putem naučno-istraživačkog rada ili pretraga?! Koliko je samo stavova koji su napušteni i ostavljeni, a zaslužuju da budu poznati i rašireni?! I koliko je samo mišljenja smatrano slabima u nekom vremenu, a ona zaslužuju da se danas smatraju jakim?! Koliko je samo stavova koji nisu bili podobni u svom vremenu, jer su išli korak ispred njega, ali su podobni za vrijeme u kojem mi živimo?!
Najvjerovatnije da je najistaknutiji primjer ovakvom stavu šejhu-l- islam Ibn-Tejmije i njegovi stavovi prema razvodu braka i sličnim stvarima. Većina njegovih savremenika su odbili te stavove i zbog njih ga optužili raznoraznim klevetama. Čak su ga učenjaci njegovog vremena osudili i mnogo puta je strpan u zatvor zbog svojih stavova. A sada vidimo da većina uleme u ovom, savremenom dobu donose fetve shodne njegovim stavovima, jer u tome vide spašavanje muslimanske porodice od propasti usljed povećanog broja razvoda brakova i pored obostranog nastojanja i muža i žene da nastave život u zajednici. I u ovoj temi koju obrađujemo našlo bi se vrlo mnogo takvih primjera.
Jedan od tih primjera je ono čemu se izlažu mnogi koje Allah, dželle šanuhu, uputi u islam i uđu u Allahovu, dželle šanuhu, vjeru, i muškarci i žene, potom im umru očevi ili majke, a ostavili su iza sebe zaostavštinu koja u mnogim slučajevima bude velika. Mogu li musliman i muslimanka dopustiti sebi da naslijede ovaj imetak svoga oca i majke? Zakoni im daju pravo nasljedstva, a musliman i njegova porodica imaju potrebu za tim imetkom, a također i njegova braća muslimani oko njega.
Onaj kose zadovolji spoznata četiri mezheba ehli-sunneta (sljedbenika sunneta), a čak i onaj koji izučava sedam ili osam mezheba (džaferijski, zejdijski, ibadijski i zahirijski), naći će da je u svima različitost vjere jedna od poznatih zapreka i brana nasljedstva. Mezhebi se ovdje temelje na poznatom hadisu: "Musliman ne nasljeđuje nevjernike, niti nevjernik muslimana"[30]
U drugom hadisu, "Međusobno se ne nasljeđuju pripadnici dvije različite vjere",[31] ali onaj ko se bavi istraživačkim radom van četiri mezheba naići će na cijenjen stav koji dopušta muslimanu da naslijedi nevjernika. To je stav koji su iznijeli i neki ashabi, a i tabi'ini. Prenosi se od Muaza bin-Džebela i Muavije bin ebi-Sufjana, od ashaba, kao što se prenosi i od Muhammeda bin el-Hanefije i Muhammeda bin-Alije bin- Hasana i Seida bin el-Musejjeba, i Mesruka bin el-Edžde'a, i Abdullaha bin-Mugliba, i Jahjaa bin-Ja'mera, i Ishaka bin-Rahevija. Također, ovaj stav je izabrao šejhu-l-islam Ibn-Tejmije i njegov učenik i kritičar Ibnu el-Kajjim, Allah im se obojici smilovao. Davanje prednosti ovom stavu nad ostalima ima

svoju težinu i vrijednost u našem vremenu"[32]
Oni koji zastupaju ovo mišljenje protumačili su riječ "kafir" u hadisu: "Ne nasljeđuje musliman nevjernika neprijatelja". Kao što su neki alimi protumačili hadis: "Ne ubija se musliman za kafira" (kafir - nevjernik, ratnik).
Ibn el-Kajjim kaže: "Razumjeti ovu riječ kao 'nevjernik, neprijatelj u ratu' najbolje je i najbliže ispravno". Slična tome je činjenica da su tri mezheba kategorična u vezi sa pitanjem nečistoće psa, dok vidimo da je imam Malik nešto blaži u vezi s tim pitanjem. On smatra da je čisto sve što je živo, pa čak i pas i svinja. Imam Malik stav o čistoći psa potkrepljuje riječima Uzvišenog, u kojima Uzvišeni Allah dopušta jesti ono što pas obučen za lov ulovi: "Pitaju te šta im se dopušta? Reci: 'Dopuštaju vam se lijepa jela i ono što ulove životinje koje ste lovu podučili, onako kako je Allah vas naučio, jedite ono što vam one uhvate i spomenite Allahovo ime pri tome...'" (El-Maide, 4)
Narod u zapadnim zemljama štavljenje na kušnju s psima na svakom ćošku oko njih. Stav koji ih kategorički tretira kao nečist otežava tamošnjim muslimanima u vjeri i sputava ih u svakodnevnom životu.
Također, nalazimo tri mezheba koji uvjetuju ispravnost sklopljenog

30 Hadis prenosi skupina poznatih od Usame, kao što to stoji u “Sahihu-l-džami'ies-Sagir", 7.685.

31 Hadis prenosi Tirmizi od Džabira, a Nesai i Hakim od Usame, ibid, 7.613.

32 Vidi"Ahkamu ehli-z-zimmeti", uz pogovor i fus-note doktora Subhija es-Saliha; knjigu je izdao Univerzitet u Damasku.

braka prisustvom staratelja žene (velijju-l-emra) i bračni ugovor smatraju neispravnim ako on izostane, dok Ebu-Hanifa smatra da svaka punoljetna i pametna žena ima pravo da sama sebi bude staratelj, tako i da sama sebe uda, pod uvjetom da njen budući muž njoj bude primjeren. Ovaj stav je također veoma potreban onima koji žive u zemljama Zapada.
Imam Ibn-Kudame u "El-Mugniju", nakon što je izabrao stav koji uvjetuje prisustvo staratelja prilikom sklapanja braka ispravnijim, kaže: "Ako bi vladar donio odluku o ispravnosti ovog ugovora ili sam vladar bio staratelj i preuzeo odgovornost, onda ne bi bilo dopušteno razvrgnuti taj bračni ugovor zato što je to pitanje po kome se ulema razilazi i ona zahtijeva idžtihad. A idžtihadske propise nije dopušteno ukidati. Slično tome je i s presudom u korist zauzimanja komšije"[33]
Primjer sličan prethodnom je ako islam prihvati žena kitabijka (poput kršćanki na Zapadu), ali to zajedno s njom ne učini njen muž. Mišljenje koje prevladava u četiri mezheba i koje se može naći u poznatim fikshkim djelima, odnosno koje prevladava u osam mezheba, jest da je dužnost (vadžib) rastaviti njih dvoje ili odmah ili nakon isteka njenog

idetta (period koji žena čeka nakon razvoda braka) ili nakon što se ponudi njenom mužu da primi islam, a on to odbije. Na osnovu ovih stavova, većina današnjih učenjaka u Evropi i van nje donosi fetvu, a ta fetva, u isto vrijeme, bude uzrok velikog problema, posebno ako je žena vrlo vezana za svog muža i ako on prema njoj nije loše postupao i nije joj zabranio da postane muslimanka, pogotovo ako ona još ima nejaku djecu s tim mužem. Kad bismo izišli iz mezheba koji se slijede i vratili se općem fikhu i onom što su nam ashabi i njihovi sljedbenici ostavili, vidjeli bismo da u ovom slučaju postoji širina koju nismo mogli ni zamisliti.
Ibn el-Kajjim u vezi sa ovim pitanjem navodi devet stavova koji se pouzdano prenose od učenjaka ashaba i tabi'ina, poput Abdurrezakovog "Musannefa" i "Musannefa" Ibn ebi-Šejbe te "Šerhu- l-Asar", od Tahavija i "Sunen", od Bejhekija i njima sličnih izvora. Jedan od ovih stavova dopušta ženi da ostane sa svojim mužem, ali ne smije imati bračni odnos sa njim. To je također stav šejhu-l-islama Ibn- Tejmije i njegovog učenika imama Ibn el-Kajjima. Drugi stav, opet,
33 Vidi u “El-Mugni", od Ibn-Kudame, 346., 34/9., sa komentarom dr. Abdullaha bin-Abdulmuhsina et-Turkija i dr. Abdullaha el-Fetaha Muhammeda el-Hilva.
daje ženi pravo odabira - ili da ostane s mužem ili da ga napusti.
Opet, jedan od ovih stavova potvrđuje ženi pravo na boravak s mužem sve dok ona ne napusti svoju zemlju, dok, opet, drugi kaže da njihov brak ostaje onakav kakav jest sve dok ih vladar ne rastavi.[34]
U ovim stavovima postoji ogromna širina, tako da je savremeni fakih (pravnik) u prilici da izabere onaj stav koji smatra ispravnijim i podobnijim i onaj koji će olakšati udatim ženama nemuslimankama put u islam, ne bojeći se rastanka od njima dragih muževa, ni rasipanja djece nakon razvoda između oca i majke. U svemu ovome postoji ogromna olakšica, pa što da otežavamo ono što nam je Allah, dželle šanuhu, olakšao i sami sebe stješnjavamo pridržavajući se određenih mezheba. Jer, Allah, dželle šanuhu, želi da nam olakša, a ne želi da nam oteža. Nas, ustvari, ne obavezuje ništa drugo osim onoga čime su nas Allah, dželle šanuhu, i Njegov Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, obavezali. Ali, oni nas nisu obavezali da slijedimo nekog drugog, pa čak i ako taj ima visok stepen u znanju i idžtihadu. I neka je hvala Allahu, Čijom blagodati se upotpunjuju dobra djela...
34 Vidi “Ahkamu Ehli-Zimmeti", od Ibn el-Kajj'ima, 317/1. i stranicu poslije ove.

FIKH MUSLIMANSKIH MANJINA
PRAKTIČNI PRIMJERI U VJEROVANJU I OBREDOSLOVLJU

Je li je dopušteno zbližavanje među vjerama?

Pitanje: Kolika je realna mogućnost zbližavanja među vjerama (između islama i kršćanstva, recimo) i je li dopušteno tome pozivati? Čuli smo da su neki šejhovi na El-Azharu sudjelovali u tome? Pitalac:
S. E. Abdurahman, putem elektronske pošte.

Odgovor: Hvala Allahu, zbližavanje imeđu vjera je riječ koja se izgovara, a nosi sa sobom više značenja i razumijevanja, neka od njih su u osnovi neprihvatljiva i treba ih odbaciti, dok su neka prihvatljiva i nema ništa loše u tome da budu prihvaćena.

Neprihvatljivo razumijevanje zbližavanja

Neprihvatljivo razumijevanje ili značenje zbližavanja među vjerama je ono kojim se cilja na uklanjanje suštinskih razlika između različitih vjera, kao između (tevhida) monoteizma u islamu i trojstva u kršćanstvu te između islamskog vjerovanja da je Bog čist od svih nedostataka i antropomorfizma u židovskoj dogmatici. Različito gledanje na Isaa, alejhis-selam, muslimana i kršćana se također ubraja u suštinske razlike. Kršćani, uprkos različitosti njihovih pravaca i sekti, smatraju Isaa, alejhis-selam, bogom, ili sinom božijim ili trećinom boga ili članom tročlane božanske zajednice: otac, sin, sveti duh.

Muslimani gledaju Isaa, alejhis-selam, kao poslanika, jednog od ulu-l-azm (pet odabranih) poslanika, kome je Allah objavio Indžil, u kome je uputa i svjetlo i pouka za bogobojazne, i kome je Allah, dželle šanuhu, dao očite dokaze i pomogao ga ruhu-l-kudsom, (svetim duhom) Džibrilom, alejhis-selam, i podučio ga Knjizi i mudrosti i darovao mu osjetilne mu'džize i univerzalne dokaze kakve nije dao nikome drugom od poslanika. Kur'an, također, spominje od ovih dokaza i one koji nisu spomenuti u Indžilu - da napravi od ilovače nešto poput ptice i da puhne u nju i da voljom Allahovom, dželle šanuhu, bude ptica, i poput trpeze koja je spuštena s neba, pa je sura u Kur'anu nazvana njenim imenom. Ali Isa, alejhis-selam, i pored svega toga, samo je čovjek i poslanik, i rob i poslanik koji je pozivao ljude da obožavaju Allaha, dželle šanuhu, a ne da robuju Isau. Kao što kaže Uzvišeni: "Mesihu neće biti zazorno da prizna da je Allahov rob, pa ni melekima Njemu najbližim" (En-N\sa, 172.), i kaže Uzvišeni: "Mesih, sin Mejremin, samo je poslanik i prije njega su dolazili i odlazili poslanici, a majka njegova je uvijek istinu govorila i oboje su hranu jeli" (El-Maide, 75.), a ono što je neizbježno nakon konzumiranja hrane jesu izlučine. Pa kako će neko takav biti Bog?! Stoga se Kur'an obraća kršćanima riječima: "O sljedbenici Knjige, ne zastranjujte u svom vjerovanju i o Allahu govorite samo istinu, Mesih, Isa, sin Merjemin, samo je Allahov, dželle šanuhu, poslanik i riječ

Njegova koju je Merjemi dostavio i Duh od Njega, zato vjerujte u Allaha i Njegove poslanike i ne govorite: 'Trojica su'. Prestanite, bolje vam je. Allah je samo jedan. Bog - hvaljen neka je On - zar On da ima dijete!? Njegovo je ono što je na nebesima i ono što je na Zemlji i Allah je dovoljan kao zaštitnik" (En-Nisa, 171.). Kao što je, također, jedna od temeljnih razlika između muslimana i sljedbenika Knjigetodaje knjiga muslimana (Kur'an) sačuvana od bilo kakve izmjene i promjene, Allahovim garantom i obećanjem, a On će ispuniti obećanje svoje: "Mi uistinu Kur'an objavljujemo i zaista ćemo Mi nad njim bdjeti" (El-Hidžr, 9.). Stoga, nije nikakvo čudo da ga zna napamet desetine hiljada muslimana od istoka do zapada zemaljske kugle. Čak nearapi ga tako dobro znaju da nijednog kur'anskog harfa ne ispuste, a većina njih ne zna značenje ni riječi koje znaju napamet. Sve to za razliku od Tevrata i Indžila, za koje su navedeni dokazi da su iskrivljeni, kako dodavanjem novih, tako i brisanjem ili mijenjanjem postojećih riječi. Ovo nisu samo muslimanski učenjaci rekli, već to lično kaže i većina zapadnih učenjaka u našem vremenu, kršćani i Židovi i pripadnici drugih konfesija.
Ovo izvrtanje je dovelo do promjene božanskih svojstava u Tevratu, u koji vjeruju obje skupine, i Židovi i kršćani zajedno, tako da je Bog opisan onako kako ne priliči Njegovoj savršenosti, pripisano Mu je: neznanje, nemoć, zavist i kajanje, kao što se to može jasno vidjeti u Knjizi stvaranja, jednoj od pet knjiga današnjeg Tevrata. Ovo je suštinska razlika između nas i Židova i kršćana. Mi Allahu, dželle šanuhu, potvrđujemo potpuno savršenstvo i uzvisujemo Ga iznad svih nedostataka, a oni ne mare da Bogu pripišu sve ljudske nedostatke.
Zato je ovo izvrtanje dovelo do promjene slike poslanstva kao upute, tako da su čestiti vjerovjesnici i odabrani poslanici opisani onako kako ne priliči njihovoj ljudskoj savršenosti, jer ih je Allah Uzvišeni pripremio da Njegove poslanice i upute dostave čovječanstvu: "A Allah dobro zna kome će povjeriti poslanstvo svoje" (EI-En-'am, 124.). Stoga, mi muslimani vjerujemo u bezgrješnost vjerovjesnika i njihovu čistoću od prestupa i mahana koji se protive njihovoj misiji, a to je uputa čovječanstva i odvraćanja ljudi od grijeha i onog što ih čini pred metom kritike:"Zar da od drugih tražite da dobra djela čine, a pri tome sebe zaboravljate" (El-Bekare, 44.).
Zbližavanje između vjera nije dopušteno kao krivotvoreni pokušaj da se uklone suštinske razlike među nama. Niti mi to prihvatamo, niti, također, oni. Stoga, smatramo da svaki poziv koji počiva na principu ustupka ili odricanja bilo koje od suštinskih stvari u vjeri, bez obzira bilo to u akaidu (vjerovanju) ili u obredoslovlju ili bilo kojoj stvari koja se tiče halala (dopuštenog) i harama (zabranjenog), i bilo kojih drugih vjerskih pitanja bitnih kako za pojedinca tako za porodicu i društvo, šerijatski je neprihvatljiv.

Prihvatljivo razumijevanje zbližavanja
Što se tiče prihvatljivog razumijevanja pojma zbližavanja među religijama - naročito nebeskim, njime se želi postići zbližavanje među pripadnicima ovih religija u svjetlu sljedećih činjenica:

1. Dijalog na najljepši način

Naš Gospodar je, kur'anskim tekstom, nama muslimanima naredio dijalog na najljepši način sa onima koji se s nama ne slažu. Ovaj dijalog na najljepši način je jedno od sredstava da've i koje nam Kur'an naređuje riječima Uzvišenog: "Na put Gospodara svoga, mudro i lijepim savjetom pozivaj i s njima na najljepši način raspravljaj" (En- Nahl, 125.).
One koji se slažu sa tobom u vjeri, pozivaj mudro i lijepim savjetom, odnosno onima što će zadovoljiti njihove umove i pokrenuti njihova srca i emocije. Sa onima koji se ne slažu s tobom raspravljat ćeš na najljepši način, što znači ako postoje dva načina dijaloga, lijep način i način koji je bolji, darežljiviji od prvog, musliman je dužan koristiti bolji i pristupačniji način. Kur'an smatra lijep savjet dovoljnim onima koji su muslimani, dok za nemuslimane zahtijeva raspravu na najljepši način. Kur'an to izričito kaže za ehlu-l-kitab, pa kaže Uzvišeni: "I sa sljedbenicima Knjige raspravljajte na najljepši način, osim sa onima među njima koji su nepravedni" (El-Ankebut, 46.). Stoga je bolje da bude naslov ovoga poziva "Dijalog između religija i usredočavanje na zajedničke faktore", a ne zbližavanje, jer je to riječ koja se pogrešno razumijeva.

2. Usredočavanje na zajedničke faktore

Usredočavanje na zajedničke faktore koji postoje između nas i sljedbenika Knjige, jer je, na završetku prethodnog ajeta koji govori o raspravljanju i sljedbenicima knjige, došlo: "I recite: 'Mi vjerujemo u ono što je nama objavljeno i ono što je objavljeno vama, naš Bog i vaš Bog je Jedan i mi se Njemu pokoravamo'" (El-Ankebut, 46.).
Kad govorimo o zbližavanju i dijalogu na najljepši način, treba spomenuti tačkeoko kojih se slažemo, a netačkeoko kojih se razilazimo i razlikujemo. Neki ekstremniji muslimani tvrde da ne postoje nikakve zajedničke karakteristike između nas i Židova i kršćana, sve dok ih mi smatramo nevjernicima, jer su oni izokrenuli i iskrivili Allahov govor. Ovo je pogrešno razumijevanje stava koji islam zauzima prema njima. Pa zašto je Allah Uzvišeni dopustio da jedemo njihovu hranu i ženimo se njihovim ženama? Kako je, onda, dopušteno muslimanu da mu žena, gospodar u njegovoj kući, majka njegove djece, bude kitabijka. A to podrazumijeva da djedovi i nane njegove djece i te njihove daidže i tetke po materi i njihova djeca budu od ehlu-l-kitaba (sljedbenika Knjige). Svi oni imaju pravo na rodbinske veze i smatraju se rodbinom. Zašto je muslimanu teško pala pobjeda Perzijanaca (koji su bili

medžusije -poklonici vatre) nad Bizantijcima (koji su kršćani - sljedbenici Knjige), sve dok Allah, dželle šanuhu, nije objavio Kur'an i obradovao muslimane viješću da će Bizantinci pobijediti Perzijance u skoroj budućnosti. "A tada će se vjernici veseliti zbog Allahove pomoći", kao što stoji u početku sure Er-Rum, 4.-5. Ovo nam ukazuje da su, iako su sljedbenici Knjige uznevjerovali u poslanstvo Muhammeda, salallahu alejhi ve sellem, oni ipak muslimanima bliži od drugih (ateista i mnogobožaca, idolopoklonika).

3. Međusobno potpomaganje u suprotstavljanju ateizmu i anarhiji

Zauzimanje zajedničkog stava u suprotstavljanju neprijateljima vjerskog uvjerenja i onima koji pozivaju ateizmu u religioznosti i anarhiji u ponašanju te suprotstavljanje materijalistima i onima koji zastupaju razgolićenost, potpunu seksualnu slobodu, abortus i homoseksualizam te brak muškaraca s muškarcima i brak žena sa ženama.

Nema nikakve zapreke da stanemo zajedno sa sljedbenicima Knjige na istom frontu protiv svih koji, svojim zaluđujućim stavovima i zabluđenim ponašanjem, žele uništiti ljudsku naciju i da je spuste s ljudske gracioznosti na nivo životinja. "Kaži ti meni hoćeš li biti čuvar onome koji je strast svoju za boga svoga uzeo? Misliš li ti da većina njih hoće da čuje ili da nastoji da shvati? Kao stoka su oni, čak su još dalje s Puta pravog skrenuli" (El-Furkan, 43.-44.).

Vidjeli smo kako Al-Azhar i Islamska liga (Rabita) s Vatikanom staju u isti tabor na Konferenciji o stanovništvu u Kairu 1994. godine i također na Konferenciji o ženi u Pekingu 1995. godine kako bi se suprotstavili zagovornicima anarhije.

4. Potpomaganje borbe za prava potlačenih naroda

Zauzimanje zajedničkog stava prema pitanjima pravde u svijetu općenito te podrške potlačenim narodima kojima je nepravda učinjena poput slučajeva Palestine, Bosne i Hercegovine, Kosova, Kašmira, kao i protiv apartheida u Americi te zauzimanje zajedničkog stava pružanja podrške poniženim narodima protiv nasilnika i onih koji se bespravno ohole po Zemlji i koji žele da Allahove robove uzmu sebi za roblje.

Islam se suprotstavlja nasilju i pomaže onima kojima je nepravda nanesena, o bilo koji narodu da je riječ, bilo kojoj naciji i bilo kojoj vjeri. Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, jednom prilikom se sjetio "Halefu-l-fadla", "Zakletve dobra", u kojoj je sudjelovao kao mladić prije islama. To je bila zakletva za pomoć potlačenim i zakletva za zastupanje njihovog prava, pa makar to bilo i kod najuglednijih ljudi i njihovih vođa. Tada je - da je na njega Allahov miri blagoslov - rekao: "Kad bih u islamu bio pozvan zakletvi sličnoj toj, zasigurno bih se odazvao"[35]

Kaže Ibn-Zejd ibn el-Muhadžirel-Temini daje čuoTalhu bin-Abdullaha bin-Avfa ez-Zehrija da je rekao: "Rekao je Allahov Poslanik"; pa je naveo ovaj hadis. Ovaj lanac prenosilaca je vjerodostojan samo je mursel, gubi se glavni prenosilac, ali on ima druge predaje, koje ga dodatno jačaju. Prenosi El-Hamidi hadis, ali također je mursel. Kao što to stoji u "El-Hidaji", 2/29. Bilježi ga i imam Ahmed (broj 1.655.- 1.656.), kao hadis koji prenosi Abdurrahman bin-Avf od Poslanika,
35 Hadis prenosi Ibn-Ishak u “Siri", kao što to stoji u “Ibn-Hišamu", 1/29.; izdavač "El-Džemalijeh".
salallahu alejhi ve sellem, ali koji glasi ovako: "Ako bih u islamu bio pozvan na tu zakletvu, odazvao bi se". Lanac prenosilaca ovog hadisa je vjerodostojan.

5. Širenje duha tolerancije, a ne isključivosti

Ono što bi također trebalo da sadrži ovaj poziv jest širenje duha tolerancije, samilosti i blagosti u međusobnim odnosima između pripadnika raznih konfesija, a ne duha isključivosti, nasilja i tvrdokornosti.
Allah Uzvišeni se obraća Svome Poslaniku Muhammedu, salallahu alejhi ve sellem, riječima: "Mi smo te, uistinu, samo kao milost svjetovima poslali" (El-Enbija, 1.-7.), a također kaže Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, za sebe: "Ja sam uistinu samo milost i uputa"[36]
Grdeći sinove Israilove, Allah, dželle šanuhu, kaže: "Ali zato što su zavjet svoj prekršili, Mi smo ih prokleti i srca njihova okrutnim učinili" (El-Maide, 13.), a na drugom mjestu kaže Uzvišeni, obraćajući im se: "Ali srca vaša su poslije toga postala tvrda, kao kamen su ili još tvrđa" (El-Bekare, 74.).
Jednom prilikom je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, rekao svojoj ženi Aiši: "Zaista, Allah u svemu voli blagost"[37] i kaže u drugom hadisu: "Nijednu stvar nježnost (blagost) nije dotakla, a da je nije ukrasila, i nije odstranjena ni od jedne stvari, a da ta stvar nije ostala unakažena", "Allah zaista voli blagost i za nju daje ono što ne daje za surovost".[38]
Duh tolerancije, međusobnog poštovanja i naklonosti prema sljedbenicima Knjige nije u oprečnosti sa uvjerenjem muslimana da su oni nevjernici i da su zalutali, jer postoje drugi faktori koji tu stvar olakšavaju muslimanima u njegovoj svijesti i razumu:
1. Musliman vjeruje daje razilaženje čovječanstva u pogledu vjerejedna od Allahovih odredbi koja je vezana za Njegovu mudrost, kao što kaže Uzvišeni: "A da je Gospodar tvoj htio, sve bi ljude sljedbenicima jedne

36 Hadis prenosi Hakim od Ebu-Hurejre i smatra ga vjerodostojnim; “Tefsir" 37 Ibn-Kesira, 3/201.-202. S njim se slaže i Ez- Zehebi
37 Muttefekun alejhi; vidi “El-Lu'lu ve-l-merdžan el-Aiše", 1.400.
38 Ed-Darimijj, od Abdullaha bin-Magfila, 2.796.

vjere učinio. Međutim, oni će se uvijek u vjerovanju razilaziti, osim onih kojima se Gospodar tvoj smiluje. A zato ih je i stvorio. Ispunit će se riječi Gospodara tvoga: 'Napunit ću, zaista, džehennem džinima i ljudima zajedno'" (Hud, 118.-119.), odnosno stvorio ih je da se razilaze, jer im je darovao razum i slobodu volje.

2. Konačno polaganje računa i kazna za onezalutale u zabludi i ogrezle u nevjerstvu nije na dunjaluku već na ahiretu i to nije povjereno nama već je to stvar Allaha, Pravednog Sudije, kao što kaže Uzvišeni svom Poslaniku: "Zato ti pozivaj i budi istrajan onako kako ti se naređuje, a ne povodi se za prohtjevima njihovim, i reci: 'Ja vjerujem u sve knjige koje je Allah objavio i naređivao mi je da vam pravedno sudim. Allah je i naš i vaš Gospodar, nama naša a vama vaša djela, nema potrebe da jedni drugima dokaze iznosimo, Allah će nas sve sabrati i Njemu će se svi vratiti'" (Eš-Šura, 15.).

3. Musliman vjeruje u čast čovjeka samim tim što je čovjek. 0 ovome Buharija navodi hadis od Ibn-Džahira, koji kaže: "Prošla je dženaza pored Poslanika, pa je Poslanik iz počasti ustao, pa mu oni rekoše: '0 Allahov Poslaniče, to je sahrana Židova!' A On im odgovori: 'Pa zar i on nije živo biće!?'" Svakako, pa zar ima plemenitijeg stava i ljepšeg obrazloženja?!

4. Musliman vjeruje da se Allahova pravda odnosi na sve Njegove robove, muslimane i nemuslimane, kao što kaže Uzvišeni: "Neka vas mržnja koju prema nekim ljudima nosite nikako ne navede da nepravedni budete. Pravedni budite, jer to je bliže bogobojaznosti" (El-Maide, 8.). Musliman ne smije biti pristrasan u bilo čemu prema onome koga voli, niti oštetiti onoga koga ne voli, već svakome daje njegovo zasluženo pravo, bez obzira bio on musliman ili nemusliman, prijatelj ili neprijatelj.

Pitanje: Kakav je propis obavljanja džuma-namaza prije zalaska sunca i poslije nastupanja ikindijskog vremena usljed kratkog vremenskog perioda

DŽUMA-NAMAZ NAKON IKINDIJE I PRIJE ZALASKA SUNCA

u podnevnom vremenu u nekim zemljama, naročito zimi, tako da taj period nije dovoljan da obuhvati i hutbu i namaz? Ili čak, u drugom slučaju, usljed nemogućnosti iznalaženja prilike da se džuma obavi zbog posla ili škole, osim u vremenu koje je ranije ili kasnije od pravoga vremena.

Odgovor: Većina islamskih pravnika smatra da je vrijeme džuma-namaza upravo u podne, odnosno kad sunce krene od zenita, pa sve dok ne postane sjena svake stvari njoj identična. Zato nije dopušteno da se džuma klanja prije ovoga vremena ili poslije.

Požurivanje nastupajućeg perioda kod hanbelija

Hanbelije su produžili nastupaju.e vrijeme džuma-namaza, pa su neki od njih učinili početak džume od početka bajram- namaza, odnosno deset do petnaest minuta nakon izlaska sunca, pa sve dok se ne završi podnevsko vrijeme. Neki drugi su, opet, odredili početak džumanskog vremena od "šestog sata", a to je sat koji dolazi prije sunčevog zenita, i oni za ovaj svoj stav imaju dokaze u Poslanikovom, salallahu alejhi ve sellem, hadisu i u djelima ashaba. Navodi se u "El-Mubdi'u" da je nastupanje vremena džuma-namaza vrijeme bajram-namaza, kako to izričito kaže imam Ahmed, a također i El-Kadi i njegovi istomišljenici, na osnovu riječi Abdullaha bin-Sejdana: "Prisustvovao sam džumi koju je obavio Ebu-Bekr tako da su njegova i hutba i namaz bili prije polovice dana. Potom sam prisustvovao džumi koju je obavio Omer tako da su njegova hutba i namaz bili sve dok nisam rekao: 'Dan se prepolovio (ovo je polovica dana)', zatim sam prisustvovao džumi koju je obavio Osman, radiallahu anhu, tako da su njegova hutba i namaz bili sve dok nisam rekao: 'Nestaje dana', i nikoga nisam vidio da je to smatrao neispravnim, niti da se nije slagao[39]

Imam Ibn-Kudame u "El-Mugniju", pojašnjavajući El-Hakijeve riječi,

39 Hadis prenosi Ed-Darekutni i Ahmed i smatrao je ovaj hadis dokazanim; “El-Mubdi’u fikrhi-l-muknii, od Ibn-Mufliha, 2/147.-148., hadis od ibn-Sejdana, za koji kaže Hafiz u "Fethu", 2/321.: "Ljudi koji ga prenose su pouzdani, jedino Abdullah bin-Sejdan, iako je on istaknuti tabi'in, a ipak nije poznat po adaietu (pravdi)"; Ibn-Adij kaže: "Skoro da je nepoznat", a Buhari kaže: “Ne treba se pridržavati njegovog hadisa jer ima jačih koji mu se suprotstavljaju".

kaže: "Ako obave džumu prije zenita šestog sata, ispravno su postupili" (šesti sahat je sahat koji prednjači zenitu; recimo, ako vrijeme podneva (zenit) nastupa u dvanaest sati, šesti sahat je jedanaest sati).

Ibn-Kudame kaže: "U nekim primjercima stoji da vrijeme džume počinje u petom satu, ali je ispravno da počinje u šestom".

Iz El-Hakijevoga govora je jasno da džuma-namaz nije dopušteno obaviti prije šestoga sata.

Prenosi se od Ibn-Mesuda te Džabira i Muavije da su klanjali džumu prije podneva (zenita), dok El-Kadi i njegovi istomišljenici smatraju da je dopušteno obaviti džumu u vremenu bajram-namaza te također prenosi Abdullah (sin Imama Ahmeda) od svog oca da je rekao: "Smatramo da je džuma-namaz poput bajram-namaza". Kaže Mudžahid: "Oduvijek je ljudima praznik bio kad dan počinje". Atta' kaže: "Svaki praznik nastupa od vremena kad sunce odskoči: i džuma i kurbanski ('idu-l-adha) i ramazanski ('idu-l-fitri) bajram". Također se prenosi od I bn-Mes'uda daje rekao: "Oduvijekje praznik bio na početku dana i Allahov Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, sa nama je klanjao

džumu u sjenci El-Hatima.[40] Ime jednog dijela zida oko Kabe u Meki; to je prostor od Mekamu-lhrabrima do vrata Kabe, odnosno prostor između rukna (ćoška), mekama, Zemzema i hadžeru-l-esveda.
Bilježi se da su Ibn-Mes'ud i Muavija klanjali džumu u duha-vremenu (sredina, polovina) u periodu od izlaska sunca do podne ili kad sunce odskoči, i da su rekli: "Požurili smo s džumom bojeći se ljetne žege za vas".[41]
Jedan od razloga što je džumu dopušteno obaviti u vremenu bajram-namaza je i taj što je i riječ o prazniku poput Ramazanskog i Hadžijskog bajrama (idu-l-adha i idu-l-fitr). A dokaz da je džuma (petak) praznik su riječi Vjerovjesnika, sallallahu alejhi ve sellem: "Ovaj dan je Allah muslimanima učinio praznikom"[42] I riječi: "U ovome vašem danu sastavila su vam se dva praznika"[43]

40 Hadis bilježi El-Buhtari u djelu "El-Emali" sa svojim lancem prenosilaca.
41 El-Esrem prenosi hadis Ibn-Mes'uda.
42 Hadis navodi Ibn-Madže u poglavlju "Predaje o sređivanju (dotjerivanju) petkom” u knjizi o obavljanju namaza; “Sunen" Ibn-Madže, 1/349., i imam Malik u poglavlju "Predaje o misvaku" (čišćenjezuba) i u "Knjizi čistoće" u "El-muvetta'j", 1/65., kao mursel hadis.
43 Hadis prenosi Ebu-Davud u poglavlju o namazu od Ebu-Hurejre, 1073, i Ibn-Madže, 1.311.

Većina alima smatra da je vrijeme džume podnevsko vrijeme, iako je lijepo (mustehab) požuriti s klanjanjem džumanskog vremena zbog riječi Selmete bin el-Ekne'a: "Sakupljali bi se s Poslanikom, salallahu alejhi ve sellem, kad bi sunce krenulo sa sredine neba, a potom bi se vraćali slijedeći sjenu".[44] Enes kaže: "Allahov Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, klanjao bi džumu kad bi se sunce nagelo".[45]
Džuma i podne se klanjaju u isto vrijeme, jer je njihovo vrijeme zajedničko, poput El-Maksureh i Et-Tameh, jer jedna predstavlja zamjenu za drugu i upotrebljavaju se u iste svrhe i sliče spomenu u toj osnovi idžma'a, a istek njihovog vremena je isti. Stoga je i početak isti, kao namaz u onoga kod kuće i namaz putnika.
Ibn-Kudame kaže: "Mi imamo dokaze iz sunneta i idžma'a da je dopušteno obaviti džumu u 'šestom satu'". Dokaz iz sunneta je hadis koji prenosi Džabir bin-Abdullah, koji kaže: "Allahov Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, klanjao bi džumu, zatim bi mi otišli do svojih deva i pustili ih (odvezali ih) sve dok Sunce ne bi krenulo s polovine neba".[46] Zatim, hadis Sehla bin-S'ada, koji kaže: "Nismo se odmarali poslije podne (kajlula), niti ručali u vrijeme Allahovog Poslanika, salallahu alejhi ve sellem, osim nakon obavljene džume".[47] Ibn-Kutejbe kaže: "Nakon što se Sunce nagne sa sredine neba, odmor se ne naziva kajlulom, niti jela (ručkom)". A od Selme se prenosi da je rekla: "Klanjali bi sa Allahovim

Poslanikom, salallahu alejhi ve sellem, džumu, potom bi se vraćali, a zidovi ne bi imali hlada pod koji bismo se mogli skloniti".[48] Dokaz iz idžma'a je hadis Abdullaha bin-Sejdara, koji smo spomenuli i koji prenosi imam Ahmed od Veki'e, a on od Dž'afera bin-Berkana i u kome stoji: "I nikoga nisam vidio da se nije složio ili da je taj postupak smatrao neispravnim". Imam Ahmed kaže: "Taj čin se prenosi također i od Ibn-Mesuda, Džabira, Seida, Muavije, da su obavili džumu prije nego što bi Sunce došlo na pola neba".

Njihovi hadisi također ukazuju da je Vjerovjesnik, salallahu alejhi ve sellem, mnogo puta obavio džumu i nakon što Sunce krene s polovine neba. Ne postoji nikakvo razilaženje da je džumu dopušteno tada klanjati i daje tada bolje i preče.

44 Muttefekun alejhi.
45 Hadis prenosi Buharija.
46 Bilježi ga Muslim.
47 Muttefekun alejhi.
48 Hadis prenosi Ebu-Davud.

Hadisi koje smo naveli ukazuju da je dopušteno džumu obaviti i prije podneva i među ovim hadisima nema nikakve kontradiktornosti.

Što se tiče klanjanja džume u vremenu kad dan nastupa, nije dopušteno, i to je stav večine učenjaka, zato što se određivanje vremena mora temeljiti na dokazu, kao izričit tekst (ajeta ili hadisa), ili ono što tekst zamjenjuje. Nije poznato da je Vjerovjesnik, salallahu alejhi ve sellem, niti bilo koji od njegovih halifa klanjao džumu u vremenu kad dan nastupa. Jer, suština navedenog dokaza ukazuje da je vrijeme džume vrijeme podnevnog namaza, jedino što ju je dopušteno klanjati prije podne u "šestom satu" (jedan sahat prije podne) zbog dokaza koji smo naveli, ali nije dopušteno klanjati prije "šestog sahata", a Allah najbolje zna.

Kad bi se džuma klanjala na samom početku dana, propustila bi je većina klanjača (vjernika), jer su navikli da se radi džume skupljaju u podne. Kad bi se, pak, klanjala izutra, prisustvovala bi joj nekolicina ljudi, odnosno vrlo mali broj. Kao što se prenosi od Ibn-Mes'uda da je došao na džumu i našao četvericu koji su došli prije njega, pa je rekao: "Četvrti od četverice, a četvrti od četverice nije mnogo!"[49]

Ovo mišljenje pobija mogućnost da se u određenom mjestu stanovnici dogovore o vremenu obavljanja džume i to javno razglase, pa onda džuma neće nikoga mašiti, niti će nekome biti teško doći, jer će svi pohrliti klanjati džumu u vremenu koje im najviše odgovara. Ali, ipak, mi ne smatramo dopuštenim obaviti džumu na samom početku dana, osim u izvanrednoj situaciji ili radi vrlo velike potrebe koja se spušta na stepen nužnosti. Tada se procijeni stepen te nužnosti i po njemu se orijentiše.

49 Vidi "El-Mugni" od ibn-Kuddame, s fus-notama i komentarom dr.

Abdullaha el-Turkija i dr. Abdul-Fetaha el-Hilva.
Oduljivanje isteka džumanskog vremena kod malikija
Na drugoj strani, kod malikija nailazimo na oduljivanje u vezi sa pitanjem isteka džumanskog vremena. Neki od njih dozvoljavaju da vrijeme džuma-namaza traje sve do zalaska Sunca ili nešto malo prije samog zalaska, ali su se razišli. Ibn el-Kasim kaže: "Sve dok Sunce ne zađe, pa čak ako se ne bi mogla obaviti nakon ikindije sve dok Sunce zađe". Opet, kod Sihnuna stoji: "Vrijeme džume je do prije zalaska onoliko koliko je dovoljno za hutbu (govor) i namaz i za klanjanje potpunog ikindija-namaza". Neki do njih kažu: "Sve dok Sunce ne požuti (pocrveni)" itd.[50]
U svjetlu svega što smo naveli, možemo se veoma mnogo okoristiti olakšicama u ova dva mezheba, hanbelijskom i malikijskom. Naročito ako osjetimo potrebu muslimana koji su daleko od islamskog svijeta za tim olakšicama kako ne bi propustili džumu.
Džuma je jedna od najvažnijih obaveza o kojoj se muslimani moraju brinuti i da je se pridržavaju. Džuma je ta koja jača međusobne veze i čini čvršćom čovjekovu vezu s vjerom i njenim obredima. Džuma podsjeća muslimane onda kad zaborave i jača ih onda kad oslabe i potvrđuje njihov vjerski identitet i učvršćuje njihovo bratstvo. Stoga, ako su muslimani u mogućnosti klanjati džumu u vremenu o kome se svi slažu, a to je od podneva do ikindije, to je preče i pouzdanije.
Dužnost je muslimanskog vodstva i intelektualaca, i administraciji i praktičarima, da uvijek nastoje izići iz poprišta razilaženja u domen kompromisa, ako je to ikako moguće. Ako bi se to njihovo nastojanje sukobljavalo sa uvjetima u kojima žive muslimani u nekim mjestima ili u određenim vremenima ili u nekim slučajevima, onda nije nikakav grijeh da se postupi po hanbelijskom mezhebu - da se porani sa džumom prije podne, pa čak i u vrijeme bajram-namaza, onda kad je to nužno. Jer, situacije koje su neizbježne imaju svoje posebne propise.
Također, nema ništa loše u tome ako bi se postupilo po malikijskom mezhebu, koji dopušta odgađanje džume iza ikindije, uvažavajući potrebu i time ispunjavajući jedan od interesa vjere.
[50] Vidi “Ez-Zehire", od El-Karafija, 2/231.-232.
Sve ovo pod uvjetom da se muslimani obavijeste i s time upoznaju i da se slože kako bi svi prisustvovali džuma-namazu i ispunili svoju sedmičnu obavezu, kako su to Uzvišeni Allah i Njegov Poslanik naredili.
Spajanje dva namaza (akšama i jadje) u ljetnom periodu
Pitanje: Kakav je propis spajanja dva namaza, akšama i jadje, u ljetnom periodu usljed vrlo kasnog nastupanja jacijskog vremena u pojedinim zemljama, tako da se često dostigne ponoć ili je se prekorači, ili usljed nepostojanja Šerijatskog obilježja za jacijsko vrijeme?
Odgovor: Namaz je obaveza koja ima svoje određeno vrijeme, kao što

kaže Uzvišeni: "Vjernicima je propisano da u određeno vrijeme molitvu obavljaju"(En-Nisa, 103.). Vremena petdnevnih namaza su definisana praksom vjerovjesničkog sunneta i slijeđenja strane muslimana od istoka do zapada zemlje. Svaki namaz od ovih pet namaza ima svoje određeno vrijeme prije kojeg se nipošto taj namaz ne može obaviti i nakon čijeg ga isteka nije dopušteno obaviti, osim uz valjan razlog, jer bi, u protivnom slučaju, onaj koje odgodio taj namaz poslije njegovog vremena bio griješan. Ali, ipak, da je ova vjera lahka i realna svjedoči činjenica daje dozvolila spajanje između dva namaza: između podne i ikindije te akšama i jacije. Bilo to ranije (u vremenu prvog) ili kasnije, odgođeno do vremena drugog, zbog pojedinih razloga kao što su putovanje i kao što je to utvrđeno u Poslanikovom, salallahu alejhi ve sellem, sunnetu. Zatim, spajanje zbog kiše, blata ili zbog nečeg još težeg, poput grada, snijega, jakog vjetra i drugih sličnih atmosferskih i prirodnih pojava, usljed kojih bi čovjek bio izložen velikom naporu i umoru ako bi klanjao svaki namaz na vrijeme.
Namaze je dopušteno spajati radi potrebe i valjana razloga, pa čak i mimo putovanja, straha, kiše, već da bi se sa ummeta skinuo teret i poteškoća, kao što to stoji u hadisu Ibn-Abbasa koji ćemo kasnije navesti. U nadnaravnost (mudžizu) ove vjere spada i to da musliman u svojim vjerskim tekstovima nalazi ono što parira dostignućima i fenomenima novog doba, koje ljudi nisu poznavali, niti očekivali u svom vremenu. Potvrdu o tome nalazimo u hadisu koji bilježi imam Muslim u svom “Sahihu" od Ibn-Abbasa, radiallahu anhu, koji kaže:
"Allahov Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, klanjao je podne i ikindiju zajedno, i akšam i jaciju zajedno, a nije bio na putu, niti se bojao za muslimane". Dok u drugoj predaji stoji: "Allahov Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, sastavio je u Medini između podne i ikindije, i akšama i jacije, bez prisustva kiše i straha". Pa je Ibn-Abbas, radiallahu anhu, upitan: "Šta je htio s tim?" "Htio je da ne oteža svom ummetu", rekao je Ibn-Abbas. U predaji od Abdullaha bin-Šekika stoji daje rekao: "Jednog dana nam je Ibn-Abbas držao govor nakon ikindije sve dok Sunce nije zašlo i dok se nisu ukazale zvijezde, pa su ljudi počeli govoriti: 'Namaz, namaz!'". Dalje kaže: "Zatim je došao jedan čovjek iz plemena Benu-Temim i nastavio uporno i nepokolebljivo: 'Namaz, namaz!'. Tada je Ibn-Abbas rekao: 'Zar češ me ti učiti sunnetu, ne imao majke?!'" Potom je rekao: "Vidio sam Allahova Poslanika, salallahu alejhi ve sellem, daje sastavio između podne i ikindije i između akšama i jacije". Kaže Abdullah bin-Šekik: "Ja se u prvi mah nisam s tim pomirio, već sam otišao do Ebu-Hurejre i pitao ga, pa mi je potvrdio Ibn-Abbasove riječi.[51]
Ovo obrazloženje Ibn-Abbasa, učenjaka i alima ovog ummeta, ukazuje da je on htio olakšati ummetu i učiniti mu vjeru širokom, a ne da mu je oteža i stijesni, jer Allah u ovoj vjeri ništa teško nije propisao, već Allah

želi olakšati Svojim robovima, a ne da im oteža. Hadis je jasan i izričito ukazuje da je propisano spojiti namaze usljed potrebe. Ovaj hadis također prenose Ebu-Davud, Nesai i Tirmizi u svojim sunenima.
Imam Sulejman el-Hatabi navodi u djelu "Mealimu-s-sunen": "Većina pravnika se ne oslanja na ovaj hadis".[52] Kaže Ibn el-Munzir: "I prenosi se hadis od ne jednog učenjaka hadisa, a čuo sam i Ebu-Bekraa el- Kaffala da ga prenosi od Ebu-Ishaka el-Mervezija". Kaže Ibn el-Munzir: "Nema smisla tražiti određeni razlog za postupak Ibn-Abbasa, jer je Ibn-Abbas kazao razlog, a to je da nije htio otežati svom ummetu". Prenosi se od Ibn-Sirina da on nije vidio nikakvu grešku u tome da se spoji između dva namaza, ako za to ima potreba, samo da to ne pređe čovjeku u naviku"[53]

[51] Vidi Muslimov “Sahih", knjiga "Namazputnika", poglavlje "Spajanje dva namaza u prisustvu /za neputnike/", hadis broj 705., s predajama: 49.-51,54., 56.-57.).

[52] Mislim da ovdje nedostaje izraz "bihi", odnosno "oslanjao bi se na hadis", kao što na to ukazuje smisao iskaza i Ibn el-Munzirovo branjenje hadisa.

[53] Vidi “MuhtesarsuneniEbi-Davud", od El-Munzirija, a zajedno sa "Mealimu-s-sunen", od El-Hatabija; "Tehzibu-s-suneni", od Ibn el-Kajama, 2/5., izdavač “Es-Sunne el-Muhammedije", Kairo.

Ibn-Kudame, isto tako, prenosi u "El-Mugniju" od Ibn-Šebrime da je rekao isto što i Ibn-Sirin.[54]
Hafiz Ibn-Hadžer u djelu "Feth" kaže: "Jedna skupina alima ummeta smatra da je ovaj hadis prihvatila doslovno, pa su potpuno dozvolili spajanje namaza u prisustvu (kod kuće) iz bilo koje potrebe, ali pod uvjetom da to ne pređe u naviku". Tako su rekli Ibn-Sirin, Rebia Ešbeh ibn el-Munzir el-Kafal el-Kebir, a i El-Hatabi ga prenosi od skupine učenjaka hadisa.[55]
U svakom slučaju, mi ovdje imamo hadis u čiju vjerodostojnost nema sumnje. Prenosi ga Ibn-Abbas, a potom ga potvrđuje Ebu-Hurejre i, na kraju, Ibn-Abbas ga praktično provodi i uzima ga kao dokaz protiv onih koji su se pobunili zbog odgađanja namaza i objasnio odgađanje namaza onako kako smo naveli.
Sve nam ovo pomaže da odgovorimo na postavljeno nam pitanje, a odgovor je da je dopušteno spajati između dva namaza (akšama i jacije) u Evropi u ljetnom periodu, kad se vrijeme nastupanja jacije protegne do pola i čak poslije pola noći, dok se, na drugoj strani, od ljudi zahtijeva da dolaze na posao rano izutra, pa kako da ih zadužimo da probdiju noć ne spavajući kako bi jaciju obavili u njeno pravo vrijeme? Uistinu bi to za njih predstavljalo poteškoću i teret. A ummet je - kur'anskim tekstom i onim što je Ibn-Abbas, radiallahu anhu, prenio u hadisu koji govori o spajanju između dva namaza kod postojanja teškoće - oslobođen teškoće. I ne samo to, čakje dopušteno spajanje namaza u

tim zemljama i u zimskom periodu, usljed kratkoće dana i usljed suočavanja (radnika u raznim ustanovama) s velikim poteškoćama i ograničenjima prilikom obavljanja svakoga namaza na vrijeme. A ummet je oslobođen teškoće u vjeri.

54 Vidi “El-MugnF, 3/137.: "Bojim se da je iskaz Ibn- Sebrime (drukčiji) preuzet od Ibn-Sirina".

55 Vidi “Fethu-l-bari" i "Tuhfetu-l-Ahvezi", 1/558., objašnjenje hadisa 187.

Građenje islamskih centara od prihoda zekata

Pitanje: Cijenjenom šejhu dr. Jusufu el-Kardaviju, Allah ga sačuvao! Neka je na vas Božiji mir, milost i blagoslov! Es-selamu alejkum ve rahmetulah ve berekatuhu!

Molimo Vašu Ekselenciju da nam izda fetvu o jednom veoma važnom pitanju za nas i sve muslimane koji žive u Americi i zemljama Zapada općenito, a ono se tiče izgradnje džamija i islamskih centara na Zapadu, koji svojom ulogom direktno utiču na život muslimana ovdje.

Muslimanske skupine koje stalno borave na Zapadu, a također i studenti koji su tamo privremeno na studijama, imaju vrlo veliku potrebu za islamskim centrom u svom gradu, bez kojeg su uvidjeli da ne mogu opstati i koji ima veoma veliku ulogu u očuvanju vjere muslimanske dijaspore i studenata. Ali, postoji vrlo važno pitanje koje se postavlja prilikom akcija prikupljanja dobrovoljnih priloga koji su, u isto vrijeme, jedini izvor finansiranja ovih projekata.

Je li dopušteno utrošiti priloge zekata na izgradnju islamskog centra u jednoj od zemalja Zapada, naročito zato što većina onih koji dobrovoljno finansiraju islamske centre upravo to uvjetuju? Također, oni koji rade na projektu sustežu se prihvatiti novac od zekata, jer nisu sigurni je li taj novac dopušteno utrošiti u te svrhe. Smatra li Vaša Ekselencija da je ovo jedan od izdataka zekata, imajući u vidu da centar sadrži mesdžid, dvoranu za namaz, vrlo često ima i biblioteku, ženski dio te stan za stalnog imama i još neke prateće objekte. Treba imati u vidu i to da je zakonski vlasnik većine islamskih centara u Americi Islamski vakuf u Sjevernoj Americi (nait), koji potpada pod Islamsku zajednicu Sjeverne Amerike? Obje ove islamske ustanove su pouzdane i povjerljive.

Molimo Vašu Ekselenciju da nam odgovori i zbog toga što smo dostigli vrhunac u prikupljanju dobrovoljnih priloga za izgradnju naših centara a i moramo skupiti veliku količinu novca kako bi otpočeli s gradnjom.

U protivnom bismo, da Allah sačuva, izgubili općinsku saglasnost, a time i velike svote novca i ogroman trud koji je uložen za uspjeh projekta.

Allah Vas pomogao, sačuvao i druge od Vas okoristio!

Es-selamu alejkum ve rahmetulahi ve berekatuhu Vaš sin H. A., direktor Centra

Odgovor: Neka je na vas mir Allahov, milost, blagoslov!
Dobio sam Vaše cijenjeno pismo koje se tiče izgradnje islamskog centra u gradu Tustan u Americi i pitanje da li je dopušteno u tu svrhu uložiti sredstva od sakupljenog zekata.
Uzimajući u obzir važnost ove teme i ozbiljnost situacije, posebno u vašem gradu, požurio sam Vam odgovoriti uprkos mojoj prezauzetosti i oskudici slobodnog vremena.
Ovom prilikom želim razjasniti sljedeće: Jedno od polja na koje se zekat odnosi, prema tekstu Kur'ana Časnoga, jest trošenje zekata na Allahovom putu. Ipak, učenjaci su se razišli u tumačenju pojma "fi sebilillah" - na Allahovom putu. Neki od njih tvrde da je to džihad (borba na Allahovom putu), jer na to ukazuje spomenuti izraz prilikom izgovora, i ovo je stav većine. Drugi učenjaci smatraju da se odnosi na svaki akt pobožnosti ili na sve ono što je u interesu muslimana, a pod to potpada: izgradnja džamija, škola, mostova, opremanje siromašnih mrtvaca i mnoga druga djela koja su od interesa za muslimane i koja su akti približavanja Allahu. Smatram da se pojam "na Allahovu putu" u oba (prethodna) stava širi kako bi obuhvatio i čin trošenja novca na izgradnju islamskih centara za da'vu, odgoj i obrazovanje u zemljama u kojima je opstanak muslimana ugrožen zbog pokušaja da se pokrste, ili raznih laicističkih i komunističkih struja, i od raznih drugih vjeroispovijesti i sekti. Jer, svi one imaju jedinstven cilj, a to je da otrgnu muslimane od svoje vjere ili da im vjeru drukčijom prikažu. To je stvarna situacija muslimana koji žive daleko od islamskog svijeta, jer su oni tamo manjina i male su njihove mogućnosti da se suprotstave ogromnoj većini koja posjeduje vlast i autoritet, novac. Što se, opet, tiče prvoga stava, uistinu nema nikakve sumnje da je izgradnja ovih centara jedna vrsta džihada (borbe) u našem vremenu, a to je džihad jezikom, perom, misionarstvom i odgojem. To je džihad bez kojega se danas ne može da bi se suprotstavilo učestalim nasrtajima struja koje su neprijateljski raspoložene prema islamu. Također, svako ko se bori da Allahova, dželle šanuhu, riječ bude gornja, on je na Allahovom putu. Isto tako, svako ko poziva, podučava i usmjerava da Allahova riječ bude gornja, na Allahovom je putu. Islamski centar je danas poput tvrđave nekad u odbrani islama. Svakom čovjeku pripada ono što je naumio, pogotovo ovaj stav potvrđuje činjenicu da u samom gradu Tosan postoji centar pod imenom "Rešad Halifa", u kome su porekli neke kur'anske ajete i potpuno zanijekali čisti Vjerovjesnikov sunnet, i to je imalo za posljedicu da su također bojkotovali namaz, koji je u vjeri neizbježan, smatrajući ga uzaludnim i nazivajući ga "namazom mušrika" (mnogobožaca). Potom je ova zabluda završena najvećom laži, a to je da je on za sebe ustvrdio da je Božiji poslanik! Stoga, mora postojati centar istine koji će se suprotstaviti neistini i utvrda islama koja će stajati na mejdanu nevjerstvu

potpomognutom i iznutra i svana. "Vi se, eto, pozivate da trošite na Allahovom putu, ali neki od vas su škrti - a ko škrtari, na svoju štetu škrtari, jer Allah je bogat, a vi ste siromašni. A ako glave okrenete, on će vas drugim naradom zamijeniti, koji, onda, kao što ste vi neće biti" (Muhammed, 38.). Allah vam greške ispravio i pomogao vas da istinu uzdignete i laž ponizite, makar to ne bilo po volji griješnicima! Neka je na vas mir Božiji, milost i blagoslov!

Ukopavanje muslimana u kršćanska groblja

Pitanje: Kakav je propis ukopavanja muslimana u groblja kršćana usljed nepostojanja muslimanskog greblja ili usljed postojanja, ali je to greblje daleko od porodice umrlog, tako da bi posjeta mezaru kad god požele predstavljala poteškoću ili nešto teško ostvarivo?
Odgovor: Postoje ustaljeni šerijatski propisi vezani za muslimana kad umre, poput propisa da se okupa, da se zamota u ćefine, da mu se klanja dženaza, a jedan od tih propisa je da se ukopa u muslimansko greblje, jer muslimani imaju specifičan način ukopa i izrade grobova, koji se odlikuje u jednostavnosti i okretanju prema Kibli i u izbjegavanju slijeđenja mnogobožaca i pokvarenjaka i njima sličnih. Poznato je da sljedbenici svake religije imaju svoje posebno groblje. Židovi imaju svoja groblja, kršćani svoja, idolopoklonici svoja. Zato nije nikakvo čudo u tome da i muslimani imaju svoja. Stoga je dužnost svakoj muslimanskoj skupini u nemuslimanskim zemljama da nastoji iznaći, uz zajednički trud, posebno greblje za muslimane odvojeno od ostalih te, također, da uloži sav potreban napor da, ako je ikako moguće, u to uvjeri odgovorne ljude. Ali, ako, ipak, muslimani ne bi uspjeli iznaći posebno greblje, onda moraju imati ništa manje nego odvojen komad zemlje u jednom kraju kršćanskog groblja, gdje će ukopavati svoje mrtve. Ako ne bi mogli ostvariti niti prvo, niti drugo, a umre im čovjek, onda - ako su u mogućnosti - neka ga nastoje prebaciti u drugi grad, u kome postoji greblje za muslimane. Ako ni to nije moguće, neka ga ukopaju u kršćansko groblje, shodno svojim mogućnostima i propisima vezanim za izvanredne situacije. A Allah nikoga preko njegovih mogućnosti ne zadužuje.
Čestitom i pobožnom muslimanu, u ovakvom slučaju, neće ništa škoditi da, kad umre, bude ukopan u nemuslimansko groblje. Jer, ono što će muslimanu koristiti na ahiretu nije mjesto njegova ukopa, već su to njegov trud i dobra djela. "I čovjekovo je samo ono što sam uradi" (En-Nedžm, 39.).
Ostalo mi je samo da kažem bratu koji pita da udaljenost greblja (od porodice umrlog) ne opravdava ukopavanje muslimana u nemuslimanska groblja. Ukop muslimana u muslimansko greblje je farz (stroga dužnost), kao što se to vidi iz konsenzusa uleme o tom pitanju.

Jer, posjeta mrtvom je nafila (neobavezna), a nije dopušteno propustiti farz radi nafile. Također bih volio ovom prilikom pojasniti da je u osnovi posjećivanje grobova propisano isključivo radi koristi posjetiocu, da crpi pouku i opomenu, kao što se to navodi u hadisu: "Bio sam vam zabranio da posjećujete grobove, ali sad ih posjećujte, jer to omekšava srce i rasplakuje oči i podsjeća na ahiret".[56]
Što se tiče mrtvoga, musliman se može za njega moliti i oprost tražiti, a njemu će, uz milost Uzvišenog Allaha, stići sevap ma gdje god bio onaj ko se za njega moli i traži mu oprost.
[56] Hadis bilježe Ahmed i Hakim od Enesa, "Sahihu-l-džami'i-s-sagir", 4.584.

Izostavljanje kurbana u Evropi usljed raširenosti zaraznih bolesti medu kravama i ovcama

Pitanje: Njegovoj Eminenciji šejhu El-Kardaviju, Allah ga sačuvao! Svakako da znate ono što prenose razne novinske agencije i što je postalo poznato svakom pojedincu i skupini, a odnosi se na širenje smrtonosnih i epidemioloških stočnih bolesti u Evropi, od kravljeg ludila do antraksa kod ovaca. To je mnoge navelo da odustanu od konzumiranja ovakvog mesa i da savjetuju muslimane da se, povodom nastupajućeg Kurban- bajrama, ove godine sustegnu od kurbana iz bojazni od zaraze jednom od navedenih bolesti. Možemo li mi, muslimani u Evropi, sebi dopustiti da izostavimo ovaj obred i ovu muslimansku praksu te šta nam savjetujete kako da postupimo povodom nastale (trenutne) krize, kako nas ne bi mašila blagodat kurbana? Da vam Allah da svako dobro!
Braća iz Britanije

Odgovor: Hvala Allahu! Islam je propisao kurban za Bajram kako bi ljudi iskazali darežljivost prema sebi, svojoj rodbini, svojim komšijama, onima koji su siromašni, posebno nevoljnicima među njima. Ali, ako se utvrdi da su životinje koje se trebaju žrtvovati bolesne od bolesti koje mogu naškoditi čovjeku ako bi pojeo njihovog mesa ili mu prenijeti infekciju ili mu nanijeti neke druge štete vidljive ili nevidljive, trenutne ili buduće, u tom slučaju je poznato Šerijatsko pravilo potvrđeno konsenzusom uleme da nema nanošenja niti činjenja štete. Odnosno, čovjeku nije dopušteno da sam sebi čini štetu, niti da mu to bilo ko drugi učini. To je kategorično pravilo, jer je uzeto iz Kur'ana i Sunneta. A Uzvišeni kaže: "I ne ubijajte sami sebe, jer Allah je, uistinu, prema vama milostiv"(En-Nisa, 29.). i kaže Uzvišeni: "I sami sebe u propast ne bacajte" (El-Bekare, 195.). Zbog toga su propisane olakšice kako bi se očuvali čovjekova sigurnost i zdravlje njegovog tijela. Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, kaže: "Tvoje tijelo nad tobom ima svoje pravo"[57] Ulema ovog ummeta je zbog toga

zabranila konzumiranje svega što čovjeku šteti, bilo to jelo ili piće ili odjeća i tome slično, a sve to da bi se zaštitio čovjekov život i očuvalo zdravlje. Ovo je jedna od pet zaštićenih vrijednosti oko kojih su se sve vjere složile. Zato kažemo: Ako se ustanovi da u konzumiranju kravljeg, devinog ili ovčijeg mesa postoji opasnost po čovjeka i njegovo zdravlje, onda mu je haram (zabranjeno) da konzumira ta mesa, bilo to za Bajram ili van Bajrama. Čovjekova duša i život su čovjeku dati na čuvanje kao Allahov dar. Stoga mu nije dopušteno da bude nemaran prema svojim pravima, niti da sebi nepravedno naškodi.

[57] Muttefekun alejhi.

Još preče je izbjeći ove kurbane za Bajram, jer čovjek meso daje i drugima, komšijama, prijateljima, siromasima, nevoljnicima.

Stoga se potencijalna šteta ne odnosi samo na njega, već se tiče i drugih, pa zbog toga haram postaje još očigledniji.

Dakle, sve ovo važi ukoliko se ustanovi da ova mesa škode čovjeku, a to trebaju ustanoviti oni koji su specijalisti u toj oblasti. Kao što Uzvišeni kaže: "I upitaj o Njemu onoga koji zna" (El-Furkan, 59.), "I niko te neće obavijestiti kao onaj koji zna" (Fatir, 14.). Tako su naučnici specijalisti izjavili da antraks ubija životinje, ali ne može nauditi čovjeku. Ako se utvrdi potencijalna opasnost u jednoj vrsti mesa, onda musliman može izabrati drugu vrstu životinje za žrtvu. Ako se ustanovi u kravama, ostavit će ih i žrtvovati ovce ili deve, ako je u mogućnosti. Ako bi se, pak, utvrdilo da su sve vrste zaražene u jednom mjestu ili državi, onda musliman može izvršiti ovaj obred u drugoj, da opunomoći nekoga ko će zaklati u njegovo ime i da mu plati cijenu kurbana. Humanitarne organizacije u većini zemalja preuzimaju tu obavezu. Čak mnogi muslimani mogu kupiti nekoliko kurbana u nekim siromašnim zemljama po cijeni jednog kurbana u svojoj zemlji, a u svemu tome je ogromna korist za siromašne muslimane koji žive u tim zemljama. A to je divna zamjena.

A Allah najbolje zna.

PRAKTIČNI PRIMJERI IZ PORODIČNOG FIKHA

NEISPRAVNOST BRAKA MUSLIMANKE S KOMUNISTOM

Pitanje: Došao je da zaprosi moju kćerku mladić, pa sam saznao da je komunist. Još uvijek je istrajan u svome komunizmu. Stoga je li šerijatski dopušteno da ga oženim svojom kćerkom, imajući u vidu da se on zvanično smatra muslimanom i da potječe iz muslimanske porodice i da nosi muslimansko ime, ili je moja dužnost da ga odbijem zbog neispravnosti njegovog uvjerenja. Molimo Vas da nam date fetvu o ovom pitanju i velika Vam hvala.

A.L.

Odgovor: Prije samog odgovora na ovo pitanje, dužnost nam je dati kraći prikaz o stavu komunizma naspram vjere, kako bi brat koji traži rješenje imao svoje viđenje situacije. Komunizam je materijalistički pravac i ne priznaje ništa što nije materija i opipljivo i poriče metafiziku u osnovi. Komunizam ne poznaje Boga, ne vjeruje u dušu, Objavu, ahiret, niti vjeruje u bilo koju vrstu gajba. To znači da potpuno poriče sve religije. Komunizam smatra religiju bajkom i zaostavštinom neznanja, dekadencijom i iskorištavanjem drugih. Osnivač komunizma je rekao kakav im je stav prema religiji: "Vjera je opijum za narode". Zatim je porekao stavove onih koji kažu da je Allah stvorio univerzum i čovjeka, pa je ironično rekao ono što kažu materijalisti ateisti: "Bog nije stvorio čovjeka, već je obratno ispravno - čovjek je stvorio boga, odnosno izmislio ga svojom maštom i iluzijom". Lenjin kaže: "Naša revolucionarna partija ne može zauzeti negativan stav naspram vjere jer vjera je izmišljotina i glupost". Staljin kaže: "Mi smo ateisti i vjerujemo daje ideja o Bogu bajka i vjerujemo da vjerovanje u religiju ometa naš napredak i mi ne želimo da religija gospodari nad nama, jer ne želimo da budemo opijeni". To je stav komunizma i njegovih osnivača naspram religije. Stoga, nije nikakvo čudo da u ustavu komunističke partije ili ustavu međunarodnog komunizma nalažu svakome članu komunističkog pokreta da bude ateist i da provodi antireligijsku kampanju. Partija izbacuje iz članstva svakog pojedinca koji praktikuje vjerske obrede. Također, komunistička država zabranjuje rad svakom službeniku koji teži ka ovome pravcu. Pa, pretpostavimo, primjera radi, kad bi neki komunist od komunizma uzeo samo socijalnu ili ekonomsku stranu, a da ne uzima osnove idejnog uvjerenja, bilo bi to dovoljno da postane otpadnik od islama. Jer, islam ima jasna i očita načela koja se tiču uređivanja socijalnog i ekonomskog života, a koja komunistički sistem potpuno poriče, poput lične imovine, nasljedstva, zekata, odnosa između čovjeka i žene itd. To su propisi koji su neodvojivi od islama i onaj ko ih porekne, nevjernik je konsenzusom učenjaka (idžma'a). Pored svega toga, komunistički pravac je međusobno povezan (monolitan) i ne može se nikako razdvojiti između praktičnog sistema i filozofsko-ideoloških osnova. Pošto islam ne dopušta muslimanki da se uda za nekoga od sljedbenika Knjige (za Židova ili kršćanina), iako sljedbenici Knjige vjeruju u Boga i objave, poslanike, u budući svijet u globalu, pa kako da joj dopusti da se uda za čovjeka koji ne vjeruje u Boga, u poslanstvo, Sudnji dan i u polaganje računa? Komunista za kojeg se zna da pripada tom pokretu u islamu se smatra otpadnikom od vjere i nevjernikom. Stoga, nikako nije dopušteno da otac musliman uda svoju kćerku za takvog čovjeka, niti je djevojci muslimanki dopušteno da od njega prihvati brak, jer ona je zadovoljna Allahom kao Gospodarom i islamom kao svojom vjerom, i sa Muhammedom, salallahu alejhi ve sellem, kao

Poslanikom, te sa Kur'anom kao vodičem. Ako je, pak, komunist oženjen muslimankom, dužnost je vladara da ih razvede i da ženi dodijeli djecu kako ih on ne bi zaveo i vjeru im pokvario. Ako umre, a ostane uporan u svom pravcu, onda ga nije dopušteno okupati, niti mu klanjati dženazu, niti ga ukopati u muslimansko groblje.
Općenito, na njemu se trebaju provesti propisi vezani za nevjernike i otpadnike od vjere koji su u Šerijatu propisani na ovome svijetu. A ono što ga čeka kao Allahova kazna na budućem svijetu je žešće i veće poniženje: "Oni će se neprestano boriti protiv vas da vas odvrate od vjere vaše, ako budu mogli. A oni među vama koji od vjere svoje otpadnu i kao nevjernici umru, njihova djela bit će poništena na ovome i na onome svijetu i oni će stanovnici džehennema biti, u njemu će vječno ostati" (El-Bekare, 217.).

Brak između muslimana i nemuslimanke

Pitanje: Ovo je tema za koju vas molim da zaokupi više Vašega vremena kako biste je analizirali i komentarisali, a tiče se braka muslimana s nemuslimankama. Ovdje izričito mislim na kitabijke - kršćanke i Židovke, odnosno one koje mi muslimani smatramo sljedbenicima Knjige i za koje imaju u islamu posebni propisi koji ih odlikuju nad drugima, poput idolopoklonika i njima sličnih. Lično sam uvidio, a i mnogi drugi, brojne posljedice koje stoje iza ovakve vrste braka, posljedice za djecu od ovakve žene, jer vrlo često je kuća oblikovana u njenom duhu. Također, ona na svoj način odgaja sinove i kćerke, a muž se ni za šta ne pita. On je u porodici, kako to narod kaže, "potrošni materijal". Već sam nekim učenjacima postavio isto pitanje, pa su mi rekli: "Kur'an dopušta da se kitabijkama može ženiti. Zato mi ne možemo zabraniti ono što je Allah, dželle šanuhu, dopustio". Pošto je moje mišljenje da islam ne dopušta ono što je samo po sebi štetno i ono u čemu su brojne posljedice, obraćam se Vama tražeći da mi pojasnite svoj stav o ovome pitanju, imajući povjerenja u Vašu pronicljivost, znanje o sličnim pitanjima te njihovo analiziranje u svjetlu autentičnih tekstova Šerijata, kao i u svjetlu općih načela, interesa i cjelokupnih temelja. Molim Vas da Vaš odgovor na ovo pismo ne bude sažet, iako znam da ste prezauzeti. Molim Allaha da bude uz Vas i da Vaše greške ispravi.
M.Š.

Odgovor: Hvala pripada samo Allahu. Neka je mir i spas na Allahovog Poslanika, na njegovu porodicu, ashabe i sve one koji slijediše njegovu uputu. Bilo mi je suđeno da, Allahovom voljom, posjetim dobar broj zemalja i predjela Evrope i Sjeverne Amerike i da se susretnem s velikim brojem muslimanske omladine koji tamo studiraju i stiču znanja i koji borave u tim zemljama, stalno ili privremeno. Mnogi su pitali kakav je

šerijatski propis u vezi sa sklapanjem braka između muslimana i nemuslimanke, a posebno kršćanke i Židovke. Jer, islam priznaje osnov njihove vjere i naziv, a njene pripadnike sljedbenicima Knjige i daje im prava i zaštitu kakvu ne daje drugima. Kako bismo pojasnili šerijatski propis o ovome pitanju, prvo moramo definisati sve kategorije nemuslimanki i pojasniti stav Šerijata naspram svake pojedinačno.
Uzvišeni kaže: "Ne ženite se mnogoboškinjama sve dok ne postanu vjernice. Uistinu je robinja vjernica bolja od mnogoboškinje, makar vam se i svidjela" (El-Bekare, 221.).
Kaže Uzvišeni: "U braku mnogoboškinje ne zadržavajte" (El- Mumtahine, 10.). I čitav kontekst ovoga ajeta i kompletne sure i povod njenog objavljivanja ukazuju da se ovdje misli na nevjernice, mnogoboškinje, odnosno idolopoklonice. Razlog i mudrost ove zabrane je očita, a to je nemogućnost spajanja između islama i idolopoklonstva, jer se čisto monoteističko vjerovanje sukobljava s politeističkim uvjerenjem. Potom, idolopoklonstvo nema priznate ni poznate nebeske objave, niti poznatog i priznatog vjerovjesnika. Stoga su idolopoklonstvo i islam dvije suprotnosti. Zato Kur'an objašnjava zabranu ženidbe mnogoboškinjama i udaje za mnogobošce riječima: "Oni pozivaju u vatru, a Allah voljom Svojom poziva džennetu i oprostu". Nema zajedništva između onoga ko poziva u vatru i onoga ko poziva u džennet.
Ovaj propis, propis zabrane braka sa mnogoboškinjama i idolopoklonicama, ustanovljenje kur'anskim tekstom i konsenzusom ummeta, jer su se učenjaci ummeta složili da je ovakva vrsta braka zabranjena, kao što to Ibn-Rušd navodi u svom djelu "Bidajetu-I-mudžtehid", a to stoji i u mnogim drugim djelima.

Neispravnost braka sa ateistkinjom

Ovdje pod pojmom "ateistkinja" podrazumijevamo onu osobu koja uopće ne vjeruje u Boga, ne priznaje vjeru ni poslanstvo, niti Objavu, niti budući svijet. Brak sa ovakvom osobom je preče da bude zabranjen čak i od samog braka s mnogoboškinjom.
Mnogoboškinja vjeruje u postojanje Boga, iako mu je pripisala drugove i druge bogove, uzimajući ih kao posrednika i sagovornika kod Allaha, onako kako to oni tvrde. To nam i Kur'an Časni pripovijeda
O mnogobošcima u mnogobrojnim ajetima, gdje kaže: "A da ih upitaš: 'Ko je stvorio nebesa i Zemlju', sigurno bi rekli Allah" (Lu kman, 25.), "Samo Bogu treba biti iskreno odan. Zaista će Bog suditi onima koji uzimaju zaštitnike mimo njega govoreći: 'Mi ih obožavamo samo zato da nas oni što više približe Allahu', sudiće među njima o onome u čemu se oni razilaze. Bog sigurno neće uputiti na pravi put lažce i nevjernike" (Ez-Zumer, 3.).
Iako idolopoklonstvo u osnovi priznaje Boga, ipak je muslimanu

kategorički zabranjeno da se oženi mnogoboškinjom. Jer, kako da bude dopušten brak muslimanu sa osobom koja vjeruje u materiju i koja poriče Boga, u osnovi poriče i sve ono što je iza materije koja zauzima određeni dio u prostoru i ono što je izvan prirode koja se može osjetiti, koja niti vjeruje u Boga, niti u Sudnji dan, niti u meleke, niti objave, niti u poslanike. Brak sa ovakvom osobom je haram (strogo zabranjen) i potpuno neispravan.
Najbolji primjer takvoj osobi je komunistkinja koja je uvjerena u materijalnu filozofiju i koja tvrdi da je vjera opijum za narode, osoba koja objašnjava pojavu religija kroz materiju i karakteriše ih kao dekadenciju društva te tvrdi da je vjera odgovorna za loše ekonomsko i proizvodno stanje. Ovdje pod komunistkinjom smatram komunistkinju istrajnu u svom komunizmu, jer neki muslimani i muslimanke prihvataju taj materijalistički pravac a da ne prodiru u njegovu bit niti ga temeljito prouče. Neke čak prevare agitanti ovoga pravca koji ga muslimanu prikažu kao ekonomsku reformu koja nema nikakve veze s ideologijama i vjerama. Stoga je dužnost ovakvima otkloniti nejasnoću, odagnati zabludu, navesti im dokaze i rasvijetliti put kako bi im postala jasna razlika između vjerovanja i nevjerovanja, između svjetlosti i zabluda. Onaj koji poslije svega toga ustraje u svom komunizmu, taj je kafir (nevjernik), otpadnik koji ne zaslužuje nikakvo uvažavanje i na njemu se trebaju provesti propisi vezani za otpadnike nevjernike na ovome i budućem svijetu.

Otpadnica od vjere

Poput ateistkinje je ona koja otpadne iz islama, da Allah sačuva.
Pod otpadnikom smatramo onoga ko uznevjeruje nakon što je povjerovao, nevjerstvom koje ga izvodi iz vjere. Bez razlike je li on nakon toga ušao u drugu vjeru ili ih sve bojkotovao. Isto je li vjera u koju je on prešao bila nebeska ili ne, on spada u otpadnike, bez razlike je li ostavio islam radi komunizma, egzistencijalizma, kršćanstva, židovstva, budizma, behaizma ili radi drugih sličnih vjera i filozofija ili ako je izišao iz islama a nije ušao ni u jednu drugu vjeru, niti filozofsko učenje, već ostao odbačen, bez ikakve vjere i pravca. Islam nikoga ne prisiljava da u njega uđe, čak ne priznaje vjerovanje onoga ko je prihvatio islam iz prisile i ne prihvata ga. Ali, onome ko u islam uđe svojom slobodnom voljom nije dopušteno da ga napusti. Za otpadništvo od islama postoje posebni propisi; jedni se vežu za ovaj, a drugi za budući svijet.
Među propisima koji se tiču ahireta su da će onome ko umre kao otpadnik sva dobra djela koja je učinio biti beskorisna i zaslužuje vječnost u vatri, kao što to Uzvišeni kaže: "A oni među onima koji od vjere svoje otpadnu i kao nevjernici umru, njihova djela bit će poništena i na ovome i na onome svijetu, i oni će stanovnici džehennema biti, u

njemu će vječno ostati" (El-Bekare, 217.).
Među propisima koji se tiču dunjaluka: otpadnik ne zaslužuje nikakav vid pomoći i podrške muslimanskog društva, zatim nije dopuštena uspostava bračnog života između muslimana i otpadnice od islama, niti između otpadnika i muslimanke. Takvu vrstu braka nije dopušteno zasnovati, niti u njoj ostati, tako da se brak onoga ko se oženi otpadnicom smatra šerijatski neispravnim, ili ako bi ona postala otpadnica od vjere naJ<on iskreno sklopljenog braka, dužnost je muslimana da se razvede. To je propis s kojim se slaže sva ulema, i oni koji smatraju da otpadnika od vjere treba ubiti, bio muškarac ili žena, a to je stav većine, i oni koji smatraju da je kazna za ženu otpadnicu zatvor a ne ubistvo, a to su hanefije.
Ovom prilikom moramo upozoriti da se proglašavanje muslimanke otpadnicom smatra krajnjom kaznom. Zato se, ako je to ikako moguće, mora imati krajnje oprezan i ispitan pristup ovoj vrsti kvalifikacije. Jer, musliman je u svojoj biti čestit i o njemu treba imati lijepo mišljenje i osnova ovoga propisa je da je musliman u islamu sve dok ne učini djelo koje ga kategorički izvodi iz islama, a ono što je izvjesno ne može se sumnjom osporiti.

Neispravnost braka sa behaijkinjom

Brak sa ženom behaijkinjom je šerijatski neispravan zato što je behaijkinja u osnovi muslimanka koja je ostavila Allahovu istinitu vjeru radi izmišljene vjere. Stoga je ona u ovom slučaju, bez ikakve sumnje, otpadnica od vjere. A već smo definisali propis braka sa otpadnicom. Bez obzira je li ona uznevjerovala sama od sebe ili slijedeći svoju porodicu, ili je otpadništvo naslijedila od svog oca ili djeda, nju propis vezan za otpadništvo ne izostavlja. Ili behaijka može biti žena koja je u osnovi nemuslimanka, kao na primjer da bude kršćanka ili Židovka, ili idolopoklonkinja i slično. Onda je šerijatski propis smatra mnogoboškinjom. Jer, islam ne priznaje postulate njene vjere, niti priznaje da je poslanica te vjere nebeska, jer aksiom islama je da je svako poslanstvo nakon Muhammeda, salallahu alejhi ve sellem, u osnovi neprihvatljivo i svaka (objava) knjiga nakon Kur'ana da je lažna. I svako ko ustvrdi da je poslanik nove vjere poslije islama, taj je Dedžal i iznosi laži na Allaha Uzvišenog. Jer, Allah je stavio pečat na poslanstva i usavršio vjeru i blagodat upotpunio:"A onaj ko želi neku drugu vjeru osim islama, neće mu biti primljena i on će na onom svijetu nastradati" (Ali 'Imran, 85.).
Pošto nema nikakve sumnje da je ženidba muslimana behaijkinjom šerijatski nedopustiva, onda je udaja muslimanke za čovjeka behaiju preča da bude zabranjena, jer Šerijat muslimanki ne dopušta da se uda za kitabiju (kršćanina ili Židova), pa kako da joj dozvoli udaju za onoga

koji nema svoje objave. Stoga, nije dopuštena uspostava bračnog života niti njegovo trajanje između muslimana i behaijkinje i muslimanke i behaije; ni uspostava, ni trajanje. To je neispravan brak i kategorički se to dvoje moraju rastaviti. Ovako su u većini slučajeva postupali šerijatski sudovi u Egiptu. Ali Mensur, profesor konsultant, presudio je u slučaju ovakve vrste razvodom među njima, temeljeći svoju presudu na autentičnim Šerijatsko-fikhskim specifičnostima i ona je objavljena kao neovisna teza, pa neka ga Allah za njegov trud nagradi.
Stav većine islamskih učenjaka je da je brak sa kitabijkom dopušten
Većina muslimanskih učenjaka u osnovi smatra brak muslimana sa ženom ehlu-l-kitaba (sljedbenika knjige) dozvoljenim. Uzvišeni Allah, dželle šanuhu, dozvolio je sljedbenicima islama da jedu hranu koju pripreme sljedbenici Knjige i dozvolio im je sklapanje braka sa njihovim ženama. U jednom ajetu sure El-Ma'ide, a taj je ajet jedan od posljednjih koji su u Kur'anu Časnom objavljeni, stoji: "Dozvoljavaju vam se jela onih kojima je Knjiga data i vaša jela su njima dozvoljena, i čestite vjernice su vam dozvoljene i čestite kćerke onih kojima je Knjiga data prije vas. Kad im vjenčane darove njihove date s namjerom da se njima oženite, a ne da sa njima blud činite i da ih za priležnice uzimate" (El-Ma'ide, 5.)
Stav Ibn-Omera, radiallahu anhu, i nekih mudžtehida
Sa stavom većine se nije složio cijenjeni ashab Abdullah bin-Omer, radiallahu anhu, koji nije smatrao brak sa kitabijkama dopuštnim. Buharija, radiallahu anhu, od njega prenosi da bi, kad bi bio upitan o ženidbi kršćanki i Židovki, odgovorio: "Uistinu je Allah zabranio vjernicima mnogoboškinje", misleći na riječi Uzvišenoga Allaha: "I ne ženite mnogoboškinje sve dok ne postanu vjernice". "A ja ne poznajem većeg širka od toga da kaže da joj je Isa gospodar, a on je jedan od Allahovih robova".
Ima uleme koja Ibn-Omerove riječi tumači kao mekruh, odnosno antipatiju prema braku s kitabijkama, a ne kao haram (zabranu), ali, ipak, njegovi preneseni iskazi ukazuju na nešto veće od mekruha, odnosno od smatranja ovoga djela samo mrskim.
Jedna grupa šiija imamija je prihvatila Ibn-Omerov stav nudeći dokaz također u općenitosti riječi Milostivoga u suri El-Bekare: "I ne ženite se mnogoboškinjama" i u riječima Milostivog: "U braku mnogoboškinje ne zadržavajte" (El-Mumtehina, 10.)

Davanje prednosti stavu većine

Istina je da je stav većine ispravniji zbog jasnoće dokaza u ajetu sure El-Ma'ideh koji ukazuje na dopuštenost sklapanja braka s kitabijkama, a ovaj ajet je jedan od posljednjih objavljenih, kako to stoji u hadisu.
Što se tiče riječi Uzvišenoga: "/ mnogoboškinje za žene ne uzimajte" i riječi Uzvišenoga: "U braku mnogoboškinje ne zadržavajte", jedno od

mišljenja je da su ovi ajeti općeniti te da ajet iz sure El-Maideh precizira ove ajete ili, drugo, koje kaže da riječ "mnogoboškinje" uopće ne obuhvata sljedbenike Knjige u stilu kur'anskog govora, već dolaze ove dvije riječi jedna pored druge, kao na primjeru sure El-Bejjineh: "Neće se nevjernici između sljedbenika Knjige i mnogobožaca podvojiti sve dok im ne dođe dokaz jasni" (El-Bejjine, 1.), "Oni koji ne vjeruju između sljedbenika Knjige i mnogobošci bit će sigurno u vatri džehenemskoj, u njoj će vječno ostati" (El-Bejjineh, 6.), a u suri El-Hadždž kaže Uzvišeni: "Allah će na Sudnjem danu odvojiti vjernike od jevreja sabijaca, kršćana, poklonika vatre i mnogobožaca" ("El- Hadždž, 17.), čineći mnogobošce vrstom drukčijom od ostalih, jer pod pojmom "mnogobošci" podrazumijevaju se idolopoklonici, a pod pojmom ''kafiri'' nevjernici. U suri El-Mumtehine misli se na mnogoboškinje, kao što na to ukazuje kontekst ove sure.

Uvjeti koji se moraju poštovati prilikom sklapanja braka sa kitabijkom

Dakle, stav koji prevladava kod uleme je da je, u osnovi, ovakva vrsta braka dopuštena (ženidba muslimana kitabijkom) kako bi se kitabijka podstakla da primi islam i kako bi se što više zbližilo između muslimana i onih kojima je Knjiga data prije njih te kako bi se raširio krug tolerancije i harmonije i lijepog suživota između ove dvije konfesije. Ali, ipak, ova osnova je ograničena određenim uvjetima koje ne smijemo zanemariti.

Prvi uvjet

Potrebno je ispitati je li dotična osoba kitabija, odnosno vjeruje li u religiju koja ima nebeski osnov, poput židovstva i kršćanstva, kako bi u globalu bila vjernica u Boga, u Njegove objave i u budući svijet, tj. da ne bude ateistkinja ili otpadnica od svoje vjere ili da ne bude pripadnica religije koja nema nebesko porijeklo. Općepoznato je da danas na Zapadu nije svaka djevojka kršćanka koja se rodi od roditelja kršćana i nije nužno da svako ko odraste u kršćanskom podneblju bude kršćanin. Ona, recimo, može biti komunistkinja i materijalistkinja, ili može biti pripadnica određenog učenja koje islam u osnovi ne priznaje, poput behaizma i slično.

Drugi uvjet

Da bude čedna i poštena, jer Allah, dželle šanuhu, nije dozvolio sve kitabijke, već je u časnom ajetu dopuštenost ovakvog braka uvjetovao čednošću, pa kaže: "I čestite kćeri onih kojima je knjiga data prije vas". Ibn-Kesir kaže: "Očigledno je da se pod pojmom 'čestite' misli na one koje su poštene i koje blud ne čine, kao što to stoji u drugome ajetu: 'One koje su čestite i koje blud ne čine i koje nisu tuđe priležnice

(ljubavnice)' (En-Nisa, 25.). Ovo je i moj stav. Ni u kom slučaju nije dopušteno muslimanu da se oženi djevojkom kojom može bilo ko upravljati, već mora biti poštena, čestita i daleka od bilo kojih sumnji". Ovo je stav Ibn-Kesirov, koji navodi da je to također stav većine učenjaka, pa kaže: "Najbliži primjer tome je da ne bude zimijka (jedna od štićenica muslimanske države i uz to ne valja, nečista), tako da je njen moral u potpunosti sporan, jer bi, onda, njen muž - kako to poslovica kaže - platio cijenu loše procjene".[58]

Prenosi se od imama Hasana el-Basrija da ga je jedan čovjek upitao: "Je li muslimanu dopušteno da se oženi ženom od sljedbenika knjige?", pa mu je imam Hasan odgovorio: "Što bi se ženio od sljedbenika Knjige kad je Allah učinio broj muslimanki velikim? A ako baš mora da se

58 Tefsir" Ibn-Kesira, 2. dio, 20. stranica, izdavač "El-Hambeli"

njome oženi, onda neka izabere onu koja je čestita i koja nije musafeha (nevaljala)". "A koja je to musafeha?", upita čovjek. Imam Hasan mu reče: "To je ona koja kad joj neki čovjek namigne, ona mu to uzvrati". Nema nikakve sumnje da je ovakva vrsta žena u našem vremenu u zapadnim društvima vrlo rijetka i predstavlja "neprirodnu pojavu", kao što na to ukazuju i svjedočenja, izvještaji i statistike samih zapadnjaka. Kod njih nema nikakvu vrijednost ono što mi nazivamo nevinošću, čednošću i čašću i poštenjem žene. Svaku djevojku koja nema momka osramote njezine prijateljice, čak i njezina porodice i njoj najbliži ljudi.

Treći uvjet

Da ne pripada narodu koji izražavaju neprijateljstvo i bori se protiv muslimana. Zato je jedna skupina islamskih pravnika napravila razliku između zimijke (štićenice islamske države) i harbijke (one koja pripada neprijateljskom narodu), pa su dozvolili brak sa prvom, a zabranili s drugom. Ovaj stav se prenosi od Ibn-Abbasa, radiallahu anhu, koji je rekao: "Postoje žene od sljedbenika Knjige s kojima nam je dopušteno ženiti se, a postoje i one koje nam nisu dopuštene". Zatim je proučio: "Borite se protiv onih kojima je Knjiga data, a koji ne vjeruju ni u Allaha, ni u onaj svijet, niti smatraju zabranjenim ono što Allah i Njegov Poslanik zabranjuju, i koji istinsku vjeru ne ispovijedaju sve dok ne daju džizju (glavarinu), poslušni i poniženi" (El-Tevba, 29.).

Dopušteno nam se ženiti ženama onih koji nam plaćaju džizju (glavarinu), a žene onih koji je ne plaćaju su nam zabranjene. Ovaj stav je spomenut Ibrahimu en-Nah'iju, jednom od alima i imama Kufe, pa mu se svidio.[59]

U Abdurezakovom "Musannefu" se prenose riječi Katade: "Nije dopušteno oženiti se ženom kitabijkom, osim one koja pripada narodu sa kojim muslimani imaju sporazum (ugovor)". Od Alije, radiallahu anhu, prenosi se sličan stav. Ibn-Džerid kaže: "Ono što je do mene doprlo jest

da nije dopušteno ženiti se kitabijkom, osim one koja dolazi iz

59 “Tefsir" Taberija, 9/788., sa Sakirovim fus-notama

naroda s kojima muslimani imaju ugovor". U "Medžmu'u" imama Zejda se prenosi od Alije (Zejnu-l-abidina) da je mrzio sklapanje braka sa ženama koje dolaze iz neprijateljskoga naroda. U komentaru djela "Er-Revdu en-Nedi'ir", kaže se da se pod pojmom "mrzio" podrazumijeva "smatrao nedopuštenim" (haramom) zato što te žene nisu zimijke (štićenice države muslimana) te se kaže: "Neki učenjaci su stava da je ovakav brak mekruh (pokuđen) i da nije zabranjen (haram) zbog općenitosti riječi Uzvišenoga: 7 čestite kčerke onih kojima je Knjiga data prije nas" (El-Maide, 5.), pa su učinili da Knjiga prevagne nad zemljom (odnosno islamskom državom)".[60] Ali, ipak, oni koji borave u islamskim zemljama se razlikuju od drugih sljedbenika Knjige.
Nema sumnje da stav Ibn-Abbasa ima svoju osnovanost i autoritet za svakoga ko ga pomno prouči. Allah je uistinu učinio tazbinstvo jednom od najjačih veza koja spaja čovječanstvo i ona slijedi vezu potomstva i krvi. Zbog toga kaže - slavljen neka je On: "On od vode stvara ljude i čini da su rod po krvi i po tazbini. Gospodar tvoj je kadar sve"(EI-Furkan, 54.).
Pa, kako da se ostvari ova veza između muslimana i naroda koji ratuju protiv muslimana i neprijateljski se odnose? Kako da musliman sebi dopusti da se s takvima brakom poveže, pa da mu od njih budu djedovi i nane, daidže i tetke njegove djece, a pogotovu kako da njegova žena i gospođa njegovog doma i majka njegove djece bude od njih? Kako da bude siguran da ona neće istražiti slabosti i tajne muslimana i o tome obavijestiti svoj narod?
Stoga, nije nikakvo čudo da vidimo istaknutog učenjaka Ebu-Bekra Er-Razija el-Hanefija kako daje prednost Ibn-Abbasovom stavu, dokazujući njegov stav riječima Uzvišenoga: "Nećeš naći narod koji u Allaha i onaj svijet vjeruju da vole one koji se Allahu i Poslaniku Njegovom suprotstavljaju" (El-Mudždale, 22.), a nema braka bez ljubavi. Kaže Uzvišeni: "I jedan od dokaza Njegovih je to što za vas, od vrste vaše, stvara žene da se uz njih smirite i to što između vas uspostavlja ljubav i samilost" (Er-Rum, 21.).
Kaže imam Ebu-Bekr da zato mora biti zabranjen brak sa ženama iz neprijateljskog naroda od ehlu-l-kitaba, jer su riječi Uzvišenoga: "PrijateljujusonimakojiseAllahuiPoslanikuNjegovomsuprotstavljaju" odnose na neprijateljske narode koji su van naših granica.

60 “Er-Revdu en-Nedir", 4/270-274.

Ovaj stav potvrđuju i riječi Allaha, dželle šanuhu: "Ali vam Allah zabranjuje da prijateljujete s onima koji ratuju protiv vas zbog vjere i koji vas iz zavičaja vašeg izgone i koji pomažu da budete prognani. Oni koji s njima prijateljuju sami sebi nepravdu čine" (El-Mumtehina, 9.). Zar ima

većeg prijateljstva s ovakvima od ženidbe s njihovim ženama, tako da jedna od njih postane dio muslimanske porodice, odnosno kičmeni stub u porodici?!
Uzimajući sve ovo u obzir, muslimanu u današnjem vremenu nije dopušteno da se oženi Židovkom, sve dok traje rat između nas i Izraela, a stav koji kaže da se razlikuje Židovka od cionistkinje je stav bez ikakve vrijednosti. Činjenica je da je svaki Židov cionist, jer ono što oblikuje razum i psihu cionistkinje je Tevrat (Tora, Stari zavjet), sa svojim dodacima i tumačenjima, i Talmud. Svaka žena Židovka je svojim duhom vojnik u vojsci Izraela.

Četvrti uvjet
Da iza braka sa kitabijkom ne stoji nikakva potencijalna ili zagarantovana šteta i nesreća. Jer, upotreba svih dopuštenih stvari je uvjetovana neštetnošću. Ako se ustvrdi da je u općoj upotrebi šteta općenita, zabrana bude općenita. Ili, ako šteta bude individualna, i zabrana bude individualna. Sve što je više šteta očigledna, sve je više potvrda zabrane jača.Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, rekao je: "Nikome šteta ne smije biti učinjena, niti nanesena". Ovaj hadis predstavlja kategorično Šerijatsko pravilo koje je jedno od osnova Šerijata. Jer, iako je ovaj hadis ahad (pojedinačna predaja), njegovo značenje je uzeto iz mnogih pojedinačnih tekstova i propisa iz Kur'ana i sunneta koji potvrđuju kategoričnost i istinitost. Odavde potiče utemeljenost ovlasti staratelja (velijju-l-emra) da uskrati određene stvari koje su, inače, dopuštene ako se boji da bi njihova upotreba ili konzumiranje bilo štetno. Zastrašujuća šteta koja proizlazi ih braka sa nemuslimankom ogleda se u raznim oblicima. Neki od njih su:
1. Porste broj brakova s nemuslimankama tako da to ostavi posljedice na čestite djevojke muslimanke prilikom udaje pa da broj žena često

[61] “Ahkawu-I-Kur'ani“, 2/397.-398.

bude identičan broju muškaraca ili je malo veći. Također je broj čestitih i čednih za udaju sasvim sigurno veći od broja muškaraca koji su u stanju ponijeti odgovornost braka. Pa, kad bi brak sa nemuslimankama postao uobičajena društvena pojava, onda bi isti toliki broj muslimanskih kćerki bio lišen blagodati braka, pogotovo pošto znamo da je višeženstvo (poligamija) danas postalo vrlo rijetko, čak po nekima i neprirodna pojava. Poznato je kao fundament vjere da muslimanki nije dopušteno udati se ni za koga drugoga osim muslimana. Zato je - ako postoji bojazan za muslimanke - jedino rješenje ove jednačine zatvaranje vrata braku sa nemuslimankama. Ako muslimani u nekoj zemlji predstavljaju ograničenu manjinu, poput nekih iseljenika u Evropi i Americi i poput nekih manjina u Aziji i Africi, onda duh i logika Šerijata podrazumijeva zabranu sklapanja braka između muškarca muslimana i žene

nemuslimanke. U protivnom bi rezultat bio da muslimanske kćerke ili jedan dobar broj njih ne nađu čovjeka koji bi ih došao zaprositi.
U tom slučaju bi se žena muslimanka izložila jednoj od opasnosti:
a) ili da se uda za nemuslimana, a to je islamom zabranjeno,
b) ili da skrene s pravog i krene razvratnim putem, a to je jedan od najvećih grijeha,
c) ili da čitav život provede uskraćena za majčinski osjećaj i bračni život.
Sve ovo islam ne prihvata, a to je konačni očigledni rezultat braka muslimana s nemuslimankama, uz zabranu da se muslimanka uda za nemuslimana.
Ova posljedica na koju smo upozorili jest ono čega se vladar pravovjernih Omer bin el-Hattab bojao, kako to prenosi imam Muhammed bin el-Hasan u svojoj knjizi "El-Asar", kad je do njega doprlo da se ugledni ashab Huzejfe bin el-Jemame oženio Židovkom dok je boravio u El-Medainu (grad blizu Bagdada), pa mu je Omer po drugi put napisao: "Naređujem ti da se razvedeš prije nego što spustiš ovo moje pismo, jer se bojim da te drugi muslimani ne počnu slijediti i birati zimijke (štićenice) radi njihove ljepote, a to je dovoljna nesreća za muslimanke"[62]
62 Vidi našu knjigu "Šerijatu-l-Islami, huluduhu ves-alahuhuli-t-tatbiki fi kullizemanin vemekanin"- (Islamski Šerijat, njegova autetničnost i podobnost za provođenje u svakom vremenu i na svakom mjestu), stranica 35., prvo izdanje.
2. Imam Seid bin-Mensur u svom "Sunenu" navodi ovo kazivanje o Huzejfinom braku, ali on spominje još jedno obrazloženje za Omerovu, radiallahu anhu, zabranu Huzejfinog braka. Nakon što je opovrgao bilo kakvu nepovredivost ovoga braka, Omer je rekao: "Već sam se pobojao da se ne oženite bludnicama (prostitutkama) od njih!"[63]
Postoji i treći razlog zašto je Omer, radiallahu anhu, zabranio ovaj brak, a taj razlog navodi Abdurrezak u svom "El-Mussenefu" od Seida bin el-Musejjeba od Omera: On mu je naredio da se razvede od nje iz bojazni da ne bi ljudi učinili medžusijke (poklonice vatre) analognim kitabijkama i da se, slijedeći Huzejfu, ožene vatropoklonicama, ne znajući da je Allah iznimkom učinio brak isključivo s kitabijkama.[64]
Stoga, nema nikakve zapreke što je Omer zabranio Huzejfin brak iz ova oba razloga. Jer, on se, s jedne strane, bojao slabe udaje muslimanskih djevojaka ili većine njih, a u tome je nesreća. S druge strane, bojao se da neki ljudi pogrešno shvate uvjet "poštenja" i "čestitosti" kojima je Kur'an uvjetovao dopuštenost sklapanja braka s kitabijama pa se počnu ženiti bludnicama i prostitutkama. Obje ove stvari su nevaljale i treba ih spriječiti prije nego što se dogode, radeći po fikhskoj "preventivi" (sedduz-zera'ia). Sigurno da je isti ovaj razlog naveo Omera, radiallahu anhu, da naredi Talhi bin-Ubejdullahu da se razvede od žene kitabijke,

koja je bila kćerka nekog židovskog velikana, kao što stoji u Abdurrezakovom "Musannefu"[65]

3. Brak s nemuslimankom koja je strankinja, kojoj je nepoznata zemlja, jezik, kultura i običaji, poput braka Arapa istočnjaka sa Evropljankama, Amerikankama, kršćankama, predstavlja drugi vid opasnosti koju osjeća svako ko ovu pojavu izučava temeljito i objektivno.

Čak je vidi utjelovljenom i očiglednom.

Česta je pojava da djeca Arapa muslimana dolaze u Evropu i Ameriku radi studiranja na tamošnjim univerzitetima ili radi obuke u njihovim tvornicama, ili radi posla u njihovim ustanovama. Mnogi ostanu tamo duže vremena, a neki se od njih vrate u društvu žene strankinje čija je vjera drukčija od njegove, čiji je, kao što to stoji u Ahdurrezakovom

[63] Ibid, str. 40.; ovaj hadis također navodi Ei-Taberi, 4/366.-367., izdavač "El-Me'arif; o njemu govori i Ibn-Kesir, 1/257. i njegov lanac prenosilaca ga je okarakterisao vjerodostojnim.

[64] Vidi “El-Musannef', 7/78.

''El-Musanner, 7/177.-178.

"Musannefu", jezik drukčiji od njegovog, čija je nacionalnost drukčija od njegove, običaji drukčiji od njegovih i vrednovanje stvari drukčije nego kod njega, odnosno, u najmanju ruku čiji su običaji i pogledi na svijet drukčiji nego kod njegovog naroda. Pa, ako bi pristala živjeti u njegovoj domovini (u većini slučajeva ne pristane) i bilo suđeno nekome od njegovih roditelja, braće ili rodbine da ga posjeti u njegovoj kući, mislio bi da je zalutao. Kuća u materijalnom i duhovnom smislu je potpuno američkog, odnosno, evropskog tipa u svakom pogledu. Našao bi se u "madaminoj" kući, a ne u kući našega prijatelja Arapa, muslimana. Ona je njemu tutor, a ne on njoj. Tada bi se porodica ovoga čovjeka vratila u svoje selo ili grad noseći sa sobom tugu i gorčinu, jer bi osjetili da su izgubili svoga sina dok je još živ. Nevolja postaje još veća kad im se rode djeca, jer oni u većini slučajeva stasaju onako kako to želi mama, a ne kako želi otac (ako on uopće išta i želi). Oni bivaju majci bliži, privrženiji i njom više fascinirani, posebno ako su rođeni u njenoj zemlji i među njenim narodom. Ova djeca odrastaju u majčinoj vjeri, gajeći poštovanje prema njenim načelima, stavovima i običajima. Čak i ako ostanu u vjeri svoga oca, ostanu to samo imenom i pojavom, a ne svojom biti i iskreno. Na ovaj način mi smo izgubili ovu generaciju, i vjerski i nacionalno, ako čak i njihove očeve ne izgubimo.

Veće je zlo kada se oženi strankinjom, a potom se udomi i ostane s njom u njenoj zemlji, među njenim narodom, tako da se među njima polahko asimiluje i jedva sjeća svoje vjere, porodice, domovine i ummeta. Što se, pak, njegove djece tiče, oni odrastaju kao Evropljani ili Amerikanci, iako to svojim izgledom i imenima nisu, ali u načinu razmišljanja, moralu, ponašanju, također često i u vjerovanju, oni to jesu. Često izgube izgled i

ime, tako da im ništa ne ostane što bi ih podsjetilo da je njihovo porijeklo arapsko ili islamsko. Vidimo da zbog ove nevolje mnoge zemlje zabranjuju svojim ambasadorima, ili oficirima svoje vojske da se žene strankinjama, bazirajući ovaj stav na nacionalnim i domovinskim interesima i gledištima.

Važno upozorenje

Na kraju ovoga istraživačkog rada, smatram svojom dužnošću, u svjetlu uvjeta i okolnosti, shodno čijim promjenama se i fetva mijenja, upozoriti na ono što ne zanemaruju oni koji imaju vid, a po mom mišljenju je itekako važno: Islam je, kad je dopustio muslimanima da se žene sljedbenicima Knjige, uzeo u obzir dvije pojedinosti:

1. Da je sljedbenica Knjige u osnovi sljedbenica nebeske religije, dakle ona se pridružuje muslimanu u vjerovanju u božanske objave, budući svijet, nečela morala, te duhovne ideale koja je čovječanstvo naslijedilo od poslanstva. Svakako, sve ovo je u globalu i općenito. Sama činjenica da islam priznaje osnovu njene vjere razdaljinu između nje i islama čim bližom i, više od toga, upotpunjuje je svim što je korisno i novo.
2. Žena kitabijka, u slučaju da živi u sjeni pobožnog muža koji se pridržava načela islama i pod dominacijom muslimanskog društva koje se pridržava normi islamskog Šerijata, preuzima ulogu onoga na koga se utiče, a ne onoga ko utiče na druge. Zato se od nje nadati i očekivati da prihvati islam i uvjerenjem i djelom. Ako ne bi prihvatila islamsko vjerovanje, a to je njeno pravo, jer nema prisile u vjeru, niti vjerovanja, niti u manifestovanjima vjere, onda bi ona ušla u islam u smislu društvenih običaja i navika. To znači da bi se njeno ponašanje (način života) potpuno istopilo unutar muslimanskog društva, iako bi njeno uvjerenje ostalo isto. Stoga se ne trebamo bojati da bi ona mogla uticati na svog muža ili na djecu, jer je nadmoć muslimanskog društva oko nje jača i veća od bilo kakvog eventualnog pokušaja s njene strane. Kao što, također, nema granica snaga muža u tim vremenima te njegova privrženost vjeri i njeno ljubomorno čuvanje. Nastojanje da lijepo odgoji svoju djecu u ispravnom vjerovanju čini da žena izgubi moć uticaja nad djecom koji se sukobljava s interesima islama. Što se, opet, tiče našega doba, moramo hrabro i otvoreno priznati da je čovjekova nadmoć nad ženom vidno oslabila i da je ličnost žene dosta ojačala, pogotovo žene zapadnjakinje, što smo u ranijem izlaganju detaljno pojasnili. Što se, pak, tiče nadmoći muslimanskog društva, pa gdje je ta nadmoć?

Pravo islamsko društvo koje baštini islam kao uvjerenje, zakonik i poimanje života, kao i običaje, moral i cjelokupnu civilizaciju, ne egzistira danas. Pošto je muslimansko društvo nepostojeće u pravom svom izgledu, onda mora postojati bar muslimanska porodica kako bi nadoknadila neke nedostatke proistekle iz odsustva potpunog islamskog

društva. Ako bi dopustili da nakon društva izgubimo i porodicu ili se ona počne sastojati od majke nemuslimanke i oca kojega nije briga šta rade njegovi sinovi i kćerke i šta radi njegova žena, onda se slobodno možeš poselamiti s islamom i njegovim sljedbenicima. Radi svega ovoga, vidimo da se brak sa nemuslimankama u ovom našem vremenu treba zabraniti kao preventiva raznim oblicima štete i propasti.
U Šerijatu se uvijek daje prednost otklanjanju štete nad onim što ostvaruje korist. Nije dopušteno pribjegavati stavu koji dozvoljava ovakav brak, osim u situaciji ogromne potrebe i stvarne nužnosti, a olakšica je shodna stepenu potrebe.
Ovdje ne smijemo zaboraviti da, koliko god pobornici braka s nemuslimankama davali ustupke i olakšice, nikakvoga razilaženja nema u tome da je brak s muslimankama prioritetniji i bolji iz mnogobrojnih razloga. Nema nikakve sumnje da je podudarnost supružnika u vjeri najveći garant sretnog života, čak je sve bolji što se više slažu u pravcu i načinu razmišljanja. I više od toga je da se u islamu nije dovoljno oženiti bilo kojom muslimankom, već se traži od muslimana da se oženi onom koja je pobožna. Jer, ona će više od druge nastojati da postigne Allahovo, dželle šanuhu, zadovoljstvo i više će se brinuti o pravu svoga muža te će biti snažnija da sačuva sebe, imetak i djecu svoga muža. Radi toga, kaže Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, u vjerodostojnom hadisu: "Izaberi pobožnu, ruke ti se pozlatile" tj. Allah ti se smilovao.
Ako žena primi islam, a muž to ne učini, treba li ih rastaviti?
Pitanje: Na Zapadu je očito da žene više prihvataju islam od muškaraca. To je općepoznata pojava. Ako je žena neudana, onda ne postoji problem, jedino što ima potrebu da se uda za čovjeka muslimana.
Ali, problem postoji ako je žena udata i primi islam prije svoga muža ili čak ona prihvati islam, a on to odbije. Uz sve to, ona ga voli i on nju također i iza sebe imaju dugogodišnji skladan brak, možda imaju i djecu i potomstvo. Šta da radi žena u ovom slučaju, jer ona žudi za islamom, ali, u isto vrijeme, žudi za svojom djecom, mužem i domom?
Većina muftija u ovakvom slučaju izdaju fetvu koja joj nalaže da se razvede od svoga muža odmah nakon njenog pri hvatanja islama ili najdalje nakon isteka njenog idetta (period posljebračnog pričeka). Za muslimanku koja je tek prihvatila islam, predstavlja teškoću žrtvovati muža i porodicu. Neke od njih uistinu žele prihvatiti islam, ali razvod od muža stoji kao kamen spoticanja na njenom putu u islam. Postoji li Šerijatsko rješenje za ovaj veliki problem u svjetlu Kur'ana i sunneta i šerijatskih interesa?
Učinite da se od Vas okoristimo. Allah Vas nagradio za ono što činite za islam i muslimane.
Odgovor: Hvala pripada samo Allahu, neka je salavat i selam na našeg vođu i miljenika, našeg uzora, Allahovog Poslanika i njegovu porodicu,

ashabe i sve koji ga slijede.
Dugi niz godina sam davao fetve onakve kakve su izdavali oni koji su spomenuti u pitanju. One glase da se žena, ako prihvati islam, mora razvesti od svoga muža ili odmah ili nakon isteka idetta, jer islam pravi razliku između njih dvoje i nije dopušteno muslimanki ostati u braku s nevjernikom. Isto kao što joj nije dopušteno ni sklopiti brak s nemuslimanom uopće, tako joj nije dopušteno ni da ostane s njim u braku. Ovo je stav koji prevladava i koji je poznat svim ljudima, a ulemi pogotovo.
Sjećam se da smo prije oko 25 godina bili na konferenciji udruženja muslimanskih studenata. Jedan od predmeta rasprave bilo je i ovo pitanje, a bio je prisutan i dr. Hassan el-Turabi. On nije smatrao ništa loše u tome da žena koja je prihvatila islam ostane sa svojim mužem koji to nije učinio. Svi su planuli i uzrujali se te mu je replicirao veliki broj šerijatskih učenjaka. I ja sam bio jedan od njih. Dokaz svih onih koji su mu replicirali bio je daje izašao iz konsenzusa ummeta koji je kategoričan i identičan njegovoj praksi.
Devet stavova koje je o ovome pitanju naveo Ibn el-Kajjim
Musliman treba da teži osvajanju znanja od bešike do groba i ne postoji niko ko je sve znanje pokupio, jer Uzvišeni kaže: "I reci: 'Gospodaru moj, povećaj mi znanje'" (Ta-Ha, 114.).
Također, Uzvišeni kaže: "A vama je jako malo znanja dato" (El-lsra', 85.). Stoga, nije nikakvo čudo što sam se upoznao sa onim što navodi imam Ibn el-Kajjim o ovom važnom pitanju u svojoj knjizi "Ahkamu ehli-z-zimmeti" ("Propisi o zimijama"), u kojoj spominje - Allah mu se smilovao - devet stavova ashaba, imama i priznate uleme. Nakon što ih je svih devet naveo, odabrao je šesto mišljenje, a to je i stav njegovog šejha, šejhu-l-islama Ibn-Tejmije.
Imam Ibn-el-Kajjim navodi ovaj problem, a zatim kaže da su se o ovome pitanju razišli u mnogim stavovima i prethodnici (selefi) i oni koji su došli poslije njih.
Prvi stav: Raskid braka odmah nakon prihvatanja islama
Jedna skupina kaže: Onda kad žena prihvati islam njen brak se smatra nevažećim, bez obzira na to je li ona kitabijka ili ne i bez obzira na to bi li on primio islam poslije nje koliko je treptaj oka ili ne. Ona njemu ne pripada. Jedino da oboje zajedno prihvate islam u isto vrijeme. Ako bi on prihvatio islam prije nje, njihov brak bi postao nevažeći od vremena njegovog ulaska u islam, makar ona prihvatala islam koliko je treptaj oka poslije njega (ovo se odnosi na ženu mnogoboškinju, kao što je to bio slučaj sa stanovnicima Mekke i Arapskog poluostrva prilikom pojave islama. Što se, pak, tiče žene kitabijke, mužev islam ne smeta njihovom braku, jer je u osnovi muslimanu dopušteno da se oženi kitabijkom. Zato nema ništa loše u tome da nastavi s njom živjeti.

Ovo je stav skupine tabi'ina i jednog dijela zahirija, a isto tako ovaj stav prenosi Ebu-Muhammed bin-Hazm od Omera bin el-Hattaba i Džabira bin-Abdullaha(i Abdullaha bin-Abbasa i Hammada bin- Zejda, i El-Hakema bin-Ujinete, i od Seida bin-Džubejra, i od Omera bin-AbduIlaziza, i Hasana el Basrija, i Adijja bin-Adijja, i od Katade, i Eš-Šahija.
Kaže Ibn el-Kajjim daje prenositi ovaj stav od Omera bin el-Hataba čisti lapsus u predaji, jer ćemo spomenuti nekoliko predaja od Omera bin el-Hataba - daje Allah s njim zadovoljan - koje su potpuno drukčije od onoga što navode Ebu-Muhammed i drugi. Ovo je prvi stav.
Drugi stav: Raskid braka ako muž odbije prihvatiti islam
Kaže Ebu-Hanife: "Kad jedno prihvati islam prije drugog, ako su unutar islamskog svijeta (daru-l-islam), onda se ponudi prihvatanje islama onome ko to nije učinio, pa ako prihvati, ostaju u svom braku, a ako odbije, onda dolazi do razvoda i ne čeka sze istek iddeta". Ovo je drugi stav.
Treći stav: Raskid braka nakon isteka iddeta žene koja je imala bračni odnos s mužem
Kaže Malik: "Ako žena prihvati islam, a muž to ne učini, ako se to dogodi prije bračnog odnosa, raskida se brak. Ako se, pak, dogodi poslije, onda ostaju u braku ako muž prihvati islam u toku iddeta. Ako on ne prihvati islam nakon isteka iddeta, onda se ona razvodi od njega. A ako on prihvati islam, a ona to ne učini, ponudi joj se da uđe, pa ako prihvati, ostaju u braku, a ako odbije, raskida se brak odmah nakon njenog odbijanja, bez obira na to je li to bilo prije stupanja u bračni odnos ili poslije".
To je treći stav.
Četvrti stav: Suprotno trećem
Kaže Ibn-Šibrimete suprotno ovom: "Ako ona postane muslimanka prije njega, razvod braka nastupa odmah. Ako on postane musliman prije nje i ona postane muslimanka u toku iddeta, ona i dalje ostaje njegovom ženom. Ako ona to ne učini, razvod braka nastupa nakon isteka iddeta. Ovo je četvrti stav.
Peti stav: Iddet je obome odrednica
Kažu El-Evza'i, i Ez-Zehri, i El-Lejs, i imam Ahmed, i Šafija, i Ishak: "Ako jedno od njih postane musliman prije drugoga, ako je to prije stupanja u bračni odnos, braka nema. A ako je to poslije stupanja u bračni odnos, pa ono drugo prihvati islam u toku iddeta, ostaje u braku. A ako iddet istekne, a ono drugo ne postane musliman, brak se raskida". Ovo je peti stav.
Šesti stav: Žena čeka i ostaje, pa makar proboravila godine, ako to ona izabere
Prenosi Hammad bin-Seleme od Ejjuba es-Sebtijanija i Katade, a njih

obojica od Muhammeda bin-Sirina, a on od Abdullaha bin-Jezida el-Hatamija da je žena jednog kršćanina primila islam, pa joj je Omer bin el-Hattab, radiallahu anhu, dao da izabere: ako želi da ga napusti ili ako želi da boravi kod njega (a Abdullah bin-Jezid el-Hatamij, ovaj je Poslanikov ashab). Kaže Ibn-el-Kajjim: "Ovo ne znači da ona može imati odnos s njim sve dok je on kršćanin, već ona ostaje kod njega i čeka, pa onda kada on prihvati islam, ona mu je žena, pa makar proboravila i godine". To je šesti stav i ovo je najispravniji stav o ovom pitanju. On ima podršku i u sunnetu, kako ćemo to kasnije vidjeti, i ovo je izabrao šejhu-l-islam Ibn-Tejmije.

Sedmi stav: On polaže više prava na nju sve dok ne napusti svoje mjesto

Navodi Hammad bin-Seleme od Katade, a on od Seida bin el-Musejjeba da je Ali bin Ebi-Talib - da je Allah zadovoljan s njim - rekao za dvoje supružnika nevjernika ako jedno od njih prihvati islam: "On posjeduje više prava prema njoj sve dok je u mjestu gdje privremeno boravi". Prenosi Sufjan bin-Ujinete od Matrefa bin-Tarifa, a on od Eš-Šabija da je Ali bin ebi-Talib rekao: "On polaže više prava na nju sve dok ona ne napusti svoje mjesto". Ovo je sedmi stav.

Osmi stav: Oni su u braku sve dok ih vladar ne razvede

Kaže Ibn ebi-Šejbe: "Pripovijedao nam je Mu'atemir bin-Sulejman od Muamera od Ez-Zehrija: 'Ako ona postane muslimanka, a to njen muž ne učini, onda su njih dvoje u braku sve dok ih vladar ne razvede'". To je osmi stav.

Deveti stav: Ostaje kod njega, ali im se zabranjuje bračni odnos

Kaže Davud bin-Ali: "Ako žena zimije (štićenika muslimanske države) prihvati islam, a to njen muž ne učini, onda ona ostaje kod njega, ali mu se zabranjuje da sa njom ima bračne odnose". Kaže: Šu'be: "Pripovijedao nam je Hammad bin ebi-Sulejman od Ibrahima en-Nahi'a o zimijki koja primi islam, a udata jeza zimiju, pa je rekao: "Ostaje kod njega". Tako je i Hammad bin ebi-Suleman donosio fetvu.

Rekoh, onaj koji govori je Ibn el-Kajjim: "Ono što žele ukazati jest da je brak još postojeći, i ona ima pravo na opskrbu i smještaj, ali njemu ni u kom slučaju nije dopušteno da ima bračne odnose s njom, kao što većina učenjaka kaže za majku zimije, ako postane muslimanka". Ovo je deveti stav.

Ibn el-Kajjimova konstatacija o ovome pitanju

Kaže Ibn el-Kajjim: "Spomenut ćemo izvore ovih pravaca i spomenut ćemo sve što je vjerodostojno i shodno tim izvorima i ono što je prioritetnije kao najbliže ispravnom.

Što se tiče onih koji zastupaju prvi stav, a to su oni koji ustanovljavaju razvod braka samim činom islama, mi ne poznajemo ama baš nikoga od

ashaba da je imao ovakav stav. Ono što prenosi Ebu-Muhammed bin-Hasan od Omera, Džabira i Ibn-Abbasa je, kako je on razumio predaje koje se od njih prenose, općenito. Mi ćemo tu predaju navesti. Kaže Šube: "Obavijestio me je Ebu-Ishak eš-Šejbani da je čuo Jezida bin-Alkameta da je rekao da su njegov djed i nana bili kršćani, pa je njegova nana prihvatila islam, pa ih je Omer bin el-Hatab rastavio". Ali, u ovim riječima nema nikakvog dokaza za požurivanjem s razvodom radi islama. Možda njih dvoje nisu imali bračne odnose prije nego što je ona postala muslimanka, a možda ih je Omer, radiallahu anhu, razveo nakon isteka njenog iddeta, ili je možda ona izabrala razvod braka ne čekajući da njen muž prihvati islam, ili je možda ovo pravac koji smatra da je brak postojeći sve dok njih dvoje vladar ne razvede".
Prenose se od Omera, radiallahu anhu, predaje na ovu temu koje na prvi pogled izgledaju kontradiktorne, ali među njima, ipak, nema kontradiktornosti, već su sve one shodne sunnetu. Među tim predajama je i ova koju smo naveli. Također, i kazivanje da je Omer, radiallahu anhu, dao ženi da izabere ako želi da ostane kod muža ili ako ga želi napustiti. Tu je i predaja koju prenosi Ibn ebi-Šejbe od Ubada bin el-Auvama, od Ebu-Ishaka eš-Šejbanija, od Jezida bin-Alkame, da se Ubadete bin en-Numan et-Tegallubi oženio ženom iz plemena Benu-Temim, pa je ona prihvatila islam, pa mu je rekao Omer bin el- Hattab, radiallahu anhu: "Imaš ili da prihvatiš islam ili da te mi od nje razvedemo". Odbio je prihvatiti islam, pa ju je Omer, radiallahu anhu, razveo od njega. Ove predaje se drže oni koji smatraju da se mužu treba ponuditi islam, pa ako odbije, onda se njih dvoje razvode.
(To je drugi stav, stav Ebu-Hanife).
Kaže Ibn el-Kajjim: "Ove predaje o vladaru pravovjernih nisu kontradiktorne, jer brak nakon islama postaje dopušten i nakon što je bio obavezan. Vladaru i vođi je dopušteno da požuri s razvodom, a dopušteno mu je da drugom supružniku ponudi islam, također mu je dopušteno da sačeka istek ženinog iddeta. Ženi je dopušteno da ostane i čeka dok njen muž primi islam, pa makar to potrajalo godinama.
Sve ovo je dopušteno i u tome nema nikakve zabrane".
Brak prolazi kroz tri stanja: nužno stanje, stanje zabrane, a razvodu se na pribjegava osim u slučaju kao kad čovjek primi islam, a žena mu je ona koja u osnovi muslimanu nije dopušteno da se njome oženi, i stanje dopuštenosti i zadržavanja, a to je kategorija između prve dvije kategorije, jer se u ovoj kategoriji brak ne proglašava nužnim, niti se potpuno raskida. U ovome slučaju žena je, u jednu ruku, razvedena, a u drugu nije. Kad je došao Ebu el-As bin-Errebi'a u Medinu u vrijeme primirja kao mušrik, njegova žena, kćerka Božijeg Poslanika, salallahu alejhi ve sellem, upitala je hoće li on odsjesti kod nje, pa joj je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, rekao: "On je tvoj muž, ali ne smije do tebe

stići (ne smiješ mu se podati)". Brak u ovome periodu se ne smatra nevažećim, niti nužnim, niti brakom koji traje striktno. Zato je vladar pravovjernih Omer, radiallahu anhu, jednom dao ženi da bira, drugi put je ponudio islam drugom supružniku, pa nakon što je odbio, razveo ih je. Allahov Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, nije nikad razveo muža i ženu ako je jedno od njih dvoje prihvatilo islam prije drugoga, niti najednom mjestu.
Kaže Malik: "Kaže Ibn-Šihab: 'Između primanja islama Safvana ibn-Umejje i njegove žene, kćerke El-Velida bin el-Mugire, prošlo je više od jednog mjeseca. Ona je postala muslimanka na dan oslobođenja Mekke, a Safvan je ostao nevjernik i prisustvovao je Hunejnu i Taifu i potom primio islam. Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, nije ih razveo i ona je ostala njegova žena u istom braku'".
Ibn-Abdulberr kaže: "Čuvenost ovoga hadisa je jača od njegovoga lanca prenosilaca". Ez-Zehri kaže: "Ummu Hakim je prihvatila islam na dan oslobođenja Mekke, a njen muž Ikrime je pobjegao u Jemen, pa je ona otišla sve do Jemena, pozvala ga u islam i on je prihvatio, zatim se vratio i položio zakletvu vjernosti Poslaniku, salallahu alejhi ve sellem, pa su ostali u braku".
Ibn-Šihrime kaže: "Ljudi su u vrijeme Allahovog Poslanika prihvatili islam, čovjek prije žene i žena prije čovjeka. Ako jedno od njih prihvati islam prije isteka iddeta, ona ostaje njegova žena. Ako jedno od njih dvoje primi islam nakon iddeta, među njima ne postoji brak".
Ebu-Sufjan je primio islam godine oslobođenja Mekke i prije nego što je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, ušao u Mekku, ali njegova žena Hind nije prihvatila islam sve dok Vjerovjesnik, salallahu alejhi ve sellem, nije ušao u Mekku, pa su njih dvoje ostali u braku.
Izišao je Ebu-Sufjan godine oslobođenja Mekke i Abdullah bin- Umejjete, pa su sreli Poslanika, salallahu alejhi ve sellem, u El-Ebva'u i postali muslimani prije svojih žena. Vjerodostojna je predaja da je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, vratio svoju kćerku Zejneb Ebi el-Asu (njenom mužu koji je dugo poslije nje primio islam) sa prvim vjenčanjem nakon šest godina. Kaže Ebu-Davud: "Pripovijedao nam je Abdullah bin-Muhammed en-Nufejli da mu je pripovijedao Muhammed bin-Seleme, od Muhammeda bin-lshaka, od Davuda bin el-Husina, od Ikrime, od Ibn-Abbasa, da je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, vratio Zejneb Ebi el-Asu s prvim vjenčanjem (op. pr., nije ih ponovo vječao) i nije ništa rekao". U jednoj predaji od ibn Abbasa stoji da je to bilo nakon šest godina, a u drugoj nakon dvije. Kaže šejhu-l-islam Ibn-Tejmije: "Ovu predaju hadiski učenjaci smatraju vjerodostojnom, a netačno je to što se prenosi daje Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, obnovio vjenčanje". Kaže: "Tako isto su druge žene primale islam, a nakon njih bi to uradili i njihovi muževi, a brak bi ostajao onakav kakav jest. Poput Ummu el-

Fadl, žene El-Abbasa, sina Abdulmutallibovog. Ona je postala muslimanka za daleko prije prije El-Abbasa". Kaže Abdullah bin-Abbas: "Bili smo ja i moja majka od onih koje je opravdao Allah Uzvišeni riječima:'Osim nemoćnim muškarcima i ženama i djeci'" (En-Nisa, 98.). Kad je Vjerovjesnik, salallahu alejhi ve sellem, oslobodio Mekku, islam su prihvatile žene "puštenih" (pušteni su oni koje je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, oslobodio i donio im slobodu na dan oslobođenja Mekke, kad im je rekao: "Idite, vi ste slobodni/pušteni", ali jedan broj muževa je kasnio u prelasku na islam za svojim ženama, poput Safvana bin-Ummejeta, Ikrime bin Ebi-Džehla i drugih, za oko dva do tri mjeseca. Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, nije nikad spomenuo da postoji razlika između perioda prije isteka iddeta i poslije. Ali bin ebi-Talib, radiallahu anhu, davao je fetve da se žena vraća svom mužu, pa makar to i potrajalo. Ikrime bin ebi-Džeh je došao Poslaniku, salallahu alejhi ve sellem, nakon što se Poslanik vratio iz opkoljavanja Taifa i nakon što je raspodijelio plijen zarobljen na Hunejnu u zu-l-ka'detu, a oslobađanje Mekke je bilo u ramazanu. Znači da je to oko tri mjeseca u kojima može isteći rok iddeta, ali može i prije. Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, ostavio je Ikrimeta u braku i nije pitao njegovu ženu je li njen iddet istekao ili još nije, niti je bilo koju ženu upitao za njen iddet, iako je većina njih primilo islam nakon perioda u kome se iddet može završiti. Safvan bin-Umejete je bio kao mušrik u Poslanikovoj, salallahu alejhi ve sellem, vojsci na Hunejnu i prilikom opsade Taifa i sve dok je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, podijelio plijen s Hunejna oko dva mjeseca nakon oslobođenja Mekke. Mekka je oslobođena 20. ramazana, a plijen s Hunejna je podijeljen u zu-l-ka'detu, a u ovome periodu može se iddet završiti.

Kaže: "Općenito, ako je vraćanje žene mužu uvjetovano iddetom (prije isteka), bio propis s kojim je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, došao, onda se to ljudima još od tada trebalo pojasniti. Jer njima je objašnjenje bilo najpotrebnije. Sve ovo, uz još hadis od Zejneb, radiallahu anha, koji potvrđuje da ako žena prihvati islam a to njen muž ne učini, onda ona može čekati njegov ulazak u islam. Pa, ako žena izabere da ostane i čeka mužev islam, onda, kada on postane musliman, ona mu se može vratiti kao njegova žena. Kao što su to uradile i žene u Poslanikovo, salallahu alejhi ve sellem, vrijeme, poput njegove kćerke Zejneb radiallahu anha, a i drugih žena, ali ona u tom periodu ne smije imati bračne odnose s njim. On tako nema nikakve vlasti nad njom, nije je dužan ni opskrbljavati, niti na nju trošiti, sve je to prepušteno njoj, a ne njemu, jer on u ovom slučaju nije muž koji posjeduje potpuna prava na svoju ženu. Ali, isto tako, ako on postane musliman, ne mora se ponovo vjenčati njom uz prisustvo njenog staratelja (veliju-l-emr), svjedoka, uz ponovni mehr i bračni ugovor, već njegovo prihvatanje islama predstavlja

u isto vrijeme i prihvatanje ovoga braka, a njeno iščekivanje njegovog islama predstavlja njenu saglasnost. Tajna zašto je to tako leži u tome da se bračni ugovor u ovome periodu smatra dopuštenim (dža'iz), a ne nužnim (lazim) i u tome nema ništa loše, jer ne predstavlja za ženu nikakvu štetu, a i nije oprečno temeljima Šerijata. U slučaju kad muž prihvati islam, a njegova žena mnogoboškinja to odbije, onda bi, ako bije on zadržao u braku, to predstavljalo za nju štetu, jer ona kod njega nema nikakvoga interesa, jer bi on, ako ne bi upotpunjavao ono što joj pripada, bio nepravedan. Kaže Uzvišeni: "I u braku mnogoboškinje ne zadržavajte". Tako je muškarcima zabranjeno da se nastave ženiti nevjernicama (mnogoboškinja), pa ako čovjek prihvati islam, ponudi se i njegovoj ženi da to učini. Ako ona odbije, njih dvoje se moraju razvesti.[66]
Dokazi onih koji požuruju razvod Dokazi koje Imam ibn el-Kajjim navodi za one koji zastupaju razvod odmah nakon što žena prihvati islam prije svoga muža. Riječi Uzvišenog Allaha: "O vjernici, kad vam vjernice kao muhadžirke dođu, ispitajte ih - a Allah dobro zna kako je vjerovanje njihovo - pa ako se uvjerite da su vjernice, onda ih ne vraćajte nevjernicima. One nisu njima dopuštene, niti su oni njima dopušteni, a njima podajte ono što su potrošili. Nije vam grijeh da se njima ženite kad im vjenčane darove date. U braku mnogoboškinje ne zadržavajte! Tražite ono što ste potrošili, a neka i oni traže ono što su potrošili! To je Allahov sud, On sudi među vama, a Allah sve zna i mudar je" (El-Mumtehina, 10.).
Kažu: Ovo je Allahov sud i nikome nije dopušteno da drukčije postupi, a u ovome propisu Allah zabranjuje da se vjernica vrati nevjerniku te je Uzvišeni jasno dozvolio da se ta žena uda, a da je ona žena muža koji če primiti islam prije ili poslije iddeta ne bi dopustio da se može njome oženiti, a pogotovo muhadžirka postaje slobodna (čista) nakon jednog menstrualnog ciklusa. Dakle, ovdje postoji jasan dokaz da brak

[66] Vidi “Ahkamu ehliez-Iimmeti" - (Propisizimija), od Ibn el-Kajjima, 1/318.-326., sa komentarom i fus-notama Subhi es-Sahiha, izdavač "Džamiatu Dimešk", Univerziteta Damask

prestaje važiti nakon učinjene hidžre. A riječi Uzvišenoga: “I u braku mnogoboškinje ne zadržavajte", jasan je dokaz da je muslimanu naređeno da se razvede od žene koja je odbila prihvatiti islam. Stoga je ispravno da razvod braka s nevjernicom (mnogoboškinjom) nastupa u trenutku muževljevoga prihvatanja islama. A riječi Uzvišenoga: "One nisu njima dopuštene, niti su oni njima dopušteni", očit su dokaz da su u svakom slučaju jedno drugom zabranjeni.
Ovo su četiri dokaza iz časnog ajeta i nisu nam potrebne različite predaje prekinutog lanca prenosilaca (mursel, munkati'a), jer u Allahovoj Knjizi je lijek i ispravnost.

Odgovor drugih onima koji požuruju razvod

Drugi kažu: "Dobro nam došla Allahova Knjiga, i mi slušamo riječi Gospodara našega i pokoravamo se, ali vi ste časni ajet pojasnili onako kako to nije njegovo pravo značenje i njime ste dokazivali ono na šta se ajet ne odnosi. U ajetu, naime, ne postoji ništa što ukazuje na požurivanje razvoda braka ako jedno od njih ostane musliman prije drugoga" (u originalu kod Ibn el-Kajjima se nalazi nerazumljiva riječ). Niko od ashaba Allahovog Poslanika, salallahu alejhi ve sellem, niti tabi'ina nije na ovakav način ovaj časni ajet razumio. Niti razumijevanje ijednog od njih potvrđuje ovaj vaš stav. A što se tiče riječi Uzvišenoga: "Ne vraćajte ih nevjernicima", one samo ukazuju na zabranu od Allaha i Njegova Poslanika da se žene muhadžirke vraćaju nevjernicima. Pa, gdje ovdje postoji zabrana da ona ne može čekati svog muža dok ne postane musliman, muhadžir Allahu i Njegovu Poslaniku, salallahu alejhi ve sellem, i da mu se potom vrati? Oni su potpuno pogrešno razumjeli ovaj časni ajet! Također, riječi Uzvišenoga: "One nisu njima dopuštene, niti su oni njima dopušteni", potvrđuju zabranu braka između muslimana i nevjernica, odnosno da jedni drugima nisu dopušteni, ali u ovome ajetu ne postoji nikakva zabrana da jedno od njih čeka dok drugo primi islam i postanu jedno drugom dopušteni kad prihvate islam.

Što se tiče riječi Uzvišenoga: "Nije vam grijeh da se njima ženite kad im vjenčane darove njihove date", one su upućene muslimanima kako bi Allah, dželle šanuhu, od njih otklonio poteškoću i kako bi se mogli ženiti vjernicama muhadžirkama ako bi se one razvele i odrekle svojih muževa. Ovo biva nakon isteka ženinog iddeta i nakon što ona to izabere. Nema sumnje da se ženi daje pravo izbora nakon što joj iddet istekne ili da se uda za koga ona hoće ili da ostane i čeka dok njen muž ne primi islam, pa da mu se vrati pod prvim bračnim ugovorom (to je stav koji mi podržavamo) ili pod novim bračnim ugovorom postupajući po mišljenju onih koji smatraju da brak prestaje važiti odmah nakon isteka iddeta. Da smo mi rekli: Žena mora ostati muževljeva "zarobljenica" da se ne može udati nakon isteka iddeta htjela to ili ne, onda bi ovaj ajet bio dokaz protiv nas. Ali, ni mi, a ni druga ulema, nismo tako rekli, već smatramo da je ona najpreča sama sebi. Ako hoće da se uda, ona to može učiniti. Ako hoće da čeka, ima pravo na takav izbor.

Riječi Uzvišenoga: "I u braku mnogoboškinje ne zadržavajte", podrazumijevaju zabranu nastavka i ostanka u braku s mnogoboškinjom dok god je ona ustrajna u svome širku i nevjerstvu. Ali, u ajetu ne postoji zabrana da čovjek čeka ženu dok postane muslimanka, pa ako to učini, onda mu postaje žena. Ako neko kaže: "Dok je on čeka, smatra se njenim mužem", mi na to odgovaramo: Nije tačno, već upravo ona može nakon isteka njenog iddeta da ga napusti i da se uda za drugoga, jer ako bi se on smatrao njenim mužem, ona to ne bi mogla učiniti.

Časni ajet ukazuje, također, da ako čovjek prihvati islam a to ne učini žena, on je ne zadržava, već se od nje razvodi. Pa ako bi ona prihvatila islam nakon njega, on je može zadržati u braku, jer on u bračnoj zajednici može zadržati muslimanku, a ne nemuslimanku.
Također, zabrana muslimanima da se žene ženama mušrika nije postignuta ovim ajetom, već je bila utvrđena prije riječima Uzvišenoga: "I ne ženite se mnogoboškinjama sve dok ne postanu vjernice" (El-Bekare, 221.). Upravo ovaj ajet sadrži propis Uzvišenoga Allaha koji se tiče vjernika i nevjernika, odnosno koji se odnosi na one žene koje posotanu otpadnice od vjere i pridruže se nevjernicima i one žene koje učine hidžru i priključe se muslimanima.
Propis koji je objavljen dao je slobodu da onaj ko je htio ući u vjeru i zaštitu Allahovog Poslanika, mogao je ući, i onaj ko je htio da uđe u vjeru Kurejšija i zaštitu - mogao je to učiniti, pa one žene koje su izabrale islam učinile su hidžru, a one žene koje su izabrale širk - postale su otpadnice od islama. Allahova presuda u ovome ajetu je najljepša presuda između ove dvije skupine, tako da je muslimanima u ovome ajetu zabranjeno da u braku zadržavaju ženu koja je izabrala širk i nevjerstvo, jer bi je to sprječavalo da se uda za onoga koga ona želi sve dok je udata za muslimana. Sporazum je podrazumijevao da ako bilo ko od muslimana (muškaraca ili žena) ode nevjernicima - tamo ostane, a ako neko od nevjernika dođe muslimanima - bude vraćen nevjernicima. Pa kada bi muslimanima došla žena nevjernica, njen bi brak prestajao važiti i bilo je dopušteno muslimanima da se njom ožene. A kada bi žena postala otpadnica od islama i otišla nevjernicima, a njen brak s muslimanom još uvijek bi važio, to bi za nju predstavljalo štetu jer ne bi bila u mogućnosti da se uda za koga hoće. Također, to bi predstavljalo štetu za njega ako bi ona bila u prilici da se uda, a i dalje se smatra njegovom ženom. Tako Allahova presuda sadrži pravdu od koje nema ljepše, a to je požurivanje s razvodom braka između muslimana i otpadnice od islama ili nevjernice kako bi se ona mogla udati kako želi, kao što se može udati muslimanka onda kad učini hidžru. To je smisao ovog časnog ajeta. Dakle, ajet ne podrazumijeva da, odmah nakon što žena prihvati islam, mora doći do razvoda braka između žene i njenog muža, jer ako bi on primio islam nakon nje - ne bi polagao nikakvo pravo na nju. Stoga se kur'anskom tekstu mora dati pravo koje zaslužuje i sunnetu pravo koje zaslužuje. Stoga, nema nikakve oprečnosti između onoga što se u ovome ajetu kaže, niti onoga što u sunnetu stoji, jer sve je to s jednog izvora ijedno drugo potvrđuje.
Kaže šejhu-l-islam: "Što se tiče stava koji kaže da razvod braka nastupa odmah nakon islama jednog od dvoje bračnih drugova mušrika (mnogobožaca), bez obzira je li taj razvod nastupio prije bračnog kontakta ili poslije, taj stav je krajnje slab i suprotan onome što je

poznato i vjerodostojno u Šerijatu. Poznato je da su muslimani jedni druge prethodili u ulasku u islam, kako to sami oni kažu i svjedoče. Nekad čovjek primi islam a žena ostane tek nakon dužeg perioda pa postane muslimanka, kao što je, obratno, veliki broj žena Kurejšija, a i drugih primilo islam prije muževa. Prenosi se da je Ummu Sufjan, žena Ebu-Talhe, prihvatila islam prije Ebu-Talhe. Nekad čovjek prihvati islam prije žene, a ona to učini nakon njega u kratkom ili dužem periodu. Iz dva razloga, ovdje niko ne može reći: 'Ovo je prije zabrane braka s mnogoboškinjama'. Prvi: Ako bi se uzelo da se to dogodilo prije zabrane, onda tvrdnja oponenta da je to derogirano mora biti potkrepljena dokazom.
Drugi: Kao da bude rečeno: 'Ljudi su primili islam i ušli u Allahovu vjeru u skupinama nakon objave zabrane braka s mnogoboškinjama i nakon objave koja zabranjuje da se u braku mnogoboškinje zadržavaju, pa su primili islam oni kojima je Poslanik oprostio na dan oslobođenja Mekke, a kojih je bilo veliki broj, pa su islam primili stanovnici Taifa, njihov islam je bio nakon što ih Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, opsjeo Taif i nakon što ih je gađao katapultima, ali nije oslobodio ovaj grad. Zatim je podijelio plijen sa Hunejnom na Dže'araneti i potom je obavio umru i vratio se s muslimanima u Medinu. Potom je došla izaslanica iz Taifa i primili su islam, dok njihove žene u gradu to još nisu učinile, potom su se vratili i, nakon njihovog dolaska, i njihove žene su primile islam. Stoga, onaj ko kaže da islam jednog od supružnika prije drugoga nalaže hitan razvod braka, bez obzira je li došlo do bračnog kontakta među njima ili ne, njegov stav je kategorički pogrešan, jer Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, nije nikoga koje primio islam pitao: 'Je li tvoja žena postala muslimanka ili ne?', već je svaki koji je primio islam a nakon toga je to učinila i njegova žena, ona je i dalje ostala njegova žena bez novog bračnog ugovora. Poslaniku, salallahu alejhi ve sellem, dolazile su razne izaslanice Arapa koji bi primali islam, a nakon toga bi se vraćali svojim porodicama, pa bi žene primale islam pred svojim muževima, koji su to prije njih učinili. Poslao je Aliju i Muaza i Ebu-Musa u Jemen, pa je pred njima primilo islam samo Allah zna koliko ljudi i žena.
Također je poznato da bi im čovjek dolazio i prihvatao islam prije svoje žene i žena bi dolazila i prihvatala bi islam prije svoga muža, a oni nisu nikome rekli: 'Neka tvoja izjava i izjava tvoje žene da prihvataš islam bude u isto vrijeme kako se brak ne bi raspao', niti su pravili razliku između onoga ko je imao bračni kontakt sa svojom ženom i onoga ko to nije. Niti su davali rok za prihvatanje islama od strane drugog supružnika, tri mjesečna pranja (iddeta) ili, u protivnom, razvod braka. Naprotiv, čak je lično Alija bin ebi-Talib, radiallahu anhu, u odsustvu Poslanika, salallahu alejhi ve sellem, presudio: 'On polaže najviše prava na nju sve dok ne napusti svoje mjesto boravka', a u drugoj predaji stoji:

'Sve dok ne napusti mjesto njene hidžre'. Dakle, nije požurivao razvod, niti ga je ograničio s tri mjesečna pranja, a u Zejnebinom slučaju je lijek i nepogrješivost. Poslanikov, salallahu alejhi ve sellem, sunnet je bio da sastavi dvoje supružnika ako bi jedno od njih prihvatilo islam prije drugoga kako bi pristali da ostanu u braku,
nije ih razvodio,niti im je nalagao novi bračni ugovor. Kad bi žena prva prihvatila islam, onda ona može čekati da njen muž primi islam, pa se ona smatra njegovom ženom onda kad on postane musliman. Kad čovjek prihvati islam, ne može ženu zarobiti za sebe i nasilu ostaviti u braku, niti je smije prisiliti u islam, ne smije joj nepravdu učiniti niti u vjeri, niti u braku, već ako ona izabere da čeka dok muž ne prihvati islam, ima pravo na to odužio se period ili ne ili ako izabere da se uda za drugoga nakon isteka iddeta - ona ima pravo na to. Iddet je uvjet da bi se sačuvalo eventualno očinstvo prvog muža. Ako jedno od njih primi islam tokom iddeta ili nakon njegovog isteka, brak ostaje kakav i jest, osim da muž izabere razvod".
Kao što se Omer, radiallahu anhu, razveo od svoje dvije žene mnogoboškinje nakon što je Allah Uzvišeni objavio: 'I u braku mnogoboškinje ne zadržavajte' ili ako žena izabere da se uda nakon isteka njenoga iddeta, ima pravo na to. Također, u tome postoji opasnost odvraćanja od islama. Naime, ako žena ili muž znaju da odmah nakon stupanja u islam nestaje njihov brak i da se rastaju od onoga koga vole, da muž ne polaže nikakvo pravo na nju osim uz njen pristanak i pristanak njenog staratelja (veliju-l-emra) i uz novi mehr (vjenčani dar), to će ga odvratiti od primanja islama. Drukčije je ako oboje znaju da, ako jedno od njih prihvati islam, brak ostaje isti, nema razvoda među njima, osim da ono koje je prihvatilo islam to izabere, a to čini islam privlačnim i dragim onima koji žele da ga prihvate.
Također, trajanje bračnog ugovora kao dopuštenog (džaiz) i ne kao obaveznog (lazim) bez mogućnosti stupanja u bračni kontakt, očiti je hajr i korist bez štete. Šteta postoji i prilikom pokušaja nevjernika da prisvoji muslimanku, što u osnovi nije dopušteno, kao ni sklapanje braka s nevjernikom, pa čak i ne došlo do bračnog kontakta, kao što također nije dopušteno da je nevjernik pridobije emocijama ili imajući bračni odnos s njom nakon što je postala muslimanka. Stoga, ostaje propis braka dopuštenim (džaiz) i noseći sobom očitu obostranu korist za supružnike i u vjeri i u stvarima koje se tiču ovoga svijeta bez ikakve štete, a Šerijat ne zabranjuje sve što je tako".

[67] "Ahkamu Zimmeti", od Ibn el-Kajjima, koji smo već spomenuli, 2/338.-344,

Kritika Ibn el-Kajjimovog komentara

U onome što je naveo Ibn el-Kajjim postoji objašnjenje problema za koji smo mislili da je jedno od pitanja po kojima postoji konsenzus ummeta. Čak smo ga smatrali teoretskim konsenzusom imama svih fikhskih mezheba koji je povezan neprekidnim slijeđenjem islamskog ummeta, a kad se konsenzus ummeta poveže sa djelom - to mu daje još veću snagu i stabilnost. Kasnije mi je postalo jasno da je ovaj konsenzus ispravan i stabilan onda kad se odnosi na udaju muslimanke za nemuslimana (sklapanje braka). To je kategorički haram (zabranjeno) i nijedan fakih to nije dopustio, niti iz četiri, niti iz osam mezheba, niti čak oni što su izvan ovih mezheba. To je, praktično i teoretski, konsensuz i on je stabilan i nepromjenjiv zbog jasnih dokaza. Ono što navodi Ibn el-Kajjim kao razilaženje jest ako je žena nemuslimanka sklopila brak s nemuslimanom, pa Allah njeno srce omekša prema islamu i ona postane muslimanka, a njen muž to ne učini. O tom pitanju postoji razilaženje među ulemom, pa je Ibn el-Kajjim naveo svih ovih devet stavova.

To me je potaknulo da konsultujem osnovne izvore iz kojih je Ibn el-Kajjim pozajmio ove stavove. To su osnove i to su djela koja su brižljivo prenosila riječi ashaba da je Allahovo, dželle šanuhu, zadovoljstvo s njima, riječi onih koji ih dosljedno slijediše (tabi'ini), potom izjave i stavove njihovih učenika prethodnika ovoga ummeta u najboljim stoljećima odlikovanim Poslanikovim, salallahu alejhi ve sellem, hadisima: "Najbolja generacija (vijek) je moja, potom, oni koji dolaze poslije njih, zatim oni koji dolaze poslije njih". Te osnove su poput djela "Musannefa" Abdurrezaka es-Sun'anija (preselio 211. h.g.), potom "Musannef" Ibn ebi-Šejbe (preselio 235. h.g.), potom "Mueleffat" Ebi-Džafera el-Tahavija (321. h.g.) i kao što je "Essunen el-Kubra" od Bejhekija (456. h.g.).

Pa šta kažu ovi izvori?

Povratak fetvama ashaba i tabi'ina van mezheba

Prenosi Ibn ebi-Šejbe u svom "Musannefu" svojim senedom (lancem prenosilaca) od Alije, radiallahu anhu, u vezi s pitanjem žene Židova ili kršćanina kad ona prihvati islam, da on polaže najviše prava na nju, jer on je zimija (onaj s kojim muslimani imaju ugovor).[68]

U drugoj predaji kod Ibn ebi-Šejbe od Alije, radiallahu anhu, stoji da je rekao: "On polaže najviše prava na nju sve dok je u mjestu hidžre", odnosno u mjestu gdje je se udala.[69]

Prenosi Abdurrezak sa svojim lancem prenosilaca od Alije, radiallahu anhu, da je rekao: "On polaže najviše prava na nju sve dok je ne istjera iz njenoga mjesta".[70] Također, prenosi svojim lancem prenosilaca od Hakema da je Hani bin-Kabisut eš-Šejbani, koji je bio kršćanin, imao četiri žene, pa su sve primile islam, pa mu je Omer bin el-Hattab napisao

da ostanu kod njega.[71] Jasno se vidi da Omer, radiallahu anhu, dopušta ženi da ostane kod svog muža. Također, prenosi svojim senedom od Abdullaha bin-Jezida el-Hatmija, daje Omer, radiallahu anhu, napisao: "Daje im se da izaberu".[72] Prenosi ovo kazivanje Abdurrezak od El-Hatmija, pa kaže: "Jedna žena, stanovnica Hire, prihvatila je islam, ali to nije učinio njen muž, pa je napisao Omer, radiallahu anhu, da joj daju da izabere - ako želi da ga napusti ili ako želi da ostane kod njega".[73]
To znači da je Omer, radiallahu anhu, prepustio ženi izbor - ako želi da ostane kod muža ili ako želi da se od njega razvede. Slično tome je i ono što prenosi Ibn ebi-Šejbe svojim senedom, također od Hasana, da je jedna kršćanka koja je bila udata za kršćanina primila islam, pa su htjeli

[6i] "Musannef Ibn ebi-Sejbe, 18.301., s komentarom i fus-notama Muhtara en-Nedevija. izdanje "Daru-s-Selefije", Indija, Bombaj

[69] "Musannef Ibn ebi-Sejbe, 18.302., prenosi ga i El-Tahavi u objašnjenju “Meani el-Asar", 3/260.; on polaže najviše prava da se njome oženi sve dok je u mjestu svoje hidžre

[70] "Musannef Abdurrezaka el-Esera, broj 10.084., s komentarom od Habiburrahmana el-'Azemija, izdanje "El-Mekteb el-lslami", Bejrut

[71] “Musannef' Ibn ebi-Sejbe, 18.306.

[72] Ibid, 18.303.

[73] Eser, broj 10.083., u Abdurrezakovom "Musannefu"

[74] "Musannef' Ibn ebi-Sejbe, 18-307.

da je rastave od njega i obratili se Omeru, koji joj je dao da izabere.[74] Prenosi Ibn ebi-Šejbe, također sa svojim senedom od Ibrahima en-Nah'ija, da je rekao: "Ostaju u braku".[75]
Također, od njega prenosi i Abdurrezak u svom lancu prenosilaca da je rekao: "On polaže najviše prava na nju sve dok je ne protjera iz mjesta njene hidžre (udaje)".[76] Ovo je ista predaja koja se prenosi od Alije, radiallahu anhu Prenosi se od Eš-Š'abija da je rekao: "On polaže najviše prava na nju sve dok ne napusti svoje mjesto".[77]
Riječi Alije, radiallahu anhu, ne razlikuju se od ovih riječi da muškarac kitabija, Židov ili kršćanin, ima najviše prava na svoju ženu sve dok je ne protjera iz njenoga mjesta ili iz mjesta gdje se udala. Dok u nekim predajama stoji: "Zato što on ima ugovor", odnosno ugovor zimije. Riječi Alije, radiallahu anhu, potvrđuju ono što se prenosi od Eš- š'abija i Ibrahima, koji su bili imami među tabi'inima. Također, njihov stav potvrđuju i riječi Omera, radiallahu anhu, u više nego jednoj predaji, da žena ostaje kod muža ili joj se da izabere između ostanka i napuštanja i razvoda. Samo je jedna predaja od Omera, radiallahu anhu, drukčija od onih. To je kazivanje o čovjeku Et-Tega Mebi, kome je Omer, radiallahu anhu, ponudio islam, pa je on odbio. Nakon toga je razveo ženu od njega. U nekim predajama stoji da je on rekao Omeru: "Ostao sam u staroj vjeri iz stida od Arapa da ne bi rekli: 'Primio je islam radi žene'",

pa ih je Omer, radiallahu anhu, razveo.[78]
Vjerovatno nam ovaj Omerov, radiallahu anhu, stav ukazuje da imam ili kadija ima slobodu u situacijama sličnim ovoj tako da može ženu ostaviti kod njenog muža ili joj može dati da izabere ili čak da ih razvede, ako u tome vidi korist, pogotovo ako njemu bude podignuta određena parnica, kao što je to bilo u ovome slučaju. Vjerovati je da ovaj Omerov, radiallahu anhu, stav također podržava ono što je naveo Ibn el-Kajjim od riječi Ibn-Šihaba ez-Zehrija: "Oni su u braku sve dok ih vladar ne rastavi".

75 Ibid, 18.305.
76 El-Eser, 10.085, Abdurrezakov “Musannef'
77 "Musannef Ibn ebi-Sejbe, 18.304.
78 "Šerhu meani el-Asar", od Et-Tahavije, 259/3.

Stanka sa Ibn el-Kajjimom

Uprkos tome što je imam Ibn el-Kajjim, radiallahu anhu, obećao da će pogledati izvore ovih devet pravaca ili stavova koje je naveo i okarakterisati vjerodostojne i slabe, on nije ispunio svoje obećanje i nije provjerio izvore svih, već se usredsredio na šesti stav, koji je odabrao i tako pomogao stav svog šejha šejhu-l-islama Ibn-Tejmiju. Taj stav glasi da žena boravi kod muža i čeka dok on prihvati islam, ali mu ne dozvoljava da ima s njom bračni kontakt, pa makar tako s njim ostala i godine, tako da je odužio u davanju podrške ovome stavu kao da je zaboravio tri preostala stava. Izbor Ibn el-Kajjimov i njegovoga šejha ima svoju težinu, ugled i dokaze, ali, opet, ostaje praktični problem, a to je da ostane žena s čovjekom čekajući da on prihvati islam makar tako proboravila i godine, ali pod uvjetom da mu ne dopusti da ima s njom bračni odnos. Praktični problem ovdje je u tome hoće li će se moći njih dvoje strpiti u ovakvom stanju, da žive pod istim krovom godinama, a da se jedno drugom ne približavaju, i posebno još ako su mladi. Volio bih da je imam Ibn el-Kajjim komentarisao stav imama Alije - Allah ga počastio - kojeg je naveo od njega i tiče se žene koja postane muslimanka prije svoga muža: "On polaže najviše prava prema njoj sve dok je u mjestu svoje udaje (hidžre)", a u drugoj predaji stoji: "On polaže najviše prava prema njoj sve dok ne napusti svoje mjesto". A Aliju, radiallahu anhu, poslao je Allahov Poslanik za vrijeme svoga života u Jemen, Alija je bio halifa nakon Osmana, i morao se lično s ovakvim slučajevima susretati. Stoga, njegov stav u ovome slučaju ima zajedno značenje fetve (decizije) i značenje presude. Ja kao da aludiram na njegov stav, radiallahu anhu, oslanjajući se na časni ajet iz sure El-Mumtehine, gdje kaže Uzvišeni: "O vjernici, kad vam vjernice kao muhadžirke dođu, ispitajte ih - a Allah dobro zna kakvo je vjerovanje njihovo - pa ako se uvjerite da su vjernice, onda ih ne vraćajte nevjernicima, one njima nisu

dopuštene, niti su oni njima dopušteni", El-Mumtehine, 10.
Shodno ovome ajetu se od vjernika traži da, kad im dođu vjernice muhadžirke i oni se uvjere u iskrenost njihovoga vjerovanja, ih ne vraćaju nevjernicima, pa da ih tako izlože kušnji u vjeri. Ali, ako žena ostane u svome mjestu i ne napusti ga čineći hidžru u islamsku državu (sredinu) te ostane s mužem, ona mu je žena. Kao da je ovaj ajet dokaz na koji se oslonio Alija, Allah počastio njegovo lice.
Po mom mišljenju, ovaj je stav prihvatljiv i opravdan. Prednost mu daje potreba novih muslimanki koje ostanu uz svoje muževe u svojim neislamskim državama da ostanu uza svoje muževe, naročito ako priželjkuju njihov ulazak u islam, a posebno ako s tim muževima imaju djecu za koju se boje da se ne razaspu i da ih ne izgube.
Treba napomenuti da slučaj na koji su se oslonili Ibn el-Kajjim i njegov šejh Ibn-Tejmije, koji se prenosi od Omera, po dotičnosti teksta ne ide njima u prilog, i ono što prenosi Abdullah bin Jezid el-Hatmi, radiallahu anhu, da je žena jednog kršćanina prešla na islam, pa joj je Omer bin el-Hatab, radiallahu anhu, dao da izabere ako želi da se od njega razvede ili ako želi da ostane kod njega. Ova predaja potvrđuje da je ženi dopušteno da ostane kod svog muža. Doslovno uzimanje ovoga teksta sadrži dozvolu bračnog kontakta između njih dvoje, jer to je ono što boravak kod muža podrazumijeva. Ali, imam Ibn el-Kajjim - Allah mu se smilovao - ovako je protumačio doslovnost ovoga teksta: "Ovaj hadis ne znači da ona može imati bračni odnos s njim sve dok je on kršćanin, već ona čeka i nada se". Ali, kad bi mudžtehid uzeo Omerove, radiallahu anhu, riječi doslovno, ne bi bilo nikakve zapreke.
Ova predaja potvrđuje i druge predaje od Omera, radiallahu anhu.
U nekima je potvrda ženi da može ostati kod svog muža, a u nekima je ženi dato pravo da bira, kao što to stoji u El-Hatmijevoj predaji. Ovaj stav podržava i ono što Ibn el-Kajjim navodi od Ez-Zehrija (a to je osmi stav) da je rekao: "Ako ona prihvati islam, a njen muž to ne učini, oni su u braku sve dok ih vladar ne razvede". Ovo predstavlja veliku olakšicu novim muslimanima, iako to teško pada mnogim učenjacima, jer je to suprotno onome što su navikli i onome što su naslijedili. Ali, ono što je utvrđeno i poznato jest da se nešto toleriše kada nastupi ali ne i prije nego se pojavilo. To je utvrđeno fikhsko pravilo koje se provodi u mnogim granama fikha, a ono glasi: "Postoji razlika između početka i završetka, tako da se u trajanju i završetku toleriše ono što se ne toleriše u početku". Nama je u osnovi (početku) zabranjeno da udajemo muslimanke za nevjernike, kao što kaže Uzvišeni: "I ne ženite se mnogoboškinjama sve dok ne postanu vjernice, uistinu je robinja vjernica bolja od mnogoboškinje, makar vam se i sviđala" (El-Bekare, 221.). Ovo je to što nije dopušteno omalovažavati, tako da u osnovi ne smijemo dopustiti udaju muslimanke za nemuslimana. Ali, mi je ovdje

nismo udali, već smo je našli udatom prije nego što je ušla u našu vjeru i prije nego što su se propisi našeg Šerijata na nju odnosili.
Ovdje se situacija razlikuje u pojavi koja nije bila takva na početku.

Tri priznata stava

Tako mi, znači, imamo tri priznata stava na koja se mogu osloniti oni koji izdaju fetve kako bi riješili ovaj problem koji stoji kao prepreka na putu mnogih žena koje žele ući u islam.
Prvi stav: To je stav Imama Alije, radiallahu anhu - Allah ga počastio - koji kaže da njen muž polaže najviše prava na ženu sve dok ne iziđe iz svoga mjesta stanovanja. U ovom slučaju, nailazimo na žene koje ostaju u svojoj domovini i u svome mjestu, koje nisu napustile čineći hidžru ka daru-l-islamu (muslimanskim društvima, zemljama) niti bilo gdje drugo. Ove riječi Alije, radiallahu anhu, vjerodostojne su i niko ih nije drukčije okarakterisao, a njegov stav podržavaju i dvojica imama od tabi'ina, Eš-Šabi i Ibrahim.
Drugi stav: Onaj što se prenosi od vladara pravovjernih Omera bin el-Hataba, radiallahu anhu, da je neke žene nakon što su postale muslimanke ostavio da borave kod svojih muževa nemuslimana ili da im je dao da izaberu, kao što se to od njega prenosi iz više od jednog izvora i samo je jedna predaja (koja je imala svoje specifične razloge) suprotna ovima. Stoga, možemo ili dati prednost predajama kojih je više ili da kažemo: Imam ili kadija imaju slobodu ili da ostave ženu kod muža ili da joj daju da izabere ili da je razvedu od muža, shodno ocijeni da li postoji korist, a to se često razlikuje od slučaja do slučaja.
Treći stav: To je stav Ez-Zehrija: "Njih dvoje su u braku sve dok ih vladar ne razvede", odnosno sve dok se ne donese sudska presuda koja ih razvodi.

Dopuštenost davanja fetve utemeljene na stavovima ashaba i tabi’ina

Neki su učenjaci, u stoljećima u kojima je fikh bio pretežno slijepo slijeđenje i mezhebska pristrasnost, zauzeli stav da nije dopušteno učenjaku donositi fetve pozivajući se na riječi i stavove ashaba - da je Allah s njima zadovoljan - poput pravednih halifa, kao Omera i Alije, te drugih fakiha među ashabima, poput: Ibn Mes'uda, Ibn- Omera, Ibn-Abbasa, radiallahu anhu, i ostalih. Oni su tvrdili da su riječi ashaba apsolutne, a ne kategorične, općenite a ne konkretne. Zato nije dopušteno da budu temelj fetve, iako je većina onoga što je preneseno do njihovih imama općenito i apsolutno. Dopuštenost davanja fetve na osnovu onoga što se prenosi od ashaba i tabi'ina je potvrdio imam Ibn el-Kajjim u svojoj knjizi Talamu-l-muveki'in", pa kaže, Allah mu se smilovao: "Što se tiče fetve na osnovu predaja od selefa (prethodnika) i

na osnovu fetvi ashaba, pa preče je uzeti njihov stav nego mišljenja i fetve onih koji su došli poslije. Fetva je ispravnija ako je stoljeće u kome je donesena bliže stoljeću Poslanika, salallahu alejhi ve sellem, tako da je preče postupati po fetvama ashaba negoli po fetvama tabi'ina, a, opet, fetve tabi'ina su preče od fetvi tabi'i tabina i tako dalje. Sve što je vrijeme bliže vremenu Poslanika, ispravnost je očiglednija i ovo pravilo se odnosi globalno na sve, a ne na svaki stav pojedinačno. Kao što je vrijeme tabi'inaopćenito bolje od vremena tabi'i tabi'ina, a ne pojedinačno (individualno). Ali, oni koji su bolji u prethodnoj generaciji su mngobrojniji nego oni koji su odlikovani u generaciji poslije njih, tako da su njihovi stavovi ispravniji od stavova onih poslije njih, pošto je razlika u znanju među njima recipročna razlici među njima u pobožnosti i vjeri". Vjerovatno mnoge muftije ili sudije se ne sustežu pred Allahom, dželle šanuhu, da donesu fetvu ili presudu na osnovu mišljenja od kasnije uleme ostavljajući fetve i presude utemeljene na stavovima Buharije, Ishaka bin-Rehevija, Alija bin el-Medinija, Muhammeda bin-Nasra el-Mervezija i njima sličnih. I ne samo to, već da izostave stavove Ibn el-Mubareka, El-Evazija, Sufjana bin-Ajineh Hammada bin-Zejda, Hamada bin-Seleme i njima sličnih. Čak se ne osvrćući na stavove Ibn ebi-Zi'ba i Ez-Zhrija, El-Lejsa bin-Sa'da i njima sličnih, Čak ne ubrajajući stavove Se'ida bin el-Musejjeba, El-Hasana, El-Kasima, Salima, Ata'a Tavusa, Džabira bin-Zejda, Šurejh bin ebi-Vaila, Džafera bin-Muhammeda i njima sličnih među one po kojima je dopušteno postupiti. Nesamoto,većdajeprednoststavovima kasnijihalima koji nad fetvama Ebu-Bekra es-Siddika, Omera, Osmana, Alije, Ibn-Mes'uda, Ubeja bin-Ka'ba, Ebi-Derda'a, Zejda bin-Sabita, Abdullaha bin-Abbasa, Abdullaha ibn-Omera, Abdullaha ibn-Zubejra, 'Ibadete ibn es-Samita, Ebi-Musa el-Ešarija i njima sličnih, ne znajući šta će naći za opravdanje sutra pred Allahom zato što je izjednačio riječi jednih i riječi drugih, i između fetvi jednih i fetvi drugih, a kako tek ako je dao prednost fetvama kasnijih nad fetvama prethodnika? Pa, kako će se pred Allahom opravdati ako naloži da se ta fetva provede i uzme kao presuda, a zabrani da se postupi po fetvama ashaba i naloži kaznu onima koji drukčije postupe? Takav se mora okarakterisati kao onaj koji uvodi novotarije, i koji je u zabludi, i koji postupa oprečno ulemi, i koji, ustvari, pravi spletke islamu. Tako mi Allaha, taj je postupio po poznatoj poslovici: "Poslanikovi, salallahu alejhi ve sellem, nasljednici su nazvani njegovim imenom, odjenuo ih je svojom odjećom i većina ovih galami, viče i izjavljuje: Čitav ummet mora postupati po stavu onoga koga slijedimo u vjeri i nije dopušteno postupiti po stavu Ebu-Bekra, Omera, Osmana i Alije i drugih ashaba. Ko postupi po ovome govoru i bude ga slijedio, Allah će mu dati što je izabrao i na Sudnjem danju će ga nagraditi onako kako je zaslužio, i od Allaha se nadamo da ga osudi zbog ovakvih riječi".[79]

Ovom prilikom ne želim zaboraviti istaknuti i opsežnu studiju koju je priložio brat, istraživač i komentarom šejh Abdullah el-Džedi'a Jordanskom savjetu za fetve i naučnoistraživački rad. U njoj je došao do istog zaključka kao i ja.

Na samom kraju svoga rada, naveo je sadržaj studije sažet u ovih

[79] Vidi "I'alamu-l-uveki'in", 95.-96.Z4, izdavač "Daru-l-hadis" iz Egipta

nekoliko tačaka koje navodim, kako bismo se okoristili i uzeli pouku.

1. O pitanju ovoga problema ne postoji kategoričan tekst;
2. Ne postoji konsenzus uleme o ovome pitanju;
3. Bračni ugovori koji su sklopljeni prije islama su ispravni i priznaju se nakon islama i ne mogu se smatrati neispravnim, osim uz čvrst dokaz, a različitost u vjeri nije čvrst dokaz zato što ne postoji izričit tekst i zbog razilaženja među ulemom o ovome pitanju;
4. Dokazi iz Kur'ana i sunneta potvrđuju da boravak muža sa svojom ženom, uprkos razlici u vjeri nastaloj nakon sklapanja braka, ne škodi vjeri u osnovi i veza među njima se ne smatra neispravnom;
5. Proglašavanje veze neispravnom između muža i žene zbog različitosti vjere usljed primanja islama jednog od njih nakon sklopljenog braka ne biva samim činom primanja islama;
6. Uprkos velikom broju onih koji su prihvatili islam za vrijeme Poslanika, salallahu alejhi ve sellem, ni u jednoj predaji, pa makar to bio i praktični sunnet, nije preneseno da je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, razveo ženu od muža ili muža od žene zato što je jedno od njih dvoje primilo islam, ili zato što jejedno prihvatilo islam prije drugoga. Nema predaje koja govori da je on to naredio, već u vjerodostojnim predajama stoji da je postupio upravo suprotno, kao što se prenosi u slučaju njegove kćerke Zejneb. Ona je ostala u braku sa svojim mužem Ebi el-Asom sve dok nije primio islam prije oslobođenja Mekke. Nakon što je objavljen ajet sure El-Mumtehine, sve što se dogodilo jest da je ona učinila hidžru i ostavila ga u Mekki nakon Bitke na Bedru, a hidžra nije poništila njihov bračni ugovor;
7. Nije ispravno oslanjati se na ajet iz sure El-Mumtehine kako bi se poništila bračna veza zbog različitosti u vjeri. Ajet nalaže da se raskine bračna veza između muslimanke i njenog muža nevjernika koji se bori protiv muslimana, i da se raskine veza između muslimana i njegove žene koja pripada neprijateljskom narodu, a ne sa svim nevjernicima.
8. Ajet iz sure El-Mumtehine je dozvola da se može oženiti ženom koja je muhadžirka koja ima muža nevjernika koji se bori protiv muslimana, ali nije to naredio. Stoga, Zejnebin slučaj nam ukazuje da bračni ugovor sa mužem nevjernikom prelazi iz obaveznog ugovora (lazim) u dopušteni (džaiz). Uzrok: nemogućnost da se vrati svome mužu koji je neprijateljski borac i gubitak muža koji joj teško pada;
9. Ajet časni zabranjuje muslimanu da zadrži ženu nevjernicu koja nije

učinila hidžru njemu i ušla u islam napuštajući nevjerstvo ili koja je pobjegla od njega kao otpadnica od vjere i otišla nevjernicima koji se bore protiv muslimana. Znači: zabrana postoji iz straha da ne bi bračna veza bila uzrok naklonosti prema nevjernicima, kao što se to dogodilo Hatibu bin ebi-Belteu kad je mnogobošcima, zbog rodbine koju je imao u Mekki, napisao jednu od tajni muslimana. Isto tako bi za nju predstavljalo štetu da ostane vezana brakom ili bez muža;

10.Ako jedan od bračni drugova primi islam, a drugi koji je ostao nevjernik ne pripada neprijateljskom narodu, dopušteno je da ostanu zajedno i ne razvode se samo zbog različitosti vjera, kao što na to ukazuje praksa onih koji su prihvatili islam prije Hidžre u Mekki i onih koji su prihvatili islam kad je Mekka oslobođena. Tako je i vladar pravovjernih Omer bin el-Hattab, radiallahu anhu, donosio presude za vrijeme svoga halifata i niko mu to nije opovrgao, kao i vladar pravovjernih Alija bin ebi-Talib.

11.Različitost vjere među supružnicima usljed prelaska jednog od njih na islam dozvoljava razvod braka, ali ga ne nalaže, kao što na to ukazuju Omerove presude i potvrda ostalih ashaba.

12.Ostanak muža koji je primio islam sa ženom nevjernicom koja ne pripada neprijateljskom narodu podrazumijeva dopuštenost bračnog života ili ostanak žene koja je primila islam sa mužem nevjernikom koji ne pripada neprijateljskom narodu, podrazumijeva dopuštenost bračnog života. Naime, ispravnost bračnog ugovora nalaže lijep suživot, a i bračni kontakt se u to ubraja. Moj Allahu, pokaži nam istinu istinom i opskrbi nas njenim slijeđenjem i pokaži nam neistinu neistinom i učini nas da je se klonimo. Amin!

Musliman nasljednik nemuslimanove zaostavštine

Pitanje: Cijenjenom i istaknutom profesoru šejhu Jusufu el-Karadaviju, Allah ga sačuvao i njegovim znanjem okoristio muslimane.

Ja sam čovjek kojeg je Allah uputio u islam prije više od deset godina. Što se tiče moje porodice, ona je kršćanska, britanskog državljanstva. Svih ovih godina sam nastojao da ih pozivam u islam i da im islam učinim dragim, ali Allah nije njihova prsa raširio kako bi mogli primiti islam i oni su ostali u svom kršćanstvu.

Majka mi je umrla prije nekoliko godina i od nje mi je ostalo malo zaostavštine, ali ja sam odbio da je uzmem imajući u vidu da nije dopušteno muslimanu da naslijedi nevjernika, kao što nije dopušteno da nevjernik naslijedi muslimana. Sada mi je umro otac i ostavio je veliko bogatstvo i imetak, a ja sam mu jedini nasljednik, tako da postojeći zakoni kompletnu ovu zaostavštinu čine mojim legitimnim pravom.

Hoću li odbiti ovo ogromno nasljedstvo i ostaviti ga nemuslimanima da se njime okoriste, iako je to moje vlasništvo, na koje ja polažem potpuno pravo po zakonu, jer ja također imam potrebu za ovom zaostavštinom,

kako bi od nje trošio na sebe, svoju muslimansku porodicu: moju ženu i moju djecu, da njome olakšam stanje moje braće muslimana, jer njima je pomoć najpotrebnija, i kako bih sudjelovao u mnogim korisnim islamskim projektima koji imaju potrebu za finansijama koje nikako da nađu? Zatim, većina muslimana su ekonomski slabi, a Vašoj Eminenciji nije skriveno da je imetak žila kucavica života i da je ekonomija upravo ta koja utiče na politiku danas, pa zašto da propustimo priliku iz koje jedan musliman može izići ekonomski jakim iz zaostavštine koja ga sljeduje, bez tegobnog rada i bez učinjenog harama i sumnjiva djela?
Nadam se da ću kod Vaše Eminencije naći rješenje za ovaj problem, jer to nije samo moj problem, već problem hiljada odnosno desetina hiljada meni sličnih, kojima je Allah prsa raširio da prihvate ovu veličanstvenu vjeru, pa su povjerovali u Allaha kao Gospodara i u islam kao svoju vjeru i povjerovali su u Muhammeda, salallahu alejhi ve sellem, kao u Vjerovjesnika i Poslanika.
Allah Vas pomogao i Vaše greške ispravio i dao da se od Vas drugi okoriste.
Musliman iz Britanije

Odgovor: Hvala Allahu! Većina islamskih pravnika su stava da musliman ne može naslijediti nevjernika, kao što nevjernik ne može naslijediti muslimana, te da je različitost vjere ili uvjerenja zapreka na putu nasljedstva, i za to su dokaz imali iz hadisa koji je muttefekun alejhi (složili su se o njemu Buharija i Muslim): "Musliman ne nasljeđuje nevjernika, niti nevjernik nasljeđuje muslimana".[80]
I, također, hadis: "Međusobno se ne nasljeđuju pripadnici dvije različite vjere".[81]
Ovaj se stav prenosi od četverice pravednih halifa. Isti stav zastupaju i četverica imama. To je stav općenito islamskih pravnika i tako treba postupati, kako kaže Ibn-Kudame. Prenosi se od Omera, Mu'aza i Muavije, radiallahu anhu, da su dali muslimanu da naslijedi nevjernika, ali nisu nevjerniku dopustili da naslijedi muslimana. Također se taj stav prenosi od Muhamameda bin el-Hanefije, Alija bin el-Husejna, Se'ida bin el-Musejjeba, Mesruka, Abdullaha bin-Muakala, Es-Š'abija, Jahje bi-J'amera i Ishaka.[82] Prenosi se da su se dvojica braće parničili pred Jahjaom bin-Ja'merom, jedan Židov, a drugi kršćanin, u pogledu naslijeđa od njihovog brata koji je bio nevjernik, pa je Jahja dao muslimanu pravo da ga naslijedi, te je, kao dokaz za to što je muslimanu dao pravo da naslijedi, rekao: "Pripovijedao mije Ebu el-Esved da mu je jedan čovjek pripovijedao da mu je Mu'az rekao da je Allahov Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, rekao: 'Islam povećava a ne umanjuje",[83] a to znači: Islam je uzrok povećavanju imetka onome ko ga prigrli i nikako nije uzrok uskraćivanju ili umanjivanju.

Također, ovdje se može spomenuti i hadis: "Islam uzvisuje, a ne ponižava".[84] Također, zato što se mi ženimo njihovim ženama, a njima nije dopušteno da se žene našim, isto tako mi ih nasljeđujemo, a oni nas ne.

80 Hadis prenosi Buharija u poglavlju "El-Megazi" i poglavlju "El-Feraid" od Usame bin-Zejda; također ga prenosi i Muslim u poglavlju "El-Feraid", 1.614.

81 Hadis prenose Ahmed u "Musnedu", 2/195., 178., Ebu-Davud, 2.911., Ibn-Madže, 2.731., svi od Adbullaha bin-Amra, i naveden je u "Sahihu-l-Džami'ies-Sagir", 7.614.; prenosi ga i Tirmizi kao garib hadis od Džabira, 2.109.

82 "El-Mugni" 9/154.

83 Hadis bilježi Ahmed u svom "Musnedu", 5/230.-236., i Ebu-Davud, 2.912.-2.913., i Hakim, u čijem iancu prenosilaca stoji Ebu el- Esved od Mu'aza, i okarakterisao ga je kao vjerodostojnog, 4/345.; i Ez-Zehebi se sa njim slaže, kaže Hafiz u "Fethu"; "Pojavljuje se prekid između Ebu el-Esveda i Muaza, ali je moguće da ga je čuo Ebu el-Esved od Mu'aza", "El-Fejd", 179/3.

84 Hadis bilježi Darekutni i Bejheki i Er-Rejvani i Ed-Dija' od Aiza bin-Amra, a u "Sahihu-l-džami'i Es-sagir" Albani ga smatra hasen (dobrim) hadisom (2.778.).

Lično dajem prednost ovome stavu, iako to nije stav većine islamskih učenjaka. Smatram da islam ne stoji kao prepreka na putu dobra i koristi koji dolaze muslimanu i koji će mu pomoći u pobožnosti i pokornosti i vjerovanju u Allaha Jedinog i pomoću čega će pomoći svoju islamsku vjeru. Imetak se u osnovi gomila radi pokornosti Allahu Uzvišenom, a ne kako bi Mu se bilo nepokorno, i najpreči ljudi imetku su vjernici, pa ako pozitivistički sistemi njima dopuste određeni novac ili zaostavštinu, onda im mi ne trebamo zabraniti i ostaviti nevjernicima da u njemu uživaju na načine često zabranjene ili koji može biti deponovan protiv nas.

Što se tiče hadisa: "Musliman ne nasljeđuje nevjernika, niti nevjernik nasljeđuje muslimana", protumačit ćemo ga onako kako su hanefije protumačili hadis: "Musliman se ne ubija za nevjernika", a to je da se pod nevjernikom podrazumijeva onaj koji ratuje protiv muslimana, tako da muslimanu, ustvari, nije dopušteno naslijediti onoga koji se bori protiv muslimana zbog nepostojanja veze između njih dvojice.

Ibn el-Kajjimovo i Ibn-Tejmijino davanje prednosti ovom stavu

Imam Ibn el-Kajjim je analizirao ovaj problem nasljeđivanja muslimana od nevjernika u svojoj knjizi "Ahkamu ehli ez-Zimeti", podrobno ga razlažući i na kraju je dao prednost ovome stavu i prenio od svoga Šejha Ibn-Tejmije ono što je i više nego dovoljno. Kaže, Allah mu se smilovao: "Što se tiče nasljeđivanja muslimana od nevjernika,
otome pitanju se razišla prijašnja ulema, tako da je većina zauzela stav

da musliman ne nasljeđuje nevjernika, isto kao što nevjernik ne nasljeđuje muslimana. Taj stav je poznat kad četverice imama i kod onih koji ih slijede".
Jedna skupina prijašnje uleme kaže: "Musliman ima pravo naslijediti nevjernika, ali ne i obratno". To je stav i Mu'aza bin-Džebela, i Muavije bin ebi Sufjana, i Muhammeda bin el-Hanefije, i Muhammeda bin Alija bin el-Husejna, Ebu-Džafera el-Bakira, i Se'ida bin el-Musejjeba, i Mesruka bin el-Edžde'a, i Abdullaha bin-Magfela, i Jahje bin-Ja'mera, i Ishaka bin-Rahevija, i to je stav šejhu-l-islama Ibn-Tejmije. Oni kažu: "Mi ih nasljeđujemo, a oni nas ne nasljeđuju, kao što se mi ženimo njihovim ženama, a oni našima ne". Onima koji zabranjuju da musliman naslijedi nevjernika osnovje hadis muttefekun alejhi: "Musliman ne nasljeđuje nevjernika, niti nevjernik nasljeđuje muslimana".
To je temelj zabrana nasljedstva munafiku (licemjeru), otpadniku, onome koje napustio svoju vjeru. Kaže naš šejh, odnosno, Ibn-Tejmije: "Potvrđenoje u vjerodostojnom sunnetu (Mutevatir) da je Vjerovjesnik, salallahu alejhi ve sellem, sudio munaficima i otpadnicima u javnom životu onako kako je presuđivao muslimanima, pa su nasljeđivali i davali u zaostavštinu.
Umro je Abdullah bin-Ubejj i mnogi drugi za koje je Kur'an posvjedočio da su munafici (licemjeri) i Poslaniku, salallahu alejhi ve sellem, bilo je zabranjeno da se za njega moli i da za njega oprost traži, pa su oni iza sebe ostavili zaostavštinu koju su vjernici nasljeđivali. Kao što je Abdullaha bin-Ubeja naslijedio njegov sin i Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, nije uzeo od zaostavštine munafika ništa, niti je ijedan dio tog nasljedstva učinio fejom, već ga je dao njegovim nasljednicima, a ovaj slučaj je poznat uz čvrstu predaju.
Tako postaje jasno da nasljedstvo ima cilj da pomogne u vanjskom, a ne odnosi se na iman, koji je u srcima i unutarnjoj pripadnosti.
Licemjeri u javnom životu pomažu muslimanima protiv njihovih neprijatelja, iako na drugi način čine suprotno tome. Stoga se nasljedstvo temelji na situacijama koje se manifestuju, a ne na onome što je u srcima. Što se tiče onoga koji otpadne od svoje vjere i postane nevjernik, njegova zaostavština pripada njegovim nasljednicima (muslimanima također). Taj stav se prenosi od ashaba poput Alije i Ibn-Mes'uda.[85]1 nisu otpadnika svrstali pod riječi Poslanika, salallahu alejhi ve sellem: "Musliman ne nasljeđuje nevjernika", i ovo je ispravno. Što se, pak, tiče zimija (štićenika muslimanske države), onaj koji je stava Muazova i Muavijinog i onih koji se sa njima dvojicom slažu, reći će: Riječi Vjerovjesnika, salallahu alejhi ve sellem: "Musliman ne nasljeđuje nevjernika" odnose se na nevjernika koji ratuje protiv muslimana, a ne na munafika, niti otpadnika, niti zimiju. Jer, pod izrazom "nevjernik", iako obuhvata sve nevjernike, ponekada se misli na pojedine vrste

nevjernika, kao u riječima Uzvišenoga: "Allah će sigurno u džehennemu

[85]Uporedi ovo sa problemima koje je rješavao imam Ahmed, pripovijedao nam je Ebu-Davud, pa je rekao: "Čuo sam kako je Ahmed upitan o nasljedstva otpadnika od vjere, pa je rekao: 'Nekad sam govorio: 'Ne nasljeđuju ga muslimani', potom sam se sustegao' takvog stava"

skupiti munafike i nevjernike zajedno". U ovom ajetu munafici nisu potpali pod izraz "nevjernici", tako i "otpadnik" fakihi ne stavljaju pod kategoriju "nevjernik" uopće. Zbog toga kažu: Kad nevjernik prihvati islam neće nadoknaditi propuštene namaze. A ako se otpadnik ponovo vrati u islam, o tom pitanju postoje dva stava. Jedna skupina uleme smatra da se riječi Poslanika, salallahu alejhi ve sellem: "Ne ubija se musliman zbog nevjernika",[86] odnose na nevjernika neprijatelja, a ne na zimiju. Nema nikakve sumnje da se riječi Poslanika, salallahu alejhi ve sellem: "Musliman ne nasljeđuje nevjernika" trebaju odnositi na nevjernika neprijatelja muslimana i da je to najispravnije, jer je u aktu nasljeđivanja muslimana od njih nastojanje da se privoli ulasku u islam onoga ko to želi od zimija (štićenika muslimanske države).
Mnogi od njih postali bi muslimanom, da ne strahuju da bi mogli ostati bez nasljedstva nakon što im umre neko od imućne rodbine. Čak smo to čuli iz usta ne jednog od njih, pa kad sazna da islam ne opovrgava njegovo pravo nasljedstva, prepreka na putu u islam počinje slabiti, a njegova želja za ulaskom se poveća. Ovo je dovoljan razlog kako bi se opće pravilo konkretizovalo. Ovo je očigledan interes u čiju korist svjedoči Šerijat. Čak je vjerovatno veća korist u nasljeđivanju njihove zaostavštine od ženidbe njihovih žena. Ovo se ne sukobljava s temeljima Šerijata, jer se muslimani bore za zimije i pomažu im i otkupljuju njihove zarobljene, a nasljedstvo se zaslužuje iskazanom pomoći. Zato ih muslimani mogu naslijediti, dok istovremeno oni ne mogu naslijediti muslimane jer im ne pomažu. U osnovi se nasljedstvo ne zaslužuje srčanom naklonošću, jer kad bi to bilo pravilo, onda munafici niti bi nasljeđivali, niti bi mogli ostaviti zaostavštinu, a sunnet je već potvrdio da oni nasljeđuju i da mogu ostaviti nasljedstvo.
Što se tiče otpadnika, njega muslimani mogu naslijediti. Ako se dogodi da neko njegov, ko je također otpadnik, umre u periodu njegovog otpadništva, onda ga prvi ne može naslijediti, jer nije bio njegov pomagač. Ako se, međutim, vrati u islam prije raspodjele nasljedstva, tu postoji spor među ulemom. Kao najispravniji se uzima mezheb imama Ahmeda da čovjek koji je u osnovi bio nevjernik i otpadnik kad

[86]Uporedi sa Tirmizijevim "Sunenom", s objašnjenjem Ibn el-Arebija, 1.806., i "Sunenom" Ebu-Davuda, 252/4., broj 4.530., poglavlje "Ej kadu-l-muslimi bil-kafirl”

primi islam prije raspodjele nasljedstva ima pravo naslijediti, kao što je to

stav skupine ashaba i tabi'ina koji podržava Ahmedov stav. Jer, u tome postoji nastojanje da im se islam ukaže bliskim.[87]

Kaže naš šejh: Ono što podržava stav da musliman nasljeđuje zimiju, a on njega ne, jest to da se nasljedstvo zaslužuje pomaganjem, a ono što sprečava nasljedstvo je neprijateljstvo (ratovanje). Zbog toga, kaže većina islamskih pravnika, zimija ne može naslijediti nevjernika koji ratuje protiv muslimana. Kaže Uzvišeni o krvarini: "Ako je iz neprijateljskog naroda, a on je vjernik, onda neka oslobodi ropstva jednog roba vjernika" (En-Nisa, 92.), tako da krvarina za ubijenog, ako je musliman, ide njegovoj porodici; a ako je iz naroda s kojim muslimani imaju ugovor - onda krvarina, opet, ide njegovoj porodici, a ako je iz naroda koji je neprijatelj muslimana, onda nema krvarine, jer je njegova porodica neprijatelj muslimanima i s njima ne postoji ugovor. Stoga, ne zaslužuju krvarinu, a ako bi između njih i muslimana postojao ugovor, onda bi im krvarina bila isplaćena. Zato oni ne mogu naslijediti muslimane, jer među jednima i drugima ne postoji sigurnost, niti vjera u druge.

Kažu oni koji zabranjuju nasljeđivanje od nevjernika: "Nevjerstvo sprečava međusobno nasljedstvo. Zbog nevjerstva, ni onaj koji je oslobođen ne nasljeđuje, a također ni ubica".

Kažu oni koji dozvoljavaju nasljeđivanje nevjernika: "Ubici se zabranjuje od nasljedstva zbog optužbe i kazna mu je suprotna njegovoj namjeri, jer je ovdje uzrok nasljedstva blagodat, a različitost vjere nije uzrok".

Ova tri načela su od pohvaljenih stvari Šerijata, a to su: davanje prava nasljeđivanja onome ko je primio islam prije raspodjele nasljedstva, pravo da naslijedi svoga roba nevjernika kojeg je oslobodio zato što mu je on prije pružio zaštitu i nasljeđivanje muslimana od svoga bližnjeg koji je zimija, ali to je načelo oko koga postoji spor među ashabima i tabi'inima. Što se tiče druga dva načela, nije poznato da o njima postoji razilaženje među ashabima, već je ono što se prenosi od njih dopuštenost nasljeđivanja.

Kaže naš šejh: "Nasljedstvo u ova tri pitanja je shodno temeljima Šerijata, jer muslimani trebaju biti nagrađeni i oni polažu pravo nad

[87] "Ahkemu ehli ez-Zimeti", od Ibn el-Kajjima, s komentarom doktora Subhija es-Saliha, 462.-465.; pogledaj i poslije stranice 474.; izdavač "Džami'atu Dimešk"

zimijama (štićenicima muslimanske zemlje) jer oni sprečavaju da se njihova krv prolijeva i bore se za njih, čuvaju njihove živote i imetke i opskrbljuju njihove robove. Znači, muslimani njima koriste, pomažu im i brane ih. Stoga su muslimani preči od nevjernika da ih naslijede. Oni koji ne dozvoljavaju da se nasljeđuju kažu: 'Nasljedstvo se bazira na starateljstvu i prijateljstvu, a ono ne postoji između muslimana i nevjernika'. Drugi im odgovaraju da se nasljedstvo ne bazira na

prijateljstvu koje je skriveno i za koje se dobija nagrada na Drugome svijetu. Nasljedstvo je utvrđeno između muslimana i njihovih najvećih neprijatelja, a oni su munafici, za koje kaže Allah, dželle šanuhu: 'Oni su pravi neprijatelji, pa ih se pričuvaj'. Prijateljstvo između srca nije uvjet nasljeđivanju, već se pravo nasljedstva zadobija međusobnim potpomaganjem, a muslimani pomažu zimijama i zato ih i nasljeđuju, a zimije ne pomažu muslimane i zato ih nemaju pravo nasljeđivati. A Allah najbolje zna".

Ovo nasljedstvo se može posmatrati kao očeva oporuka sinu. Što se tiče oporuke nevjernika muslimanu i muslimana nevjerniku koji se ne bori protiv muslimana, ona je, bez ikakve sumnje, dopuštena. Kod njih je dopušteno čovjeku da oporuči čitav svoj imetak, pa makar i psu.

Onda je njegov sin, svakako, preči!

Ako bismo postupili po stavu većine učenjaka koji ne dozvoljavaju muslimanu da naslijedi nevjernika, onda bismo morali reći ovome muslimanu kojem je otac umro: Uzmi taj imetak od očeve zaostavštine koji ti zakon dopušta i od toga uzmi za sebe samo onoliko koliko ti je potrebno da bi prehranio sebe i svoju porodicu, a ostatak utroši u razne oblike dobra i dobročinstva, kojih ima vrlo mnogo i za kojima muslimani imaju potrebu. A njima je pomoć veoma potrebna, kako si i sam u svom pismu naglasio.

Taj novac nipošto ne smiješ prepustiti Vladi, jer ga ona može dati organizacijama koje rade na pokrštavanju i njima sličnim. Ovako smo donijeli fetvu o pitanju imetka stečenog na haram način, poput kamata u bankama i slično. Donijeli smo fetvu, a također i neke fikhske akademije, da nije dopušteno taj imetak (novac) ostaviti na raspolaganje banci koja posluje na principu kamata, a naročito u zapadnim zemljama i da ga je dužnost podići, ne da bi se dotični njime okoristio, već da bi ga utrošio u dobrotvorne svrhe i onamo gdje interesi muslimana to nalažu.

A od Allaha pomoć tražimo.

PRAKTIČNI PRIMJERI U JELU I PIĆU PROPIS O SIRĆETU NAPRAVLJENOM OD VINA

Pitanje: Kakav je propis o sirćetu napravljenom od vina?

Frankfurt, Njemačka

Odgovor: Ako je vino samo uskisnulo, odnosno samo se pretvorilo u sirće, onda je to dopušteno i postoji konsenzus uleme da je čisto.

Ali, ako je uskislo preradom i namjernim djelovanjem, stavljanjem soli, kruha, crvenog luka, sirćeta ili određenog hemijskog sredstva, o tom pitanju su se islamski pravnici razišli. Jedni od njih kažu: Čisto je pa je dopušteno njime se okoristiti zato što se njegova bit promijenila i nestalo je onoga što je označeno kao štetno. Jedni, opet, kažu: Nije čisto, pa niti ni dopušteno njime se koristiti, jer nam je naređeno da ga se klonimo, pa

ga se klonite, a u dozvoljavanju je približavanje koje nije dopušteno. O ovome govori hadis Enesa koji bilježi Ebu-Davud da je Ebu-Talha upitao Poslanika, salallahu alejhi ve sellem, za jetime kojima je vino ostalo u nasljedstvu, pa je rekao: "Prolij ga", pa je rekao: "A da ga učinim sirćetom?", pa je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ne".[88]
Ovaj hadis upućuje na zabranu. Jer, da je dopušteno, Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, bi tome uputio pošto je to akt očuvanja jetimskog imetka.
Prenosi se od Omera, radiallahu anhu, da je rekao: "Nemoj piti sirće od vina koje se pokvarilo sve dok Allah ne učini da se ono ponovo transformiše". To je onda kada sirće postane ugodno.
88 Hadis bilježi Ebu-Davud u poglavlju "El-Ešribe", 3.672., i kaže En-Nevevi u “El-Medžmu'u" 576/2., daje hadis sahih; prenosi ga Muslim u skraćenoj verziji, 1.983., u poglavlju "El-Ešribe"
Nema nikakve zapreke u tome da čovjek proda sirće koje je nabavio od sljedbenika Knjige ako nije znao da su ga oni namjerno pokvarili.[89]
Znači, sve dok Allah ne učini da se pokvari, sve dok se samo ne pretvori u sirće iz vina bez ikakve prerade! Jer, sirće, po riječima Eš-Širazija u "El- Muhezebu", ako se u njega ubaci, sirće učini nečistim i onda je ostatak nečistoće uklonila nečistoća, tako da ne može biti čista.
Kaže imam En-Nevevi u "El-Medžmu'u": "Ako se vino samo pretvori u sirće, postaje čisto saglasna je većina uleme".
El-Kadi Abdulvehhab el-Maliki prenosi konsenzus uleme o ovome pitanju, dok neki drugi prenose od Sihnuna da nije čisto. Ali, ako ono prokisne zbog toga što je nešto stavljeno unutra, naš mezheb smatra da ono nije čisto. To je Ahmedov stav i stav većine.
Kažu Ebu-Hanife, El-Evza'i i El-Lejs: "Čisto je".
Prenose se tri predaje od imama Malika. Najvjerodostojnija je da ga je haram kiseliti, ali ako se samo uskiseli, onda je čisto. Druga predaja: Haram je i nije čisto. Treća predaja: Dozvoljeno je i čisto je.
U knjigama malikijskog mezheba stoji: Preovladava stav da ga je kiseliti dopušteno[90]
Navodi imam El-Hattabi u "Me'alimu-s-sunenu": Kiseljenje i preradu vina su dopustili Ata' bin ebi-Rebbah i Omer bin-Abdulaziz, i to je stav Ebu-Hanife, dok to odbacuju Sufjan i Ibn el-Mubarek.[91]
Prenosi Ebu-Abid u "El-Emvalu", sa svojim lancem prenosilaca od Ata'a, da je jedan čovjek naslijedio (alkohol) vino, pa je rekao: "Neka ga prolije", pa mu bi rečeno: "Šta misliš ako bi u njega nalio vode, pa se ono pretvorilo u sirće?", pa je rekao: "Ako se pretvori u sirće, neka ga proda".[92]
Prenosi Ebu-Abid, također sa svojim senedom od El-Musnija bin- Seida da je rekao: "Napisao je Omer bin-AbulAziz Abdulhamidu
89 “El-Emval", od Ebu-Abida, 153., eser 288.

[90] "El-Medžmu'u", 578.-579-/2; također, vidi “Bidajetu-l-mudžtehid", 461./1; “Hašijetud-dusuki", 52./1; "Eš-Serh es-Sagir", s komentarom Vasfija, 48./1; Er-Revda, 72./4; "Fethu-l-kadir", 166-167; “Hasijetuibn-Abidin", 209./1; "KeSafu-l-ki'na'a", 187./1
91 “Mealimu el-sunen", 261 ,/5
92 "El-Emval", sa komentarom Muhammeda Halila el-Herrasa, izdanje "Mektebetu-I-Kulijjati el-Ezherijeti"; biblioteka Azharovih fakulteta, str. 152, eser 285.
bin-Abdurrahmanu, koji je bio njegov namjesnik Kufe: 'Pokupi vino od logora do logora, a pretvori u sirće ono što nađeš u lađama'. Pa je napisao Abdulhamid svome namjesniku u Vasitu Muhammedu, koji je po tome poznat, pa je došao do lađa i u svaku nasuo vrč vode i soli, pa gaje pretvorio u sirće".
Kaže Ebu-Abid: "Omer nije stajao kao zapreka između njih i pijenja vina, jer oni to nisu ni učinili, ali im je zabranio da ga prodaju, jer nije ispunjavalo uvjete. Vidimo da je naredio da se pretvori u sirće, iako u osnovi muslimanu nije dopušteno ništa drugo nego da ga prolije po zemlji".[93]
Ovo Ebu-Abidvo objašnjenje postupka Omera bin-Abdulaziza je suprotno onome kako je to razumio El-Hattabi: Da je Omer dozvoljavao da se kiseli i prerađuje i muslimanu i nemuslimanu. Prenosi Ebu-Abid od El-Mubareka bin-Feddale, od El-Hasana, da je jedan čovjek naslijedio vino, pa je upitao može li ga pretvoriti u sirće, pa mu je rečeno: "Omer je to mrzio",[94] odnosno, u smislu pobožnosti, čišćenja od grijeha i udaljavanju od sumnjivih stvari, kao što to navodi El-Hattabi od Sufjana i Ibn el-Mubareka.
Ja dajem prednost stavu koji kaže da kad vino postane sirće - postane čisto i dopušteno, jer se ono promijenilo izjedne biti u drugu, njegove karakteristike su se promijenile. Stoga se mora promijeniti i propis koji se na njega odnosi, kao što to kažemo za sve nečistoće koje su se promijenile, bez obzira jesu li se promijenile same od sebe ili usljed djelovanja stranog faktora. Vino je u svojoj biti bilo grožđe, koje je dopušteno. Ili, čak nešto drugo: pošto se pretvorilo u opojnu materiju, postalo je zabranjeno. Nakon što se ponovo pretvorilo i nestale karakteristike opojne materije, nestaje zabrana i vraća se svom prvobitnom propisu. Teško je povjerovati da bi oni namjerno vino pretvorili u sirće, jer je vino kod njih znatno skuplje od sirćeta. Zato nije za povjerovati da su ga pretvorili u sirće kako bi na njemu izgubili, jer oni trče za materijalnom dobiti. Logika hanefija i onih koji se s njima slažu je jaka, jer kiseljenje preradom i ono kad vino samo uskisne uklanja njegovu štetnu karakteristiku zbog koje je i zabranjeno, a to je opojnost, i ono dobija novu karakteristiku koja
[93] Ibid, 149.-150., eser 270.

94 Ibid, str. 151., hadis broj 284.
potvrđuje njegovu valjanost, a pogotovo što se sirće koristi u ishrani i liječenju itd. Jer, razlog zabrane vina i razlog što se ono definiše kao nečisto jesu njegova opojnost, a ona nastaje kad se vino pretvori u sirće. Propis je identičan svome uzroku. Ako on postoji, i propis postoji. Ako uzrok ne postoji, onda ne postoji ni propis.
Imam El-Tahavi u komentaru "Muškili-l-Asar" podržava stav hanefija. Vidimo, također, da kad sok, koji je u osnovi dopušten, preradom postane vino - postaje zabranjen. To je isto kao i sa sirćetom, jer je vino zabranjeno zbog uzroka koji se nalazi u njemu. Stoga, nema nikakve razlike u tome kako je ono bilo u svojoj osnovi, niti što je neko od ljudi to preradio. Ista stvar je i sa vinom koje se poslije preobrazi u sirće, preobrazilo se ono samo od sebe ili djelovanjem nekog čovjeka. Pretvorba u sirće nalaže primjenu propisa koji se odnosi na sirće a pošto je ono dopušteno, ne nestaje propisa koji se odnosi na vino i koji je nalagao njegovu zabranu.
Primjer sličan tome je štavljenje kože uginule životinje. Prerada nije dopuštena sve dok dopuštenom ne postane. Dopuštena će postati ako se ostavi da se osuši na suncu i da je vjetrovi ispušu. Tako će se odstraniti smrad lešine i uzrok da zasluži propis koji se odnosi na štavljenje kože od životinje iste vrste koja je propisno zaklana.[95] Zato što je u kiseljenju vina u sirće njegovo popravljanje, pa je dopušteno, analogno štavljenju nečiste kože, kao što stoji u vjerodostojnom hadisu: "Kad se koža uštavi postane čista" (hadis prenosi Muslim od Ibn-Abbasa u poglavlju "El-Hedj", 366., i Ebu-Davud u poglavlju "Ellibas", 4.123., i Et-Tirmizi, 1.728., Ibn-Madže, 3.609., i En-Nesai, također). To potvrđuju i riječi Poslanika, salallahu alejhi ve sellem: "Lijep li je začin sirće".[96] Znači općenito, ne pravi se bilo kakva razlika između jednog sirćeta i drugog, niti je od nas zatraženo da tragamo od čega je sirće napravljeno i šta je prije bilo.
Prenosi Ebu-Abid od Alije da je on začinio hranu sirćetom koje je napravljeno od vina. Prenosi se također od Ibn-Avna da ga Ibn-Sirin nije zvao "sirćetom vina", već ga je nazivao "sirćetom grožđa" i pio bi ga.[97]
95 Komentar "Musneli-l-Asar", 407./8, s fus-notama Suajba el-Arnauta; izdavač “Er-Risale", Bejrut
96 Hadis prenose Ahmed i Muslim i autori "Sunena" od Džabira, također Muslim i Tirmizi od Aiše, "Sahihu-l-džami'i es-Sagir", 6768.
97 “El-Emval", s komentarom El-Herrasa, 155., dva esera: 291.-292.
U našem vremenu kad se kupuje sirće, ono je kontrolirano u naučnim institutima i laboratorijima gdje se analizira njegov sastav i izdaje ocjena koja se temelji na elementima od kojih se sirće sastoji i pri čemu se ne gleda osnova, šta god ona bila.
Što se tiče hadisa Enesa, radiallahu anhu, pitanja Ebu-Talhe i

Poslanikova, salallahu alejhi ve sellem, kategoričnog stava o tom pitanju, to spada u izričito zahtijevanje Poslanika, salallahu alejhi ve sellem, na provođenju zabrane alkohola kako bi se oni potpuno odvikli i potpuno zabranio čak i sami pokušaj približavanja alkoholu, pa makar to bilo i radi prerade. Na to ukazuje Tirmizijeva predaja od Enesa, kojeg su kao dokaz uzeli Šaf'ija i Ahmed i oni koji se s njima slažu.
Prenosi Tirmizi od Enesa, a on od Ebi-Talhe, da je rekao: "O Allahov Vjerovjesniče, kupio sam vino za jetime o kojima se brinem". Pa je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, rekao: "Prolij vino i slomi bačve".[98]
Pitanje: Što se tiče prolijevanja vina, to je naređeno Ebu-Tahli kako se niko njime ne bi okoristio. Ali, zašto da se polome vrčevi, odnosno posude za vino, kad ih je lahko očistiti pranjem, a u osnovi je to imetak i zabranjeno ga je uništavati?
Odgovor: Ovo je vid opomene i Poslanikovog, salallahu alejhi ve sellem, strožijeg stava na početku zabrane kako ne bi zabranu olahko shvatili i kako ne bi bili nemarni. Ali, nakon što su se stvari ustabilile, dužnost je ostala da se vino (alkohol) prolijeva, ali da se posude u kojima se nalazilo ne razbijaju kako bi se imetak očuvao. Jer, imetak je jedno od pet nepovredivih prava. Ali, ako bi se moglo vino iskoristiti tako što će biti pretvoreno u sirće, onda je to preče, kako taj imetak ne bi muslimanima propao. Ovo viđenje zabrane pretvaranja vina u sirće navodi imam Kurtubi u svome tefsiru, pa kaže: "Postoji mogućnost da je zabrana pretvaranja vina u sirće bila prisutna u početku islama, kad je objavljena zabrana konzumiranja alkohola, kako ne bi neko iz toga razloga zadržao vino, jer je doskora bilo konzumirano i nastojeći da se ta ružna navika dokine. Ako je tako, onda u zabrani da se vino pretvara u sirće i u naredbi da se ono prolijeva, ne postoji nikakva zapreka da se ono konzumira onda kad se pretvori u sirće".[99]

[98] Hadis prenosi Tirmizi u poglavlju "El-Buju'u", 1.293., a prenosioci u njegovom lancu su pouzdani, kao što to stoji u "Nejlu-I-Evtar", 154./5
Onoštoje imam Kurtubi u svome tefsiru naveo kao mogućnost zabrane pravljenja sirćeta od vina, to je ono čemu mi dajemo prednost i za šta tvrdimo da je, ako Bog da, ispravno, jer to je ono što se podudara sa islamskom metodom postepenosti u odgoju i praktikovanju Šerijata. Omer je zabranio da se konzumira sirće od vina sve dok Allah ne učini da se samo vino pokvari i dokse samo ne oslobodi svojih karakteristika. Neki to objašnjavaju kao čin Omerove bojazni. Nama se, pak, čini da je to jedna vrsta odgoja ummeta i čvrste politike koju je Omer, radiallahu anhu, praktikovao sa svojim štićenicima, poput prosipanja lažnog mlijeka i kao što je kaznio Revišda es-Sekafija kod koga je Omer našao alkohol u kući, pa je naredio da mu se kuća zapali.[100]
Ovo je vid izričite opomene Omera, radiallahu anhu, kako bi se ljudi

klonili svega što je zabranjeno, a što nije uvijek nužno, jer većina islamskih pravnika po tom pitanju nije postupala kao Omer, radiallahu anhu. Mi slijedimo Omerovu postupnost u opominjanju onih koji čine zabranjena djela i u sprečavanju ummeta kako ne bi došli u dodir s alkoholom, bez razlike pijući ga, praveći ga ili prodajući, ili na bilo koji drugi vid približavanja. Hadis je prokleo u vinu (alkoholu) desetero, sve one koji su bili njegovi sudionici. Alkohol može doći u posjed muslimana suprotno njegovoj volji, kao, naprimjer, da sok uskvasa i postane opojan, ili putem nasljedstva. Ne trebamo uništavati imetak muslimana ako smo to ikako u mogućnosti. Također se dogodi da posjedujemo sirće koje je možda u osnovi bilo vino. Pobožnost je u tome da ga se klonimo, ali ne kažemo da je ono haram (zabranjeno), kao što smo to već istaknuli i kao što na to ukazuju dokazi, a hvala pripada Allahu! Što se tiče hadis koji prenosi Enes, odnosi se na individualan slučaj i nema općenito značenje. Stoga je prioritetnija upotreba hadisa koji imaju općenito značenje. Također, ne smatramo ispravnim stav onih koji kažu da so i njemu slične tvari postaju nečiste ako dođu u dodir s alkoholom, jer je so element koji aktivno djeluje na druge i mijenja ih, a ako se njegove karakteristike promijene, onda se mijenja i njegov propis.

[99] Ibid, 190.

100 El-Emval", 152-, eser 287.

Ovo obrazloženje otpada, ako prihvatimo stav nekih prethodnika da je nečistoća alkohola apstraktna, a ne esencijalna kao nečistoća mnogobožaca (u riječima Uzvišenog: "Zaista su mnogobošci nečisti (pogan), i neka se ne približavaju Časnome Hramu", Et-Tevbe, 28.), a to je jak stav. Prenosi ga Kurtubi u svome tefsiru od Rebie, Malikovog šejha, i od El-Lejsa bin-Sa'da, i od El-Muznija, prijatelja imama Š'afije, i od neke kasnije uleme iz Bagdada i Kajrevana, pa su uvidjeli da je alkohol čist. Te daje zabranjeno piti ga, i ne mora određena stvar ako je zabranjena u isto vrijeme biti i nečista. Koliko je samo u Šerijatu zabranjenih stvari koje nisu i nečiste u isto vrijeme.[101]

Kaže imam Eš-Ševkani u svom djelu "Es-Sejlu el-Džerar": "Nema pouzdanog dokaza koji potvrđuje da su opojna pića nečista i koji može poduprijeti taj stav".

Enzimi svinjskog porijekla

Pitanje: Dobili smo popis imena i brojeva enzima koji se upotrebljavaju kao konzervans u hrani i u kome stoji da je njihovo porijeklo od svinjskih kostiju ili svinjske masti. Među ovim brojevima su brojevi: E 422 i E 153 i mnogi drugi.

Molimo Vas da nas obavijestite o propisu konzumiranja jela koja u sebi sadrže navedene enzime.

Odgovor: Nisu svi enzimi koji vode porijeklo od svinjskih kostiju ili masti

kategorički zabranjeni, kao što se to mnogima čini. Pravilo koje vlada kod islamskih pravnika glasi: "Kad nestane nečistoće, njen propis se promijeni". Poput vina koje se pretvori u sirće, ili ako se nečistoća zapali i pretvori u pepeo, ili ako je pojede so kad, naprimjer, ugine neka životinja u solani, pa makar ona bila pas ili svinja, tako da je so potpuno pojede i nestane pasjetine i svinjetine potpuno i ne ostane ništa drugo do sama so.

[101] “Tefsir" imama Kurtubija, 188.-189./6, izdavač "Dar-u-l-kutubi-el-Misrijeti”

Dakle, ovdje su se karakteristike promijenile i, shodno tome, promijenilo se i ime, promijenio se i propis. Jer, propis je recipročan postojanju i nepostojanju svoga uzroka. Zbog svega toga, kažemo: Mi ne sudimo po tome kakve su stvari bile u osnovi, jer vino (alkohol) u osnovi je bilo grožđe, i tome slično od dopuštenih stvari. Pošto se pretvorilo u opojnu tvar, nazvali smo ga alkoholom i okarakterisali ga kao haram (zabranjeno). Nakon što se ponovo promijenilo i postalo sirće, dali smo sud da je dopušteno i čisto.

Vrlo je mnogo toga što vodi porijeklo od svinje, ali je njihova nečistoća postala nemoguća, odnosno nestala, i njihov hemijski sastav se promijenio, tako da više nije nečisto i na njih se ne odnosi propis zabrane svinjskog mesa, poput materije koja se uzima iz kostiju životinje, može biti i svinjska kost. Eksperti potvrđuju, a od njih je i vaš brat dr. Muhammed el-Hevvari, da se ova materija potpuno hemijski promijenila. Primjer sličan tome su neke vrste sapuna, pasta za zube i mnoge druge stvari koje su u osnovi svinjskog porijekla, ali koje su izgubile karakteristike svinjskog. Zbog svega toga, tražimo od naše braće koji su poput dr. el-Hevvarija da sačine popis muslimanima u Evropi koji će sadržavati imena stvari čiji se hemijski sastav promijenio i koje su tako postale dopuštene i čiste, iako su svinjskog porijekla.

A od Allaha pomoć tražimo.

PRAKTIČNI PRIMJERI U DRUŠTVU I DRUŠTVENIM VEZAMA I ODNOSIMA

UPUĆIVANJE ČESTITKI SLJEDBENICIMA KNJIGE POVODOM NJIHOVIH PRAZNIKA

Pitanje: Ja sam student, musliman, na postdiplomskom studiju (spremam doktorat), područje atomskih znanosti, u Njemačkoj, i hvala Allahu, ja se pridržavam svoje vjere i izvršavam zapovjedi Gospodara moga i stojim zajedno sa ostalom mojom braćom na usluzi našoj vjeri, zajedno se pomažući u očuvanju islamske dijaspore ovamo, koja je, hvala Allahu, brojčano velika.

Problem koji Vam želim izložiti je u tome šta nam je dopušteno, a šta nam je zabranjeno kada su u pitanju razni vidovi kurtoaznih gestova

prema tamošnjem narodu povodom različitih proslava, poput državnih praznika, vjerskih praznika, kao i poznatijeg od svih - Dana rođenja Mesiha, odnosno Božić, koji tamošnji narod najznačajnije obilježava. Je li dopušteno jednom od nas da bude ljubazan prema svome kolegi na studiju, ili prema mentoru njegove disertacije, ili prema suradniku u poslu, ili prema komšiji u zgradi za vrijeme ovih praznika, upućujući mu čestitku s nekoliko uobičajenih toplih riječi? Čuo sam od neke braće da to nije dopušteno, čak da se to ubraja među velike grijehe kod Allaha, dželle šanuhu, jer u toj čestitki postoji priznanje njihove zablude i nevjerstva i podsticaj da i dalje tako nastave te, također, sudjelovanje u onome što je dio njihove vjere. Lično, kad se prema njima ljubazno odnosim, lijepom riječju ili skromnim poklonom, ne pada mi napamet da priznajem njihovu zabludu ili da se s njima slažem u njihovom nevjerstvu, već je to samo gest lijepog suživota koji nam je islam naredio i lijepog ophođenja s ljudima. Oni, također, čestitaju nama prilikom naših praznika, vrlo često nam i daruju određene poklone. Smatram grubošću i okrutnošću, koja ne priliči muslimanu, da na ovu naklonost toga naroda odgovorimo smrknutog lica i namrgođena čela, ignorišući praznik.
To bi predstavilo muslimana vrlo ružno pred tim narodom i nanijelo bi štetu islamu, naročito danas kad su učestali napadi na islam, koji se povezuje sa nasiljem, a njegovi misionari predstavljaju teroristima. Tako im tim svojim grubim odnosom dajemo argumente kojim će napasti našu vjeru i naš ummet.
Molim Vašu Ekselenciju da budete velikodušni i da nam date objašnjenje stavova koje zauzima islamski savremeni fikh u odnosu na ovo osjetljivo pitanje u svjetlu načela Šerijata, kao što ste nas navikli upućivati u pitanjima slične prirode.
Moleći Uzvišenog Allaha da ummet okoristi Vašim radom i da blagoslovi Vaš trud i Vaš džihad. Amin!
Odgovor: Hvala Allahu, dželle šanuhu, i neka je Njegov mir i blagoslov na Poslanika salallahu alejhi ve sellem. Nema zaista nikakve sumnje da je pitanje koje je brat postavio vrlo važno i osjetljivo, kao što ga je i sam opisao. Isto pitanje su mi, u mnogim evropskim i američkim zemljama, postavlili braća i sestre koji žive zajedno sa tamošnjim kršćanima. Među njima se uspostavljaju razne veze koje su sastavni dio života, poput susjedstva, saradnje na poslu, prijateljstva na studiju. U nekim situacijama musliman osjeti da ga nemusliman nadmašuje, poput mentora koji pomaže iskreno studenta muslimana, doktora koji pouzdano liječi pacijenta muslimana i tome slično. Kao što se kaže: Insan je zarobljenik dobročinstava.
Kaže pjesnik: "Čini dobro ljudima, porobit će njihova srca onako kako dobročinstvo porobljava insana".
Kakav stav da zauzme musliman prema ovim nemuslimanima koji s njim

lijepo žive, koji nisu u neprijateljstvu sa muslimanima, niti su s njima u ratu radi njihove vjere, niti su ih prognali iz njihovih kuća?
Kur'an Časni je postavio pravilo koji reguliše međusobne odnose između muslimana i nemuslimana u dva ajeta u Knjizi Uzvišenog Allaha u suri "El-Mumtehine", koja je objavljena radi mnogobožaca, idolopoklonika. Pa kaže Uzvišeni: "Allah vam ne zabranjuje da činite dobro i da budete pravedni prema onima koji ne ratuju protiv vas zbog vjere i koji vas iz zavičaja vašeg ne izgone - Allah zaista voli one koji su pravični. Ali vam zabranjuje da prijateljujete s onima koji ratuju protiv vas zbog vjere i koji vas iz zavičaja vašeg izgone i koji pomažu da budete prognani. Oni koji s njima prijateljuju sami sebi čine nepravdu" (El-Mumtehina, 8.- 9.).
Časni ajet je napravio razliku između onih koji ratuju protiv muslimana i onih koji sa njima žive u miru.
Prvo su spomenuti oni koji s muslimanima žive u miru, pa je časni ajet naložio da se s njima lijepo postupa i da prema njima pravedni budemo. Riječ "el-kist" spomenuta u časnom ajetu znači "pravda", a "el-bir" je "dobročinstvo i dobrota", a dobročinstvo je stepen iznad pravde. Pravda je da uzmeš pravo koje te sljeduje, a dobročinstvo je da se odrekneš nekih prava koja ti pripadaju. Pravda je da nekoj osobi daš njeno pravo potpuno, a dobročinstvo je da mu pored vraćenog prava ukažeš i uslugu.
Što se tiče drugih, onih s kojima je drugi ajet zabranio prijateljevanje, to su neprijatelji muslimanima, koji se protiv nas bore i koji nastoje da bez ikakva prava muslimane protjeraju iz njihovih domova samo zato što kažu: "Naš Gospodar je Allah", kao što su to uradile Kurejšije i mnogobošci Mekke s Poslanikom, salallahu alejhi ve sellem, i njegovim ashabima. Kur'an Časni je izbrao termin "el-birr" (činiti sve vrste dobra) kad se obraća muslimanima objašnjavajući im kako trebaju postupati prema nemuslimanima s kojima žive u miru, pa kaže Uzvišeni: "Da im dobro činite", a riječ "el-bir" je upotrijebljena kao norma ponašanja i ophođenja prema onima koji polažu najviše pravo na čovjeka nakon Uzvišenog Allaha, a to su njegovi roditelji (odnosno, "biru-l- vali" - dobročinstvo roditeljima). Prenose dvojica Šejhova (Buharija i Muslim) od Esme, Ebu-Bekrove, radiallahu anha, kćerke daje došla kod Vjerovjesnika, salallahu alejhi ve sellem, i rekla: "O Allahov Poslaniče, došla mi je majka koja je mnogoboškinja i ona želi da bude prisna sa mnom i da joj budem naklonjena. Hoću li biti ljubazna prema njoj?" Pa je rekao Poslanik, salallahu alejhi ve sellem: "Budi ljubazna prema svojoj majci!" Naredio joj je da ovako postupi i pored toga što je ona mnogoboškinja, a poznato je daje stav islama prema sljedbenicima Knjige blaži nego prema mnogobožcima, idolopoklonicima.
Čak Kur'an Časni dopušta da se jedu njihova jela i da se ženi njihovim ženama, odnosno da muslimani mogu jesti ono što zakolju sljedbenci Knjige, kao što kaže Uzvišeni u suri El-Maide: "I dozvoljena su vam jela

onih kojima je Knjiga data, i vaša jela su njima dopuštena, i čestite vjernice su vam dopuštene, i čestite kćeri onih kojima je data Knjiga prije vas" (El-Ma'ide, 5.).
A ono što se neminovno javlja i postiče braka jest rađanje ljubavi među supružnicima, kao što kaže Uzvišeni: "I jedan od dokaza Njegovih je to što za vas od vrste vaše stvara žene da se uz njih smirite i što između vas uspostavlja ljubav i samilost" (Er-Rum, 21.). Kako da čovjek ne voli svoju ženu, koja se brine za njegov dom i koja mu je životna druga i majka njegove djece? Kaže Uzvišeni, pojašnjavajući međusobni odnos između supružnika: "One su odjeća vaša, a vi ste odjeća njihova" (El - Bekara, 187.).
Također, tazbinski odnos između dviju porodica proizlazi iz ovoga braka kao njegov nužni rezultat, a to je jedna od dvije osnovne i prirodne veze među ljudima, kao što na to ukazuje Kur'an Časni riječima: "On od vode stvara ljude i čini da su rod po krvi i po tazbini, Gospodar tvoj je kadar sve" (El-Furkan, 54.).
Nužno proizlazi i majčinstvo i sve što ono sobom nosi od utvrđenih prava koje majka ima prema svom djetetu u islamu. Stoga, može li se ubrojiti u dobročinstvo i lijepo ophođenje da prođe prigoda poput ovog velikog praznika za nju, a da joj ga ne čestita? Kakav stav da zauzme prema rodbini s majčine strane, poput djeda i nane, poput dajdže i poput tetke (majkine sestre) te poput dajdžine djece i tetkine djece? Svi oni posjeduju rodbinsko pravo, kao što kaže Uzvišeni: "A rođaci su prema Allahovoj Knjizi jedni drugima preči" (El-Enfal, 75.). I kaže Uzvišeni: "Allah naređuje pravdu, dobročinstvo i da se bližnjima udjeljuje" (En-Nahl, 91.).
Ako pravo majčinstva i rodbinske veze nalaže muslimanu i muslimanki da održava odnose s njom i rodbinom na način koji će istaknuti lijep moral muslimana, njegovu širokogrudost, njegovu čestitost prema rodbini, onda druga prava nalažu muslimanu da njegov izgled bude izgled čovjeka visokog morala. Poslanik Časni je posavjetovao Ebu-Zerra riječima: "Boj se Allaha ma gdje god bio i neka ti loše djelo slijedi dobro koje će ga izbrisati, i prema ljudima se lijepo ophodi".[102] Tako Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, kaže: "I prema ljudima se ophodi", a nije rekao "prema muslimanima se ophodi lijepo".
Kao što je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, podsticao na ljubaznost u ophođenju sa nemuslimanima, također je upozorio na nasilje i grubost. Kad je nekoliko Židova ušlo kod Vjerovjesnika, salallahu alejhi ve sellem, i kad su svojim jezicima izokrenuli pozdrav i rekli:

[102] Prenosi Tirmizi, 1.988., i kaže da je ovaj hadis dobar; također ga prenosi i Ahmed

"Es-Samu alejke, o Muhamamede" ("Umro ti Muhammede"), pa ih je čula Aiša i rekla: "Vi da se umrli i prokleti bili neprijatelji Allahovi", pa je

Vjerovjesnik, salallahu alejhi ve sellem, ukorio zbog toga, a ona je rekla: "Zar nisi čuo šta su rekli, o Allahov Vjerovjesniče?" pa je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, odgovorio: "Čuo sam i rekao: 'Vi! (ve alejkum, odnosno: smrt će doći i vama isto kao što će i meni). O Aiša, Allah voli blagost u svemu".[103]
Dopuštenost upućivanja čestitki tom narodu potvrđuje se činom, kako to spominje brat u pitanju, čestitanja muslimanima njihovih islamskih praznika. Jer, nama je naređeno da dobro uzvratimo dobrim i da pozdrav još ljepšim uzvratimo ili, u najmanju ruku, onako kako smo pozdravljeni, kao što Uzvišeni kaže: "Kad pozdravom pozdravljeni budete, ljepšim od njega otpozdravite ili ga uzvratite" (En-Nisa, 86.).
Muslimanu ne priliči da bude manje plemenit i nižeg morala od nemuslimana, jer musliman mora biti najplemenitiji i najpotpunijeg morala, kao što stoji u hadisu: "Vjernici najpotpunijeg vjerovanja su oni koji su najljepšeg morala" (hadis prenose Ahmed, Ebu-Davud, Ibn-Hibban i Hakim), kao što, također, kaže Vjerovjesnik, salallahu alejhi ve sellem: "Poslat sam da upotpunim plemenite naravi".[104]
Prenosi se da je jedan poklonik vatre rekao Ibn-Abbasu, radiallahu anhu: "Es-selamu alejkum (neka je mir s vama)". Pa je ibn Abbas odgovorio: "Ve alejkumu-s-selam ve rahmetullah (neka je i na vas mir i Allahova milost)". Pa su neki ashabi rekli: "Kažeš mu i Allahova milost (ve rahmetullah)"? Pa je odgovorio: "Pa zar ne živi u Allahovoj milosti?!" Ovo se, također, potvrđuje ako želimo da ih pozovemo u islam i da im ga učinimo bliskim te da im muslimane učinimo dragim. To se, zasigurno, neće postići međusobnom grubošću.
Vjerovjesnik, salallahu alejhi ve sellem, bio je najljepšeg morala, najplemenitijeg suživota, pa i sa mnogoboščima među Kurejšijama čitavo vrijeme mekanskog perioda, uprkos njihovom neprestalnom vrijeđanju i napadima na Poslanika, salallahu alejhi ve sellem, i na njegove ashabe. Čak su iz neograničenog povjerenja u Poslanika, salallahu alejhi ve sellem, ostavljali kod njega vrijedne stvari na čuvanje za koje su se bojali, tako da je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, i kad je učinio hidžru u Medinu, ostavio Aliju, radiallahu anhu, i naredio mu da stvari date na čuvanje vrati njihovim vlasnicima. Stoga, nema zapreke da im musliman kao individua uputi čestitke ili čak Islamski centar povodom njihovih praznika, bez razlike bilo to usmeno ili putem čestitki koje ne sadržavaju vjerske oznake ili fraze koje se sukobljavaju sa načelima islama, poput krsta i slično, jer islam iz temelja opovrgava ideju o raspeću: "A nisu ga ni ubili, ni raspeli, već im se pričinilo" (En-Nisa, 157.).

[103] Muttefekun alejhi, od Aiše
[104] Hadis prenose Ibn-S'ad i Buharija u“El-Edebu-l-Mufred“

Uobičajene riječi kojima se pozdravlja prilikom tih praznika ne sadržavaju nikakvo priznanje njihove vjere, niti njeno odobravanje.
To su samo riječi kurtoazije koje su ljudi ustalili.
Nema zapreke u tome da se prihvataju pokloni od njih i da se njima istom mjerom vrati. Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, primao je poklone od nemuslimana, kao što je primio darove od Mukavkisa, prvaka Kopta iz Egipta, i drugih, pod uvjetom da ovi pokloni ne budu ono što je u osnovi muslimanu zabranjeno, poput alkohola i svinjskog mesa.
Poznato mi je da su neki islamski pravnici, poput šejhu-l-islama Ibn-Tejmije (u njegovoj vrijednoj knjizi "Iktidau s-sirati-l-mustekim muhalefetu ehli-l-džehim", "Slijeđenje pravog puta je u razlikovanju od stanovnika vatre") zauzeli strožiji stav o pitanju mnogobožačkih praznika i praznika sljedbenika Knjige i sudjelovanja u njima. Ja se s njim slažem u pogledu suprotstavljanja muslimana da slave praznike mnogobožaca i sljedbenika knjige, kao što možemo vidjeti neke muslimane koji slave Božić kao što slave Ramazanski ili Kurbanski bajram, ako ne i više, a ovo nije dopušteno. Mi imamo svoje blagdane, a oni imaju svoje, ali ne vidim ništa loše u tome da im čestita njihove blagdane onaj ko s njima održava rodbinske, komšijske, drugarske i mnoge druge društvene odnose, koji po svojoj prirodi podrazumijevaju ljubaznost i lijepo ophođenje, i koji podržava ispravan običaj.
Da se uočiti da je šejhu-l-islam Ibn-Tejmije donio fetvu o ovom pitanju u svjetlu prilika koje su vladale u njegovom vremenu, da je živio - Allah mu se smilovao - u našem vremenu i da je vidio isprepletenost veza među ljudima i međusobno zbližavanje svijeta, tako daje svijet postao poput maloga sela, i da je vidio potrebu muslimana da sarađuju sa nemuslimanima, koji su, nažalost, postali profesori muslimanima u velikom broju nauka i tehnologija, i daje vidio potrebu islamske da've da im se približi i potrebu da se musliman predstavi u ljubaznom, a ne nasilničkom liku, koji će oko sebe okupljati, a ne razgoniti, i da je vidio da čestitanje muslimana svome komšiji, kolegi i profesoru ovih praznika ne nosi sa sobom nikakvu saglasnost muslimana s kršćanskom dogmom, niti opravdanje za njihovo nevjerstvo, kako ga islam karakteriše. I ne samo to, već kad bi vidio da ni kršćanin više ne slavi te praznike kao čin vjere kojim će ga Bogu približiti, već da je to, u ogromnom broju slučajeva, postalo navika ili državni i nacionali običaj, na koji su se ljudi navikli kako bi tada uživali u odmoru, jelu, piću i poklonima koji se razmjenjuju između porodica i prijatelja, da je Ibn-Tejmije živio do našega vremena i da je sve ovo vidio - Allah najbolje zna - ali bi, zasigurno, promijenio svoje mišljenje ili bi malo popustio u svom strožijem stavu. Jer, on je - da Allah bude zadovoljan sa njim - u svojim fetvama uzimao u obzir vrijeme, mjesto i prilike.
Sve ovo dosada navedeno odnosi se na vjerske blagdane, a što se tiče

državnih praznika, poput Dana nezavisnosti ili Dana ujedinjenja ili, pak, društvenih praznika, poput Dana majke, Dana djeteta, Dan radnika ili Praznika omladine i tome slično, nema ništa loše u tome da ih musliman drugome čestita ili da u njima sudjeluje, imajući u vidu da je on državljanin ili da boravi u tim zemljama, pod uvjetom da se kloni svih zabranjenih stvari koje se mogu eventualno dogoditi na tim proslavama. A od Allaha pomoć tražimo!

Odnos prema komšiji nemuslimanu u neislamskoj zemlji

Pitanje: Ja sam student, na četvrtoj godini Evropskog fakulteta za islamske studije u Francuskoj, radim na studiji koja ima slijedeći naziv: "Odnos prema komšiji nemuslimanu u nemuslimanskoj zemlji" i ova će studija biti moj diplomski rad, ako tako bude Uzvišeni htio.
Zaustavilo me je jedno problematično pitanje, pa bih želio da mi Vaša Ekselencija pomogne da ga riješim, a ono glasi: Kad komšija nemusliman pozove komšiju muslimana na ručak i stavi na sto zajedno sa hranom bocu alkoholnog pića:

1. Mora li se musliman odazvati pozivu na ručak?
2. Ulazi li ovaj slučaj u značenje riječi Poslanika, salallahu alejhi ve sellem: "Onaj ko vjeruje u Allaha i Sudnji dan, neka nipošto ne sjedi za stolom na kojem kruži alkohol"?10[5]
3. Je li mu dopušteno sjediti za tim stolom?
4. U određenim situacijama, mislim nakon komšijinog poziva, treba li musliman pitati komšiju kako bi bio siguran da neće doći u zabranjenu situaciju ili da prepusti stvar dok ne ode u komšijsku kuću?
5. Postoje li situacije u kojima je dopušteno ovako sjediti?
6. Možemo li doći u dopuštenu situaciju zbog da've, mislim ako musliman ima namjeru da pozove komšiju nemuslimana u islam, ili očekuje da komšija gaji određenu naklonost prema islamu u ovom slučaju? Može li musliman sjediti s komšijom s namjerom da ga pozove u Allahovu vjeru i postupajući po pravilu činjenja manjeg zla kako bi se otklonilo veće, a to veće je nevjerstvo komšije?

Molim Vas da nas okoristite onim što nam je Allah darovao, pojašnjavajući nam Vaše dokaze o ovim pitanjima.
Vaš sin Omer Rifi

[105] Bilježe ga Tirmizi i Amed, Hakim ga smatra vjerodostojnim hadisom

Odgovor: Dragome sinu, inteligentnom studentu Omeru Rifiju, Allah ga sačuvao i pazio i njegove greške ispravio. Es-selamu alejkum ve rahmetullahi ve berekatuhu. Nadam se da si ti i sva tvoja braća dobro, zdravo i jake vjere. Neka vam Allah da da uspijete i neka vas pomogne Ruhom od Sebe (Džibrilom, alejhis-selam).

Navodim, odgovarajući na tvoje raspitivanje i tražeći pomoć i uspjeh od Uzvišenoga Allaha:
Prvo: Islam krajnje potvrđuje pravo komšije, bez obzira bio on musliman ili nemusliman, kao što na to ukazuju riječi Uzvišenoga: "A roditeljima dobročinstvo činite, i rođacima, i siročadi, i siromasima, i komšijama bližnjim, i komšijama daljnjim"(En-Nisa', 36.).
Daljnji komšija je onaj koji je daleko, bez obzira je li po srodstvu ili vjeri ili ako mu je kuća daleko.
Abdullah bin-Amr je naredio svome slugi da ne zaboravi komšiji Židovu udijeliti udio od žrtve koju je zaklao, i potvrdio je da mu ostavlja oporuku, sve dok ga sluga nije upitao šta je tajna te velike brige za komšiju, pa je odgovorio: "Rekao je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem: 'Džibril me je toliko savjetovao o komšiji, tako da sam pomislio da će mu dati pravo nasljedstva'".
Drugo: Musliman se ne mora odazvati pozivu koji mu je upućen ako zna da ga tamo očekuje ono što je zabranjeno i što ne može promijeniti. Sve dok on ne može ukloniti ono što je zabranjeno, onda neka se on ukloni od njega. Ovo je stav islamskih pravnika u slučaju onoga ko bude pozvan na bračnu gozbu i bude znao da će se tamo desiti neke zabranjene stvari, čak i kod onih koji smatraju da je vadžib (dužnost) odazvati se ženidbenom slavlju.
Ima alima koji smatraju da je odazivanje na poziv mustehab (lijepo i pohvaljeno), ali da nije vadžib.
Što se tiče drugih poziva mimo ženidbenog slavlja, po konsenzusu uleme, nije vadžib odazvati se na te pozive, već je to mustehab radi jačanja međusobnih veza i radi unapređivanja osjećaja ljubavi među ljudima, posebno ako među njima postoje srodstva i određene veze, poput rodbinskih, komšijskih i prijateljskih.
Treće: Važnije je pitanje ovdje: Je li mu dopušteno da se odazove ovakvome pozivu ako to nije njegova obaveza?
Odgovor: U osnovi nije dopušteno zbog hadisa koji je naveo pitalac, a to su Poslanikove, salallahu alejhi ve sellem, riječi: "Onaj ko vjeruje u Allaha i u Sudnji dan, neka ne sjedi za stolom na kojem se poslužuje alkohol", jer je jedno od pravila islama da se grijeh opkoli sa svih strana sve dok mu korijeni ne popucaju. Zbog tog ajeta je zabranjeno svako djelo koje vodi grijehu ili na njega podstiče.
Radi svega toga je Plemeniti Poslanik, zbog alkohola, prokleo desetericu, a to obuhvata svakoga koje pomogao da se on konzumira na bilo koji način. Također je prokleo onoga ko uzima kamatu, onoga koji mu je daje, onoga koji taj ugovor zabilježi i svjedoke prilikom tog ugovora. Zbog svega toga, musliman koji prisustvuje mjestu gdje se pije alkohol, grješan je, iako ga sam ne pije, jer samo njegovo prisustvo tim pijankama daje podršku onome ko ga pije i ohrabruje ga.

Navodi se da su Omeru bin-Abdulazizu doveli grupu koja je pila alkohol, da nad njima provede kaznu, pa su mu rekli: "O vladare pravovjernih, među, njima je čovjek koji nije pio alkohol, čak je i postio". Pa je rekao: "Od njega počnite, jer Allah Uzvišeni kaže: 'On vam je u Knjizi objavio: Kad čujete da Allahove riječi poriču i da im se izruguju, ne sjedite s onima koji to čine dok ne stupe u drugi razgovor, inače bit ćete kao i oni" (En-Nisa', 140.).
Kur'an smatra one koji sjede s nevjernicima koji se izruguju, istima kao što su i oni, odnosno da sudjeluju u grijehu. Ovdje se opravdati grijeh ne može, osim bojazni da će se na njega sručiti veća šteta ako odbije poziv, pa on tako svojim prisustvom čini manje zlo i nastoji od dvije štete izvući manju, a to je jedno od potvrđenih šerijatskih pravila: Otklanjanje (izbjegavanje) velike štete podnoseći manju. Bliska ovome je i situacija da musliman nastoji postići veliki cilj prihvatanjem poziva, poput nade da bi dotični komšija mogao prihvatiti islam i poput njegovog osjećaja daje počeo ukazivati simpatije prema ovoj vjeri, pa se boji da ne propusti ovu priliku ako čovjekovo srce rastuži odbijanjem prihvatanja njegovoga poziv. E, tek tu idžtihad ima mjesta.
Što se tiče problema postavljanja pitanja domaćinu hoće li biti alkohola ili svinjskog mesa ili tome sličnog od onoga što islam kategorički zabranjuje, to je prioritet kako bi čovjek znao da musliman ne pije alkohol i ne jede svinjetinu itd. Ovako postupaju muslimani koji žive u nemuslimanskim zajednicama, upoznavaju one koji ih pozivaju da oni ne konzumiraju opojna pića, niti da sjede za stolom na kome se ona serviraju. To čini da njihove komšije i prijatelji poštuju
njihova načela i vrednote onda kad im upućuju pozive i ne serviraju im ništa od toga.
Ovo je prioritetnije nego da ostanu nejasnoće, pa da se čovjek iznenadi onim što nije mogao očekivati i da se izvinjava zbog nemogućnosti odazivanja pozivu nakon što je onaj koji ga poziva uložio trud i očekivao njegovo prisustvo.
A Allaha molimo za uspjeh!

Kupovina stambenih prostora (kuća ili stanova) na Zapadu putem banaka

Pitanje o kupovini stanova putem kamatnih kredita u zemljama Zapada nije novo, već je to pitanje vrlo staro, otprilike 25 godina ako ne i više. Postavljeno mi je mnogo puta nakon što su moje posjete muslimanskim manjinama u dijaspori u Americi, Evropi i zemljama Dalekog Istoka postale češće. Pitanje o kupovini stanova se neprestano ponavljalo. Također su se često ponavljala pitanja o mesu životinja koje zakolju zapadnjaci, većinom kršćani, o jelima i hrani u koju se može staviti svinjskog mesa i masti.

Ono što se odmah da uočiti iza tako čestog postavljanja pitanja o kupovini, stanova postoje dva razloga:
Prvo, ogromna potreba ljudi da posjeduju vlastite kuće, koje će biti dovoljne njima, njihovoj djeci i njihovim gostima.
Drugo, ima alima (oni su u manjini) koji su vodili rasprave o tom pitanju i dali fetvu po kojoj je dopuštena kupovina tih stanova.
Obavijestila su me neka braća iz Britanije da su neki alimi iz Indije i Pakistana davno donijeli fetvu jednom broju braće iz Indije i Pakistana koji su boravili u Britaniji da se kupovina ovih stanova putem kamate smatra dopuštenom. Uzimajući po mezhebu Ebu-Hanife i njegovog učenika Muhamameda, kupili su kuće u Londonu i još nekim velikim gradovima vrlo jeftino. Ove kuće su bile u srcu Londona i odmah nakon što se situacija promijenila i cijene porasle, njihova vrijednost se počela računati u milionima ili čak desetinama miliona. To je dovelo do promjene ekonomskog položaja ovih ljudi i neki od njih su osvanuli kao veliki bogataši u Engleskoj. Ovdje želim otvoreno reći: Moj stav po ovome pitanju je za otprilike dvadeset godina ostao nepromijenjen, a to je stroži stav da je to haram i da nije dopušteno, te sam kritikovao svakoga ko je težio dopuštenosti.
Sjećam se da sam sedamdesetih godina dvadesetog vijeka u Americi sreo istaknutog fakiha, profesora Mustafu ez-Zerka'a - Allah mu se smilovao - pa je ovo pitanje postavljeno na jednoj od tribina. Njegov stav je bio da je to dopušteno, jer je on bio prigrlio hanefijski mezheb, dok je moj stav bio da to nije dopušteno, shodno stavu većine islamskih pravnika, koji sam prihvatio, i također temeljeći svoj stav na općim dokazima u doslovnim ajetima o koristi, ne uzimajući u vid daru-l-islam (muslimanske zemlje) i daru-l-harb (nemuslimanske zemlje).
Ali, mozak muslimana alima nije komad čelika, niti je komad stijene. Njegov razum je u stanju progresa, traži, upoređuje i odmjerava, i on se ne zadovoljava dostignutim znamenjem, niti može reći: postigao sam vrhunac znanja i nemam namjeru tražiti više. Musliman traži nauku od bešike do groba i učenjak je sve dok nauku traži, a onda kad pomisli da zna - postao je neznalica. Allah Uzvišeni kaže svom posljednjem Poslaniku i najodabranijem Svom stvorenju: "I reci: 'Gospodaru moj, Ti znanje moje povećaj'" (Ta-Ha, 114.). I kaže Uzvišeni: "A vama je dato samo malo znanja" (El-Isra', 85.). Sve dok učenjak traži nauku, nije nikakvo čudo u tome da mijenja svoje stavove, shodno novim šerijatskim dokazima koji su mu se ukazali i koji mu prije nisu bila poznati iz razumijevanja tekstova, iz razumijevanja ciljeva i razumijevanja stvarnosti. Sve ovo je navelo i imama Muhamameda bin-Idrisa eš-Šafiju da promijeni mnoge svoje stavove, tako da je postalo poznato u njegovom mezhebu: "kaže Šafija u staroj verziji" i "kaže Šafija u novoj verziji". Razlog tome je da je on, kad je dao da se pohrani njegov novi

mezheb nakon što se udomio u Egiptu, vidio ono što nije imao priliku vidjeti prije i čuo ono što nije prije čuo, uza svu zrelost u godinama i iskustvo i promjenjivosti idžtihada. Sve to je navelo učenike Ebu-Hanife da zauzmu drukčije stavove od njihovog najvećeg imama u više od jedne trećine mezheba i što je navelo mnoge hanefijske alime da odabiru stavove ashaba ili nekoga od njih za današnje fetve. Često je nesporazum između njih dvojice i njihovog šejha nastajao promjenom prilika u dva različita vremena. Zbog toga su rekli: "Da je vidio ono što smo mi vidjeli, rekao bi isto što smo i mi rekli". Stoga je hanefijska ulema definirala ovo neslaganje kao različitost između stoljeća i vremena, a ne različitost između dokaza i argumenata. Slično objašnjenje se spominje za razilaženje između Malika i njegovih učenika, i Ahmeda i njegovih učenika. Vjerovatno je to razlog koji stoji iza različitosti predaja koje se prenose od imama Ahmeda o određenim pitanjima, tako da nekad ove predaje mogu dostići deset ili više. On odgovara svakom slučaju onako kako mu priliči, nekad zauzimajući žestok stav, a nekad znatno liberalniji, također rješavajući neke situacije u općem smislu, a druge opet konkretno. Pošto je ovo slučaj sa našom visokom ulemom, nije nikakvo čudo da neko poput mene promijeni mišljenje o ovome pitanju, od zabrane ka dopuštenosti i od strožijeg stava ka liberalnijem.

Dobar period sam se sustezao da iznesem svoj stav te sam po njemu davao fetve onome ko bi me privatno zapitao. Potom sam odlučio da ga objelodanim, jer sam bio pitan na skupovima, predavanjima i javnim susretima, potom na satelitskim TV-kanalima, i nisam mogao sakriti ono do čega je moje mišljenje došlo kao rezultat ovoga problema.

Muslimanskom pravniku fakihu nije dopušteno da ljudima daje fetve drukčije od onoga u šta je njegov razum uvjeren i drukčije od onoga do čega su doprli njegov idžtihad i njegovo znanje, jer bi, u protivnom, bio varalica i ne bi se odlikovao naučnim povjerenjem. Čak bi bio varalica prema Allahu i Poslaniku i muslimanskom džematu. Pretpostavimo da je taj stav fakiha pogrešan, njemu je oprošteno, kao što nas je Uzvišeni Allah naučio da kažemo: "Gospodaru naš, ne kazni nas ako zaboravimo ili nenamjerno pogriješimo" (El-Bekare, 286.) U sahihu stoji da je Uzvišeni Allah rekao: "Učinio sam", odnosno uslišao je dovu (molbu), i kao što nas je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, naučio: "Allah je nama oprostio nenamjernu pogrešku, zaborav i ono na šta smo prisiljeni".[106]

Također u vjerodostojnom hadisu, koji prenose i Buharija i Muslim, stoji da mudžtehidu kad pogriješi ne samo da je oprošteno, već je također i nagrađen, Iako je to samo jedna nagrada, bitno je da nije lišen nagrade. Kao što stoji u hadisu Amra bin el-Asa: "Kad vladar idžtihadeći donese presudu i pogodi, on za nju ima dvije nagrade, a kad idžtihadi i donese presudu pa pogriješi, on za to ima jednu nagradu.[107]

On kad pogodi ima dvije nagrade: nagradu za idžtihad i nagradu za ispravno rješenje, a kad pogriješi ima jednu nagradu i to je nagrada za idžtihad. Ovo je bez ikakve sumnje jedna od veličanstvenosti islama - da se nagrađuje mudžtehid koji je pogriješio i da se ne kažnjava. Zar ima većeg podstreka na idžtihad, pa makar bio i pogrešan, od ovoga?
Prije nego što odgovorim na ovo veliko pitanje, lijepo bi bilo da zatražimo objašnjenje biti problema od onih koji se sa njima susreću. Oni ih bolje poznaju od nas, a niko te neće obavijestiti poput onoga koji zna, i to nas također zanima kako bismo iznašli i izdali što ispravniji propis, onoliko koliko je to čovjek koji nije bezgriješan u stanju učiniti.

Prikaz problema onako kako ga izlažu oni koji se s njim suočavaju

106 Hadis bilježe Ibn-Madže, 2.045., Bejheki, 7/356., Ed-Darekutni, 4/170.-171., Hakim, 2/198., i za njega kažu da je vjerodostojan i da odgovara uvjetima Buharije i Muslima; s njim se slaže i Er-Zahebi, također ga prenosi Ibn-Hiban, 7.219., od Ibn-Abbasa i kaže njegov komentator Su'ajb Arnaut: "Njegov sened je vjerodostojan i odgovara Buharijinim uvjetima"

[107] Mutefekun alejhi, kao što to stoji u “El-Lu'lu'u ve-l-merdžan Uma ittefeka-š-šejhan", od Muhameda Fuada Abdulbakija, broj 1.118.

Pravo muftije, odnosno njegova dužnost je da sebi pravilno predoči problem za koji će donijeti rješenje temeljeći ga na realnosti bez ikakvog omalovažavanja ili preuveličavanja, tako da se njegova fetva temelji na dobrom uvidu problema. Jedna ulema kaže: Propis o određenoj stvari je grana njenog predstavljanja. To je ono što mi definiramo kao fikh realnosti, jer često fakihova greška proistekne iz nepoznavanja prirode problema za koji se traži rješenje, a ne iz nerazumijevanja šerijatskih tekstova i pravila. Zato izlažemo ove podatke onako kako su nam ih predstavili braća koja se bave ovim pitanjem na Zapadu i koja ga poznaju:

1. Kamatna stopa u prvim ratama kupca stana putem banke koja posluje s kamatom predstavlja većinski postotak vrijednosti rate, onaj manji dio predstavlja isplatu vrijednosti osnovnog zajma. Ovaj postotak se postepeno mijenja tako da većinski postotak postaje otplata za zajam u kasnijim ratama.
2. Dug se mora isplatiti u periodu koji može dostići čak i trideset godina. Kamatna stopa se smanjuje shodno kratkoći perioda za izmirenje, kao što se povećava ako se povećava i ovaj period. Kamatna stopa na isteku perioda za izmirenje može dostići duplo veću vrijednost od osnove zajma, shodno vremenskom periodu.

3. Mjesečna rata koja se isplaćuje banci je jednaka cijeni godišnje kirije u situacijama kad se iznajmi kuća ili bude malo veća, a nekad se dogodi da bude i manja.
4. U situaciji kupovine stana putem banke koja radi na principu kamate, nakon isteka svih rata stan postaje vlasništvo kupca, dok u situaciji iznajmljivanja, ono što plati podstanar u očima vlasnika izgleda neznatna svota, a podstanar, nasuprot tome, ne posjeduje ništa drugo osim da se može koristiti stanom.
5. U slučaju podizanja kredita putem kamatnih stopa, bankovne kamate ga oslobađaju njemu shodno procent ukupnog poreza. Većinom taj procent je vrlo veliki i teško pada ljudima, dok u slučaju iznajmljivanja budući podstanar plaća ukupnu vrijednost ovoga poreza.
6. U slučaju iznajmljivanja stana ne plaća se porez na vlasništvo, čistoća stubišta i stana te eventualne popravke u stanu; to plaća vlasnik. Međutim, kad čovjek kupi stan i postane njegov vlasnik, sve ove dažbine plaća sam.
7. Postoji eventualna opasnost, a ona je u tome da - ako se kupovina stanova i kuća putem banaka koje posluju na kamatnom principu proglasi dopuštenom - to može štetiti razvoju i širenju islamskih kompanija koje se bave ovim poslovima.
8. Nemoguće je da muslimani u ovim zemljama postanu vlasnici nepokretne imovine, osim u tri slučaja:
a) U slučaju kupovine kešom ili putem kooperativnog rada određenih lica, što je vrlo teško i rijetko.
b) Ili putem nekih islamskih kompanija (koje, uzimajući u obzir veličinu kapitala, ne mogu udovoljiti potrebama muslimanske
manjine usljed manjka kapitala). Zatim procent zarade koji ih očekuje može dostići čak tri puta veći nivo od procenta bankovnih kamata. Vrijeme kredita je vrlo kratko i ne prelazi pet godina, a vrijednost godišnje rate bude udvostručena, što mnogi ne uspiju izmiriti.
c) Ili, da muslimani postanu vlasnici nekretnina putem banaka koje posluju na kamatnom principu.
9. Vlasnici stanova na Zapadu uglavnom ne iznajmljuju svoje stanove porodicama sa mnogo djece, što je, naravno, odlika muslimana. Veliki broj muslimanskih porodica biva protjeran iz iznajmljenoga stana zbog velikog broja djece, ili zbog velikog broja gostiju, ili čak zbog prevelike dinamike u stanu, ili zbog svadljivosti nekih komšija nemuslimana. U ovakvom slučaju, teško se preseljavati iz stana u stan radi istoga razloga; tada poteškoće izrone na površinu.
10. Neke evropske zemlje i neke američke države određuju broj djece u porodici koja želi iznajmiti stan. U ovoj situaciji, poteškoće budu udvostručene, posebno kod porodica koje imaju više od četvero djece, a takvih je vrlo mnogo.

11.Ovdje postoji nejasnoća koja se odnosi na ugovor koji banka potpisuje. To je ugovor o prodaji stana. Korisnik kredita ne dobija novac, već dobija stan, i nejasnoća je, koju neki potenciraju, da se formalna kamata ogleda u samom obliku ugovora. Što se tiče biti postupka, riječ je o prodaji na određeno vrijeme, gdje je povećana vrijednost (cijena) shodno protoku vremena.
12.Postoje neke situacije kad ljudi kuću kupe putem banke koja se sastoji od dva stana, pa u jednom stanuje, a drugi iznajmljuje. Tako cijena kirije pokrije visinu rate koja se mora otplatiti banci za kupovinu cijele kuće, a nakon isplate duga, oba stana postaju njegovo vlasništvo.
Prednosti posjedovanja stana
Braća koji žive na Zapadu potvrđuju da iza posjedovanja stanova i prostora za stanovanje postoji ogroman broj materijalnih i etičkih vrlina, odnosno, drugim riječima, ekonomskih i nekonomskih privilegija.
Ekonomske privilegije
1. Sniženje kamatnih stopa plaćenih iz dohotka koji potpada pod porez, što dovodi do sniženja vrijednosti (cijene) plaćenog poreza, manjak pri porezu je uvijek manji od vrijednosti plaćenih kamata, dok kirija koja se plaća nije izuzeta od poreza; zato onaj koji utima stan pod kiriju ne može dobiti nikakav popust na porez.
2. Uzima se dio od rate koja se plaća - koji se čini vrlo malim, ali koji se povećava shodno vremenu, jer su sve rate iste - da se izmiri glavnica kredita. To znači da je kupac u prilici formirati svoj privatni kapital. Što se, pak, tiče uzimanja stana pod kiriju, ono je čisti trošak.
3. Kupac postaje vlasnik i tiče ga se bilo kakva razlika u cijeni između kupovine i prodaje. Kod prodaje, ako porastu cijene, uzima razliku na kompletan stan, a ne samo ono što je za njega platio. Ako se pak cijene spuste, on biva gubitnik, jer je dužan isplatiti vrijednost kredita, i to nema nikakve veze sa cijenom stana. Ali, ipak je uobičajeno da cijene rastu, i to je ono što ljudi obično očekuju prilikom kupovine i to je ono čemu teže prilikom odabira mjesta. Naravno, može se dogoditi i obrnuto, pa da izgube.
4. Vrijednost rate je obično stabilna (jer postoje krediti kod kojih se mijenjaju kamatne stope, dok se vrijednost /iznos/ kredita ne mijenja, osim onoliko koliko je od njega otplaćeno) na duži period, što je praksa stambenih kredita. Tako dolazi do povećanja plata, iako sporo,
a da se ne povećava vrijednost rate koju otplaćuje, pa postepeno iščezava procent rate u ukupnim primanjima, dok se kirija obično povećava shodno povećanju dohotka.
5.Posjedovanje stana je jedan od znakova stabilnosti, što povećava povjerenje drugih korisnika kredita u čovjeka, kao što pridržavanje velike svote novca kreditora, podijeljenog na rate na duži period, predstavlja prednost koja olakšava mogućnost dobijanja drugih kredita ili kreditnih

kartica ili nekih drugih oblika novčanog povjerenja, dok uzimanja stana pod kiriju to sebi ne može priuštiti.

6. Posjedovanje stana ohrabruje njegovog vlasnika da ga neprestano dotjeruje i uljepšava, jer je to njegovo vlasništvo, što u isto vrijeme povećava vrijednost stana. Potpuno drukčija je situacija sa iznajmljenim stanom.

Prednosti nematerijalne prirode

1. Kupac izabire mjesto u kojem se nalaze dobre škole, što iznajmljivač stana većinom ne može. Mjesta u kojima se mogu naći stanovi za iznajmljivanje obično su ispod prosječnog nivoa, a klasa škola je vrlo bitan faktor.

3. Kupac može probrati mjesto koje je blizu džamiji ili islamskom centru, pa se muslimani vlasnici stanova i kuća tako mogu zbližiti, što nosi ogromne duhovne vrline. To, naravno, nisu u stanju učiniti oni koji žive kao podstanari.

3. Sve državne usluge su bolje tamo gdje žive posjednici nego kompleksi koji se iznajmljuju.

4. Život u vlastitom stanu daje stanaru mnogo veći ugled i snagu nego što ga uživaju oni koji stanuju u iznajmljenim stanovima. Ovo formira pozitivan stav, počevši od učitelja u školi, na radnom mjestu, kod komunalaca koji odvoze smeće.

5. Okolina je općenito bolja u oblastima gdje su privatne kuće nego tamo gdje su stambeni kompleksi za iznajmljivanje, čak se i zločini rijeđe događaju.

6. Nezavisnost ima i druge prednosti. Na primjer, po pitanju dječije galame, staraca i njihovih gostiju, slobode kretanja žena po kući. U takvom ambijentu se osjeća olakšanje, jer mogu skinuti svoju spoljašnju odjeću, a da se ne otkriju komšijama. Među prednostima je i buđenje na sabah i sehur tokom ramazana te ostajanje do kasno u noć radi učenja i podučavanja bez ikakvih smetnji.

Pitanja koja zahtijevaju proučavanje i studiju

1. Jesu li ugovori koji se potpisuju sa bankama u Evropi i Americi o kupovini kuća i stanova čisto kamatni ugovori ili su to ugovori koji potpadaju pod "kupovinu na određeno", jer postoji roba između banke i kupca (korisnika kredita)?
2. Podrazumijeva li se pod pojmom "očuvanja imetka muslimana" kupovina nekretnina od svih banaka?
3. Spada li pod interes muslimana kupovina nekretnina poput stambenih prostora preko banaka koje posluju na kamatnom principu?
4. Kod nastanka eventualne štete prilikom kupovine stana ili kuće putem banke koja posluje na kamatnom principu, je li dopušteno podići kredit od ovakve banke radi određene potrebe u stanu ili radi kupovine samoga

stana, uz ostatak zabrane (harama) u sjeni sadašnje svjetske ekonomije? Ili sve do trenutka kad će islamska ekonomija obuhvatiti sve potrebe muslimana, ili je to individualna potreba koja se određuje po svojoj veličini?

5. Koja su to realna rješenja i praktične zamjene koje mogu ispuniti jaku potrebu muslimana za iznalaženjem nužnog im doma?

Ulema modernog doba i ovaj problem

Neki alimi modernog doba su se posvetili ovome problemu, problemu poslovanja sa bankama koje rade na principu kamata u neislamskim društvima, odnosno van svijeta islama, kako bi to naši stariji pravnici definisali ili unutar svijeta rata.

Neki od njih su donijeli fetvu da to nije dopušteno i oni su većina, a neki su, opet, to dozvolili.

Uvaženi učenjak gospodin Muhammed Rešid Rida je među najstarijim alimima modernog doba koji su izučavali ovaj problem. Uređivao je "El-Menar", mjesečni časopis na čijim stranicama je odgovarao na pitanja koja su mu dolazila iz raznih krajeva svijeta. Jedno od tih pitanja je i ovo kojim se sada bavimo a došlo iz Džave, Indonezija.

U pitanju se kaže:

Kakav je stav uvaženog gospodina, koji se dobročinstveno odnosi prema muslimanima, i razboritoga alima, koji je odan propisima Gospodara svjetova, prema fetvi nekih alima koji dozvoljavaju imetke nemuslimana koji žive izvan islamskog svijeta, osim u slučaju krađe i prevare i njima sličnih postupaka. Ali, ako je to uz njihovu saglasnost i ugovore, oni su nam dopušteni kakvo god im bilo porijeklo, pa makar to bila i očita kamata?

Zar nije ova fetva i njoj slične smrtonosni udarac svemu onome što je Allah zabranio i prelaženje granica od kojih nijedna nije izdvojena, osim u slučaju kad je čovjek primoran i kad ima valjan razlog? Poput širka (pripisivanja Allahu druga) i kufra (nevjerstva) bez ikakve prisile te poput namjernog ubistva i tako dalje.

Gospodin Rešid Rida je odgovorio:

U osnovi, u islamskom Šerijatu imeci nemuslimana koji žive van islamskih zemalja su dopušteni onome ko ih prisvoji i osvoji, kakav god bio vid osvajanja. Ali, ipak su islamski pravnici konkretizovali ovu općenitost postojanjem vrlo strogog stava Šerijata naspram varanja koje je muslimanu zabranjeno, pa su rekli: Musliman ne može biti varalica ni u kom slučaju, pa ako mu bilo koji čovjek povjeri svoj imetak, pa makar to bio i neprijatelj, musliman mora sačuvati ukazano mu povjerenje i zabranjeno mu je da ga prevari, Iako je u osnovi imetak neprijatelja plijen onome ko ga zaplijeni snagom ili lukavstvom ili bilo kojim drugim sredstvom osim prevare. Zar nije preče da bude dopušteno ako ga musliman uzme uz pristanak nemuslimana u nemuslimanskom svijetu,

pa makar i u obliku neispravnih ugovora unutar muslimanskog svijeta ili koji bi bili tako okarakterisani među muslimanima i među nemuslimanima koji potpadaju pod muslimansku vlast? Ne vidim nikakav oblik analogije da, shodno tome, ostale zabranjene stvari postanu dopuštene, poput nevjerstva, alkohola, strvine. Te su stvari zabranjene po svojoj biti unutar islamskog društva i unutar neislamskog. Dok je imetak nemuslimana koji žive izvan islamskog društva u osnovi Šerijata dopušten. Jer, osnova u analogiji (kijasu) je da se stvar uporeduje s njom sličnom, a ne sa suprotnom joj stvari u uzroku propisa. Da ne postoji posebno pismo u kome naš prijatelj koji postavlja pitanje objašnjava razlog njegovog pitanja, ne bismo razumjeli njegove riječi da je ova fetva smrtonosni udarac svemu što je Allah Uzvišeni zabranio. Napisao nam je da su neki koji se drže ljubavi prema vjeri u Džavi porekli fetvu o kojoj me pita, jer su iz nje razumjeli da bi smatranje kamate dopuštenom u neislamskim društvima vodilo smatranju dopuštenim ostalih poroka, poput bluda, homoseksualizma, ubistava i ostalih poroka općenito. To je loše razumijevanje s njihove strane, jer fetva ne dozvoljava kamatu općenito, kao što smo to objasnili. Nijednom od njih ne bi trebalo biti nepoznato da je bespravno prolijevanje krvi na većem stepenu zabranjenosti od bespravnog uzimanja tuđeg imetka. Hoće li, onda, praviti analogiju između dopuštenosti ubijanja neprijatelja kako bi dozvolili ubijanje onih koji ne ratuju protiv muslimana poput drugih muslimana, zimija i onih s kojima muslimani imaju ugovore o nenapadanju.

Daru-l-harb (svijet rata), odnosno nemuslimanske zemlje imaju propise koji se isključivo na njih odnose i koji su drukčiji od propisa u daru-l-islamu (svijet islama), odnosno muslimanskim zemljama. Jedan od tih propisa je da se tamo ne izvršavaju kazne za prestupe.

Kažemo im, s druge strane: Ako musliman odsjedne u nemuslimanskim zemljama, mogu li, onda, tvrditi da mu je Allah Uzvišeni naredio da plaća tamošnjim stanovnicima sve ono što mu zakon tamošnjih vlada nalaže, od kamatnog imetka i tome sličnog - i što ni po koju cijenu ne može izbjeći - i da mu je zabranjeno da uzme od njih ono što mu daju kao zakonom regulisano pravo, poput kamate i drugih stvari, uz njihovu saglasnost i slobodan izbor? Odnosno, hoću da kažem smatraju li da Uzvišeni Allah obavezuje muslimana da pretrpi štetu (globu), koja će drugima biti plijen, odnosno da mu naredi da bude naivni mazlum (onaj ko trpi nepravdu)?[108]

[108] Vidi fetvu 717. iz petoga dijela fetvi imama Mahmuda Rešida Ridaa, od stranice 1974. do 1978.

Fetva Međunarodnoe Akademije islamskg prava

Pitanje: Stoji u odluci Akademije 23 (11/3), u obliku odgovora na zatražena pojašnjenja od Visokog instituta za islamsku misao, slijedeće

pitanje: Kakav je propis o kupovini stana ili kuće, auta za ličnu upotrebu te namještaja za stan i kuću putem bankovnih kredita i drugih ustanova koje nalažu odgovarajuću zaradu na tim kreditima kao refleksiju hipoteke, imajući u vidu da je u slučaju kuća, auta i namještaja općenito jedina relevantna zamjena iznajmljivanje uz mjesečnu kiriju koja većinom prelazi vrijednost mjesečne rate koju banke odrede?
Odgovor: šerijatski nije dopušteno. Akademija je dala pitanja Visokog instituta za islamsku misao određenom broju alima, koji su dali odgovore na njih. Uprava Akademije se zadovoljila s ovim kratkim odgovorima i ove teme nije prepustila studiranju i raspravi, poput ostale problematike koja u većini slučajeva bude potkrijepljena istraživačkim radom.

Fetva Općeg vijeća u Kuvajtu

Postoje fetve koje su vremenski mlađe od šejha Rešida Ride i koje odobravaju ovo poslovanje, poput kuvajtske fetve. Ovu fetvu je izdao Opći komitet za fetve u Kuvajtu, Vijeće za javne poslove (u ovome vijeću su bili šejh bedru-l-mutevelija Abdulbasit, dr. Muhammed Sulejman el-Eškar, dr. Muhamamed Fevzija Fejdullah, dr. Halid el-Mezkur i dr. Abdu-s-Settar ebu-Guddeh). Kao odgovor na postavljeno pitanje jednog uvaženog profesora koji radi na polju da've u Sjedinjenim Američkim Državama, čije je ime izbrisano s fetve, shodno pravilu da ste tako činili ako se njena kopija da i drugome osim pitaocu. Datum fetve je 15. ševval 1405., odnosno 2. juli 1985. godine Dobili smo ovjerenu kopiju od direktora Ureda za fetve. Ona ovako glasi:
Hvala pripada samo Allahu, neka je Njegov blagoslov i mir na Allahovog Poslanika, na njegovu porodicu, ashabe i na svakoga onoga ko ga slijedi. Vijeću za javne poslove pri Kuvajtskom općem komitetu za fetve, na redovnoj sjednici održanoj u četvrtak ujutro 25. ramazana 1405., odnosno 13. juna. 1985. godine, postavljeno je slijedeće pitanje:
Kakav je propis prilikom kupovine kuća u Americi, kreditom podignutim u banci koja poteže kamate? Što se tiče ove problematike, poznato je da se kupcu oduzima s poreskog računa onoliko koliki je iznos kamatne stope. Navodim primjer za to. Kupio sam kuću u julu 1985. i platio je 280 hiljada dolara, tako da plaćam godišnje 45 hiljada, isplaćujući vrijednost kuće i otplaćujući kamatne stope kredita. Tako sam na ovaj iznos trebao platiti 40 hiljada jedinstvenog poreza. Međutim, pošto sam kupio kuću bankovnim kreditom, obavezan sam platiti samo između 5 i 7 hiljada dolara, jer mi se kamatna stopa odbija od rate za kuću. Stoga, je li mi dopušteno da kupim kuću u Americi ovakvim kreditom? Također vam prilažem sljedeća zapažanja koja su u uskoj vezi sa ovom problematikom:
1. Većina kuća koje se iznajmljuju kupljene su preko bankovnih kredita.
2. Ako danas podstanar koji ima manju porodicu može iznajmiti stan, to

sigurno ne može onaj koji ima veliku porodicu. Onda je on prinuđen da kupi kuću (stan) i to na način da podigne kredit kod banke.
U suprotnom će izbaciti svoju porodicu direktno na ulicu.
Komitet je odgovorio ovako:
Uvjeti i stanja koja okružuju ovu važnu problematiku u odnosu na muslimane koji žive i borave u tim zemljama te u odsutnosti šerijatski dopuštenih relevantnih zamjena od finansijskih institucija koje bi prodavale na rate, čine ovu problematiku skoro nužnom situacijom, a to je ono što islamski pravnici definišu kao opću potrebu koja se spušta na stepen nužnosti. Zbog svega toga, Komitet smatra da je u ovim uvjetima dopušteno pristupiti kupovini kuće (stana) u Americi putem bankovnih kredita koja povlači kamate zbog opće potrebe koja se spustila na stepen nužnosti, sve dok se ne ostvare Šerijatom prihvatljive zamjene, te je dužnost svim muslimanima da ulože nadljudske napore kako bi uspjeli projekti predloženi kao
šerijatski dopuštena zamjena. A Allah najbolje zna![109]
Ovo je fetva Kuvajtskog naučnog vijeća, koja je sačinjena od alima u čije znanje i vjeru ne može niko sumnjati. Oni su svoju fetvu utemeljili na poznatom fikhskom pravilu koje je podržala ulema različite mezhebske opredijeljenosti.
To pravilo navode i Es-Sujati, Eš-Šafi'i i Ibn-Nedžejm el-Hanefi u svojoj knjizi "El-Ešbah ve-n-neza'i", a ona glasi: "Potreba se može spustiti na stepen nužnosti", odnosno, spušta se na njen nivo tako da zabranjeno postaje dopušteno, a dopuštenost zabranjenih stvari usljed primoranosti i nužne situacije je pravilo o kome nema razilaženja. To je poznato iz jasnog kur'anskog teksta u pet ajeta Allahove Knjige, kao što kaže Uzvišeni: "On vam je objasnio šta vam je zabranio, osim ako ste u nevolji (primorani)" (El-En-'am, 119.).
Ulema je potrebu povezala sa nužnošću zbog vjerodostojnih hadisa koji se prenose od Vjerovjesnika, salallahu alejhi ve sellem, poput činjenice daje nekima od svojih ashaba - zbog svraba koji ih je zadesio
- dopustio oblačenje svile nakon što je već zabranio muškarcima, pa je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, uvažio ovu potrebu i dozvolio im ono što je drugima zabranio. Također im je zabranio da sjede po putevima, pa rekoše: "O Allahov Poslaniče, tu se sastajemo, jer nemamo gdje", pa je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, uvažio njihovu potrebu i dozvolio im da se sastaju, ali pod odgovarajućim uvjetima i normama čija je suština da putu daju njegovo pravo.

Fetva uvažavanja alima Mustafe ez-Zerka

Jedna od fetvi koje dozvoljavaju ovakav vid poslovanja je i fetva istaknutog učenjaka šejha Mustafe ez-Zerk'a. Ovu fetvu sam lično čuo iz njegovih usta kad sam ga, sedamdesetih godina dvadesetoga stoljeća,

sreo u Americi. Tada se nisam sa njim složio, potom je tu fetvu zapisao među svoje fetve i počastio me time što mi ih je predstavio.
Šejh je - da mu se Allah smiluje - utemeljio ovu fetvu na stavu hanefijskog mezheba, a to je stav velikog imama Ebu-Hanife i njegovog učenika Muhammeda, za razliku od Ebu-Jusufa. Šejh je pošteno istaknuo da je ovaj stav suprotan stavu većine islamskih učenjaka pravnika, ali je to stav priznatog mezheba i potreba nalaže da se na osnovu toga stava izda rješenje.

[109] Fetva broj 42, godina 1985., Fetve Općeg komiteta za fetve u Kuvajtu.
Uvaženi alim šejh Mustafa ez-Zerka - Allah mu se smilovao - prišao je ovome problemu kroz pet svojih fetvi, koje su objavljene u "njegovim fetvama" od stranice 614 do 626. I odgovorio je velikom broju uvažene braće koji su ga pitali o ovoj temi, a oni su: Es-Sabuni, El-Kejlani, Er-Rifai, Rešad Halil i mnogi drugi od onih koji borave u Americi i Kanadi, ali im nije naveo imena. Ovdje ćemo izabrati fetvu izdanu 4. 6. 1418. h.g., odnosno 5.10.1997. godine, i to je zadnja fetva koja je objavljena u njegovoj knjizi zato što je najopširnije pristupila ovome problemu i objasnila načine dokazivanja donesenog propisa.

Tekst fetve šejha Ez-Zerka

Učestala su pitanja i raspitivanja muslimana koji borave u Sjedinjenim Američkim Državama i Kanadi o propisu vezanom za podizanje kredita u tamošnjim bankama uz kamatne stope radi kupovine stana ili kuće, potom isplaćivanje svote kredita i kamate je podijeljeno na rate na duži rok, na dvadeset ili dvadeset pet godina, kako bi, nakon isplate kredita dotična osoba postala vlasnik stana i riješila stambeni problem.
To je manje nego da ga je iznajmila.
Čovjek tamo ima tri solucije kad je u pitanju stan: ili da direktno kupi kuću od onoga ko je posjeduje, što je, inače, rijetka praksa zbog skupoće, ili da je iznajmi, ali kirije su prevelike i nepodnošljive, a treća solucija je da podigne kredit od banke (uz kamatnu stopu), onoliki koliko košta kuća. Kredit će otplaćivati u ratama na duži period - kao što smo to već spomenuli - i na kraju toga perioda i nakon isplaćenog kredita čovjek postaje vlasnik kuće.
Uobičajeno je u ovakvim situacijama da je mjesečna rata zajedno sa kamatnom stopom manja od kirije ako bi čovjek bio podstanar, uz to na kraju postane vlasnik kuće.
Nakon pomnog ispitivanja i konsultovanja tekstova, našao sam da mezheb imama Ebu-Hanife i njegovog učenika imama Muhammeda bin el-Hasana dozvoljava uzimanje ovih kredita sa kamatnom stopom muslimanu koji odsjedne u nemuslimanskim zemljama, imajući

povjerenja u sigurnost koju mu oni osiguravaju i koji žele tamo kupiti kuću (ili stan). Ako je stvarnost tamo onakva kako se vidi.[110]
Mezheb imama Ebu-Hanife i njegovog učenika imama Muhammeda je stava da je onome koji odsjedne u nemuslimanskim zemljama, uz garantovanu sigurnost, odnosno uz njihovu dozvolu, dopušteno od njihovih imetaka ono što mu oni svojevoljno pružaju, bez bilo kakvog oblika varke s njegove strane, pa makar mu dali taj imetak na način koji u osnovi u islamu nije dopušten, poput kamate da je uzme od njih. Ali, on njima ne smije davati kamatu, jer su imeci nemuslimana koji žive van islamskih zemalja u odnosu na muslimana nezaštićeni, ali on je odsjeo u ovim zemljama uz garantovanu sigurnost i zato mu nije dopušteno da uzme išta od tih imetaka, osim uz njihov pristanak.
Zabrana koja postoji u hanefijskom mezhebu da im se daje kamata je zato da bi se od njih sačuvali imeci muslimana. Ali, ako se činjenično stanje promijeni u nekim situacijama i za imetak muslimana postane korisnije uzimanje kredita od njih i plaćanje kamate - kao što je to slučaj u postavljenom pitanju - jer je ova tema obuhvatila kupovinu kuće, potom njeno uzimanje u privatnu svojinu nakon otplaćenog duga (kredita), onda treba i propis promijeniti. Jer, propis je identičan svome uzroku, ako postoji prvi postoji i drugi, ako ne postoji prvi ne postoji ni drugi. Naročito nakon što je kredit sa svim svojim kamatama postao muslimanu ekonomičniji od iznajmljivanja, pri čemu na isteku ugovorenog roka izlazi podstanar praznih ruku, nemajući ništa, a kuća ostane u gazdinom vlasništvu. Smisao koji se uzima u oba slučaja za pouku je koji je od ova dva načina ekonomičniji muslimana. Nema sumnjeda je u ovom slučaju podizanje kredita putem banke uz kamatne stope ekonomičnije. Zato, shodno stavu mezheba Ebu-Hanife i shodno uzroku, to postaje dopušteno, posebno onome ko nije u stanju kupiti kuću od svoga imetka.
[110] U drugoj fetvi je šejh dodao ovaj pasus: Ovo se ne odnosi na one koji borave u islamskim zemljama kako bi mogli poslati svoj novac u neislamske zemlje i na njemu uzeti kamatu. Nema sumnje kad bi to bilo dopušteno onda bi čitav muslimanski kapital bio prokrijumčaren, a to je velika ekonomska šteta za muslimane; “FetveodEr-Ma", str. 620.
Pogotovo uzimajući u obzir sve poreze kojih je čovjek oslobođen u slučaju podizanja kredita putem banke, jer kupovina i iznajmljivanje od vlastitog imetka povlači velike poreze u tim zemljama, kako za kupca, tako i za onoga koji iznajmljuje.
Pod terminom darul-harb (svijet rata), odnosno nemuslimanske zemlje, u hanefijskom meshebu se ne podrazumijeva postojanje rata između njih i muslimana, već pod terminom daru-l-harb se podrazumijevaju nemuslimanske zemlje koje su nezavisne i koje ne potpadaju pod muslimansku vlast.111
U drugoj fetvi uvaženi alim šejh Mustafa - Allah mu se smilovao - dodaje

ovo objašnjenje:
Što se tiče ljudi savremenog doba koji vam govore da bankovni profiti nisu kamata, ovo ne samo da je prazna priča i neznanje, već je to zabluda i odvođenje drugih u zabludu, jer bankovni profiti nisu ništa drugo nego kamata, koja je zabranjena, u šta nema nikakve sumnje.[112]
Stanka kod fetve šejha Ez-Zerka
Želio bih prokomentarisati, odnosno napraviti par stanki kod fetve našega šejha Ez-Zerka, neka je Allahova milost s njim.
Kako sam se predomislio i složio sa Ez-Zerkom
Prva stanka: Ona se tiče toga kako sam se predomislio i složio sa šejhom Ez-Zerkom i sa njegovom fetvom nakon što sam mu duže od četvrtine stoljeća bio oponent, ako ne i jedan od najžešćih njegovih kritičara, tako da sam oko dvadeset godina davao fetve koje zabranjuju ovakvu vrstu poslovanja i imao sam vrlo strog stav o tom pitanju, shodno tome kako mi se ta problematika činila u to vrijeme.
Nije nikakav grijeh učenjaku muslimanu da promijeni svoj idžtihad
[111] "Fetve šejha Mustafe ez-Zerka", 625.-626.
U njegovom odgovoru na pitanje dr. Muhamameda Rešada Halila, predsjednika organizacije “Američkimuslimani", 624.
i da, nakon jednog, zauzme drugi stav. To su odlike ljudi koji nisu bezgriješni. Već smo imali priliku da vidimo kako imam poput Muhammeda bin-ldrisa eš-Šafije mijenja svoj stav i svoj pravac u većini pitanja nakon što se ustabilio u Egiptu i nakon što je u njemu vidio i čuo ono što prije nije. Nema nikakve sumnje u to da je on postigao vrhunac zrelosti u misli i u poznavanju nauke, pa, i uprkos tome danas, čitamo u njegovom mezhebu: "kaže Šafija u staroj verziji", "kaže Šafija u novoj verziji" i ništa od toga ne poričemo. Kao što, također, možemo naći među ulemom da se prenosi više stavova ili predaja o jednom pitanju, poput dvojice imama Malika i Ahmeda, posebno imama Ahmeda, od kojega se nekad prenosi sedam ili deset predaja o jednom pitanju. Sve ovo daje učenjaku odgovarajuću širinu da promijeni svoj stav onda kad se promijeni njegov idžtihad, pod uvjetom da to ne bude radi dunjaluka koji on nastoji steći ili da to ne bude radi nekog čovjeka kojega on želi zadovoljiti na račun zadovoljstva Uzvišenoga i Slavljenoga Allaha, pa da proda svoju vjeru za dunjaluk, svoj ili nečiji drugi, a to su najizgubljeniji ljudi; utječemo se Allahu da ne budemo od njih i molimo Uzvišenoga da nas opskrbi iskrenošću u onome što govorimo i radimo!
U vremenu u kome živimo možemo vidjeti kako neke akademije islamskog prava donose jednu odluku i po njoj izdaju fetvu, potom tu fetvu povuku i izdaju drukčiju, kao što je to učinilo Akademija islamskog prava Islamske svjetske lige Rabite na jednoj od svojih redovnih sjednica, kad je donijelo fetvu koja dozvoljava uzimanje jajne ćelije jedne od dviju muževih supruga kako bi bila stavljena u matericu druge mu

žene, i to u slučaju ako kod prve žene postoji zapreka koja sprječava stavljanje jajne ćelije u matericu, kao činjenica da ona nema nikako matericu ili neki drugi vid zapreke.
Na slijedećem zasjedanju vijeće je opozvalo ovu odluku i zabranilo taj postupak, jer je prijašnja fetva za sobom povlačila gubljenje prava majčinstva između ove dvije žene, jer se postavlja pitanje je li majka ona od koje je uzeta jajna ćelija, koja nosi gene i nasljedne faktore, ili je majka ona koja u materici nosi oplođenu jajnu ćeliju i koja kao trudnica podnosi bolove čitavih devet mjeseci: "Majka njegova ga s mukom nosi i u mukama ga rađa" (El-Ahkaf, 15.). Tako je opozivanje fetve bilo konsenzusom svih članova Akademije.
Također, nalazimo kako je, na jednoj od svojih redovnih sjednica, Međunarodno Akademije islamskog prava donijelo odluku o nepriznavanju inflacije te istaklo obavezu isplaćivanja starih dugova istom količinom i vrstom štampanog novca, pa makar njegova vrijednost opala i hiljadama puta, kao što je to slučaj s libanskom lirom, iračkim dinarom, sudanskom funtom i turskom lirom. Stoga su uprava Akademije i njegovo Generalno povjerenstvo odlučili da sazovu savjetovanje koje bi se isključivo bavilo ispitivanjem ove teme, kao što je, također, na svome dvanaestom redovnom zasjedanju održanom u Rijadu, Akademija odlučila da ponovo preispita ovu temu; Mislim da je tada ovo odgođeno do narednog zasjedanja.
Također, Azharova Akademija za fetve je promijenilo neke svoje fetve o određenim pitanjima usljed raznih okolnosti i razloga. Stoga, nije nikakvo čudo da se promijeni stav učenjaka kao individue o određenim pitanjima. Čak je i halifa Omer - da je Allah s njim zadovoljan - donosio rješenja o nekim pitanjima na osnovu jednog stava, potom bi nakon izvjesnog perioda presudio na osnovu drukčijeg stava, pa bi o tome rekao: "Ovako sam postupio jer smo tome poučeni, a i tako sam postupio jer smo tome poučeni". Naveo je u svome pismu koje je poslao Ebu-Musau: "Nemoj da te spriječi presuda koju si donio danas, pa si o tom pitanju provjerio svoj stav i otkrio što je ispravno, da u njoj provjeriš pravdu jer pravda je oduvijek i ništa je ne može uništiti, a provjeravanje šta je pravedno je bolje od upornosti u zabludi".[113]
Često upitam samoga sebe: Zašto da sada dajem prednost drugom stavu, a bio je preda mnom toliki niz godina? Pa, kažem: Vjerovatno čovjek u svojoj starosti postane saosjećajniji sa stvorenjima Uzvišenoga Allaha te im želi što više olakšati i naći im izlaze iz životnih tjesnaca. Ili možda čovjek nakon zrelosti postane hrabriji u pribjegavanju olakšicama i dopuštenostima te javnom objavljivanju tih olakšica, ne bojeći se posljedica nakon što je susret s Uzvišenim Allahom postao bliži.
Kakav god bio razlog, ovo je stav s kojim se slažem i do kojega me moj idžtihad doveo.

Musliman učenjak ne može sebi dopustiti da iznevjeri naučnu dosljednost i da ljudima daje fetve suprotne njegovom uvjerenju, već se od njega sa stanovišta Šerijata traži da to ne skriva od svijeta, jer bi, u protivnom, bio grješan, posebno ako u njegovom idžtihadu postoji olakšica za narod - otklanjanje tereta od njih.

113 Vidi '"Ialamu-l-muveki'in", 861., izdavač "Es-Seade", sa komentarom Muhammeda Muhjiddina Abduihamida

Ebu-Hanife i njegov učenik nisu jedini koji imaju ovakav stav

Druga stanka kod fetve šejha Ez-Zerka', je ukaz da dvojica imama, Ebu-Hanife i njegov učenik Muhammed, nisu jedini koji imaju ovakav stav, već se u tom stavu s njima slaže dobar dio visoke uleme. Dovoljno je nabrojati samo neke: Ibrahimen-Nehai,onjejedan od fakiha iz perioda tabi'ina i nasljednik je znanja mesudijske škole u Kufi; Sufjan Es-Sevri, on je jedan od imama koji se slijede u fikhu (imaju svoj mezheb) i on je emiru-l-mu'minine (vođa pravovjernih) u hadisu (najveća titula, op. pr.) ijedan od imama skromnosti i pobožnosti (zuhda).

Prenosi imam Ebu-Džafer el-Tahavi u svojoj knjizi "Muškilu-l-asar" putem vlastitog lanca prenosilaca od Ibrahima, da je rekao: "Nema ništa loše u tome da se u daru-l-harbu između muslimana i nemuslimana za jedan dinar uzimaju dva".[114] Dakle, Ebu-Hanife ima svoje prethodnike među tabi'inima u ovome stavu. Također, imam Ebu-Džafer el-Tahavi prenosi svojim senedom od Sufjana izjavu sličnu ovoj.[115]

Istaknuti hanefijski učenjak iz Indije Zafer Ahmed el-Osmani u svojoj knjizi "I'lau es-Sunen" ("Uzdizanje sunena") prenosi od Amra bin el-Asa stav koji ukazuje da poslovanja koja su zabranjena među muslimanima bivaju dopuštena u daru-l-harbu između muslimana i nemuslimana. I ne samo to, već i u daru-l-muvade'ati (države sa potpisanim mirovnim sporazumom, gdje postoji sporazum o nenapadanju između muslimana i nemuslimana).[116] Prenosi se od Es- Serhasija da "svijet pomirenja" nije "svijet islama", već se ona, ipak, smatra "kućom rata", kao što je to i bila prije pomirenja. Navodi se da je imam El-Lejs bin-S'ad rekao: "Sporazum između nas i Nuhijaca glasi da se ne borimo protiv njih, niti da se oni bore protiv nas, i da

114 Šerhu muškel-i-l-asar", 249./8, izdavač "Er-Risale". Kaže istaknuti učenjak Zafr el-Osmani u djelu "I'alali EsSunen", 350./14, da je njegov sened dobar

115 Ibid, 249./8, i kaže u "I'alali Es-Sunen": "Njihov lanac prenosilaca je vjerodostojan"

116 El-Osmani je to je preuzeo Iz djela "El-Emval" od Ebi 'Ahida, 146. str., i za njega kaže da ga prenose povjerljvi ljudi; Pogledaj: "I'alali u es-Sunen", 348./14

će oni nama davati robove, a mi ćemo njima davati hranu. Kaže El- Lejs: "Jahja bin-Se'id el-Ensari nije to smatrao zabranjenim".[117] Doduše

islamski pravnici su se razišli u vezi s ovim pitanjem. Većina smatra da je ovakva vrsta prodaje nedopuštena, a onaj koje dopustio, dopustio je zato što ona biva van daru-l-islama (muslimanskih zemalja), pa su ovakav vid trgovine dozvolili među njima.
Kaže imam Ebu-Ubejd u svom djelu "El-Emval", komentarišući stav El-Lejsa i Jahje bin-Se'ida: "Ovo je također bio stav El-Evza'ija (koji se odnosi na, daru-l-muvadeati) i rekao je: 'Nema ništa loše u tome, jer propisi koji se odnose na nas ne odnose se i na njih'".
Što se tiče Sufjana i uleme iz Iraka, oni to smatraju pokuđenim (mekruh), pa kaže: "Takav stav mi je najdraži, jer pomirenje podrazumijeva povjerenje, pa kako da se potkradaju".[118]
Kaže autor djela "I'lau 's-sunen ": "Dakle, kad ne smatraju ovu prodaju dopuštenom, to je jasno, ali kad je smatraju dopuštenom, onda ona ne smije dovesti do prevare i ne smije poljulati povjerenje".[119]
Vidimo da postoji jedan broj alima koji drukčije posmatraju daru- l-harb (kuću rata), a s njom i daru-l-muvadeati (kuću pomirenja) od daru-l-islama (kuće islama) i dopuštaju u njoj različite oblike poslovanja koje ne dopuštaju unutar islamskih zemalja, onda kad su njeni stanovnici s tim saglasni i kada i sami između sebe posluju na isti način, tako da ih mi ne smijemo iznevjeriti niti prevariti.
Ovdje želim razjasniti da ja ni u kom slučaju ne dozvoljavam da čovjek prodaje svoju djecu; ni u muslimanskim, ni u nemuslimanskim zemljama. Prenošenjem stavova ovih učenjaka samo smo htjeli potvrditi načelo, a ono glasi da se razlikuje propis u daru-l-islamu od propisa van daru- l-islama i da je van islamskih zemalja dopušten onakav vid poslovanja kakav nije dopušten unutar njih.

[117] Vidi: "El-Emval", koji je prije spomenut

[118] Ibid, 147.

[119] "I'alali es-Suneni", 347./14.

Ez-Zerkaovo objašnjenje termina “davanje kamate” umjesto “uzimanje kamate”

Treća stanka kod fetve uvaženog učenjaka Ez-Zerka, koja se tiče njegovog objašnjenja hanefijskog mezheba, koji kaže daje dopušteno uzeti kamatu van islamskih zemalja, a ne kaže da je dopušteno dati. Potpuno podržavam objašnjenje šejha Ez-Zerka da davanje kamate ovdje ostvaruje njihov cilj, a to je dopuštenost da se ona uzme, jer poenta je u onome šta ostvaruje interes muslimana. Zadržat ću se ovdje samo da bih napomenuo šejhu Ez-Zerku'u da alimi koji su prethodnici u hanefijskom mezhebu nisu definisali svoj stav o poslovanju s kamatom, je li to uzimanje ili davanje, već su o tome govorili samo općenito, ako čak u pojedinim izvorima nisu i definisali suprotno (o nedopuštenosti, op. pr.). Oni koji su ovakvom vidu poslovanja dali definiciju, to je kasnija

ulema hanefijskoga mezheba. Dali su je radi njihovog uvjerenja da u davanju kamate nema nikakve koristi za onoga koji daje, jer korist postoji uvijek od uzimanja. Dokaz za ono što govorim je navod imama Muhammeda bin el-Hasana, učenika Ebu-Hanife, kojim nastoji dokazati ovu tvrdnju, a to je ono što se dogodilo Židovima iz plemena Benu en-Nedir. U djelu "Es-Sejr el-Kebir", imam Muhammed kao dokaz navodi hadis koji se odnosi na Benu el-Nedir kad ih je Allahov Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, protjerao, pa su rekli: "Ovi ljudi su nam dužni i još nam nisu isplatili", pa je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, rekao: "Ostavite i požurite". On ovaj hadis uzima kao dokaz dopuštensoti poslovanja putem kamate između muslimana i nemuslimana u daru-l-harbu (svijetu rata), jer su muslimani bili njima dužni, pa kaže: "Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, to je dopustio zato što su bili neprijateljski narod (i oni su pripadali daru-l-harbu, pa ih je Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, opkolio u njihovom utvrđenju), tako da smo uvidjeli da je ovakav način poslovanja dopušten između muslimana i nemuslimana koji pripadaju daru-l-harbu, iako nije dopušten između samih muslimana unutar islamskih zemalja". Iz toga proizlazi da je - ako musliman odsjedne kod ovih uz garantovanu sigurnost i ako im proda neku robu na određeno vrijeme, potom se s njima dogovori da požure sa isplatom, a on će im, u protivnom, smanjiti dogovorenu cijenu - to je dopušteno. Ovaj postupak u islamskim zemljama je zabranjen zato što nosi odlike kamate, jer postoji promjena, kao što to stoji u "Šerhu es-Sejri".[120]

Kaže šejh Zafer el-Osmani

Ovim stavom su neki prijatelji odgovorili Ibn el-Henamu na njegov stav u "El-Fethu" koji glasi da je on kategorički tvrdio svojim učenicima da kamata i opklada postaju dopuštene onda kad je musliman na dobitku, shodno uzroku, iako je odgovor tome suprotan. Pa kaže, nakon što je prenio spomenuti iskaz iz "Šerhu-es-Sejr": "Pogledaj kako je, onda, dopušteno ovo poslovanje ako je nevjernik na dobitku?", te to objašnjava tvrdnjom daje dopuštena kamata između nemuslimana (neprijatelja) koji živi van islamskih zemalja i muslimana, što je bio njegov jasni dokaz da njihov stav o dopuštenosti ovakvog načina poslovanja nije uvjetovan dobitkom muslimana, već je on općenit.
To je prokomentarisao uvaženi učenjak Zafer Ahmed el-Osmani u svojoj knjizi "I'alai es-Sunen": "Rekoh: Ne slažemo se da je uvjet ovakvog poslovanja dobitak nemuslimana koji živi van daru-l- islama, jer ono što se dobije odmah je bolje od onoga što se dobije nakon izvjesnog perioda". Na to ukazuju i njegove riječi: "U ovakvom poslovanju postoji promjena ugovorenog roka za dirheme (a što je čista kamata), tako da dobitak ne ide nemuslimanu harbiji, već upravo muslimanu ili imaju podjednak dobitak". U ovom iskazu je, inače zabranjeno poslovanje

unutar islamskih zemalja, dopušteno između muslimana i nemuslimana u neislamskim zemljama, suprotno onome čemu pozivaju neki prijatelji daje muslimanu zabranjeno sudjelovati u ovakvoj vrsti ugovora i da mu je takav imetak nedozvoljen. Jer, njegove riječi: "To je dopušteno" i riječi: "Ovakav način poslovanja je dopušten", jasan su dokaz da je pristupanje ovakvoj vrsti ugovora dopušteno muslimanu i one objašnjavaju njegov stav.

[120] 228.-229./13-

Također se navodi stav iz El-Mebsuta, koji kaže: "Isto je ako musliman uzme dva dirhema za jedan ili jedan za dva, jer je on zadovoljio nevjernika onim što mu je dao, bez obzira bilo to malo ili mnogo, i on je uzeo svoj novac na dopušten način, kao što smo to već ustanovili" (kraj citata 59./14.). Tako su neki prijatelji ovim riječima odgovorili Ibn el-Hemamu, citatom iz Šerha es-Sejra, koji je također naveo govor iz El-Mebsuta, da ne znači da je muslimanu uvijek dopušteno da da nemuslimanu harbiji mnogo zamalo, pamakar to činio iz dobročinstva i ljubaznosti, već on ima značenje daje muslimanu to dopušteno učiniti ako će on od toga imati neku korist, kao da za jedan dirhem dobije dva nakon određenog perioda ili da uzme jedan dobar dirhem za dva loša ili tome slično. Ova problematika se odnosi na prodaju cjenkanjem, a ne na tolerantnu prodaju, tako da dopuštenost mijenjanja mnogo za malo prilikom prodaje ne spada u vid dobročinstva, kao što se to na prvi pogled pričinilo nekim prijateljima, i bespotrebno se odužilo rekla-kazala.[121]

Hanefijski mezheb je priznat u ummetu

Želio bih ovdje ukazati na važnu činjenicu, koja je općepoznata i potvrđena bez ikakve sumnje, a ona glasi: Hanefijski mezheb je mezheb priznat u ummeta i on je jedan od velikih mezheba koji se slijede, čak je najrašireniji među muslimanima, naročito kod nearapa: u Indiji, Pakistanu, Bangladešu, Afganistanu, u islamskim republikama Srednje Azije, u Turskoj, Bosni, Kosovu, Albaniji i drugim zemljama. Čak je bio zvanični mezheb dviju velikih država koje su vladale muslimanima: država Benu el-Abbas (Abasovići ili Abasidi) i država Benu-Osman (Osmanlije). Građansko pravo ovog mezheba je osnovni dio Medželle-građanskog zakonika čiji su popisi do nedavno ostali prevladavajući u većini arapskih i islamskih zemalja.

[121] Vidi "I'alali es-Suneni" našeg cijenjenog aiima Zafra Ahmeda el-Osmanija, 407.-408./15, komentar Hazima el-Kadija; izdavač "Daru-l-kutubi el-Ilmijje", Bejrut

Onaj ko prihvati idžtihad (pravna rješenja) ovoga mezheba dajući mu prednost nad drugima, slažući se s njegovim stavovima, ima na to

potpuno pravo, čak mu je to i dužnost, neće skrenuti s pravoga puta i nije mu to grijeh. Također i kod onih koji dozvoljavaju potpuno slijeđenje (taklid), kao što je to slučaj s većinom kasnije uleme, jer je ovo jedan od mezheba koje je dopušteno potpuno slijediti i ovo je mezheb koji su služili veliki alimi u raznim islamskim zemljama.
Nemamo dovoljno prostora kako bismo detaljno naveli sve dokaze hanefija o svom mezhebu te stavove njihovih protivnika o ovim dokazima. Ali, već smo naveli da Ebu-Hanife i njegov učenik Muhammed nisu jedini koji su zauzeli ovaj stav, već su im se u tome stavu pridružili i drugi veliki imami. Dovoljno je da od njih navedemo dvojicu: Ibrahima En-Nehaija i Sufjana es-Sevrijja.
Kaže naš istaknuti učenjak Zafer Ahmed el-Osmani u djelu "I'alalu es-Sunen": "Stav Ebu-Hanife i Muhammeda bin el-Hasana o ovom pitanju je najjači i predajom i značenjem, i nije utemeljen na usamljenom murselu, kao što je to mišljenje većine među ulemom i onih koji se bave istraživačkim radom, već on za svoj stav ima mnogobrojne jake dokaze koji jasno ukazuju na ispravnost onoga što je rekao, a on ima i one koji su ga u tome prethodili, poput Ibrahima en-Nahija, koji je smatrao kamatu dopuštenom u daru-l-harhu (neislamskim zemljama), te poput Ibn-Abbasa - da je Allah zadovoljan s njima obojicom - koji je smatrao kamatu dopuštenom između roba i njegovog vlasnika, a u svemu tome se s njim slaže Sufjan es-Sevrijj. I, da to nije potvrđeno predajama i stavovima ashaba i tabi'ina, nikad se ne bi ni Sufjan s njim složio o tom pitanju.[122]

Fetva Evropskog vijeća za fetve i istraživanja

Među ovim fetvama je zajednička i vrlo važna fetva koju je izdalo Evropsko vijeća za fetve i istraživanja na svom četvrtom zasjedanju, održanom u gradu Dablinu u Republici Irskoj, mjeseca redžepa 1420. h.g., odnosno oktobra 1999., a ovo je tekst te fetve:
122 Vidi "I'alalu es-Suneni", 414./14, izdavač "Daru-l-kutubi el-Ilmije"
Vijeće je razmotrilo tematiku koja je svojom važnošću potpuno zaokupila Evropu i zapadne zemlje, a ona se tiče problema kupovine stanova i kuća putem kredita koji poteže za sobom kamatu u nekoj od klasičnih banaka. Vijeću je na uvid predano nekoliko dokumenata koji su sačinjeni na ovu temu, što oponenata, što onih koji to podržavaju. Svi ovi dokumenti su pročitani pred Vijećem i potom su ih svi članovi Vijeća podrobno prokomentarisali, zatim se većina članova složila o slijedećem:
1. Vijeće potvrđuje konsenzus ummeta o tome da je kamata strogo zabranjena te da je ona jedan od sedam velikih grijeha koji odvode u propast i prema čijim je počiniocima proglašen rat od Allaha i Njegovog Poslanika, te podržava ono što su utvrdili Akademije islamskog prava da bankovne koristi (beneficije, kamatne stope) nisu ništa drugo nego

kamata koja je zabranjena.
2. Vijeće poziva muslimanske sinove koji žive na Zapadu da ulože maksimalne napore kako bi iznašli Šerijatom dopuštene zamjene u koje nema nikakve sumnje, poput prodaje profita (dionica) koji koriste islamske banke, ili osnivanje islamskih kompanija koje će izgrađivati stanove i kuće i prodavati ih pod povoljnim uvjetima, pristupačnim većini muslimana, i tome slično.
3. Vijeće, također, poziva islamska udruženja u Evropi da ostvare neku vrstu dijaloga sa postojećim evropskim bankama kako bi ovaj način poslovanja preobratili u Šerijatom prihvatljivu formu, poput prodaje na rate, gdje je cijena uvećana shodno dužini vremenskog perioda. Ovakav način poslovanja bi privukao veliki broj muslimana, koji bi bili spremni sarađivati na ovakvom principu, a tako se već postupa u nekim evropskim zemljama, gdje nailazimo na veliki broj zapadnih banaka koje otvaraju svoje filijale u islamskim i evropskim zemljama i koje posluju shodno propisima islamskog prava. Ovakav slučaj imamo u Bahreinu i drugim zemljama.
Također, Vijeće može u tome pitanju pomoći tako što će uputiti poziv ovim bankama da promijene svoj način poslovanja prema muslimanima.
4. Ako se ni jedno ni drugo od navedenog u sadašnjem vremenu ne može ostvariti, onda Vijeće, u svjetlu šerijatskih pravila, načela i uvažavanja situacije, ne smatra zabranjenim pribjegavanje ovom načinu poslovanja, a to je uzimanje kredita sa kamatom kako bi musliman sebi kupio kuću i utočište za svoju porodicu. Ovo pod uvjetom da on nema drugu kuću koja zadovoljava navedene potrebe te da mu ta kuća bude osnovno prebivalište i pod uvjetom da nema viška novca kojim bi mogao kupiti kuću a da ne pribjegava kreditu.
Vijeće je utemeljilo ovu svoju fetvu na dva osnovna stajališta. Prvo stajalište:
To je pravilo da nužne situacije dozvoljavaju inače zabranjene stvari. Oko kojeg postoji potpuna saglasnost. ovo pravilo je izvedeno na osnovu kur'anskog teksta. Ovo se spominje na pet mjesta u Kur'anu. Jedno od njih su i riječi Uzvišenoga u suri El-En-'am: "...On vam je već objasnio šta vam je zabranio, osim kad ste primorani" (El-En-'am, 119.). To su, također, riječi Uzvišenoga u istoj suri nakon što su spomenuta zabranjena jela: "...A onome ko bude primoran, ali ne iz želje već samo toliko da glad utoli, Gospodar tvoj će doista oprostiti i milostiv biti" (El-En-'am, 145.).
Na osnovu ovoga pravnici su izveli pravilo da potreba može dostići stepen nužnosti, bez razlike bila individualna ili opća.
Potreba ako se ne ostvari, musliman će biti u teškoći, iako on i dalje može živjeti, suprotno nužnosti bez koje musliman ne može živjeti.
Uzvišeni Allah je podigao sa ovoga ummeta poteškoće tekstovima u

Časnom Kur'anu, gdje kaže Uzvišeni u suri El-Hadždž: "I u vjeri vam ništa teško nije propisao" (El-Hadždž, 78.) i također u suri El-Maide: "Allah ne želi da vam pričini poteškoće" (El-Maide, 6.).
Stan koji od muslimana otklanja poteškoće je prostor koji njemu odgovara, dovoljno prostran i sa svim pratećim stvarima kako bi bio stan u pravom smislu riječi.
Iako je Vijeće svoju fetvu zasnovalo na pravilu nužnosti ili prijeke potrebe koja dostiže stepen nužnosti, ono nije zaboravilo drugo dopunsko i regulativno pravilo, da je ono što je dopušteno u nužnosti, dopušteno shodno stepenu nužnosti. Stoga, Vijeće nije dozvolilo kupovinu kuća kako bi se time trgovalo. Dom je nesumnjivo nužna potreba muslimanske porodice i muslimana kao individue. To je jedna od Allahovih blagodati koje je podario svojim robovima, pa kaže Uzvišeni: "Allah vam je od kuća vaših domove načinio" (En-Nahl, 80.). Poslanik, salallahu alejhi ve sellem, također je prostrani dom definisao jednim od tri ili četiri faktora sreće.
Iznajmljeni stan ne udovoljava svim potrebama čovjeka muslimana, niti se on u njemu komotno osjeća, pogotovu što mu teško pada što mora plaćati kiriju nemuslimanu. Godinama ostane plaćajući kiriju i, pored toga, ne posjeduje nijedan kamen. Zato strepi da kad dobije više djece ili kad ga posjeti više gostiju može biti izbačen, ili kad ostari i kad njegovi prihodi prestanu, može očekivati da bude izbačen na ulicu. Pribavljanje stana u posjed rješava muslimana ove brige, kao što, musliman može izabrati stan blizu džamije ili islamskog centra ili čak islamske škole. To daje priliku muslimanskoj skupini da se međusobno zbliži u jednom komšiluku i da osnuje malo muslimansko društvo unutar velikog neislamskog, gdje će se njihova djeca međusobno upoznavati i tako jačati međusobne veze i gdje će jedni drugima pomagati da žive u okrilju islamskih shvatanja i njegovih visokih načela.
Posjedovanje vlastitog doma pruža, također, mogućnost muslimanu da ga organizuje onako kako odgovara njegovoj vjerskoj i društvenoj potrebi. Pored ove individualne potrebe svakoga muslimana, postoji i opća potreba muslimanske zajednice koja živi kao manjina van islamskog svijeta, Ona se ogleda u nastojanju da se poprave uvjeti u kojima žive kako bi se njihov životni standard povećao i kako bi bili dostojni i spremni da pripadnu najboljem ummetu koji se među ljudima ikad pojavio, te kako bi osvanuli kao svijetli primjer islama pred nemuslimanima. Također, ova potreba se očituje u nastojanju da se oslobode ekonomskih pritisaka kojima su izloženi kako bi se mogli odazvati važnom pozivu da've i kako bi mogli dati svoj doprinos u općoj izgradnji društva. Sve ovo podrazumijeva da se musliman ne može čitavog života mučiti kako će platiti kiriju za iznajmljeni stan i kako će platiti troškove života, nikako ne nalazeći priliku da bude na usluzi

svome narodu i da pozove druge svojoj vjeri.
Drugo stajalište (koje upotpunjava prvo, osnovno):
To je stajalište koje je zauzimao imam Ebu-Hanife i njegov učenik Muhammed bin el-Hasen eš-Šejbani. Na osnovu njega se donose fetve u hanefijskom mezhebu. Također, to je stajalište Sufjana es- Sevrijja i Ibrahima en-Nehaija.Toje i jedna od predaja Ahmeda, kako to navode neki pripadnici hambelijskog mezheba, da je dopušteno poslovati putem kamate i drugih oblika nedozvoljenih ugovora između muslimana i nemuslimana van islamskih zemalja (daru-l- islama). Također je Ibn-Tejmije ovakav stav smatrao ispravnim.
Ovdje se daje prednost postupanju po hanefijskom mezhebu zbog nekoliko gledišta, kao što su:
1.Musliman nije dužan provoditi šerijatske propise koji se tiču politike, ekonomije, društvenog života i druge njima slične koji se tiču općeg poretka u društvu koje ne vjeruje u islam. On to, zapravo, nije u mogućnosti, a Allah, džellešanuhu, nikoga preko njegovih mogućnosti ne opterećuje. I zabranjenost kamate je jedan od ovih propisa koji se tiču identiteta zajednice i filozofije države te njenog društvenog i ekonomskog pravca. Od muslimana se zahtijeva da provodi propise koji se tiču lično njega kao individue, poput propisa obredoslovlja (ahkamu-l-ibadat), te propisa vezanih za ishranu, piće, djecu te onih propisa koji se tiču braka, razvoda, vraćanja žene, iddeta (period koji ženu čeka nakon razvoda), nasljedstva i drugih propisa koji se tiču porodičnog prava. Tako, ako bi mu i ovi propisi bili zabranjeni i on nikako ne bi bio u prilici upražnjavati svoju vjeru, onda mu je dužnost da učini hidžru u Allahovu prostranu zemlju, ako je to ikako moguće.
2.Ako musliman u nemuslimanskim zemljama ne bi poslovao putem ovih neispravnih ugovora, među kojima je svakako i kamata, to bi ga dovelo u situaciju da njegova privrženost islamu bude uzrok njegovog slabog ekonomskog stanja ili finansijskog kraha. Islam, ustvari, treba jačati muslimana, a ne da ga čini slabim i da mu blagodati povećava a ne umanjuje, te da mu koristi a ne da mu šteti. Neki od uleme prethodnika (selef) su za dopuštenost nasljeđivanja muslimana od nemuslimana kao dokaz naveli hadis: "Islam povećava, a ne umanjuje", odnosno povećava muslimanu blagodati i ne umanjuje ih.
Njemu sličan je i hadis: "Islam uzdiže, a ne ponižava". Jer, musliman bi, kad ne bi poslovao putem ovih ugovora s kojim su oni zadovoljni, bio prinuđen da ono što se od njega traži, a da nasuprot ne daje ništa, jer on od ovih ugovora i zakona mora provoditi sve one koji mu nalažu da plaća obaveze i dugove, a ne provodi ih gdje bi on mogao nešto zaraditi, tako da on uvijek ima račune, a nikad zaradu.
Ovako bi musliman uvijek ostao finansijski potčinjen zbog svoje privrženosti islamu, a islam nema cilj da onoga ko mu je dosljedan učini

potlačenim ili da ga prepusti nemuslimanu daleko od islamskih zemalja koji će mu krv popiti i od njega se okoristiti, dok će muslimanu u isto vrijeme biti zabranjeno da se okoristi poslujući s nemuslimanom u svijetu vladajućih pravila, koja su od njih autoritativna. A ono što se navodi da hanefijski mezheb dopušta poslovanje s kamatama samo u slučaju i davanja (plaćanja), jer musliman u davanju (plaćanju) nema nikakve koristi i da oni ne dozvoljavaju poslovanje putem neispravnih ugovora osim pod dva uvjeta: prvi, da musliman u njima ima korist, drugida prilikom poslovanja ne bude obmane ili varanja nemuslimana, pa makar musliman od njih i ne imao koristi.

Odgovor na sve to glasi: Ovo nije ispravno, kao što na to ukazuju riječi Muhammeda bih el-Hasana eš-Šejbanija u djelu "Es-Sejr el-kebir" te također općenitost stavova prijašnje uleme ovoga mezheba, kao što se, također, ovdje musliman, iako plaća kamatu, okoristio, jer na kraju putem kamate postaje vlasnik stana.[123]

Muslimani koji žive u ovim zemljama su mi lično potvrdili, usmenim putem, a drugi putem dopisa, da su rate koje vraćaju bankama u visini kirije koju plaćaju gazdama, čak su nekad i manje. To znači da kad bismo mi ovdje zabranili poslovanje s bankom putem kamate, onda bismo zabranili muslimanu da sebi i svojoj porodici stekne u posjed kuću, a stan je jedna od fundamentalnih potreba, kako to islamski pravnici definiraju.

Često može dvadeset ili trideset godina ili čak i duže plaćati kirija i na kraju ne posjeduje ništa, dok, na drugoj strani, za oko dvadeset, možda i za manje godina, može dobiti kuću u vlasništvo.

Čak i kad ovakav način poslovanja ne bi bio dopušten u mezhebu Ebu-Hanife i kod onih koji se slažu s njim, bio bi dozvoljen kod svih

[123] Vidi fetvu šejha Ez-Zerka koja je već navedena i njegovo objašnjenje stava hanefijskog mezheba o tom pitanju

zbog potrebe koja nekad može dostići stepen nužnosti, radi koje inače zabranjena stvar postaje dopuštenom. Pogotovu što u ovom slučaju musliman ne jede kamatu, već daje da se jede, odnosno on plaća kamatu, a ne uzima je za sebe, jer se zabrana u osnovi odnosi na "jedenje kamate", kao što to kaže kur'anski ajet. Davanje drugom da koristi (jede) kamatu je zabranjeno radi preventive, kao što je zabranjeno da se ona zabilježi i da joj se svjedoči. Sve to spada u "zabranu načina" (sredstava), a ne u "zabranu krajnjih ciljeva." Poznato je da je "jedenje kamate" zabranjeno i da nikako ne može biti dopušteno, ali davanje da se ona koristi (jede), odnosno plaćanje kamatnih stopa, može biti dopušteno prilikom velike potrebe. To je, također, definicija islamskih pravnika kojom dozvoljavaju podizanje kredita sa kamatom, ako su pred muslimanima zatvorena sva vrata halala.

Jedno od poznatih pravila koje treba istaknuti glasi: "Ono što je

zabranjeno u svojoj biti ne biva dopušteno osim u nužnoj situaciji, dok ono što je zabranjeno iz preventive biva dopušteno prilikom potrebe".
A Allaha molimo da nas uputi.

Komentar nekih članova Evropskog vijeća

Novine "Eš-Šerk el-Evsat" ("Bliski Istok") objavile su komentar dvojice članova Vijeća.
Prenosimo tekst komentara:
Hvala pripada samo Allahu i neka je blagoslov i mir na našega prvaka Muhammeda, Allahovog Poslanika, i na njegovu porodicu, njegove ashabe i na svakoga onoga ko ga odano slijedi.
Dvojica potpisnika su se upoznali sa ovom naučnom proturječnosti koja se odnosi na odluku vezanu za kupovinu kuća-stanova putem kamatnih kredita te koju je izglasalo Vijeće većinskim brojem članova.
Dvojica potpisnika svoje neslaganje dokazuju sljedećim:

Prvo: O razlozima ovakve odluke

Dvojica članova Vijeća koji su potpisnici ovoga neslaganja smatraju daje kupovina kuća-stanova putem kamatnih kredita koji se podižu u bankama ili drugim mjestima šerijatski zabranjen akt (haram). Također, smatraju da dokazi koji su navedeni kao oslonac za dopuštenost nisu dovoljno jaki da bi se ovi krediti mogli smatrati dopuštenim zbog slijedećih razloga:
1. Nepodudaranje ovoga slučaja sa hanefijskim mezhebom, jer stav koji prevladava kod njih i kako to ocjenjuju oni koji su se bavili istraživanjem hanefijskog mezheba, poput Kemala ibn el-Hemama u djelu "Fethu-l-kadir"te Ibn-Abidina u djelu "Redu-l-muhtar", i kamata biva dopuštena onda kad je musliman uzima od nemuslimana van islamskih zemalja (dari-l-harb), i to uz obostrano prisustvo. Stoga, dvojica potpisnika smatraju da su ova prva dva uvjeta nezadovoljavajući, jer se evropske zemlje ne mogu smatrati daru-l- harbom (svijetom rata), i zato što je musliman u ovome slučaju taj koji plaća, a ne koji uzima, tako da se razlikuje temeljni uzrok na kome je odluka zasnovana, iako se pokušalo globalizovati drugi uvjet i tako da na kraju budu poistovjećeni i onaj koji uzima i onaj koji plaća. Tome se, također, dodaje da dokazi koje su naveli hanefije o ovome pitanju ne mogu biti autoritativni, niti ovaj kratki protest daje dovoljno prostora da bi se naveli stavovi uleme o dokazima hanefija. Ono što se kaže daje podjela kod hanefija dvostruke, a ne trostruke prirode, odnosno mora biti ili daru-l-islam (svijet islama) ili daru-l-harbi (svijet rata), ne može poljuljati naš stav da ovakav vid poslovanja nije dopušten, jer oni smatraju da nevjerničke zemlje mogu biti mjesto sigurnosti, a i ne moraju to biti, pa ako su nevjerničke zemlje mjesto sigurnosti i povjerenja, onda, opet, ovakav vid poslovanja nije dopušten

(jer smo vidjeli u već priloženom da oni daru-l-muvadea,svijet mira, kada su u pitanju propisi smatraju kao da je daru-l-harb, svijet rata).

2. Drugi razlog nedopuštenosti ovakve vrste poslovanja putem kamate jest nepostojanje nužnosti koju za sobom povlači to kamatno poslovanje, bez razlike je li ona bila individualna ili grupna, zbog nepostojanja šerijatski prihvatljivih i priznatih uvjeta nužnosti, a oni su:

a) Da nužna situacija bude trenutno neočekujuća, tako da se ostvari ili očekuje da se dogodi stvarna opasnost po čovjeka, njegovu vjeru, razum, potomstvo ili imetak;

b) Uvjet da nužnost bude utočišnog karaktera, tako ako bi se čovjek plašio za svoj život ili se plašio da mu ne bude odsječen dio tijela, ili se plašio potpunog obustavljanja zarade, onda može pribjeći onome što je zabranjeno;

c) I da onaj koji je prisiljen nema drugog izlaza osim zabranjenog načina. (Dvojica oponenata su se usmerili na "nužnost", dok se Vijeće bavilo "potrebom" koja dostiže stupanj nužnosti. Stoga, ovo što navode ne može podržati njihov stav.)

Nijedna islamska dijaspora u bilo kojoj evropskoj zemlji nije dospjela u ovakvu situaciju, da živi na granici podnošljivog ili čak bliže tome. Tome se još dodaje postojanje stanova u dovoljnoj mjeri u ovim zemljama što je jedan od faktora koji odbacuju "nužnost."

3. S obzirom da i sami boravimo u Evropi, ne vidimo dovoljno potrebe koja može dostići stepen nužnosti koja bi opravdala muslimanskoj dijaspori pribjegavanje ovoj vrsti poslovanja putem kamate. Da i ne govorimo o odluci Vijeća, koja dozvoljava uzimanje kamatnih kredita radi iznalaženja odgovarajućeg stana.

4. Također smatramo da ekonomska slabost islamske dijaspore na koju je Vijeće ukazalo nije proizišla usljed neposlovanja putem kamata, već je razlog podvojenost njenih stavova i neulaganje novca koji posjeduju. Nasuprot tome, oni ga oročenog pohranjuju u banke, oročuju uz određenu kamatnu stopu koja će im ga tako povećati i na još lakši način pokrasti.

5. Odluka Vijeća je prešutjela šerijatski propis vezan za kupovinu drugih stvari osim stanova putem kredita sa kamatom, a ovo će mnoge pojedince islamske dijaspore ohrabriti da posluju putem čiste kamate u Evropi, oslanjajući se na izrečenu fetvu.

Drugo: Fetva koja je pred nama

Dvojica potpisnika ove naučne kritike smatraju da ne postoji "nužna situacija" koja bi povlačila za sobom kupovinu kuća-stanova u Evropi putem kamatnih kredita, niti na to tjera potreba koja može dostići stepen nužnosti. Smatraju stoga da je ovakav način poslovanja šerijatski zabranjen i da nije ispravno pribjegavati mu, osim u slučaju da čovjek ne

može pronaći kuću (stan) u kojoj će stanovati, pa čak ni putem odgovarajućeg iznajmljivanja, i u isto vrijeme ne posjeduje novac koji bi mu bio dovoljan da kupi tu kuću (stan), ili ne može naći nikoga ko bi mu taj novac pozajmio, niti je u stanju da nađe bilo kakav drugi način Šerijatom dopušten koji bi mu pomogao pri toj kupovini, poput prodaje sa zaradom (beju'u-l-murabeha), u kojoj se povećava cijena shodno povećavanju dužine perioda, te pod uvjetom da stan koji će kupiti ne prelazi granice potrebe, kao na primjeru da njegove sobe i prateći objekti (kuća) ne bude veći nego što je njemu potrebno, ili da ne bude visokih standarda, koji zahtijevaju sumu veću od potrebe.
Neka je Allahova milost i mir na našega prvaka Muhammeda, na njegovu porodicu i ashabe i neka je hvala Allahu, Gospodaru svjetova.
Dr. Muhammed el-Berazi, Danska,
Dr. Suhejb Haseni Abdulgaffar, London

Naša replika na ovu kritiku

Replicirali smo na ovu čudnu kritiku u istim novinama "Eš-šerku el-Evsat", koje su objavile ovu našu repliku pod naslovom: "Šejh el-Kardavi: Ocjenjivanje ljudskih potreba nije samo u ruci fakiha".
Doktor šejh Jusuf el-Kardavi, predsjednik Evropskog vijeća za fetve i istraživanja, opovrgao je da se odluka Vijeća kojom se dopušta kupovina kuća (stanova) putem kamatnih kredita u neislamskim zemljama zasnivala samo na hanefijskom mezhebu kao fikhskom opravdanju. Vijeće se nije usmerilo na hanefijski mezheb, već ga je spomenulo kao podršku i kao ohrabrenje, dok je osnovni dokaz na koji se Vijeće usmjerilo potreba koja može dostići stepen nužnosti kod muslimanskih manjina u nemuslimanskim zemljama. Za "Es-Šerku el- Evstat", doktor Kardavi je rekao: "Evropsko vijeće za fetve i istraživanja je donijelo svoju odluku o pitanju kupovine stanova (kuća) nakon što su mu prezentovana i pročitana istraživanja koja su uradili neki članovi i nakon što je tema razmotrena u duhu slobodne i podrobne rasprave, tako da je svaki član istaknuo svoj stav u ambijentu potpune slobode, bez obzira je li podržavao odluku ili bio protiv nje. Potom je Vijeće donijelo odluku većinom glasova, shodno statutu Vijeća i većina je bila ogromna, hvala Allahu. Postupak prilikom glasanja kod svih fikhskih Akademija je u ovoj godini bio da se odluka donose većinskim brojem glasova. Čak neki od njih nikako i ne spominju oponente, kao što je to slučaj sa Međunarodnom Akademijom islamskog prava, koji je pri Konferenciji Islamskih zemalja. Neki od njih dozvoljavaju suzdržanom članu ili oponentu da svoje neslaganje navede u zapisniku sjednice, kao što je to slučaj sa Međunarodnom akademijom islamskog prava, koji je pri Islamskoj svjetskoj ligi Rabiti, sa sjedištem u Mekki Počašćenoj, a odluka se donosi u ime svih. Tako smo mi postupili u našem Evropskom vijeću

za fetve i istraživanja. Član je, ako je to želio, bio u mogućnosti iznijeti svoje suzdržavanje. Tako, ustvari, postupaju svi parlamenti i sve ustanove svijeta na Istoku i na Zapadu, u vijećima ministara, u predstavničkim domovina (parlamentima), te i u vijećima za fetve i akademijama za istraživanje itd. Ali, nikada nismo vidjeli, ni u jednom od fikhskih akademija u islamskom svijetu, da član koji se ne slaže sa većinom objavi svoj stav u novinama, vrijeđajući svoju braću i kolege koji ništa manje od njega nisu obrazovani, niti su slabiji pobožnjaci, ako nisu i pametniji i pobožniji".
Što se tiče proglasa koju su izdali dvojica članova Evropskog vijeća za fetve i istraživanja u kome potvrđuju svoje neslaganje sa odlukom Vijeća koja dopušta kupovinu stanova (kuća) putem kamatnih kredita u nemuslimanskim zemljama, šejh Kardavi kaže:
"Ovo, ni u kom slučaju, ne spada u moralne odlike zajedničkog ili institucionalnog rada. Nažalost, član koji je podigao ovu neobičnu kampanju i koji je za sobom poveo druge nije bio dosljedan u svojoj kritici koju je nazvao naučnom, jer je on naveo stvari koje Vijeće nije zaboravilo, niti ispustilo, već su sve jasno spomenute, prokomentirane i kritizirane, tako da je ova njegova kritika prepuna grešaka i obmana. Nema snage ni moći osim u Allaha (la havle ve la kuvvete illa billah). Također, on se usredsredio samo na hanefijski mezheb, što, ustvari, Vijeće nije učinilo, već ga je spomenulo kao ohrabrenje i podršku stavovima. Čak je bio i određeni broj članova Vijeća koji su zatražili da se izbriše dokazivanje odluke putem stava hanefijskog mezheba, bojeći se da to neki ljudi ne bi iskoristili, kao što se i dogodilo. Dokaz koji je temelj odluke Vijeća jest potreba koja može dostići stepen nužnosti, odnosno prinuđenosti. Pod pojmom "potreba" podrazumijevamo tu potrebu islamskih manjina koje žive daleko od domovine da posjeduju kuću ili stan u kome će stanovati. Određivanje stepena ove potrebe nije samo stavfakiha (islamskog pravnika), jer to nije Šerijatska problematika, već se ona vraća na eksperte i na one koji poznaju probleme sa kojima se ljudi suočavaju, odnosno vraća se samim ljudima. Stoga, nijedan učenjak nema pravo ustvrditi da on najbolje poznaje ljudske potrebe, bolje nego njegove kolege ili čak da bolje poznaje potrebe ljudi od njih samih. Istinski učenjak je skroman i povučen, on poštuje intelekte drugih, a posebno svoje braće i svojih kolega, kao što poštuje njihovu vjeru i njihovu pobožnost, Gospodara, i on je onaj koji nastoji olakšati Allahovim robovima nije ništa manje vjere od onoga koji želi otežati".

Proglas Saveza uleme Šerijata u Americi

Ovo, također, potvrđuje proglas koji je izdala Konferencija uleme šerijata u Sjevernoj Americi, koja je održana u periodu od 10. do 13. ša'bana 1420. h.g., odnosno od 19. do 22. novembra 1999. godine. Donosimo

tekst proglasa:
Učesnici Konferencije su razmotrili problem sa kojim se suočavaju oni koji borave u Americi kako bi iznašli stambeno rješenje u svjetlu primijenjene prakse, a to su: iznajmljivanje ili kupovina u vlasništvo putem kredita (mortgage, zajam-hipoteka) i došli su do slijedećeg:
Prvo: Konferencija savjetuje muslimanima koji borave u zapadnim zemljama te investicione ustanove u islamskim zemljama, slijedećim:
Prvo:
1. Raditi na osiguranju islamskih zemalja koje bi riješile problem finansiranja stanova putem iznalaženja dovoljnog broja islamskih finansijskih ustanova ili kooperativnih udruženja za naseljavanje (za koje se očekuje da će uzeti u obzir uvjete i potrebe onih ograničenog prihoda) kako bi se izišlo iz stanja olakšice i nužnosti (darureh) u stanje odlučnosti (azima) i odabira (ihtijar).
2. Raditi na podršci kojoj je cilj jačanje islamskih organizacija (ustanova) koje su još u razvoju i koje rade shodno propisima i praksi islamskog prava kako bi bile u mogućnosti da osiguraju shodne zamjene.
3. Analiziranje ugovora po kojima se trenutno vode poslovi unutar standardnih banaka i koji se tiču finansiranja kupovine stanova kako bi se iznašla forma koja se ne sukobljava sa propisima islamskog prava te radom na uvjeravanju odgovornih kako bi se na taj način poslovalo.
Drugo:
1. Dom je jedna od nužnih potreba koju čovjek mora sebi osigurati, bez razlike na to da li putem iznajmljivanja ili kupovinom.
2. Iznajmljivanje stana za muslimana koji boravi u Americi povlači za sobom niz poteškoća; neke od njih se tiču obima porodice, neke odabiranja odgovarajućeg mjesta za stanovanje, a neke zbog neprestane kontrole vlasnika stanova nad podstanarima.
3. Trenutno dostupni način da se dođe u vlasništvo stana je putem bankarskih olakšica (mortgage - hipoteka), gdje se prodavcu plaća putem rata, što je u osnovi kamata, a muslimanu nije dopušteno da koristi kamatu ako ima šerijatski dopuštenu zamjenu. Svoju potrebu bi mogao zadovoljiti ako sklopi ugovor sa kompanijom koja će ga finansirati na osnovu prodaje na određeno vrijeme (bej'u-l-edžel ili murabeha) ili prodaje na dobitak ili kao nepotpuna suradnja (ortakluk, sudjelovanje).
4. Ako ne postoji nijedna Šerijatom dopuštena zamjena, a musliman želi uzeti kuću (stan) u vlasništvo putem bankarskih olakšica, onda većina učesnika smatra daje dopušteno kupiti stan putem bankarskih olakšica (mortgage - zalog, hipoteka, kredit) zbog potrebe koja je dostigla stepen prinuđenosti.
Odnosno, ova dva uvjeta moraju postojati: da musliman bude van daru-l-islama (islamskih zemalja) i da se kod njega pojavila potreba koja je svojstvena većini onih koji borave van islamskih zemalja, kako bi se

otklonio svaki vid društvenog, ekonomskog, moralnog i vjerskoga pada te kako bi se ostvarili interesi koji podrazumijevaju čuvanje vjere i islamske ličnosti i pod uvjetom da se zadovolji kućom (stanom) koja mu je potrebna radi stanovanja, a ne da bi trgovao ili na taj način investirao.
Postoje učenjaci koji smatraju korištenje bankarskih olakšica zabranjenim, pa čak i ako se ostvari potreba koja dostiže stepen nužnosti. Po njima, treba se zadovoljiti iznajmljivanjem kao zamjenom za kupovinu, kakve god bile prednosti vlasništva koje će mašiti onoga ko je iznajmio stan oslanjajući se na fikhski pravac,
koji smatra kamatu zabranjenom unutar daru-l-islama (muslimanskih zemalja) i van njih, i kamata se ne dozvoljava osim u šerijatski definisanoj nužnoj situaciji, a ne radi potrebe, pa makar ona bila i opće prirode.
Vidljivo je iz saopćenja koja su predočili neki stručnjaci, a odnose se na ugovore i načine poslovanja koji se trenutno provode na polju kupovine stambenih prostora, da su neki od ovih ugovora svojom sadržinom vrlo bliski ugovorima prodaje na određeno vrijeme (bej'u- l-edžel) i da se ovdje provodi pravilo koje glasi: svrha u ugovorima su krajnji ciljevi i značenja, a ne izvori i forme te da je njihova korektura moguća putem promjene ustaljenih termina koji se koriste. Svi su potvrdili da je zabranjeno (haram) podizanje kredita putem banka uz kamatnu stopu, jer je to zabranjena kamata, te da je stav koji dozvoljava kupovinu stanova putem banaka izuzetak zbog nužnosti koja se određuje po svom stepenu ili zbog potrebe koja dostiže stepen nužnosti, uz nemijenjanje osnovnog propisa, koji glasi da je kamata zabranjena.

Pitanje i odgovor

Pitanje: Neka su se braća pitali: Zar se ne može upotrijebiti princip dobiti (murabeha) putem kojega posluju islamske banke kao zamjena za kredite kod kupovine kuća preko banaka?
Odgovor: Uopće ne postoje islamske banke u zapadnim zemljama koje bi poslovale putem dobiti (murabehe) ili drukčije. S druge strane, vidimo da dobit (murabeha), na osnovu koje posluju islamske banke, ne može riješiti problem kupovine kuća (stanova) na Zapadu, kako stvari danas stoje, jer poslovanje putem dobiti (murabehe) zahtijeva, i to u početku, plaćanje sume koja otprilike iznosi 30 posto vrijednosti kuće koja se želi otkupiti, kao što, također, islamske banke ne daju duži rok od pet godina za povrat sredstava, dok standardne zapadne banke odgađaju isplatu vrijednosti i do trideset godina, što običnom čovjeku olakšava plaćanje iznosa zbog dužine otplate i male rate.
Istraživanje dr. Neziha Hammada

Naš uvaženi brat, naučnik i istraživač doktor Nezih Hammad - Allah ga

sačuvao - napisao je kraću, ali vrijednu studiju o propisima poslovanje putem kamate u daru-l-harbu, odnosno van islamskih zemalja, te je prednost dao stavu koji ne dozvoljava ovakav vid poslovanja i kritikovao ono što hanefije navode kao dokaz poslovanja. Lično uvažavam njegovo viđenje, jer svaki učenjak ima pravo, odnosno to mu je dužnost, da prihvati one stavove u čiju ispravnost je njegov razum uvjeren i za koje posjeduje dokaz koji ukazuje na njihovu ispravnost, tako da ne može nikoga prisiliti da se odrekne svoga stava i da prihvati stav drugoga.
U studiji doktora Neziha pohvalno je da je nastojao obuhvatiti sve dokaze hanefija i potom odgovoriti na svaki ponaosob. Otprilike je obuhvatio sve dokaze i nije učinio kao što su to mnogi drugi koji smatraju da se hanefijski mezheb temelji na jednom dokazu, a on je (mursel medžhul), pa ako ustanove da je sened ovoga mursela slab, potpuno zaniječu ispravnost ovoga stava. Rekao sam da je on obuhvatio gotovo sve dokaze hanefija, jer nije obratio pažnju na dokaz koji je naveo imam Muhamamed ibn el-Hasen u djelu "Es-Sejr", a to je predaja u vezi sa slučajem židovskog plemena Benu en-Nedir.
Njegovom istraživanju zamjeram dvije stvari:
Prva: Razmatrao je doslovnost hanefijskog mezheba, a nije uzeo u obzir krajnje ciljeve ovoga mezheba, odnosno nije ispitivao sam duh mezheba, a to se ogleda u razumijevanju da je mezheb dozvolio da se uzima kamata, ali nije dozvolio da se ona plaća. Od nas se traži da "svete šerijatske tekstove" razumijemo u svjetlu konačnog značenja i da dokučimo krajnju smisao te da ih ne uzimamo doslovno, pa kako, onda, da tekstove islamskih pravnika razumijemo doslovno, bez ulaženja u njihov smisao i bez poznavanja njihovog duha i dubine. Ja znam, čitajući ono što piše doktor Hammad i iz mojih susreta s njim, da on nije od "novih zahirija", niti da je doslovan, niti je od strožije uleme. Naprotiv, on ima nove fantastične studije koje teže olakšanju i sredini, iako ne spadaju u uobičajene, poput njegovog istraživanja o garanciji (kreditno pismo). Pa, zašto je u ovom primjeru postupio strogo kao oni koji doslovno uzimaju tekstove?
Krajnji cilj u hanefijskom mezhebu je da osigura muslimanu imetak i da ga očuva, te da ne ostavi imetak nekome drugome da ga uzurpira i prisvoji poslije njega, dok on (musliman) od toga neće imati nikakve koristi. U našem slučaju, musliman treba da se okorištava i zarađuje, pa makar i plaćao kamatu.
Već smo u našoj kritici fetvu šejha Ez-Zerka pojasnili da ono što su naveli kao stav hanefijskog mezheba nije prihvatljivo kod ranije uleme ovoga mezheba. Također, doktor Nezih je objasnio termin daru-l-harb (svijet rata) onako kako to nisu učinili hanefije. Kod hanefija daru-l-harbi znači sve ono što nije daru-l-islam (kuća islama), tako da obuhvata i daru-l-ahdi (svijet ugovora) i daru-l-muvedeati (kuću pomirenja), tako

da je podjela "svijet" kod hanefija, kao što je to općepoznato, dvostruke prirode.
Druga stvar: On je potpuno odbacio potrebe muslimana kao individua i potrebe muslimanskih zajednica u zemljama Zapada, u kojima i on živi duži period, da imaju svoje domove za sebe i svoje porodice koji će zadovoljiti njihove potrebe, kako nad njima ne bi upravljao onaj ko ih može istjerati kad god poželi, a posebno onda kad se poveća broj njihove djece. Ovakav stav proizišao je vjerovatno iz činjenice da on boravi u Kanadi, a ljudi u ovoj zemlji žive u blagostanju i bogatstvu većem nego drugi, tako da je većina njihovih potreba zadovoljena te su društvena i socijalna osiguranja velika i izdašna, tako da je svoj stav utemeljio na uvjerenju da su sve islamske manjine na Zapadu ili u čitavom svijetu u ovakvom obliku blagostanja i izobilja. Problem većine islamskih pravnika u našem stoljeću je što oni, od drugih značajnih pravila, uvažavaju Šerijatska pravila koja su od krajnje važnosti, poput pravila da nužne situacije dozvoljavaju zabranjene stvari ili da potreba dostiže stepen nužne situacije, bila opća ili individualna, ili poput onoga da nakon poteškoće dolazi olakšanje, ili da nakon bezizlazne situacije dolazi širina, ili da se fetva mijenja shodno promjeni mjesta, vremena, običaja i situacije i tome slično, ali im i pored toga teško pada kad trebaju ova pravila primijeniti u stvarnosti. Moje mišljenje o doktoru Nezihu je da on ne spada u ovu skupinu.

Rješenja koja je predložio dr. Abdussetar ebu-Giddeh

U svojoj vrijednoj studiji koju je dr. Abdussetar ebu-Giddeh, istaknuti alim na polju Šerijatskog građanskog prava u našem vremenu, priložio Konferenciji šerijatske uleme održanoj u Americi novembra 1999., predloženo je nekoliko rješenja ovoga problema. Ona ukazuju na dobro razumijevanje i duboko sagledavanje Šerijata i stvarnosti zajedno.
On kaže, Allah ga uputio:
"Sva predložena rješenja se zasnivaju na principu daje osnova teme kupovina na određeno vrijeme, jer je bit ovoga poslovanja stan koji se dobija shodno isplaćenoj određenoj cijeni. Cilj nije podizanje kredita putem banaka koje posluju na kamatnom principu, jer je podizanje kamatnog kredita uzrok propisa o zabrani zato što postoje dvije opcije koje su odvojene jedna od druge po svojoj vanjštini, a to su opcija kupovine na određeno vrijeme, koje se izvrši između muslimana i prodavca (nemuslimana) koji je stvarni vlasnik stana, i to je dopušten način poslovanja.
Druga opcija je dolaženje u posjed novca putem banke kako bi se isplatila tražena cijena prodavcu te pretvaranje ovog duga u rate, koji je nastao između muslimana kao klijenta i banke. To je opcija podizanja kredita sa kamatnim stopama, i to je zabranjen način poslovanja.

Dopušteni način poslovanja u Šerijatu je postojanje jedne opcije čija će jedna strana biti klijent (musliman), a druga strana prodavač nemusliman, ili čak banka koja posluje na kamatnom principu, ako ima legalno pravo da direktno sklopi sporazum o prodaji ili putem njene kompanije. Tako iz samog sporazuma o prodaji proizlazi pridržavanje nastalog dugovanja prema prodavcu (cijena na određeni period), u kome postoji povećanje trenutne cijene shodno vremenu, jer vrijeme ima svoj udio u cijeni, kao što su to potvrdili islamski pravnici.
Navešću nekoliko predloženih rješenja koja se u osnovi zasnivaju na komparaciji između opcije prodaje i opcije finansiranja putem banke.
To je tvrdnja koja zahtijeva raspravu u svjetlu ispitivanja ugovora i načina poslovanja, jer je riječ o vrlo komplikovanim ugovorima, tako da je njihova slika potpuno nejasna u svom obliku i sadržini i zahtijeva zajedničko istraživanje svih, od pravnika, uleme Šerijata do ekonomskih stručnjaka. Predložena rješenja, ako se ne podudaraju sa stvarnošću poslovanja, kao što je to slučaj ovdje, onda se mogu predložiti prodavcima stanova nemuslimanima. Možda ih prihvate kao zamjenu nakon što se provede i upotpuni procedura koju zahtjeva ovo rješenje i nakon što se otklone faktori ili uvjeti nepodobni za ovo rješenje. Sve ovo zahtjeva ulaganje velikog truda institucija koje se bave ovim poslom, uz nesebičnu potporu muslimana koji žele kupiti stanove da bi uvjerili nadležne organe koji imaju veze sa predloženim rješenjima kako bi se također ostvarilo prodavcu nemuslimanu ono što nastoji postići i, u isto vrijeme, bit će ispoštovana načela radi kojih će srce muslimana biti zadovoljeno. Put za ispravnost predloženih rješenja je ispravka načina poslovanja u drugoj opciji, a to je postizanje velike svote novca kako bi se cijena platila prodavcu u gotovini, te pretvaranje nastaloga duga u rate. Što se tiče prve opcije, ona ne predstavlja problem, jer je ona prodaja na određeno vrijeme (bej'a-l-edžel) i nema nikakve razlike ako musliman koji kupi kuću i plati kompletnu cijenu odmah. Problem je u drugoj opciji ovoga poslovanja. Ako bi se mogla promijeniti bit druge opcije tako da se poveže sa dopuštenim načinom poslovanja između kupovine i plaćanja cijene, tj. da isplata cijene banci u isto vrijeme bude provedba obaveze plaćanja a ne vraćanje kamatnog kredita. Drugim riječima, da vraćanje novca banci bude u svojstvu opunomoćenika za ugovor o prodaji, ili bude u svojstvu suvlasnika sa prodavcem, ili da banka otkupi nastali dug od njega. Detaljnije o tome u ovome što slijedi.
1. Prihvatanje načina prodaje na određeno vrijeme uz prodaju nastalog duga između prodavača nemuslimana i banke
Ovo je rješenje predloženo za ispitivanje, raspravu i razmatranje mogućnosti kupovine kuća od banaka koje posluju na principu kamate kao prodaje na određeno (bej'u-l-edžel). Na ovu je stvar ukazano u pohvalama razmatranja koja su pripremljena na ovu temu. (Sve što je

rečeno na ovu temu pohranjeno je u dokumentu rada.)
Uprkos priznavanju neislamskih strana u ovom poslovanju putem kamate, treba provesti istraživanje može li se ona smatrati kupovinom kuće na određeno vrijeme. Kad bi po strani postojao dogovor između prodavca nemuslimana i banke koja radi na kamatnom principu da proda dug prodavcu manji nego što jest, odnosno prodavač nemusliman prenosi potpunu cijenu koju musliman treba platiti u banku kako bi na nju dobio popust. Vidljivo je da prodaja kuće za sobom povlači popust na cijenu kod banke, tako da postoje dvije opcije. Prva, kupovina na određeno vrijeme, koja se upotpunjava između klijenta i prodavca, i ona je dopuštena. Druga, opcija koja je zabranjena, jest opcija smanjenja dugova ili mjernica diskonta. Ona je na ratu nemuslimana i banke, tako da musliman kao klijent ili kupac ne snosi direktnu odgovornost, jer on nije jedna od stranaka koje sudjeluju u njoj. Što se tiče njegove uloge kao indirektnog razloga, ona potpada pod preventivu koja se ne treba ispuniti, jer bi bio u nemogućnosti da spriječi sva neispravna sredstva. Islamski pravnici i ulema usula (osnovna islamskog prava) su podredili da postoje određene preventive koje nisu šerijatski opravdane kako bi se izbjegla poteškoća.
Iz ovoga prijedloga proizlazi:
- Prihvatanje poslovanja - kupovina na određeno (vrijeme);
- Nepodnošenje direktne odgovornosti za način poslovanja nemuslimana koje ima vezu sa poslovanjem muslimana s njim.

Ne treba se čuditi opisu vraćanja novca banci putem mjesečnih rata koje izvršava musliman da je to isplaćivanje vrijednosti (cijene stana), a ne isplaćivanje podignutog kredita. Ta definicija se zasniva na dva razloga. Prvi, bit ovoga poslovanja je dobijanje u posjed nekretnine (stana). Drugi, da postoji bliska veza između prodavca nemuslimana i banke, kako bi se procedura upotpunila. Ova veza bi trebala počivati na slijedećem principu, uz uvjet da kompletna plaćena cijena dođe do prodavca:
a) Da pravi vlasnik proda kuću muslimanu po određenoj cijeni koja će biti isplaćena u kasnijim intervalima;
b) Dogovora između prodavca i banke koji će mu garantovati da će te isplate dobiti odmah te korekcija ove procedure tako da prodavač svoj dug koji ima nad kupcem proda banci.
To dovodi do popusta u dugu ili kao što su to diskontski popusti ili popusti na obveznice, čak iako ti propusti nisu radi istog razloga kao obveznice. Jer, čvrsto pridržavanje zaloga koji postoji između kupca i prodavca je na istoj jačini (popusta) diskonta i obveznica, pošto prodavač uzima naknadu samim time što je klijent sklopio ugovor s bankom.
Ostaje još pitanje hipoteke kuće koja je garant novonastalog duga iz

ovakvog procesa poslovanja. Ako se ova prodaja smatra prodajom na određeno vrijeme (uz prodaju duga prodavca kuće banci), onda nema ništa loše u postojanju hipoteke, jer je ona garant ispravnog poslovanja - hipoteka uzima onakav propis kao razlog iz kojeg je nastala - onda ostaje problem trajanja hipoteke nakon što banka kupi dugovanje od prodavca stana (odnosno, banka preuzima pravo sklapanja ugovora u ime prodavca, op. pr.) te hipoteka potpada pod sve ono što može predstavljati garanciju nemuslimanu i on snosi odgovornost za nju. Jer, ispravan dug koji je garantovan hipotekom ako ga proda onaj koji mora platiti dug i koji ima koristi od hipoteke (koja šerijatski nije obavezna), obveznik ne može ukinuti postojanje hipoteke, jer zalog ili hipoteka ne spada, osim u slučaju izmirenja duga ili u slučaju da je se dužnik-založenik odrekne. Vjerovatno je ovo jedna od primjena poznatog Šerijatskog pravila: Oprašta se na kraju ono što se ne oprašta na početku. Suprotno tome je ako je zalog (hipoteka) bila potvrda dugovanja koje banka potražuje od kupca muslimana, onda zalog (hipoteka) nije dopuštena, shodno zabrani podizanja kamatnih kredita, i ona ostaje u okviru nužnosti (darure), a to je ovisno ponašanje i nije poput autentičnog zabranjenoga.

2. Prihvatanje načina prodaje na određeno vrijeme tako da i prodavač i banka zajedno sudjeluju u prodaji

Ovo rješenjejetakođerpriloženoza istraživanje i raspravu i razmatranje mogućnosti kupovine kuća (stanova) od banaka koje posluju na principu kamate, na principu da je ugovor o prodaji koji sklapa prodavač nemusliman. Rezultat dogovora koji garantuje zajedničko sudjelovanje njega i banke na upotpunjavanju procesa prodaje tako da i prodavač i banka zajedno pristupe potpisivanju sporazuma o prodaji, potom podijele dobitak koji je nastao nakon prodaje na način kako se oni dogovore, utemeljenje na kamati koja će biti među njima iskorištena, tako da musliman neće snositi za te kamate nikakvu direktnu odgovornost, što se tiče uloge muslimana kao indirektnog razloga za ovakvo poslovanje. To je od razloga koji ne moraju biti ispravni. Već smo govorili o ostalim šerijatskim stranama vezanim za ovo poslovanje u predloženom rješenju pod brojem "jedan".

3. Prihvatanje načina prodaje na određeno vrijeme tako da je banka zastupnik prodavca, pa makar i indirektni

Ovaj je prijedlog također dat na ispitivanje i raspravu. To je predložena mogućnost izvođenja kupovine na principu prodaje na određeno vrijeme. Stranka koja potpiše sporazum o prodaji je banka u svojstvu zastupnika prodavca. To je posredničko zastupanje, čiji je osnov međusobno poslovanje i ustaljena praksa.

Na ovaj način se na poslovanje može gledati kao na prodaju na određeno vrijeme koja se vrši između prodavca nemuslimana i klijenta

muslimana, ali je ipak provedena putem zastupništva koje je posrednog karaktera između banke i prodavca nemuslimana i oni će podijeliti dobit nastalu nakon prodaje. Već je govoreno o drugim šerijatskim stranama u vezi sa ovim poslovanjem prilikom izlaganja prijedloga pod brojem "jedan".

Da Allah nagradi doktora Ebu-Giddeha. Iznio je ova predložena rješenja da o njima rasprave njegova braća alimi, specijalisti i oni koji se zanimaju za ovu problematiku. Možda se njima zadovolje ili možda nekim od njih ili možda ovim predloženim rješenjima dodaju odgovarajuće uvjete, pravila i norme koji će zabranjenu verziju i sliku kod njih prenijeti u dopuštenu.